

VZDĚLAVACÍ KNIHOVNA KATOLICKÁ.

POŘÁDÁJÍ:

Dr. JOS. TUMPACH. * Dr. ANT. PODLAHA.

—•• Se schválením ••—

nejd. kníž. arc. Ordinariátu v Praze ze dne 22. května 1896 čís. 4884

SWAZEK XXVIII.

SWAZEK XXVIII.

VÍRA KATOLICKÁ

dokázaná a obhájená slovy a důvody nepřátel.

V PRAZE 1903.

Majitel: Cyrillo-Methodějské knihtisk.

nakladatelství

V Kotva

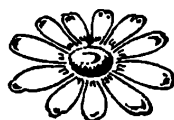
VÍRA KATOLICKÁ

dokázaná a obhájená slovy a důvody nepřátel.

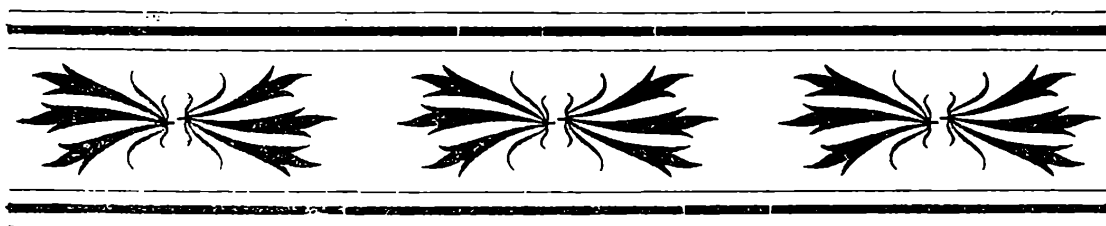
Sestavil **JAKUB BOTTAU.**

Ve výběru z vlastiny podává ThC. Frà **JOSEF MERGL.**

V PRAZE 1903.

Cyrillo-Methodějská knihtiskárna a nakladatelství V. Kotrba.

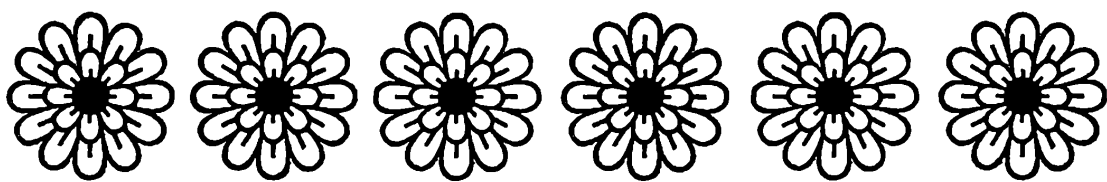
ÚVOD.

Podáváme čtenářstvu »Vzdělavací knihovny« a všem lidem dobré vůle stručný výběr z vlašského spisu »Il cattolicismo dimostrato e difeso con le sole parole e ragioni de' suoi nemici.« V díle tom dvojsvazkovém snesl učený minorita † Jakub Bottau, jako snáší pilná včela z přerůzných kvítků pel, ze spisů nekatolických i přímo nevěreckých, jichž počet jde do set, citáty a urovnal je v ladnou medu plášť. Ukazuje totiž, kterak bludaři a nevěrci chtěj nechtěj podepírají pérem tu církev, proti které brojili a brojí jazykem. Rozkošná podívaná! Voltaire potírá Voltaira, Rousseau brojí proti Rousseauovi, Luther kaceřuje Luthera, Renan odsuzuje Renana atd. Může-liž pravda katolická býti obhájena účinněji a vydatněji? Právem postavil Bottau v čelo spisu svého, co již Lactantius tvrdí, že »stačí na svědectví pravdy, hájí-li jí sami její nepřátelé.«

Spis Bottauův podává však neméně vydatnou zbraň do rukou i katolíkům, aby odráželi útoky jinověrcův a jejich náhončích; i nekatolíkům, aby »hledající pravdu« — jak říkají — šli po stopě pravé, jak jim ukazují první »velicí« hlasatelé »čistého evangelia«. A naše katolické kněžstvo zvláště v »diaspoře« snad rovněž nepohrdne tímto výběrem, pořízeným na apologii pravdy, hlásané samým Synem Božím, jenž jediný jest »cesta, pravda a život«.*)

Překladatel.

*) K těmto úvodním slovům připojují vydavatelé a pořadatelé »Vzdělavací knihovny katol.« přání, by jim záhy byl zaslán od některé pečlivé ruky manuskript, jenž by obsahoval podobné výroky moderních nepřátel katolicismu. Byla by to práce záslužná a prospěšná.

HLAVA I.

O primárním předmětu náboženství.

1. *Primárním předmětem náboženství jest Bůh.*

První mezi všemi bytostmi duchovými jest Bůh. (D' A l e m b e r t: Encyklopédie, vydání z r. 1751 v předmluvě.) — Bohu náležíme, od Boha pocházíme, pro Boha jsme zde. (D i d e r o t: Traité sur l'éducation publique.) — Základem naší vlády musí nyní býti jsoucnost Boží. Jest to základ samozřejmý, jehož se drží všichni národové, a jest jen spravedlivo, abych s toho stanoviska mluvil k vám. Tak seznáte zároveň už předem předmět další mé řeči... Sešli jsme se zde, abychom si jako synové pohovořili o svém otci. (V o l t a i r e: Oeuvres, tom. 41. str. 89, vyd. Kehlova.)

2. *Vše kolem nás poukazuje k Bohu Stvořiteli.*

Kde ocítilo by se pokolení lidské, kdyby bylo třeba dříve studovati dynamiku a astronomii k vůli poznání Boha? Ten, jenž všecko stvořil, musí býti všem zřejmý; ty nejobecnější důkazy o jsoucnosti Boží jsou nejlepší právě proto, že jsou obecné. Není třeba teprv studovati algebru, abych viděl, že je den; oči mně k tomu

postačí... Kdo učinil hvězdy, zemi, tvory živé, rostliny, traviny, v nichž jeví se umění tak podivuhodné? Patrně nějaký vznešený umělec, nějaká bytost intelligentní a nezměrně vyšší než my, ona učinila věci, které my sotva dovedeme chápati; a tato bytost intelligentní, tato mocnost jest jistojistě Bůh!... Pozoruj-li ten pořádek, tu umělost, ty zákony mechanické i měřické, jimiž spravuje se vesmír, ta přerozmanitá určení všeho tvorstva, uchvacuje mne podiv a úcta. Jako díla lidská vedou mne ku přesvědčení, že jsme obdařeni schopnostmi duševními, tak neváhám uznati mocnost daleko vyšší, jevíci se v tom množství věcí stvořených. A uznávám mocnost tuto bez obavy, že někdo vyvrátí mně tento náhled. Pravdou jest, že každé dílo ukazuje na svého původce. (V o l t a i r e: Oeuvres, tom. 71 str. 468; tom. 40 str. 319, 120.)¹⁾ Věřím, že jistá vůle řídí celý svět Bytost, která hýbá celým světem, nazývám Bohem. Tato pravda tvoří pro mne první článek mé víry. (R o u s s e a u Émile, tom. 2. str. 45; tom. 3. vyd. z r. 1762.) — Studujte přírodu, ponořte se do ní; čím hlouběji vniknete do jejích zákonů, tím více se přiblížíte k božství, jež ji řídí. (C o u s i n: Cours de 1828.) — Čím více pokročilo studium fysiky, tím více přibylo důkazů božství. Cicero sebral po příkladě Aristotelově dosti takových důkazů. Já držím se hlavně filosofa, který svými velikými objevy nad jiné je působilejší, aby podal exaktní úsudek o divech přírody. Jest to Newton, onen vznešený genius filosofie. Týž vystihl a z pozorování přírody nescíslněkráté dokázal i jsoucnost i moudrost Boží. (M a u p e r t u i s: Principes philosophiques.) — Přemýšlím často o tom, komu mám děkovati za to, že jsem. Snad vodě nebo blátu? Nikoliv, nýbrž, jak patrně, něčemu, co je mocnější než já. Pravíte, že to je sloučení prvků! Jakže? Slepá a

¹⁾ »Náhoda,« praví t ý ž jinde, »je prázdné slovo beze smyslu a má svůj původ, jak se zdá, ve veliké nevědomosti. Lidé pojmenovali tak účinek, jehož příčiny neznali.« — »Říkati, že řád světový neukazuje na umělce nejvyššího, je zrovna tak směšno, jako bláhovo jest tvrditi, že hodiny nedokazují existence hodináře,« dí V o l t a i r e v Lettre à Madame de St. Julien 1766.

nahodilá hmota že by zplodila bytosti rozumové, bytosti, které ji ovládají? Lze tohle připustiti? Bytost rozumem obdařená, člověk totiž, může pocházeti toliko od bytosti nejrozumnější, a tou jest Bůh. (Voltaire: Oeuvres, tom. 50 str. 226; tom. 46 str. 60.) — Upírá-li nevěrec jsoucnost Boží, odpovězme mu: „Zadrž a pozoruj na chvíli sama sebe, a běda ti, nepodaří-li se ti důkaz, že Boha není! Zajisté stačí poohlédnouti se v nás samých, abychom se přesvědčili, že působí v nás nejvyšší bytost rozumová. (D'Alembert: De l'abus de la critique en matière de religion.) — Pohyb hvězd, pohyb naší zeměkoule, vše děje se dle přesných výpočtů mathematických. Existuje tudíž bytost rozumová, která řídí svět. Pravdu tuto nelze popřít, dorážíť na nás ze všech stran. Sám Spinoza uznává a vyznává tuto bytost rozumovou. Proč vy chcete jíti dále než on a pohroužiti svůj obmezený rozum do hloubky, kam Spinoza si netroufal? Ta vaše „příroda“ je rčení velmi neurčité. „Příroda“ není nic, všecko ve vesmíru jest uměním a umění ukazuje na umělce. Pozorujte třeba jenom broučka, nebo hlemýždě, nebo mouchu a shledáte v nich dílo umělecké, jaké nižádný důvtip lidský nedovede nápodobiti. Nelze neuznati, že žije umělec nekonečně schopný a dovedný, a to umělec, jemuž mudrci říkají Bůh! — Dle mého soudu není pro jsoucnost Boží přesvědčivějšího důkazu metafysického, není důkazu, který by důrazněji mluvil ke člověku nad podivuhodný pořádek světový; nebylo krásnějšího důvodu nad onen verš: „Coeli enarrant gloriam Dei“ (nebesa vypravují slávu Boží) . Nevěřci tasí proti nám důvody ze Stratona a z Lucretia. V odpověď jim stačí říci: „Vy jste, tedy jest i Bůh!“ (Voltaire: Oeuvres, tom. 46. str. 62, 230... tom. 40, str. 304, 317.)

3. *Souhlasné učení všech národů a všech časů dokazuje neklamně jsoucnost Boží.*

Všichni národové světa ví o Bohu a klaní se Mu, a ačkoliv poznávají Ho každý po svém způsobu, přece jest to vždycky Bůh, jež poznávají a uznávají. (Rousseau: Lettre a M*** 15 ledna 1769.)

4. *Tento hlas veškerenstva není předsudkem, nýbrž je to volání přírody.*

Hlas vesmíru není předsudkem, není klamem. Pravda přichází k nám s nebe, ze země blud. — U všech národů, rozumem obdařených, panuje přesvědčení o jsoucnosti Boží a přesvědčení to je vryto do srdcí našich. Takové přesvědčení mají Číňané, Indové, Římané atd. Jest to hlas přírody, jehož všichni národové poslouchají. — Lež jest, že všichni lidé věřili v kouzla, v čáry, ve vliv hvězd a sta a sta jiných báhorek. Lidskému pokolení není třeba takové „víry“. Toliko víry v existenci Boha a Jeho spravedlnost je nezbytně třeba. (Voltaire: Tragedie d'Irène. — Oeuvres, tom. 41, str. 102, 103; tom. 40, str. 164.)

5 *Představa o Bohu jest vrozena všem lidem.*

Mysl a srdce všech smrtelníků je veskrz proniknuto představou Boha; tato představa naplňuje každého člověka posvátnou bázní a zveličuje se, pozoruje-li člověk díla přírody a divy Prozřetelnosti. (Ba y le: Oeuvres, Continuation des pensées div., tom. 3. vyd. z r. 1740.) — Představa božství je vryta v srdce naše. Jest to hlas vniterný, který mluví ke všem a dává poznati původce bytí našeho. Tento hlas svědomí stále odporuje těm, kdož nevěří v Boha, jest ustavičným protestem proti výstřednímu rozumářství. (Rousseau: Lettre à M*** 15. ledna 1769.)¹⁾

6. *Všichni učenci starého věku souhlasí v tom, že Bůh jest Stvořitelem světa.*

Od nepamětných dob přechází s pokolení na pokolení náhled, že všecko stvořeno jest od Boha a že nižádná věc v přírodě nemůže udržeti se bez přispění Božího. (Aristoteles: De mundo, kap. 6.) — Mínění, že svět nepovstal náhodou, nýbrž že začal býti a že jest dílem bytosti rozumové, která ho v každém směru

¹⁾ Locke, předák deistů anglických, napsal ve své knize: Essai philosophique 1. kap. 3., že „jsoucnost Boží je tak jista a patrna, jako jest jisto a patrna, že úhly v trojúhelníku rovno-ramenném jsou si navzájem rovny.“ A Mazzini v Doveri dell'uomo dí: „Bůh jest. Není třeba to teprv dokazovati; zkoumati to zdálo by se nám rouháním, jako bláznovstvím popíratí to.“

řídí: mínění to jest opravdu prastaré. Kdo jest původcem jeho, není známo. Všichni filosofové i básníci přejali toto mínění o původu světa od starých zákonodárcův a kněží. (Plutarch: De Iside et Osiride, vydání pařížské z r. 1624.)

7. *Jiné výroky nevěrců o Bohu Stvořiteli.*

Stvoření jest dílem mocnosti nekonečné, která tvoří všechno, nikoliv však z látky nějaké již dříve hotové . . . Bytost nejdokonalejší musí býti nevyhnutelně i tolik dokonalou, aby mohla tvořiti, co chce . . . Stvoření světa dá se dobře srovnati s rozumem. (Diderot: Encyclopédie čl. Création.) — Stvoření, jak je vykládají (pojmají) bohoslovci, jest pravdou, které již sám rozum učí, jest důsledkem plynoucím z existence první bytosti (Boží). (D'Alembert: De l'abus de la critique en matière de religion.) — Nejen náboženství, ale i zdravá filosofie učí, že Bůh stvořil hmotu. V pravdě, kdyby hmota byla věčná jako Bůh, byla by neodvislá od Něho, poněvadž by neměla ani svého bytí od Boha, ani Bůh nemohl by ji zničiti. Bůh pak by nebyl všemohoucí . . . Kdo vládne zdravým rozumem, musí přiznati, že Bůh stvořil z ničeho všechny bytosti (D'Argens: Lettres juives, list 84.) — Pravá filosofie záleží v tom, zastaviti se, kde je třeba, a nejíti dále bez úplné jistoty (v badání). Pobloudili, kdož usilovali proniknouti, co nám proniknouti nelze, a to budiž nám výstrahou, abychom neodvažovali se dále, než seč jsme . . . Nedbám těch filosofů, kteří mermomocí upírají nejvyššího stvořitele všech věcí. Nemohu pochopiti, jak ti lidé jsou s to, aby popírali pravdu tak jasnou, které nepopírali ani Plato, ani Newton, ani jiní filosofové. (Voltaire: Oeuvres, tom. 40, str. 45; tom. 77, str. 336.) — Nejvyšší pán přírody stvořil hmotu; jisto jest tedy, že z ničeho není zase nic. Veškeren svět pochází od téhož Boha, jenž samojediný jest ze sebe a od něhož všechno jest odvislé, poněvadž jest vše dílem jeho. Bůh uspořádal vše dle jistých zákonův a zákony ty jsou výsledkem jeho moudrosti a moci . . . »Řekl a učiněno jest!« Té omezenosti ducha, té hlouposti, říkati: »Chaos byl od věčnosti!« . . .

Spojovati, rozlučovati, počítati, měřiti, vážiti, to vše můžeme, ale tvořiti!? Jaké to slovo! Jest jediná bytost, existující ze sebe od věčnosti, která tvoří. Uznějme tedy a vyznávejme, že jest bytost taková, námi nepochopitelná, bytost, která i nás stvořila. (Voltaire: Oeuvres, tom. 46, str. 248, 73, 79; tom. 58, str. 153.)

8. *Vypravování Genese o stvoření světa a lidí jest jediné správné.*

Kdyby náboženství nás nebylo osvítilo v příčině původu světa a soustavy všehomíra, musili bychom přestat na pouhých přerůzných domněnkách. A tyto všechny domněnky měly by ráz pravděpodobnosti přes to, že by byly klamné. Filosofie táže se po původu té které věci a filosofii odpovídá na otázky sebe spletitější správně — jediné náboženství. (Diderot: *Interprétation de la nature*.) — Vypsání Mojžíšovo o stvoření a původu všehomíra je přesné a filosofické, (Buffon: *Théorie de la terre*, čl. 2.) — Kniha »Genesis« je pravdivým přírodopisem. Jednotlivé přírodní zjevy jež uvádějí filosofové na vyvrácení Genese, nedokazují ničeho, spíše potvrzují vypravování Mojžíšovo. Nižádná soustava kosmogonická nemůže obstáti vedle a kromě kosmogonie Mojžíšovy. . . Nutno tudíž připustiti, že spisovatel Genese buď byl poučen bezprostředním zjevením anebo úplně bezpečným ústním podáním sestupujícím celou řadou patriarchů až ke stvoření světa. Genesis Mojžíšova jest jediný pramen z něhož možno čerpati spolehlivé zprávy o původu lidstva i všehomíra. (De Luc: *Lettres sur l'histoire de la terre* atd., tom. 5. *Éléments de Géologie* str. 381.) Souhlasně vyjadřují se i jiní učenci protestantští: Rotteck, Hengstenberg, Herder, Munk a j.

9. *Do jakých nesnází upadají, kdož popírají božský původ světa.*

Vidím, že je těžko, ba přímo nemožno pochopiti, že by hmota byla nekonečná. A naopak zase bez obtíží připouštím, že žije bytost rozumná, nad hmotu povznesená, bytost, která hmotu ovládá vlastní všemohoucí vůlí. Jakž tedy vy, kteří věříte, že Bůh jest,

můžete držeti se domněnky, že svět je věčný? (Voltaire: Oeuvres, tom. 38, str. 34; tom. 45, str. 56.)¹⁾ Vizme, na jaké konce to přivádějí, kdož zavrhuje autoritu Genese ženou se za matným světélkem vlastní imaginace! Poblouzení, překrucování, nesrovnalosti, pokořující zahanbení jest výsledkem jejich pošetilého, odvážného počínání. A vůči tomu všemu odváží se ještě někdo rozumovati o tom, co se dalo před potopou světa, a sestoupiti až k samým počátkům všech věcí bez jistého průvodčího, Mojžíše, toho jediného historika objasňujícího původ světa. K uvarování zmatků nutno držeti se jak ve věcech stvoření světa, tak i v přemnohých jiných otázkách jediného textu Mojžíšova, jakož i, pokud jen lze, knih ostatních inspirovaných spisovatelů jakožto jediných znalcův, a nezdržovati se povídkami; ty nechť čtou zatím jiní. (Bayle: Dictionnaire hist. et crit. čl. Epicure.)

10. Nesmyslnost soustavy Spinozovy.

Spinoza tvrdí, že nemohla existovati leč jediná substance, jediná mocnost, která rozumuje v lidech, cítí ve zvířatech, svítí v ohni, pluje ve vodě, vane ve větru, burácí v hromu, zkrátka rozpíná se v celém prostoru. Podle Spinozy je všecko nutné, všecko je věčné, stvoření (od Boha) je nemožné, v budově všehomíra není žádného určitého plánu; tudíž nejsou oči stvořeny k nazírání, ani uši k poslouchání, ani srdce k přijímání a vydávání krve, ani žaludek ke trávení, ani mozek není určen za sídlo myšlenek. Podle Spinozy všechny úradky Boží jsou jen výsledkem bezvědomé, slepé nutnosti. To je tedy ta soustava Spinozova. Po mém soudu jsou to samé slabé stránky, jimiž lze útočiti na tu »pevnost« Spinozovu, založenou na neznalosti fysiky a na zneužívání metafysiky až přespříliš ohavném... Ostatně není Spinozova soustava nic nového; shledáváme se s ní již u některých filosofů starého Řecka (Voltaire: Oeuvres, tom. 52, str. 109; tom. 50. str. 133.) – Proti Spinozovi lze

¹⁾ V listě Rousseauovi píše týž: »Poslyš, doktore Vševědo, moje vyznání víry: Věřím v Boha Stvořitele.«

vésti nekonečnou řadu námitek, na které nemůže odpovéděti, leč by vlastní svoji thesi ještě více zatemnil. Z toho následuje, že jed spinozovský chová v sobě svůj vlastní protijed. Spinoza prý, jak dí jistý jeho obhájce, nepřipisuje Bohu rozsahu tělesného, nýbrž jen intelektuelní. Leč odkud mají tělesa, která vidíme, svůj rozsah, nemají-li ho od Boha? Snad tedy z ničeho? Ale pak soustava Spinozova rozpadá se v nic. Zkrátka řečeno: hypotéza Spinozova je výstřední nestvůrou, odporující zdravému rozumu. (Bayle: l. c. článek: Spinoza atd.) — Kdosi vytýká Baylovi, že útočí prudce na Spinozu nepochopiv ho. Že útočí ostře, to připouštím; popírám však, že útok ten je nespravedlivý. Tvrditi, že Bayle neporozuměl Spinozovi nebo jeho nohsledům, jest nerozum. Bayle až příliš jasně dokázal sofismata vašeho mistra; odkazují vás na něho. Vy, jakožto filosofové, nemáte příčiny zamítati Bayla. Jen tak mimochodem podotýkám, že soustava Spinozova nejen jest v podstatě své bludná, nýbrž potírá všecky zásady morálky. (Voltaire: Oeuvres, tom. 40. str. 139.)

11. *Vlastnosti Boží.*

Bůh jest bytost rozumná. A v jakém smyslu? I člověk jest bytost rozumná, an přemýšlí; ale bytost nejvyšší nemusí teprv přemýšlet, dělati praemisse, odvozovati důsledky a p. . . Vše, co jest a co býti může, Bůh jenom chce. Všecky pravdy jsou Bohu jedinou ideou, všecka místa jediným bodem a všecky věky jediným okamžikem. — Člověk užívá ke své práci nástrojů, Bůh jedná (pracuje) ze sebe. Bůh může, protože chce, jeho vůle jest zároveň jeho mocí. Bůh jest jistojistě dobrý. Bůh jest spravedlivý; jsem o tom úplně přesvědčen. Spravedlnost Boží jest následek Jeho dobroty; nespravedlnost lidí je dílem jejich a nemůže nikdy býti dílem Božím. Spravedlnost lidská záleží v tom, dáti každému, co mu patří; spravedlnost božská pak záleží v tom, žádati od každého počet z toho, co mu bylo dáno. Dobrota Boží jest ta vlastnost, bez níž si Boha mysliti nelze. Jmenovali-li staří nejvyššího Boha »optimus maximus«,

měli pravdu; kdyby byli říkali: »*maximus optimus*«, byli by mluvili ještě správněji. Poněvadž pak dobrota Boží odvozuje se z jeho moci, proto pravím, že Bůh jest dobrý, poněvadž je sám veliký. (Rousseau: *Émile*, tom. 4.) — Dokazuje-li celá příroda jsoucnost Boha nejvyššího, cítí srdce naše jsoucnost Boha spravedlivého. Zdaliž mohli bychom my býti spravedliví, kdyby Bůh nebyl spravedlivý? A jak mohl by Bůh býti spravedlivý, kdyby nedovedl ani trestati ani odměňovati? . . . Nebesa slouží mu za podnož, pravidelný a stálý oběh všech těch tisíců hvězd ohlašuje Boha celému světu. Moc, rozum, láska, to vše pospolu a každé zvlášť tvoří jeho bytost. Svátí jeho v blaženosti věčného míru . . . zaujati jsouce jeho slávou a naplněni jím samým závodí v klanění se jeho velebnosti. Kolem stojí zářící serafíni a na rozkaz jeho spěchají měniti tvářnost země. (Voltaire: *Oeuvres*, tom. 34, str. 140; tom. 53, str. 340.) — Bůh jest nejdokonalejší bytost. Víím to, jako Descartes, z představy bytosti neskončeně dokonalé. Představu tuto cítím ve své duši. (Bayle: *Oeuvres*, div. tom. 3.) — Vědomí ustálené, že všude jsme Bohu na očích, má tu výhodu pro nás, že chráníme se mysliti nebo činiti, co by se přičilo spravedlnosti Boží. (Voltaire: *Oeuvres*, tom. 41, str. 146) ¹⁾ — Bůh stále připomíná hříšníkům, že vidí jejich hříchy tajné, a spravedlivé těší, že jsou mu známy ctnosti jejich, byť jimi i svět opovrhoval. — Klaň se, příteli můj velemoudrý, bytosti nejvyšší, nejdokonalejší a věčné; povrhni všemi domněnkami pyšného rozumu; ten opírá se jen o klamné vidiny a prchá jako stín před pravdou nezměnitelnou. Vše, co jest, jest skutečně, poněvadž existuje Bůh, jenž jest sám ze sebe. (Rousseau: *Julie ou la Nouvelle Héloïse*, tom. 3. list 18, vydání z r. 1761.)

12. *Rozum a příroda dokazují dostatečně, že jest jeden Bůh.*

Světlo rozumu dokazuje jediného Boha. Staří znali tuto pravdu, ale jednotu Boží (jednoho Boha)

¹⁾ Seneka dávno před Voltairem dí: »Žijte s druhy svými, jakoby vás Bůh viděl; mluvte s Bohem, jakoby vás lidé slyšeli.«

pochopiti nedovedli. (Rousseau: *Émile*, tom. 2, str. 316.) — Díla přírody, pozorujeme-li je jednotlivě, dokazují s dostatek, že jest jeden Bůh . . V pravdě, kdo zdravým rozumem vynasnažil se vyzkoumati, jaký Bůh jest, došel k poznání, že Bůh jest jeden, nejvyšší, neviditelný. (Locke: *Le christianisme raisonnable*, kap. 14.)

13. *Všichni učenci starého věku prohlašují totéž.*

Dějiny učí nás, že při každé bohoslužbě v Řecku, ať už v Eleusirě, nebo v Thebách, nebo v Samothracii, i na všech ostrovech vůkolních zpívali hymnus Orfeův: »Chodte cestami spravedlnosti; ctěte jediného pána světa, Stvořitele. On je samojediný, sám ze sebe, všechno ostatní má své bytí od něho, on všechno oživuje. Nižádné oko smrtelníka nevidí ho, on však vidí i tajnosti srdcí našich« . . S touto věrou v existenci jedné bytosti nejvyšší setkáváme se kromě uvedeného hymnu Orfeova nesčetněkrát i u Homera; všichni ostatní bohové jsou podřízeného řádu. Všichni staří filosofové, vyjma Stratona a Epikurea, uznávali tvůrce světa, »Demiurga«. I Římané vyznávali Boha nejvyššího, pána všech bytostí nebeských, jak o tom svědčí Virgilius v *Aeneidě* kn. 1.:

» Oh! qui res hominumque deumque
aeternis regis imperiis et fulmine terres;
oh, pater, oh hominum divumque aeterna potestas!«

A Horác pěje ještě důrazněji v kn. 1. ódě 12:

»Unde nil majus generatur ipso
nec viget quidquid simile, aut secundum.«

Veškeru bohoslužbu Římanů pronikala úcta jediného Boha. Čtete list Maximův sv. Augustinovi; tam píše, že jen slabí duchem nemohou pochopiti Boha nejvyššího. Pohan Longinian píše témuž sv. Augustinovi, že Bůh jest jeden, neobsáhlý, nevypověditelný. I jinak zajisté bezohledný Lactantius dí ve knize 5., že Římané podřizují všechna svá božstva jednomu Bohu: »illos subjicit et mancipat Deo«. Tertullian ve svém

»Apologetiku« tvrdí, že celé císařství (stát římský) uznávalo jednoho Boha za pána veškerenstva, jehož nedokonalejšími vlastnostmi jsou moc a velebnost: »principem mundi perfectae potentiae et majestatis.« (Voltaire: Oeuvres, tom. 37, str. 86; tom. 42, str. 348; tom. 46, str. 201. — Viz i: Plutarcha: »Adversus Colotem«; Maxima Tyrského: Disert. 1.; Cicero: »De nat. deorum« a »Tuscul. quaest.«. Z novějších racionalista Clavel, deista B. Constant a j. mluví zcela zřejmě o víře v jednoho nejvyššího Boha u národů starých i pozdějších.)

14. *Nauka manichejcův o dualismu je nepřipustná.*

Jednota v zákonech spravujících oběh těles nebeských, jednota v pohybu naší zeměkoule, v každém rodu i druhu živočišstva, rostlinstva a nerostů dokazuje jedinou bytost pohybující. Kdyby byly bytosti takové dvě, byly by buď různé, nebo protivné, nebo stejné navzájem. Kdyby byly různé, nebylo by v ničem souladu, kdyby byly sobě protivné, rozpadlo by se vše v nic, kdyby byly stejné, působily by, jakoby jedna jediná byla . . . V celé přírodě panuje jednota. Zákony pohybu a tíže jsou nezměnitelné. Je možno, aby dva nejvyšší umělci, úplně sobě odporující, byli se řídili týmiž zákony? Již tyto důvody porážejí, jak za to mám, soustavu manichejskou . . . Jest tedy mocnost jen jediná, věčná, na které vše závisí, leč podstata mocnosti této jest pro mne nepochopitelná. (Voltaire: Oeuvres, tom. 59, str. 195, 130.)

15. *Důvody rozumové pro vlastnosti Boží.*

Duch náš je příliš slab, aby i jen z daleka zkoumal jsoucnost Boží. Filosofie dokazuje sice, že Bůh jest, ale sama není s to, aby poučila nás, co Bůh činí, proč a jak co činí, zdali jediným slovem vše učinil nebo zdali stále působí atd. Musila by filosofie býti Bohem samým, aby ho pochopila. Podstata Boží musí býti nepochopitelná pro nás, poněvadž mezi Bohem a námi musí býti nekonečnost. Bůh stvořil nás, abychom ho milovali a ne, abychom ho zkoumali . . . Chápeme jasně, že Bůh jest neodvislý, že jest vševědoucí,

ale tato prozřetelnost, tato vševědoucnost Boží jest pro nás právě tak nepochopitelná, jako jeho nekonečnost, jeho ustavičné trvání v minulosti i budoucnosti, jako stvoření a udržování světa, jako mnoho jiných věcí, které nemůžeme ani pochopiti ani popříti. Co se mne týče, velmi bych zneužíval svého slabého rozumu, kdybych se snažil vystihnouti úplně bytost pro mne nepochopitelnou. Podobal bych se pošetilci, jenž, věda, že dům jest postaven od stavitele, myslil by, že toto vědomí mu stačí, aby poznal stavitele sama. (Voltaire: Oeuvres, tom. 38, str. 34; tom. 45, str. 63; tom. 40, str. 29; tom. 49, str. 14; tom. 40, str. 75; tom. 41, str. 93.) — Čím více usiluji rozjímati o nekonečné bytosti Boží, tím méně ji chápu; ale Bůh jest, a to mně stačí. Rozumný a skromný člověk dojde i při svých omezených schopnostech ku poznání sebe i ke známosti původce svého a došed k vědomí, že Bůh jest, nehlobá dále, nýbrž v pokorné úctě spokojí se vědomím: »Jest nade mnou Bůh, nejvyšší bytost . . .« A k čemu nám vnikati do metafysiky a dišputy o jsoucnosti Boží mařiti krátký čas propůjčený nám k úctě Boží? (Rousseau: Émile, tom. 4, str. 114; Lettre à M*** 15. ledna 1769.)

16. *Povinnosti lidí k Bohu.*

Nejpřednější povinností naší, jak nám ji sám Bůh ukládá, jest, abychom ctili Ho ze vší síly své. (Diderot: Traité sur l'éducation publique.) — A jaké jsou hlavní povinnosti, které nám ukládá náboženství? Úcta, láska, vděčnost, důvěra, modlitba. Ví-li, že Bůh jest, jak lze mu — rozumně — odpírati poctu, v povinnostech právě vyjmenovaných obsaženou? Je-li Bůh, pak jest nejvyšším pánem přírody a svrchovaně dokonalý; pak On to jest, jenž nás stvořil takovými, jakými jsme, jenž dal nám, co máme. A proto musíme klaněti se jeho velebnosti, důvěřovati jeho dobrotě, milovati ho pro jeho dokonalost, velebiti jeho všemohoucnost a díky vzdávati jeho dobrotivosti. (Diderot: Encyclopédie, čl. Religion.)

Ó, Bože pokoje, Bože dobroty, Bože lásky, tobě se klaním. Vyznávám otevřeně i cítím v nitru mém,

že tys mne stvořil, že jsem dílem tvé všemohoucí ruky. Kojím se blahou nadějí, že opět přijdu k tobě, Bože můj, a to při posledním soudu. . . (Rousseau: Julie ou la Nouvelle Héloïse, tom. 6, list 8.). — Náboženství záleží v podrobení se Bohu a konání dobra Bylo by opravdu zvláštní, aby, ana země i nebe poslouchají zákonů věčného Boha, nepatrný tvor, sotva pět stop zvýší, týmiž zákony pohrdaje, směl vždy jednati dle své hlavy, dle své libůstky . . . Klaněti se Bohu, původci všech bytostí, jest první naší povinností . . . Doktor Clarke vyslovoval jméno Boží vždy s největší úctou a pravil mně, že se tomu naučil od Newtona, a přál si, aby si to navykli všichni lidé . . . Zdaliž není Bůh otcem naším a dobrodincem? Nemáme-liž býti mu vděční a uznalí? Působení a moc Jeho cítíme stále. A dobrodincem naším jest z té příčiny, že žijeme. Jest zajisté život náš dobrodiním; jest nám vzácný, byť byl sebe bídnejší. Odřici se Boha, věřím-li v srdci, jest zločinem, jest tolik, jako lháti samému nebi, lháti světu, lháti sobě samému. (Voltaire: Oeuvres, tom. 46, str. 212; tom. 40, str. 114.)

17. *Jak pošetilí jsou různí popírači Boha.*

Rozeznávám dva druhy atheistů: jedni pochybováním začínají, druhí pochybováním končí. Ti první, to bývají učenci, kteří říkají o sobě, že »přemýšlejí« a »uvažují« a že opovrhují tělesnými rozkošemi, zatím však potlačili a udusili v sobě vědomí o Bohu a tím způsobem bývají i největšími nemravy a nejzatrvenějšími hříšníky na světě, z čehož soudí lidé, že atheisté všichni bez rozdílu jsou zločinci. Ti druhí jsou lidé všemi neřestmi poskvrnění a největších zločinů schopní. . . vědí dobře, že by bylo pro ně výhodnější, kdyby Bůh nebyl, a proto hledí samy sebe o tom »přesvědčiti« (že Boha není) . . . Vyznávám nepokrytě a opakuji, že atheistou nemůže býti leda ten, kdo se důkladně pomátl na rozum. (Bayle: Oeuvres div., Pensées div. § 177; Dictionnaire hist. et crit. článek: Charron, Des Barreaux. — A s Baylem souhlasí nevěrec Reynaud.) — Pouze divoch, který s jinými lidmi do

styku nepřijde, nemá takové víry v Boha, jako my. Ale lidé vzdělaní, obzvláště filosofové, nemohou býti skeptiky . . . Buď nejsou filosoфы, anebo jsou to lidé nešťastní. Pochybovati o věcech, na jichž důkladném poznání nám záleží, jest velikým znásilňováním ducha lidského . . . (Rousseau: *Émile*; *Lettre à M**** 15. ledna 1769.)

18. *Ohavnost a děsné tendence atheismu.*

Vždy jsem považoval atheismus za veliké poblouzení rozumu. (Voltaire: *Lettre à Madame de Saint Julien* 1766.) — Atheismus má se za důmyslný a silný, a zatím je prahloupý a líný (Proudhon: *De la justice dans la révolution*, tom. 2, str. 302.) — Atheismus jest nemocí bláznů. je to blud, jehož ani sám ďábel nevynalezl. Atheismus »spekulativní« je ukrutná pitomost a »praktický« je největší ze všech zločinů . . . Kdo je nepřitelem Boha, je zajisté i nepřitelem lidí, a kdo odvažuje se popírat Boha, ohrožuje i nás . . . Vždy slibuji si více spravedlnosti od člověka věřícího, než od nevěrce. Atheismus a fanatismus jsou dvě obludy; obě jsou s to, aby podávaly a rozsápaly společnost lidskou; fanatik však při svém poblouzení zachovává si aspoň trochu rozumu, o který si ostří drápů obrousí, kdežto atheista zachvácen bývá zběsilostí vždy prudší . . . V atheismu není ani filosofie ani morálky. Či jaká je v tom filosofie, uznávati ku př. genialnost u Archimeda a popíratí ji ve stavbě všehomíra . . . Leč i mravnosti na odpor se staví atheismus, neboť, kdo popírá Boha, ten nedbá ani zákonů jeho, a jakž má na uzdě držeti vášně své a krotiti hříšnou žádostivost? Vždyť je zkušeností dokázáno, že ani samo přesvědčení o spravedlnosti Boží nechrání před hříchem! Atheista cítí v nitru svém místo výčitek svědomí pouze jakýs tajný strach, jak bývá u zločinců . . . Člověk krví potřísněný nemá citu pro příjemnosti života společenského, duch jeho zdivočilý a útěchám života nepřístupný nejde do sebe, aby činil pokání, nedbá toho, že bude mu skládati účty ze zločinů spáchaných . . . Za to člověk věřící v Boha po spáchaném hříchu jde do sebe. Atheista

je ohavou po celý čas svého života, člověk věřící je barbarem pouze na okamžik. Proč? Poněvadž tomuto jest víra jeho uzdou krotící vášně, kdežto onen nemá, co by ho od zločinů zdržovalo. A konečně, kdyby svět měl býti spravován atheisty, pak bylo by daleko lépe býti pod vládou duchů pekelných. . . Ó, Bože, odvráť od nás poblouzení atheismu! (Voltaire: Oeuvres: tom. 62, str. 272; tom. 36, str. 72; tom. 44, str. 107; tom. 48, str. 312; tom. 62, str. 373; tom. 41, str. 116. Homélie sur l'athéisme tom. 41, str. 133.)

19. *Idea Boha jest logickým důvodem jeho stálé prozřetelnosti vůči bytostem stvořeným.*

Člověk, jenž správně užívá rozumu, zdaliž může pochopiti Boha jinak než jako nejvyšší Prozřetelnost, jako princip vždy činný? Byl-li Bůh principem činným jednou, tenkrátě totiž, když tvořil svět, tož jest principem činným vždy, neboť nemůže měniti svou podstatu. (Voltaire: Oeuvres, tom. 20, pag. 159.)

20. *Jiné důvody prozřetelnosti Boží.*

Bůh bez prozřetelnosti není už Bohem, nýbrž prázdným, nehybným idolem, který vůbec ničeho nedělá. . . — Je-li člověk přesvědčen, že vládne nad námi Prozřetelnost, která řídí svět a které nic nemůže uniknouti, i že táž Prozřetelnost odměňuje blažeností věčnou milovníky ctnosti a trestá trestem věčným hříšníky, pak vynasnaží se, aby žil ctnostně a hříchu se chránil. Neví-li však člověk ničeho o této Prozřetelnosti, bude nad ctností a počestností jiných divně kroutiti hlavou, sám pak půjde jen za svojí žádostivostí, měřítkem jednání učiní své chťiče, co se mu nemilého v cestu postaví, odklidí třeba násilím, a kde se nemusí báti trestu podle lidského zákonníku, bez ostýchání a bez výčitek svědomí i nejhorších zločinů se dopustí. Z takovéhoho člověka stane se obluda nebezpečná už z daleka, nebezpečnější divoké zvěře. Proti takovému člověku jsou lvové a býci Herkulovi pravými beránky. (Bayle: Ouevres, Contin. des Pens. div., tom. 4, str. 92.) — Ačkoliv všude jest Bůh, přece zdá se, že nad azurovým nebem, ozářeným jasnými hvězdami, postavil svůj trůn, že s výšin nebeských

spravuje svět a řídí všechny pohyby naší ohromné zeměkoule. (Dupuis: Origine de tous les cultes, vyd. z r. 1734.) — Ani jediný vlas nepadá s hlavy bez vůle toho, jenž pánem jest věcí i času. Všecko činí Prozřetelnost, ta Prozřetelnost stále hrozící a stále příznivá, vůči které třeba skloniti se i ve slávě i v ponížení, i v radostech světa i na pokraji hrobu. Tak smýšlejí o Prozřetelnosti všichni rozumní lidé, a běda těm, kdož těmto velikým pravdám odpírají. (Voltaire: Oeuvres, tom. 31, str. 236.) — Víme jistojistě, že Prozřetelnost jest a že působnost její jest božského původu a vždy souhlasná se zákony věčného Boha; proto plni úcty klaníme se této Prozřetelnosti, jakkoliv nejsme s to, abychom úplně pochopitelnou učinili ji jiným, aniž abychom pochopili ji sami. (Bayle: Pensées div. tom. 2.) Ó, Prozřetelnosti věčná a božská! Nepřístupná jsi zrakům mým, ale tys to, která hýbeš broučkem na zemi a nebesy nad námi, tys to, která pečuješ bez ustání i o nejnepatrnější své dílo. (Rousseau: Julie ou la Nouvelle Héloïse, tom. 3, list 18.)

21. *Jak smýšlí Mark Aurel o t. zv. »osudu«.*

Všecky činy božství plny jsou Prozřetelnosti. To nabubřelé slovo »osud« nebo, jak jinde říkají, »náhoda« není než soubor a řada příčin řízených Prozřetelností. Ta tedy řídí každý výsledek, ta spravuje vše, co se den ze dne děje, ta přispívá způsobem podivuhodným ku pořádku ve vesmíru. (Mark Aurel: Pensées, cap. 4. vyd. v Paříži 1841.)

22. *Prozřetelnost Boží jedná vždy s největší moudrostí.*

Bylo by pošetilostí, pokárání i trestu hodnou, kdyby někdo chtěl popírat činy prozřetelnosti Boží proto, že svým omezeným rozumem nemůže jich vystihnouti. Právě proto, že rozum můj na to nestačí, vyznávám z plného přesvědčení, že Bůh ve všem svém jednání řídí se svojí nekonečnou moudrostí. Stačí, vím-li, že to neb ono učinil Bůh; pak vím jistě, že učinil to ve své nejvyšší moudrosti. Ve své prozřetelnosti má Bůh vždy své nejvyšší moudré úmysly; nám přísluší obdivovati se, klaněti se jim, ale nikoliv

zkoumati je. (Bayle: Pensées div., tom. 2.) — Chraň se tedy, příteli, abys nesloučil vznešených ideí o Bohu s ideami plynoucími z lidské zpupnosti, a abys neměřil moudrost a moc Boží měřítkem slabosti lidské. (Rousseau: Julie, tom. 6, list 21.)

23. Zlo v životě lidském pochází z náruživosti lidské, nikoliv od Boha.

Nebylo nikterak třeba, aby přišlo zlo na tento svět. Člověk byl výslovně k tomu stvořen, aby se měl stále dobře. Za tím účelem bylo, jak každý ví, uspořádáno všecko hned v ráji pozemském. Že tato blaženost vzala konec, tím vinen jest člověk. (Voltaire: Oeuvres, tom. 40, str. 147.) — Prozřetelnost stvořila člověka svobodným nikoliv proto, aby páchal zlo, nýbrž aby volil dobro . . . Bédovati, že Bůh nezabráňuje člověku v konání zlého, jest tolik jako naříkati, že Bůh obdařil člověka vznešenou přirozeností, která ho nabádá ke mravnosti, naříkati, že Bůh dal člověku právo, býti ctnostným. Nejvyšším cílem člověka (zde na zemi) jest spokojenost s sebou samým. Proto jsme na světě a proto obdařeni jsme svobodou, proto pokoušejí nás náruživosti, proto drží nás na uzdě svědomí. Což mohla více učiniti v náš prospěch prozřetelnost Boží? Měla snad ustanoviti odměnu za dobré skutky tomu, kdo vůbec není s to, aby páchal něco zlého? Anebo, aby Bůh zabránil člověku býti zlým, měl snad omeziti jeho vlohy a postavit ho na roveň nerozumnému tvorů? — Nikoliv, Bože můj! Nechci vytýkati Ti toho, žes mne stvořil podle obrazu svého, abych byl svobodným, dobrým a blaženým, rovně jako Ty! Nás činí nešťastnými a zlými zneužívání vlastních schopností; starosti, bídy, úzkosti naše rodí se v nás samých . . . Poněvadž Bůh jest všemohoucí, nemůže chtíti leč dobré. Jakožto bytost nejvyšší dobrá — poněvadž nejvyšší mocná — musí býti Bůh i nejvyšší spravedlivý, jinak by odporoval sobě samému . . . Buďme nejprve dobří, pak budeme šťastni. Nežádejme si odměny před vítězstvím, ani mzdy před prací . . . Je-li duše nehmotná, přežije tělo, a tím je Prozřetelnost ospravedlněna. (Rousseau: Pensées, str. 155, 156;

Émile, tom. 3.) — Ostatně prohlašuji zřejmě, že těmi názory, jaké máme o dobrotě a svatosti vůbec, nelze měřiti dobrotu a svatost Boží. Nikoliv! Ty názory nejsou měřítkem pro dobrotu a svatost božskou i lidskou zároveň. Jako není poměru mezi konečností a nekonečností, tak nepřísluší nám měřiti týmž pravidkem Boha a lidi. (Ba y l e: Réponse à M. Clerc, § 5.) — Jest to zajisté velikou drzostí, říkati, že Bůh je nespravedliv. (Voltaire: Lettre à Frédéric II. 11. ledna 1771.)

24. *Soustava epikureovců, fatalistů, deistů, popírajících prozřetelnost Boží, olupuje lidstvo o veškeru útěchu, přivádí je k zoufalství.*

Plutarch dokázal jasně epikureovcům, že učení, které zavrhuje prozřetelnost Boží a nesmrtelnost duše, odejímá lidem veškeru útěchu po čas života a přivádí je k zoufalství, octnou-li se na prahu smrti. (Ba y l e: Dictionnaire art. »Epicure«.) — Vašemu krátkému rozumu se zdá, že Bohu přichází za těžko bdíti nad každým individuem zvláště; bojíte se, aby se Bůh při své tolik rozčláňkované, nepřetržité a prozřetelnosti plné vládě neunavil; a proto chcete, aby řídil svět jakýmis »generálními« zákony, a lichotíte si, že tímto pěkným vynálezem ulehčujete starost prozřetelnosti Boží. Ó, vás velikých filosofů! . Ó, těch prázdných sofismat! Každý má si vědom býti toho, že žije nejvyšší soudce osudů lidských a jeho že jsme všichni dítkami. Těmto dogmatům třeba učiti mládež a přesvědčovati o nich vsecky občany. Kdo se opovážuje potírat je, zasluhuje neodkladně trestu jakožto rušitel pořádku a nepřítel společnosti lidské. (Rou s s e a u: Julie, tom. 6, list 8; Émile, tom. 4, str. 68.)

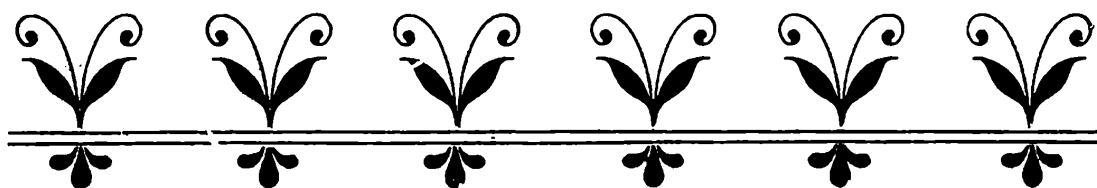
25. *Spoléhejme vždy s živou důvěrou na prozřetelnost Boží.*

Ó Prozřetelnosti! . poklade chudých, útočiště nešťastných! Kdo zná a uznává tvoje svaté zákony a skládá v tebe živou naději, nemůže nikdy úplně býti nešťasten . . I kdyby oloupen byl o vsecky statky své, nachází náhrady v živé důvěře v lepší budoucnost . . . Co se mne týká, ať jsem kdekoliv, nikdy nepozbudu důvěry v Prozřetelnost Boží, věda velmi

dobře, že ona řídí podle svého běh života našeho a že ráda přetíná nit našeho bytí ve chvíli, kdy nejméně se toho nadějeme; ale to nevadí . . . Ó, Prozřetelnosti věčná; ó Bože spravedlnosti a pravdy, ty záštito přemocná utlačovaných! Tys jediná naděje, jediná posila má! Račiž vzítí toto moje smrtelné tělo ve svoji ochranu . . . Pln důvěry očekávám den klidného odpočinku ve stínu tvé spravedlnosti a odevzdávám se nejvyšší vůli tvé. (Rousseau: Dialogues, tom. 2.)

26. *Učení všech národův a učenců staré doby o prozřetelnosti Boží.*

Křesťané věří, že ti, kdož žijí svatě, budou odměněni po smrti, a zločinci že budou trpěti tresty věčné. (Celsus, u Origena: »Contra Celsum« kn. 8.) — Jest to pravda nepopíratelná. Všecka náboženství světa, jak pravá tak i nepravá, točí se kolem této osy: Jest soudce neviditelný, který po tomto životě buď odměňuje nebo tresce všechny činy lidské, ať zevní, ať vniterné. (Bayle: Dictionnaire atd. čl. »Spinoza«.)

HLAVA II.

O sekundárním předmětu náboženství.

1. *Sekundárním předmětem náboženství je člověk, jenž dle duše netoliko je původu božského, nýbrž i obrazem Božím.*

Bůh jest svoboden a díky této svobodě jsme my obrazem Božím. (Voltaire: Discours sur la liberté.) — Pořádek světový učí nás, že nejdokonalejším a nejúplnějším obrazem Božím jest člověk . A protože sestává člověk z duše a z těla, jest pouze dle duše, jakožto bytosti veskrze duchové, Bohu podoben. (Montaigne: Théol. nat., kap. . 121.) — Bůh jest bytost nezměnitelná, pravzor všech dokonalostí. Všichni nosíme obraz Boží v sobě. Nepravosti naše mohou sice obraz tento znešvařiti, leč v rysech svých jakožto obraz nejvyšší bytosti neustupuje z rozumu, ba spíše pomáhá mu, aby napravil, co lež a blud na obraze tom pokazily. (Rousseau: Julie . . . tom. 3, list 18.)

2. *Duše lidská je bytost činná, jednoduchá, myslící, intelligentní, rozumující, a proto jest nehmotná.*

V duši není nijakého sloučení nebo spojení s něčím, co by snad pocházelo ze země, z vody, ze vzduchu, z ohně; ve všech těchto živlech není, co by mohlo

vyvoditi paměť, důvtip, přemýšlení, co by bylo s to, aby vzpomínalo věcí minulých, předvíдалo budoucí, chápalo přítomné . . . Z toho následuje, že duše je bytost jedinečná, která nemá nic společného s prvky jmenovanými. (Cicero: Tuscul. quaest., kniha I.) — Vůlí svojí a prostředky ke konání vůle vládnou všemi tělesy, která mne obkličují, aniž může jediné z nich vlásti bez mé vůle . . . Důvtipem svým poznávám věci a docházím zároveň k tomu přesvědčení, že jediné já důvtipem (důmyslem) jsem obdařen . . . Nechť Locke říká co chce, já ve hmotě nevidím naprosto ničeho kromě roztažitelnosti a dělitelnosti; je tudíž patrné, že hmota nepřemýšlí, ba že není přemýšlení vůbec schopna. Řekne-li mně nějaký filosof, že stromy cítí, nebo že kamení myslí, nechť namáhá se sebe více, aby mne svými subtilními důvody přesvědčil, vidím ihned, že to je sofista špatné víry, hotov spíše tvrditi, že kámen myslí, než připustiti, že člověk má duši myslící. (Rousseau: Pensées, str. 153; Émile, tom. 3.) — Zajisté jest v nitru našem cosi, co přemýšlí a chce; leč toto »cosi« nelze vystihnouti; správný jest náhled, že toto »cosi«, tato duše jest nehmotná. (Voltaire: Quaest. encyclop. článek: Ame.) — Člověk není pouze tvorem živým, nýbrž je tvorem živým, kterýž přemýšlí, kterýž rozumuje. (Diderot: Encyclop. čl.: Droit natur.)

3. *Bůh jest původcem spojení duše s tělem.*

Prozřetelnost božská uzavřela duše lidské, tyto bytosti naprosto rozdílné od hmoty, do těl neohrabných, rozkladu podrobených. (Bayle: Répons aux quest. d'un prov. tom. 2.) — Bůh uzavřel duše do těl. Naše těla jsou v pravdě příbytkem, vězením, ba řekl bych hrobem našich duší . . . (Sokrates u Laertia kniha 2.)

4. *Vznešenost a nesmírná převaha člověka nad zvířaty; bludy některých moderních fyziologů.*

Příroda ovládá všechny tvory živoucí. Zvíře podrobuje se této vládě, člověk však i přes všecku tu »vládu« ví, že jest mu volno zákonům přírody buď se podrobiti nebo vzdorovati. V tomto právě vědomí svobody

ukazuje se zvláště duchovost naší duše. (Rousseau: Discours sur l'inegalité des hommes č. 1, str. 19.) — U orangutana jsou opravdu některé částky těla, hlavy i jednotlivých údů tak nápadně podobny vně i uvnitř částkám těla lidského, že porovnávajíce oboje nemůžeme ubrániti se podivení, proč při útvarech tolik souhlasných, při organismu tolik shodném jsou výsledky různé. Tak ku př. jazyk a všechny orgány hlasové orangutana stejné jsou s lidskými, a přece orangutan nemluví; mozek je bezmála téhož útvaru a rozměrů týchž — a orangutan přece nemyslí. Zde je patrný důkaz, že hmota sama sebe dokonaleji utvořená nemůže vyvoditi ani myšlenku ani řeč. A proč? Protože není oduševněna od Tvůrce nejvyššího.

Jisto jest, že převahou své přirozenosti člověk vládne nad zvířaty; člověk myslí a proto jest pánem bytostí nemyslicích. (Buffon: Histoire naturelle, tom. 4. strana 163; tom. 3, strana 85; tom. 8.) — Pozoruj-li vesmír, mohu zahloubati se až k té ruce, která ho řídí; mně jest dáno milovati a následovati dobro — a já že bych měl se stotožňovati, sebe připodobňovati zvířatům! Ubožáku! Tvoje špatná filosofie snižuje tě do kalu a bahna, staví tě na roveň se zvířaty, ne-li pod ně, braň se proti tomu jak chceš. Tvé vlastní vlohy mluví proti tobě, tvoje srdce viní ze lži tvoji nauku. (Rousseau: Émile, tom. 3, str. 50.)¹⁾

5. *Řeč lidská jest původu božského.*

Co se mne týká, souhlasím s těmi, kdož tvrdí, že řeč je původem svým dar bezprostředního zjevení Božího. (Humboldt: Lettre à M. A. Résumat 1827.)²⁾

¹⁾ Uvedené citáty — dokládá spisovatel — a hlavně tato ohnivá apostrofa Rousseauova dostačí, aby zahanbily některé moderní filosofy (Lamarcka, Filippiho a j.), kteří hlásají, že není rozdílu podstatného mezi člověkem a zvířetem, a kteří chtějí dokazovati, že jsme »vzdálenými pokrevenci orangutana«.

²⁾ Týž Humboldt, ač naturalista, uznává ve spise svém »Kosmos« »božskou jiskru, jež září všemi nářečimi, nechť jsou sebe dokonalejší nebo sebe méně vyvinuta«. — Diderot a d'Alembert dí ve své »Encyklopedii« zřejmě, že »Bůh jest učitelem řeči.« — Podobně vyslovují se ve svých různých spisech Voltaire, Herder, C. Nodier, B. Constant, že řeč pochází od Boha.

6. *Učení materialistů, popírajících duchovost duše, vede nutně ku přechetným směšným absurditám.*

Vy, materialisté, kteří troubíte do světa, že kromě hmoty nic jiného neexistuje, a hmota že je schopna myšlení, vy, kteří tvrdíte, že myšlenky povstávají slučováním nebo rozličným utvářením hmoty, ukažte mně podle toho svého učení makavě, a sice zákony fysickými a mechanickými (jiných zákonů nepřipouštíte), ukažte mně ty »kombinace«, z nichž rodí se myšlenky. — Vy, epikureovci, kteří tvrdíte, že duše sestává z jemňoučkových atomů, povězte mně, co chcete říci těmi slovy? Vždyť víte, že o absolutním rozměru hmoty nebo látek nevíme vlastně ničeho, nýbrž že vše jest pouze relativně velké nebo malé, podle toho, jak oko naše nazírá. Některý váš takový »atom« jeví se mně pod drobnohledem jako veliký balvan neurčitého tvaru; nuže, počkejme si, až z pohybování toho balvanu nebo ze spojení více takových balvanových »atomův« uvidíme vystupovati myšlenku! ... Ať říká Locke co chce, ať mluví materialisté, co chtějí: z vlastností hmoty samé jde nade vší pochybnost na jevo, že učení o »hmotě myslící« je nesmysl. (Rousseau: Lettre à M*** 15. ledna 1769.) — Každý soudný člověk souhlasí zajisté se mnou, že ti, kdož upírají sobě rovným — lidé lidem — schopnost myšlení, jsou bez odporu lidé směšní, jsou hlupáci, blázni. (Diderot: Pensées philosoph. 22.)

7. *Poněvadž duše jest nehmotná, jest i neporušitelná, jest nesmrtelná a chová v sobě touhu po životě budoucím; v příčině této veliké pravdy jest rozum a víra za jedno.*

Otázka nesmrtelnosti duše nevyhnutelně souvisí s duchovostí duše. (Diderot: Encyclopédie.. čl. Ame.) — Naše duše tedy nemůže zaniknouti, hmota však může a musí zaniknouti. (Buffon: Oeuvres complètes, tom. 4, str. 432.) — Že tělo rozpadává se, dělí se v částčky, to chápu snadno; ale naprosto nemohu pochopiti, jak by bytost myslící, totiž duše, mohla porušení vzíti. (Rousseau: Pensées str. 156.) — Knihy posvátné, kolik jsem jich kdy přečetl, jasně učí,

že duše lidská je nesmrtelná. A rozum úplně souhlasí s náboženstvím; jakž by také mohla bytost duchová zajíti? A zase na druhé straně, jako je nepochopitelným pro nás stvoření bytosti duchové, tak musí nám býti úplně lhostejno, nechápeme-li, proč nemůže táž bytost býti zrušena. Tvrdí-li křesťan pravověrný, že člověk i ve spaní přemýšlí, může se mýlit, tvrdí-li však, že duše je nesmrtelná, nemýlí se, protože víra a rozum totéž dokazují. (Voltaire: Oeuvres, tom. 7, str. 258 vyd. z r. 1757.)

8. Bůh jest, a je soudcem spravedlivým; z toho následuje, že duše jest nesmrtelná.

Je-li Bůh, pak jest dokonalý, moudrý, mocný, veskrz dobrý; je-li spravedlivý a mocný, pak jest duše má nesmrtelná. Je-li platna věta první, pak nelze popíratí druhých; neplatí-li však první, pak je zbytečno disputovati o jejích důsledcích. (Rousseau: Lettre à M. Voltaire.) — Již to, že zlo slaví vítězství a spravedlnost bývá potlačována na tomto světě, postačilo by mně, abych nepochyboval o nesmrtelnosti duše, i kdyby jiných důvodů nebylo. Hříchy mé připomínají mně zřejmě, že člověk na světě žije jen z polovice a že život duše počíná vlastně až po smrti těla. Duše žije pak v Bohu, Jenž rozkoší jí podává plnou měrou a žítí bude věčně. Misericordias Domini in aeternum cantabo, dí svatý král David . . . Vím, že jest duše ve mně, cítím ji, nevím však, jaká jest podstata její, proto nemohu rozumovati o představách, jichž nemám . . . Kdybychom byli už zde nesmrtelní, byli bychom jistě bytostmi nejnešťastnějšími. Jest ovšem smrt něco trpkého, leč pro křesťana pravého jest smrt vlastně životem, je štěstím; pravý křesťan vítá smrt radostně, volaje jí vstříc: »Jak sladká jsi, ó smrti!« Jak sladká jest ta naděje, že život onen lepší dokončí všechny trudy života vezdejšího! Kdyby někdo nabízel nesmrtelnost zde na zemi, sotva by někdo stál o takový smutný dar. Jaká medle naděje, jaká útěcha zbývala by pak vůči osudu neúprosnému, vůči nespravedlnostem lidským? . . . Jistota smrti jest pro moudrého člověka pohnutkou, aby trpělivě

nesl kříže tohoto života Při smrti svlékáme se sebe tělo právě tak, jako se svlékáme z oděvu nepříhodného a nepohodlného . (Rousseau: Pensées str. 157. Émile sv. 3., 4., str. 188) — Je-li po tomto životě uchystána ctnosti odměna a hříchu trest, zdaliž nemá věřící křesťan příčiny doufati a vyznati, že Bůh, an nekoná zde vždy plnou spravedlnost ohledně dobrých a zlých, setrvá na cestě spravedlnosti v onom životě. (Diderot: Essai sur le mérite et la vertu.) — Příteli, věřím v Boha, a Bůh byl by nespravedlivý, kdyby moje duše nebyla nesmrtelná. (Rousseau: Lettre à M. Vernes.) — Panovník jest povinen trestati zlo a odměňovati ctnost. Chtěli byste, aby Bůh nečinil, co činiti člověk jest povinen? Víte přece, že ctnost v tomto životě byla, jest a bude zle na tom, zločin však přechásto vyvázne beztrestně; proto musí dobré i zlé souzeno býti v životě jiném . Nad tento »soudní řád« není rozumnějšího a spravedlivějšího, co se týče Boha, aniž užitečnějšího pro člověka . . . Kdyby nás nezdržovala vzpomínka na život záhrobní, propadli bychom těm nejzáhubnějším vášním (za korisť), žili bychom jako divá zvěř, jdouce jen za svými chťiči a nemajíce jiné uzdy kromě bázně před sebou navzájem. A právě taková bázeň má za následek vzájemné nepřátelství; usilujet zajisté člověk bezbožný o zničení toho, jehož se bojí! Přemýšlejte, uvažujte o tom . . . Buďte si filosofovy, ale buďte spravedliví! A takovými budete tím spíše, čím pevnější bude vaše víra v nesmrtelnost duše. (Voltaire: Oeuvres, tom. 45, str. 146, 147; tom. 58, str. 184, 185. Diderot říkával filosofům své doby: »Právě proto, že nemáte úplné jistoty v příčině života za hrobem, měli byste žíti tak, jakoby takový život byl úplně jistý. A trváte-li na tom, že smrtí všecko se končí, nuže, dokažte mně to.«)

9. Jiné důvody pro nesmrtelnost duše.

Máme-liž ještě jiné důvody pro nesmrtelnost duše? Jedná-li se o úplnou jistotu, pak na to pouhý rozum náš nestačí. Ten praví nám jen, že duše naše začala býti, že jest závislá na svém Tvůrci, který ve své vše-

mohoucnosti a po vůli své, stvořiv ji kdysi z ničeho, může ji opět jejího bytí zbaviti. Týž rozum však nepodává mně nižádné jistoty, zdali duše moje živa bude i po smrti těla a zdali věčně bude živa; v té příčině třeba pátrati po tom, jaké jest budoucí určení duše z vůle Stvořitelovy. A tuto vůli Jeho poznáváme pouze ze zjevení . . . V pravdě duše naše, obdařená důvtipem a svobodou, stvořena jest proto, aby . . . poznala Boha a milovala ho; na těchto dvou křídlech se povznáší a je schopna blaženosti nekonečné, schopna ctnosti, žádostiva štěstí . . . a způsobilá rozmnožovati na věčnosti slávu svého Stvořitele. Zde máte pádný důkaz jejího trvání . . . (Diderot: Encyclopédie, článek: Ame.) — Ó sofisto zvrhlý! Jaký prospěch máš z toho »poučování«, že slepá síla vládne určením člověka a že tepá bez rozmyslu hřích i ctnost? Nebo, že duše lidská není leč jemný vánek, jenž uhasíná u brány hrobové? Či snad vědomí toto — že duše vlastně není nic — vnukne mně vznešenější a čistší myšlenky než vědomí mé nesmrtelnosti? Vnukne mně snad více úcty ke mně samému anebo ke mně rovným, větší pohrdání smrtí nebo rozkošemi? Vy, kteří truchlíte nad ztrátou ctnostného přítele, pomněte, že jeho lepší stránka žije na onom světě! Kdož truchlíte nad rakví dítěte nebo choti, zdaliž dáte za pravdu tomu, kdo by tvrdil, že po vašich zemřelých miláčcích nezůstane leč hrstka popele? Poslední vzdechnutí oběti vrahovy jest — dovolávání se spravedlivého Boha! Z krve nevinně na popravišti vylité bledne hrůzou tyran na svém voze triumfálním. Odkud tento zjev, pakli hrob vyrovnává rozdíl mezi utlačovatelem a utlačovaným? . . . (Robespierre: Discours prononcé à la Convention au nom du Comité de salut public.)

10. *Dogma o nesmrtelnosti duše skýtá nemalé útěchy zvláště za dnů našich a přispívá k udržení kázně v lidské společnosti.*

Dogma o nesmrtelnosti duše jest opravdu velmi útěchy plné . . . Tato pěkná pravda filosofická jest u Egypťanů tak stará jako jejich pyramidy. Před

Egyptany věděli o nesmrtelnosti duše již Peršané . Indové rovněž byli přesvědčeni o pravdivosti tohoto dogmatu, jak dokazuje jejich učení o stěhování duší. Číňané vždy uctívali duše svých předků . . . Hlavním základem starého bohosloví (pohanského) byla víra v tresty a odměny na onom světě. (Voltaire: Oeuvres, tom. 47, str. 27.)

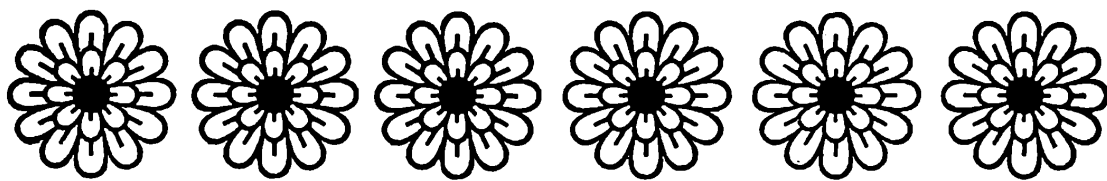
11. *Ježíš Kristus prohlásil jasně a určitě dogma o nesmrtelnosti duše.*

Srovnává se úplně s rozumem, jsme-li vděční a uznalí Bohu za to, že ve své dobrotě a svém milosrdenství zjevil nám vznešenou pravdu o nesmrtelnosti duše. Zajisté jedině ze štědré ruky Boží přijímáme to sladké ovoce nesmrtelnosti, totiž blaženost věčnou. Různá mínění starých o přírodě a o nesmrtelnosti duše nutně nás vedou k vyznání, že jedině zjevení jest s to, aby přesně stanovilo a objasnilo, co nedovedli správně rozluštit rozliční geniové. A Ježíš Kristus opravdu zjevil nám jasně a určitě nesmrtelnost duše i život věčný. (Montaigne: Essais, kn. 2. kap. 12. — Analogie str. 401. — O téže pravdě mluví souhlasně Voltaire, Diderot, Gibbon, Guizot, d'Alembert a jiní. Julian odpadlík dí: »Nejsme z těch, kdož myslí, že duše zahyne dříve než tělo nebo zároveň s tělem. V nesmrtelnost duše věříme hlavně proto, že poučení jsme v té věci slovem Božím.«)

12. *Učení fatalistů, popírajících svobodu duše lidské, je absurdní.*

Ó, svobodo, dare nebes! Každý smrtelník, rozumem obdařený, má právo na tebe. (Diderot: Encyclopédie atd., čl. Autorité.) — Ó, svobodo! Ty samojediná schopna jsi velikých skutků, způsobilá rozptylovati předsudky, vésti k blaženosti. (D'Alembert: Encyclopédie atd., Disc. prélim.) — Kdo bere člověku svobodu, bere mu všecko; člověk bez svobody není více člověkem. (Voltaire: Mélang. philosoph., Discours sur la liberté. Týž Voltaire: v Oeuvres tom. 12, str. 21. kárá fatalisty takto: »Ó ty zarytý nepříteli svobody, slepý vyznavači slepého osudu! Zdaliž netážeš se o radu jiných, zdaliž nepřemýšlíš, neuva-

žuješ? Káráš svého protivníka, toužíš po pomstě nad nepřítelem, trestáš snad vlastní dítě a káráš ho z chyb! Nuže, přiznáváš mu tedy svobodu! Či tomu není tak? Sám tedy při každé příležitosti zavrhuješ tu nauku, ke které se hlásíš.«) — Pohrdání a výsměch jsou zbraně, jichž užívám proti popíračům svobody lidské... Podle nich ani Bůh sám by nebyl svoboden a slovo »svoboda« nemělo by smyslu... (Rousseau: Julie ou la Nouv. Hél. tom. 6, list 7.) — Kdožkoli popírá (neuznává) vedení Boží v příčině svobody lidské, nachází se na cestě k ateismu. (Bayle: Rép. aux quest. d'un Prov.)

HLAVA III.

O potřebě a veliké užitečnosti náboženství.

1. *Mezi Bohem a člověkem trvá pojítka nerozlučitelné; proto je třeba náboženství.*

Náboženství spojuje člověka s tvorstvem a se Stvořitelem (Ausonio Franchi: Studi filosofici e religiosi. V Turině 1854. Úvod, str. 70.) — Základem každého náboženství jest jistota, že žije Bůh, jenž je v jakémsi poměru se svými tvory a pro sebe požaduje jistou úctu. (Diderot: Encyclopédie atd. čl.: Religion.) — Jest pojítka nerozlučitelné mezi Bohem a zemí . . . mezi Bohem a lidstvem . . . Věříme v Boha a tudíž i ve svaté učení o povinnostech . . . Víry je třeba . . . Odlučovati náboženství od politiky je zločinem. (Mazzini: Programma uveřejněno v »Italia del Popolo« v Římě 25. března 1849.)

2. *Ve společnosti lidské nelze žíti bez náboženství.*

Jest pravdou uznávanou po všechny doby, že náboženství jest jedním z nejmocnějších pojítek lidské společnosti. (Bayle: Oeuvres div., Pensées sur la Co-

méte du 1680, § 80.) — V každé ustálené společnosti je třeba náboženství. Zákony chrání před přestupky zjevnými, náboženství před tajnými . . . Jest to zajisté v zájmu lidstva všeho, aby byl Bůh, jenž by trestal, co spravedlnost lidská potlačiti nemůže . . . Ve století 15. hemžilo se to v Itálii nevěrci. A následek toho? — Došlo to tak daleko, že bylo jedno: někoho otrávit nebo pozvati k obědu; jedno: vraziti někomu dýku do srdce nebo obejmouti ho. Byliť tam mistři ve zločinech, jako dnes máme mistry v hudbě a matematice . . . Je tedy nade vší pochybnost potřebno jak pro vladaře, tak pro národy, aby představa o Bohu jakožto nejvyšším Stvořiteli, Zachovateli, Odplatiteli a Mstiteli hluboko vstúpila se v duši lidskou. (Voltaire: Oeuvres atd., tom. 54, str. 469; tom. 48, str. 309; tom. 41, str. 103; tom. 48, str. 345; tom. 58, str. 186; tom. 48, str. 346) — Bayle prý chtěl dokázati, že je lépe býti atheistou než modloslužebníkem. Montesquieu chystá se vyvrátiti Baylovi takový důkaz. Mně se však zdá, že ani Bayle ani Montesquieu neuhodili na pravdu. Neběžíť tu o to, zdali náboženství jest užitečno nebo není, zdali ta přerůzná náboženství přinesla lidem více zla než dobra, nebo naopak; nýbrž běží o to, věděti, zdali jest aneb není náboženství třeba, zdali člověk může žíti bez náboženství, zdali tudíž důsledně i celý národ, ať kterýkoliv, může ve společenském ohledě obstáti bez náboženství? Hledáme-li odpověď na tuto otázku v historii, máme velmi lehkou práci. Neníť zajisté v celé historii jediného dokladu, že by kde existoval národ bezbožecký, a oddal-li se některý národ na nějakou chvíli atheismu, jak se s ním setkáváme za našich dnů, vidíme přece, že nevzdal se na dobro bohopocty původní. Není-liž to patrným důkazem, že náboženství je třeba? Ba ještě více! Stopujme kterýkoliv národ až k jeho původu a najdeme u každého bez výjimky zákonodárství tak úzce sloučené s náboženstvím, že jedno jeví se jako důsledek druhého, jedno na druhém závisí. Zákony tedy občanské mají svůj původ i rozsah v naukách náboženských . . . Ab jove principium! Odkud medle to tvrzení, že by věrohodně některý stát mohl obstáti

bez náboženství, bez bohoslužby? . . . Vedle historie i přirozenost lidská obírá se otázkami náboženskými, obírá se jimi i celý život praktický. Nuže, ukažte mně, můžete li, u dítky svého jediný jen princip morální, aniž byste tím neb oným způsobem dotkli se otázky náboženské? Stojí to za pokus! Kdo asi dokáže toho? . . . Náboženství a důsledně i bohoslužba jsou tedy nejen užitečny, jak dí Montesquieu, nýbrž nevyhnutelně potřebny pro každou společnost lidskou. (P. L e r o u x: Encyclopédie nouvelle, čl. Culte.) — Nemá-li býti porušován veřejný pořádek a má-li společnost lidská klidně žít, je třeba, aby vůle Boží přišla k platnosti. Proto také má nejvyšší autorita — a to vším právem — charakter svatosti a nedotknutelnosti a poddaný nemá práva, aby vlastní vůli (a zvůli) přiváděl k platnosti. (R o u s s e a u: Discours sur l'inégalité des conditions, tom. 1. str. 257.)

3. *Bez náboženství není ctnosti, není štěstí na zemi.*

Pouze a jedině náboženství jest s to, aby poučilo lidi, že bdí nad nimi soudce všudypřítomný a vševědoucí, jenž zná tužby jejich a zkoumá srdce i ledví. Již Plátó pravil: Netrestejte zločinův a uzříte záhy, kterak občané ve zlu budou si libovati a porušovati očividně a bez ustání i ty nejsvětější a nejdůležitější zákony. Jak medle přesvědčí se občané ducha obmezeného o tom, že vinník zasluhuje trestu, neví-li, že vládne nad nimi nejvyšší bytost, která řídí svět a která ve své spravedlnosti odměňuje ctnost a tresce hřích? A s Ciceronem v jeho »Tractatus de legibus« díme: Nechť mají občané to přesvědčení, že bohové jsou pány všech věcí, že ve všem vládne prozřetelnost bohů a ta že je pramenem všeho našeho dobra, že bohové vědí o všech činech našich. To jest ten první, ten nejdůležitější, ten nejpotřebnější ze všech zákonů. Zajisté, kde není Boha, není mravnosti (B. M a b l y: De la législation.) — Od filosofie k bezbožectví je tak daleko jako od náboženství k fanatismu; ale od fanatismu k barbarství jest jen jediný krok. Náboženství a mravnost jsou velmi těsně spolu sloučeny a proto nemohou býti sobě na odpor jejich principy

fundamentální. Bez náboženství tudíž není ctnosti, bez ctnosti není štěstí na zemi. (Diderot: *Epître à son frère.*)

4. *Náboženství jest nezbytně třeba pro bezpečnost vládařův i pro věrnost a štěstí poddaných.*

Dvé jest podpor světské moci, totiž zákony a zbraně. Mimo tyto jest však ještě třetí, a to hlavní podpora: náboženství. Kde té není, kolísají i obě první. (Bayle: *Oeuv. div., Pensées div. tom. 2.*) — Kdybych byl vladařem, nechtěl bych míti kolem sebe dvořany bezbožce, aby mne za vhodné příležitosti neotrávili. Musil bych pro jistotu bráti každodenně protijed. (Voltaire: *Oeuvres*, tom. 48. str. 845.) — Kdo nám ručí za věrnost vojáků a strážců bezpečnosti, jsou-li i ti bezbožci? (Juvenalis: *Satyra 6.*) — Panovník musí vlásti pod ochranou Boží a dávat na jevo své přesvědčení náboženské; jest to vlastnost pro panovníka nejpotřebnější. (Machiavelli: *Spisů jeho tom. 4. str. 37. vydání pařížského z roku 1690.*)

5. *Výroky některých slavných publicistů různé doby, filosofů nevěreckých a jiných známých „veličin“ o potřebě a užitečnosti náboženství.*

Bez víry nic nemůže obstáti. Západ ukazuje nám v této chvíli, na jaké konce to přivádějí, do jakých nesmyslů upadají lidé bezbožní, nevěrečtí. (Car Mikuláš v řeči, kterou měl k biskupům sjednoceným v Petrohradě dne 28. května 1849.) — Epoque, ve které idee náboženské mizí z národa, je blízka ztrátě svobody u téhož národa. Národové zbožní byli snad ve jhu otrockém, ale neméně jisto jest, že národ nevěřící nikdy nebyl svobodným. Ó, náboženství, jak jsi potřebno lidské společnosti! (B. Constant: *Disc. 13. května 1821. »De la Religion.«*) — Kdyby všichni lidé byli jednoho pouze temperamentu nesoucího se za věcmi rozumnými, pak by ovšem nebylo třeba ke společnému žití zákonů, stačila by dobrá morálka. Ale přirozenost lidská jest daleka toho, aby se uskrovněovala, naopak kde kdo domáhá se vlastního jen prospěchu. Z toho následuje, že pouze autoritou a mocí lze udržeti společnost... Leč strach před zákony a tresty jest cosi nepřirozeného, násilného, jest to jho,

jehož lidé vždy snaží se zbaviti. Proto také Mojžíš z vnuknutí božího zavedl ve své obci náboženství, aby tak národ židovský spíše z úcty než ze strachu konal své povinnosti, zákonem mu předepsané. (Spinoza: Tract. theolog. politic. kap. 16.) — Kdo nemá náboženství a nevěří v Boha, nikdy nebude ctnostným, spíše však nešťastným, anaf ctnost jest základem štěstí a zdaru. (Diderot: Essai sur le mérite et la vertu § 2, Traité sur l'éducation publique.) — Táži se pouze, zdali by ti, kdož nepovažují náboženství za nutné, půjčili peníze komukoliv z jejich společnosti, zdali by si přáli, aby ani jejich dlužník, ani jejich advokát, ani notář, ani soudce nevěřili v Boha. (Voltaire: Oeuvres, tom. 23. str. 254.) — Náboženství jest tolik potřebné k řízení společnosti lidské, že by nikterak neobstála bez vědomí, že vládne nad námi a řídí osudy lidské bytost mocná, neviditelná. Tak věřili již pohané a tak věří všichni dobří křesťané. (Diderot: Encyclopédie čl. »Athéisme«) — Žádný stát nebyl založen na základě jiném leč na náboženství. (Rousseau: Contract social, kn. 9. kap. 8.) — Vyznáváme před tváří všech národů a všech věků, že národu francouzskému je právě tak třeba Boha jako svobody. Proto vztyčujeme na návrších všech departementů posvátný prapor kříže. Nám nechť se nepřipisuje zločin, že jsme chtěli zmařiti poslední ochranu obecného pořádku. (Mirabeau: Z řeči jeho pronesené dne 13. germinalu rok 10.) — Kdo tě, atheisto, poslal, abys ohlašoval národu, že není Boha? Národ francouzský věří v Boha a v nesmrtelnost duše. (Robespierre: Décret proposé à la Convention) — Národ, byť se i rouhal a kněze mučil, je přece v nitru svém náboženský, v poesii nedělních slavností prozrazuje vrozené sobě náboženství. (Proudhon: Systém des contradictions econom. str. 52. V celé knize té velebí tento otec socialistů úctu Bohu ode všech národů prokazovanou a užitek náboženství pro společnost lidskou.)

6. O vlivu náboženství na výchovu mládeže.

Přirozenost lidská je pokažena, je to úrodná půda pro špatnost a zlobu. Ovoce, jež přináší tu spoře tam

hojně, tu dříve tam později, jmenuje se: pýcha, lakomství, závist, nestřídmost, nenávist, lež, msta, rozmařilost. Toto všecko bejlí nevyplnění se leč důkladnou výchovou . . . Vychovatelé a učitelé mládeže vůbec nacházejí vždy nějakou chybu k napravování u svých žáků. Pakli ani hrozbami, ani sliby, ani — což bývá to nejlepší — poučováním náboženským nedocílí se odstranění chyb přirozených, pak taková mládež — jsouc vůbec neschopna dobrého — bývá po celý život metlou a hanbou rodiny, vlasti, celé společnosti lidské . . . První lekce, kterých dostává se mládeži, jakmile počne žvatlati, jsou lekce náboženské. Tento všeobecný zvyk je dobrý a v každém ohledu velmi chvalitebný. (Ba yle: Oeuvres div., Continuation des pensées div. svaz. 3.) — Bylo by záhodno pohnati před soud ty rodiče, kteří posílají dítky do takových škol, nad jichž branou čteme nápis: »Zde se nevyučuje náboženství.« (Victor Hugo.) — Vyučovati nelze bez vychovávání a vychovávati nelze bez náboženství. (Guizot, protestant, v přednášce dne 1. května 1852.) — Otcové a matky, leží-li vám blaho dítek vašich na srdci, pak nečekejte s učením náboženským, až se u dítek vyvine přirozená zloba věku pozdějšího. Nelichotťe si, že se dá uhasiti oheň i když se rozšířil. Osud dítek vašich je úplně ve vašich rukou. Vám přísluší utvářeti jejich ducha, vésti srdce jejich ke ctnosti a zbožnosti, vzdalovati od nich poznání hříchu a bezbožnost (Juvenalis, v satyře 14. Podobně mluví: Cicero: De divinitate lib. 2.; Seneka: Epist. 59, 88; Plato: De legibus, De republika lib. 4.; Quintilian: Institutiones lib. 1; Aristoteles, Sokrates, Pythagoras a jiní pohanští spisovatelé). — První poznatek důležitý, ku kterému mládež vedeme, má býti náboženství; to jest jediným základem mravnosti. Tato veliká pravda byla známa též mudrcům athenským a římským. Náboženství musí tedy býti lekcí první, ba lekcí každodenní. (Diderot: Traité sur l'éducation publique.) — Nejen celé společnosti lidské, ale každému členu jejímu musí záležeti na tom, aby každý znal i plnil povinnosti předepsané zákonem Božím jak k bližnímu, tak k sobě samému. Jest přece známo, že nutno, aby druh druha

poučoval při každé příležitosti! Přihlédněme na příklad, čemu vyučují rodičové své děti. Zajisté tomu, že vskutku existuje svědek osudů lidských, který bdí nad námi jako nad svými dětmi, který všem nám přikazuje, abychom žili spravedlivě, abychom milovali se vespolek, činili si dobré, plnili sliby a závazky dané komukoliv, třeba to byli naši nepřátelé. Další látkou vyučování jest pak, že blaženost tohoto života je vlastně ničím, protože po tomto životě následuje jiný, ve kterém Bůh prokáže se odplatitelem dobrých a soudcem zlých. — To jsou vedle jiných ta dogmata, kterým je třeba učit mládež . . . Kdo se tomu na odpor staví, zasluhuje přísné pokárání, poněvadž si počíná jako rušitel pořádku a nepřítel společnosti lidské. — Vy, otcové a matky, veďte děti k tomu, aby stále byly pamětlivy, že Bůh bdí nad nimi, že jest svědkem i jejich myšlenek i tužeb i skutků dobrých; aby vždy jednali dobře bez vychloubání se, aby snášeli zlé bez reptání, kladouce v Boha důvěru jako v odplatitele spravedlivého, konečně aby byly pamětlivy po všechny dny svého nedokonalého života, že jednou budou musiti objeviti se před očima Božíma. (Rousseau: Émile, tom. 1. str. 87.)

7. *Krásná ponaučení, jaká dává Voltaire mládeži.*

Na prvním kroku, který činíte do světa, milé děti, závisí celý ostatní váš život . . . Učiníte-li krok chybný, bude jich po něm následovati více, budete upadat z chyby do chyby, klopýtati . . . Jinoch dobře vychovaný podobá se stromu silnému, který, vypěstován byv v půdě neúrodné, záhy rozvětňuje kořeny rozkládá větve, jakmile byl přesazen do podnebí příznivého . . . Nepohrdejte ničím, nemějte v nenávisti nic kromě hříchu a nespravedlnosti, spatřujte v otci přírody otce všech lidí. Všichni lidé jsou stejně nedokonalí, stejně maličcí vůči Bohu, ale stejně milí jsou mu, an jest všech Stvořitelem . . . Život podobá se zajisté hodům Damoklovým, visí stále meč nad námi . . . Zásadou mojí jest: plniti všechny povinnosti dnes, poněvadž nejsem jist, budu-li zítra živ . . . Hlas veškerenstva oznamuje moc Boží a hlas našeho srdce praví nám, že musíme

klaněti se mu. Smrtelníci, vše je k vaší službě, Bůh vás zasypává svými dary. Ó, jste-li obrazem Jeho, buďte jako On dobročinnými . . . Dítky, chraňte se nevděku, buďte pokorné, laskavé, skromné, poslouchajte, chcete-li, aby jednou jiní poslouchali vás, spatřujte v otcích svých svého Boha. Bůh chce lásku vaši. Učitel váš budiž vám jako druhý otec. Buďte pravdomluvní, ale mlčenliví, buďte opatrní ale moudří, milujte pravdu, ale neplývejte jí; zatajujte pravdu, kde je toho třeba, a to bez přetvářky, mluvte pravdu (jindy) bez bázně. Potlačujte všeliký hněv, neurážejte nikoho. Kdo chce urychlit pomstu, urychluje vlastní trest. Zdvořilost jest duši tím, čím krása obličeji, jest totiž spanilým výrazem dobroty srdce a dobrota je vždy všem lidem milá. Chcete-li zalíbiti se a slávy si zjednati, prokazujte dobrodiní. Konáte-li dobrodiní, zapomínejte na to, přijímáte-li je, mluvte o tom veřejně . . . Ctnost vždy se líbí, nectnost nemůže míti přitažlivosti. Najdete-li na jiných chyby nějaké, buďte shovívaví, ujměte se jich a mějte útrpnost s nimi; pomyslete si, že i vy přese všecku moudrost můžete chybiti, jako oni. Nenapodobujte jazyka prostořekého a očí závistivých, mějte v ošklivosti křivé svědectví. Bůh vidí vás, a to nechť vám stačí, On samojediný vládne nad vámi. (Voltaire: Oeuvres, svaz. 63. str. 328; svaz. 62. str. 198; svaz. 57. str. 65; svaz. 81. str. 352; svaz. 79. str. 38; svaz. 78 str. 33; svaz. 59 str. 39 a svaz. 13.)

8. *Bez náboženství nelze držeti na uzdě rozpoutané vášně lidské.*

Vášně odvádějí nás od povinností. Pýcha, samoláska a porušenost naše často zdržují nás od konání ctnosti. Právě ta porušenost, kterou každý cítíme, jest to, co člověka svádí stále ke zlému a nutí ho jednati proti vlastním zásadám a proti zákonům náboženství. Jakž unikl by člověk v takovém stavu z té propasti hříchů bez náboženství? To jediné učí, že člověk nevyhnutelně potřebuje milosti Boží, ta milost Boží že jest jediným štítem proti útokům se strany vlastních vášní . . . (Ba y le: Contin. des Pensees div. sv. 4.)

9. *Jak zákon přirozený, tak i zákony občanské musí mítí sankci náboženskou, běží-li o jejich šetření.*

Zákony přirozené jsou ty, které přirozenost sama povždy všem lidem ukládá, které nejvýš spravedlivý Bůh vštípil do srdcí našich. Proto také krádež, násilí, vražda, nevděk k rodičům, křivá přísaha, spiknutí proti vlasti jsou patrné zločiny a kdo je trestá — byť sebe přísněji, — činí tak vším právem. (Voltaire: Oeuvres tom 34. str. 396.) — Všimněte si všech národů země, čtete dějiny všech věků, mezi všemi těmi barbarskými, nelidskými, bizarními kulty, v té podivné a nesmírné různosti charakterů a mravů naleznete celkem tytéž pojmy o spravedlnosti a počestnosti, tytéž principy mravnosti, tutéž známost dobra a zla. Existuje tedy v mysli a v srdci lidském vrozený princip spravedlnosti a ctnosti... Montaigne! Na tvoji upřímnost a pravdymilovnost, jimiž se vynášíš, mně rci, je-li kde na celé zeměkouli kraj, kde by bylo zločinem zachovávatí víru, zločinem býti laskavým, dobročinným, šlechetným, kde by spravedlivý byl v opovržení a zločinec ve cti. (Rousseau: Émile, tom. 3. str. 81.¹⁾)

10. *Náboženství nevynášeli kněží.*

Dříve než byli kněží a knihy, dala příroda lidem zárodek ctnosti. (Dupuis: Abrégé de l'origine des tous les cultes str. 451.) — Lidstvo nemělo od počátku jiné vlády kromě theokratické. (Rousseau: Contract social, kn. 9. kap. 8.) — Učení o jednom Bohu, otci věčném, který nás všecky vidí, nás všecky bez rozdílu souditi bude, ano souditi bude i naše nejtajnější myšlenky, učení to je tak staré, že nelze na-

¹⁾ V témž smyslu mluví Diderot: »Představa Boha spravedlivého a dobrého zahrnuje v sobě i pojem odměny a trestu budoucího... Kdo popírá Boha trestajícího, ten odejímá ctnosti všecku podporu a žene lidstvo nepřímou zkázu mravní...« — A Voltaire dí: »Boha mstitele je třeba pro krále, pro ministry, pro vládu naši a je třeba pekla jak pro státníka, tak pro člena kabinetu, jak pro dělníka, tak pro celý národ.« Podobně vyjadřuje se deista B. Constant ve spise: De la religion, sv. 4, kniha 9, kap. 8, a racionalista Clavel v knize: Histoire des religions, kn. III., IV.

lézti toho prvního člověka, jenž by byl tak učil ostatní. (Voltaire: Oeuvres, tom. 42. str. 17.) — Jen nevědomci a blázni mohou připisovati původ náboženství někomu jinému než Bohu. (Bayle: Dictionnaire, čl. Critias, Remarq H.)

11. *Povinnost, Boha ctíti a mu sloužiti, je lidem vštípena samou přirozeností; to věděl již i Epikur a Spinoza sám to prohlásil.*

Ten Bůh, který nás stvořil, chce nás všechny spasiti, všude nás poučuje, všude k nám mluví. Bůh vtiskuje do srdcí všech zákon přirozený a tento zákon nejvyšší . . . volá od jednoho pólu ke druhému na lidstvo: »Klaňte se Bohu, buďte spravedliví . . .« (Voltaire: Poëmesur la loi naturelle.) — Sám Epikur napsal knihy o pokoře, kde mluví s takovou silou o svatosti a zbožnosti, že se ti zdá, jakoby knihy ty byl psal nejvyšší kněz. Když mu předhodili, že nadarmo psal tak krásnou knihu, an sám nevěří v bohy a má je za neschopný dobra nebo zla, odpověděl otevřeně, že vznešenost božstva jest dosti pádným důvodem pro to, aby bylo ctěno. A připojil zároveň, že člověk nikterak by nebyl s to, aby prokazoval úctu božstvu, kdyby nenosil v nitru svém jakýs cit lásky nebo bázně vůči témuž božstvu . Je tedy pravda, že rozum přirozený našel si ideu zbožnosti a touto ideou miluje Boha, slouží mu, klaní se mu, plní jeho vůli, a to pro nekonečnou dokonalost Boží. (Bayle: Dictionnaire, článek Epicure.) — I Spinoza prohlásil, že musíme Boha milovati, Boha nekonečného, věčného. Stůjtež zde jeho vlastní slova: »Co se týká lásky k Bohu . poznávám, že od Boha mám své bytí a všechny své vlastnosti, ale že Bůh to vše mně dává svobodně . Moje vlastní přirozenost mne přesvědčuje, že existuje dobro, které nemohu ztratiti, ba naopak, které, čím více je poznávám a miluji, tím vydatněji stává se mým majetkem«. (Voltaire: Oeuvres, tom. 40. str. 134.)

12. *K vůli ctnosti samé a kráse její nestane se nikdo ctnostným, nemá-li náboženství.*

Odloučíš-li ctnost od božství — pokud totiž nazýváš ctností lásku k pořádku, — zvrhne se v bez-

božnost. a ctnostným není pak leda blázen. (Rousseau: Émile, tom. 3.) — Nikdo nemůže býti ctnostným bez náboženství. Byl jsem ovšem kdysi opačného náhledu, ale nyní jsem dávno již o lepším poučen. (T ý ž: Lett. à M D'Alembert sur l'art. Genève.¹⁾)

13. *O zevnější, veřejné bohoslužbě a její potřebě.*

Člověk, sestávající z těla a z duše, touží po tom, aby náboženství jeho stálo v přirozeném poměru k jeho povaze. Proto musí se náboženství člověka jeviti jak ve vniterném rozjímání, tak i v úkonech zevnějších. (Diderot: Encyclopédie, čl. Religion.) — Klaním se nejvyšší mocnosti a jsem dojat její dobrotou. Není-liž to přirozený následek lásky k sobě samému, ctíti totiž toho, kdo nás chrání, a milovati toho, kdo nám dobrodiní prokazuje? (Rousseau: Émile kn. 4. kap. 2. a 3.) — Skoro všichni národové vzdělání bydlí v budovách. Tato okolnost vedla je přirozeně na myšlenku postavit Bohu stánek, kde by se mohli klaněti jemu a hledati ho ve svých strastech a nadějích. A opravdu není útulnějšího pro lidi místa nad chrám, v němž Bůh přebývá a v němž všichni vespolek přednášejí své slabosti a strasti. . . Proto je zevnější bohopocta cosi velmi vznešeného, cosi vábného a ke zbožnosti přímo vyzývajícího. (Montesquieu: Esprit des lois kn. 25.) — Jisto jest nade vší pochybnost, že bohoslužba čistě duchovní a beze všech obřadů je odkázána někam na měsíc. (Mirabeau: v »L'Ami des hommes«.) — Bláhoví rigoristé ve věcech náboženských rádi by odstranili všecku zevnější bohoslužbu. Tací lidé dávají na jevo, že nevědí praničeho o podivuhodném účinku zevnějších obřadů bohoslužebných na nejširší vrstvy lidu. (Diderot: Essais sur la peinture. Paříž 1765.) — Kant chce jakýs kult morální bez modlitby, bez oběti, bez obřadů, zkrátka kult ideální, který se rozpadává v nejčistší nic! (Villers: Philosophie de Kant.) — Jako úkazy v přírodě bez ustání ukazují filosofovi Boha stvořitele, tak vedou v nábo-

¹⁾ Diderot praví: »Není ctnosti bez víry v Boha«. A jménem starých pohanských mudrců tvrdí Seneka, že bez Boha nikdo nemůže býti v pravdě poctivým.

ženství křesťanském obřady křesťana k zákonu Boha Ukřižovaného . . Výmluvnost Antoniova nedokázala kdysi toho, co dokázal oblek Césarův. „Quod litteratis est scriptura, hoc idiotis praestat pictura“, dí svatý Řehoř Veliký (I. IX. epist. 9.) (Diderot: Encyclopédie čl. Cérémonies.) — Nedbám těch, kteří straníce kultu pouze vniternému zavrhnou bohopoctu zevnější, dotýkající se smyslů. Zkoumajíce se bedlivě, musíme vyznati, že duch náš ve své smrtelné schránce má sice představy mnohých věcí smyslům našim nepřístupných, že však přes to vše nemohli bychom o věcech těch přemýšleti, kdyby nepomáhal nám nějaký předmět smyslný. Proto mám za to, že Bůh schvaluje úkony zavedené zbožností na zvelebení pocty jeho, ať už se taková bohoslužba některým přemrštěným hlavám líbí nebo nelíbí. Poukazuji ještě s důrazem na krásu hudby chrámové, na zpěv hymnů, na výmluvnost kazatelny, na záři světél, na dým kadidla, na bohatost nádob, paramentů bohoslužebných, na sochy, obrazy, na velebný zvuk zvonů a pravím, že to vše je odůvodněno rozumem i zkušeností. (Leibnitz: Syst. theolog. str. 107.) — Naši filosofové moderní vypověděli válku obřadům náboženským, svatým i samému Bohu. Po mém rozumu jsou tyto mudrcové na rozum padlí. (Bedřich II. Lettre, 6. Février 1782.) — Mluvíte o přehmatech v bohoslužbě a horlíte proti nim!? Přehmaty a zhoubné účinky, jež působí na mravnost krásná umění: malířské, sochařské nebo básnické, nelze přece připisovati umění samému, nýbrž umělcichlověku . . Protože lidé zneužívají tisku, jako zneužívají písma a slova, následuje snad z toho, že musíme zavrhnouti drahocenný vynález tisku? . . Nesmíme snad píti vína proto, že ledakdos se jím opíjí? Máme si všichni dáti žilou pouštěti proto, že někdo z překrvečnosti raněn byl mrtvicí? To a jiné byl by špatný závěr, bylo by rozumování beze vší logiky. Nelze zajisté posuzovati zmužilost všech našich vojinů podle zbabělosti jediného, jako zase by bylo ne-spravedlností, chyby několika individuí klásti na vrub celému národu. Zničí snad některý tu a tam prázdný klas celou naději na žeň? Nikoliv; není národa

vzdělaného, který by veřejnou bohoslužbou nectil Boha. (Voltaire Oeuvres, sv. 44, str. 56; sv. 60, str. 180, 250, 141; sv. 46, str. 56; svaz. 43, str. 146; sv. 41, str. 225; sv. 17, str. 105; sv. 47, str. 110.) — Je a zůstane pravdou, nehledě k důkazům jiným, že rozum nejen velí všem lidem, aby Boha ctili, nýbrž že týž rozum chce také, aby ho ctili veřejně. Veřejná bohoslužba jest potřebna. . Náboženství, které by chtělo omeziti se na kult pouze »v myšlenkách«, patří k nesmyslům. (Leibnitz: Remarques sur les Lettres sur l'entousiasme) — Pravil kdosi, že bez náboženství není poesie; já dodávám, že bez bohoslužby, bez dnů svátečních není náboženství. (Proudhon: De la célébration du dimanche str. 52.) Projdeme dějiny všech národů, kteří nějakému bohu se klaněli, a uvidíme, že náboženství své projevují zevnějšími znaky zvanými »ceremonie«. Proto vedle vniterného je třeba i zevního kultu, jímž by se onen vniterný vyjadřoval a sdílel celé společnosti lidské. (Diderot: l. c.)

14. *O kněžích jakožto služebnících Božích a vykladačích pravd zjevených.*

Náboženství, poněvadž je zjevené, musí míti své sluhy, kteří je lidu vykládají. Nejvyšší bytost nemluví přímo k lidem, nýbrž skrze zjevení, jež třeba vykládati. (D' Alembert: Éloge de l'abbé de Saint Pierre.) — Náboženství . . . bylo vždy prvním projevem duševní schopnosti toho kterého národa a kněžstvo jeho prvním učitelem. (Proudhon: La révolution sociale démontrée par le coup d'état du 2 décembre, § 3, strana 28.) — Co se mne týká, mám za to, že kněží je nám na výsost třeba. Ti učí lid dobrým mravům a přednášejí Bohu naše modlitby Dí-li kněz lidu: „Klaňte se Bohu, buďte spravedliví, laskaví, shovívaví, soucitní, milujte se vespolek, pak prosí své posluchače, napomíná je, žádá je o to, jako druhdy svatý Pavel, aby slov jeho dbali; ale neporoučí jim toho dle nařízení samého Ježíše Krista. . . . Ano, opakují, dobrý kněz, kněz vlídný, zbožný, nepověřčivý, snášelivý, plný lásky k bližnímu zasluhuje plně naší úcty a chvály Nikde nemá kněz býti

odkázán se vším na oltář; sloužit zajisté také státu.. Kdo zastává úřad obtížný, má být odměňován řádně od svých spoluobčanů. Nepravím, že má oplývati bohatstvím, hodovati jako Lukullus, naparovati se jako Klaudius, ale je mně líto faráře chudého, musí-li se hádati se svým rovněž chudým osadníkem o měřici žita... Nemohu schvalovati, mluví-li se špatně o kněžích; kdo jim zlořečí, zasluhují trestu. (Voltaire: Oeuvres sv. 41, str. 242; sv. 46, str. 257; svaz. 50, str. 331. — *Fragmens sur divers sujets par ordre alphabetique*, čl. Prêtre. — *Dictionnaire philosoph.* — Lettre à M. Marin 1774.) — Miluji náboženství, protože pomáhá svými služebníky ku blahu lidstva. Dobrý farář je pravý poklad. (Lalande: Éloge de Sylvain Maréchal.) — Neznám hezčího úřadu nad úřad faráře. Dobrý farář slouží dobru obecnému, jako dobrý úředník spravedlnosti. Pokládal bych se za šťastna, kdybych měl na našich horách některou faru na své péči, poněvadž bych, jak za to mám, přispíval ke štěstí svých osadníků. (Rousseau Émile, kn. 4.) — Slýchám každodenně bludný náhled, že prý bohoslovec zná pouze trochu lépe katechismus než ti ostatní, a že prý pod záminkou, jako by naše náboženství obsahovalo (samá) tajemství, nesmí vůbec více studovati. Neznám druhé vědy, která by vyžadovala větší bystrosti ducha, větší důkladnosti, ostrovtipu a soudnosti nad theologii. Theolog musí znáti povinnosti každého stavu, jemu náleží určovati hranice mezi dovoleným a nedovoleným. Mluví-li o povinnostech, jež ukládá náboženství naše, musí slova jeho tu jako blesk drtiti vášně naše a staviti běh jejich, tam zase vkládati do nitra našeho oslazený lék pravdy proti zlým návykům. Jaké úcty zasluhují tací lidé od nás! A ať nemyslí nikdo, že bohoslovec, jak ho tuto líčím, je nějakou bytostí ideální. Nikoliv! Z fakulty bohoslovecké v Paříži vyšlo mnoho takových vzácných mužů. Čteme v seznamech jejich jména slavná a zvučná, jména: Gersonů, Duperonů, Richelieuů, Bossuetů a j. . . . Ti, kterým drahá je čest našeho národa a naší církve, zajisté uznají pravdu těchto našich úvah. Jest hlavní povinností naší — a plňme věrně

tuto povinnost — abychom, pokud na nás jest, hledali a mluvili vždy jen pravdu. (Diderot: Encyclopédie, čl. Bible.) — Svět hledí dnes očima žárlivýma, ba s opovržením a nenávistí na většinu kněží. A přece jsou i oni dětmi této doby jako jiní lidé. Kdybychom my byli obtíženi jejich povinnostmi, neplnili bychom jich tak, jako oni. Neníť zajisté obtížnějších a tudíž úctyhodnějších povinností nad povinnosti řádného kněze. Nemluvím zde o biskupovi . . (nýbrž) mluvím o prostém knězi, jehož nikdo si nevšímá. Nejprve musil v namáhavých studiích nejen s chudobou zápasiti, ale zřici se i radostí a zlaté svobody mladého věku. A v povolání svém musí co den nésti jeho ustavičné čistoty a bojovati s tisícerými pokušeními proti ní nalíčenými. Svět ctí pouze ctnosti »na oko« a velebí vítězství okamžiku. Ale bojovati každodenně s nepřítelem vniterným, s nepřítelem, který ukazuje nám na venek velmi vlídnou tvář, potlačovati stále, beze svědků, bez pochvaly vášně prudké — to je zajisté to nejtěžší. A venku čekají na kněze boje jiného druhu. Musí dávatí život svůj v šanc nemocem nakažlivým každé chvíle. Slyší-li zpověď, musí nezřídka položití hlavu na podušku nemocných, zachvácených neštovicemi, hniličí nebo petečemi. Je to odvaha sice skrytá, ale odvaha, která zasluhuje přednost před udatností vojína. Vojín bojuje v boji otevřeném s nepřítelem viditelným, ale kněz přináší tu v oběť sebe sama. A jakou bere odměnu za své práce? Sustentaci velmi často prekérní. A s druhé strany, kdyby nashromáždil statků sebe více, nemá, komu by je dal; s ním umírají všecky jeho naděje. A jak často musí poskytovatí útěchy lidem nevěřícím! Jak často musí býti útočištěm chudých, nemaje sám pro ně haléře almužny! Jak často bývá pronásledován pro ctnostný svůj život, v posměch uváděna víra, jejíž jest sluhou! To jsou ty povinnosti a ty odměny, jež skýtá svět většině kněží, mužům to nad jiné zasloužilým. (B. Saint Pierre: Études de la nature.) — Světští lidé vždy více chybovali a chybuji než kněží, ale chyby kněží vždy přísněji se odsuzují. Služba svatá víže kněze k oltáři jsou; blízcí Bohu, ale jsou smrtelní. (Voltaire: Essai sur les mœurs, sv. 3. — Oedipe.)

15. *Cíl ducha a srdce lidského dokazuje patrně potřebu náboženství.*

Ó náboženství! Tys věrnou záštitou osudů lidských . . . Není slabosti v nás, není touhy v srdci našem, jež by tobě byla neznáma; ty v protivenství dodáváš odvahy, v neštěstí resignaci; sužují-li nás úzkosti, odkazuješ na doby příští, okrašluješ naši budoucnost a v doufání dáváš nám záruku svých vznešených zaslíbení. Tys nejjistějším průvodčím, jež nám nebe dalo na zemi. Je-liž možno snižovati tebe? — (Necker: Cours de morale religieuse, vyd. r. 1800.) — Srdce lidské i přes to, že zabývá se všemi stvořenými věcmi, zůstává prázdné, nespokojeno, neukojeno. K vyplnění té prázdnoty a k nasycení svých tužeb potřebuje předmětu nekonečného: Boha . . . Ó Bože všemohoucí, v jehož rukou je duše i srdce naše, vytrhni nás z osudné »osvícenosti« otců našich a daruj nám nevinnost, to jediné, co mám může štěstí přinést. (Rousseau: Jul. ou la Nouv. Hél. sv. 5, list 5, vyd. cit. — Discours str. 44. A Renan vyznává v „Revue des deux Mondes“ ze dne 15. října 1863, že „Bůh jest hlavním útočištěm duší“ a že »pravá bytost člověka jest v Bohu.«)

16. *Útěchy plynoucí z náboženství.*

Duch lidský, chtěje povznést se k Bohu, utvoří si vhodnou představu velebnosti božské a nemoha jinak, vidí Boha aspoň ve skutcích a miluje ho v dobrodiních Jeho. Vedle lásky zachovává Bohu i věrnost.. a tak pro duši citlivou vše jeví se velikým, vznešeným . . . Vše, co má, a co poskytuje tato země, považuje za dar s nebe; ať chodí, ať pracuje, ať sedá ke stolu nebo chystá se ke spánku, vše koná člověk pod ochranou Boží. Probudiv se ráno, ví, že pouze z vůle Boží, z vůle Pána nad životem a smrtí žije. V nehodách vidí prst božské spravedlnosti, ve štěstí opět přízeň božské dobroty. Ve statcích, jichž užívá, nachází vždy nové pohnutky, aby vzdával úctu Bohu Té bytosti nekonečné, nepřístupné zrakům smrtelníka, slouží, jak nejlépe může, ctí ji ve všem svém počí-

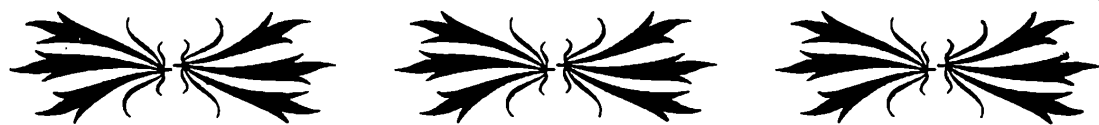
nání a všecku naději v lepší budoucnost staví na neklamná zaslíbení Boží. Je-liž kde života slastnějšího, útěchy plnějšího, šťastnějšího nad tento? . . . Kdežto pro pravověrného křesťana jest svět jako obraz živý, oduševněný, je pro nevěrce celá příroda němá, chladná, mrtvá. Příroda se svými krásami jest pro křesťana knihou, v níž se dočítá o divuplných činech a darech Stvořitelových; pro nevěrce však a bezbožce jest pouhou náhodnou kombinací, ve které převládá slepá síla. (Rousseau: Julie ou la Nouv. Hél. sv. 3, list 18; sv. 5, list 5. Týž filosof vyznává v Oeuvres, sv. 2, str. 45. »Co se mne týká, chtěl bych spíše býti zbožným křesťanem než filosofem.«) — Ctnosti křesťanské jsou nerozlučitelný se svým původcem. Víra, láska, naděje . . . snášejí se navzájem. Duším velikým, ochotným konati vše z lásky k Bohu, všecko přichází za lehko . . . Pošetilci troufají si kárati křesťana kajícího, poněvadž prý si mrtvením sebe a posty ukracuje život, kdežto sami neostýchají se zkracovati si život nestoudnými výstřednostmi. Nechme je v jejich bludu chvástati se domnělou moudrostí; přijde jednou den, kdy každý skládati bude přísné účty ze svých skutků . . . Bůh není úplně milován, a to je ta příčina jediná všelikého neštěstí lidského; proto jsou lidé nespokojeni, mrzuti, oddávají se smutku a žalu, bojí se smrti a muka pekelná zakoušejí už zde skoro všichni. (Rousseau: Pensées str. 144; Nouv. Héloïse sv. 2; Oraison funèbre du duc d'Orleans; Pensées strana 43.) — Ó, jak šťastni jsou ti, kdož věří pravdám náboženským. (Bedřich II. v rozmluvě s dvorní dámou hraběnkou z Camas.) — Co se mne týče, jsem opravdu šťasten, věda, že Bůh je se mnou se zálibou patří na mé nedostatky a povzbuzuje mne; jsem šťasten, vzýváje ho na modlitbách. On jest mým pánem, jemu skládám účty ze svých činů, s ním hovořím a v té rozmluvě a v naději, kterou mně dává, čerpám nové síly, novou odvahu. Vy, kteří ničeho nevěříte, odkud čerpáte sílu a odvahu? (Brissot: Traité de la vérité, De la religion du philosophe sceptique.) — Náboženství je schopno činiti lidi šťastnými v tomto i v onom životě. Co máme činiti, abychom

byli šťastni v budoucím životě? Žijme spravedlivě! A pro štěstí v tomto životě, pokud tomu dovoluje porušená naše přirozenost? Buďme láskyplni! . . . Nuže, co jest náboženství? Spravedlnost a láska! Náboženství jest opora naše v protivenstvích, v pokořování a útiscích, aspoň pro mne jest náboženství jedinou útěchou po 30 letech plných strastí a pomluv; strasti a pomluvy byly ovocem mé 30leté práce. (Voltaire: Oeuvres, sv. 36, str. 69; sv. 70, str. 222.) — Divná věc! Náboženství křesťanské, které prý nemá jiného cíle, leč věčnou blaženost, pomáhá k této blaženosti už v tomto životě. (Montesquieu: Esprit des lois, kn. 24, kap. 3.) — Zakladatel křesťanství, ačkoliv hlavní váhu klade na blaženost věčnou, chtěl nicméně, aby jeho učení bylo nám ku prospěchu a učinilo nás blaženými už na tomto světě. (Diderot: Encyclop. čl. Christianisme.) — Ó, náboženství svaté, útočiště vždy bezpečné, vždy otevřené srdcím sužovaným, proniknouti račiž srdce naše svojí božskou pravdou. Dej, ať za nic považujeme všecko pozemské, pohrdáme tímto údolím slzavým, tímto krátkým životem, jenž není leč cestou vedoucí k životu lepšímu, věčnému. (Rousseau: Oraison funèbre du duc d'Orleans.)

17. *Náboženská lhostejnost přináší nesmírné škody, vede k anarchii, k nevěře, k praktickému pohanství.*

Velmi mne trápí, vidím-li ty nesmírné škody, jež způsobil jsem svojí lhostejností náboženskou. Poznávám, že připravil jsem z velké části vlastní vinou své poddané o spokojenost, o klid a o svornost vzájemnou. Jak rád obětoval bych slávu své nejslavnější bitvy za to, kdybych mohl zůstaviti své národy tak klidnými a spokojenými v jejich přesvědčení náboženském, jak byli při mém nastoupení vlády. (Bedřich II. dle Luqueta »Dei pericoli presenti della società« str. 267 v poznámce, vyd. Římské r. 1850.) — Indifferentismus filosofický podobá se klidu ve státě despotickém; je to klid smrti a je zhoubnější nad samu válku. (Rousseau: Oeuvres, sv. 31, str. 202 vyd. Pařížské z roku 1788.) — V učení svém o lhostejnosti náboženské nemůžete ukázati na jiné důsledky kromě na anarchii.

Bořiti jste dovedli, nikoli však upevniti. Vyvráťte nám toto tvrzení, můžete-li. Vynášeti až do nebe princip protestantský — kterýžto princip dnešní protestanté nutně zavrhnou — že totiž jednotlivec ve všem svém počínání je neodvislým, v tom jste za jedno. A pro koho? Pro anarchii. (Mazzini: Doveri dell'uomo. V Londýně 1860.) — Hezky se to mluví a hezky se to jedná; ale od toho učení, které připouští všechna vyznání, k tomu učení, které všechna vyznání popírá, je krok velmi rychlý a nevyhnutelný. Indifferentismus náboženský vede vždy k nevěře; z principu pohanického zrodí se vždy pohanství praktické. (A de Gasparin v protestantském časopise: Les Archives du christianisme, v lednu 1852.)

HLAVA IV.

O potřebě a skutečnosti zjevení Božího,
jež jest základem a formou náboženství
křesťanského.

1. *Pohanství spíše přispívalo ke zkáze než k napravení mravů, nejínak i učení filosofů pohanských.*

Pohanství mohlo sice představami o bozích lidstvo snadno vésti k tomu, aby oběti přinášelo, chrámy stavělo, sochy okrašlovalo, zevnější bohoslužbu s leskem a nádherou všemožnou konalo; leč totéž pohanské náboženství spíše dovedlo mravy kaziti než napravit. Kult pohanský živil v pravdě jen hřích, vyžaduje totiž tu oběti lidské, tu zase oběti studu. Obětováno lidí, zneuctíváno panen — na poctu bohů! (Justin, kn. 21. kap. 3.) Římané odstraňovali sice na různých místech, ku př. v Karthagině a hlavně v Gallii (Plinius: kn. 30. kap. 1.) lidské oběti a přece obětovali lidi a dobře věděli, že ohavné zápasy, ve kterých tolik gladiátorů hynulo, byly jakýmsi obětmi na počest duším zesnulých. I hry divadelní byly úkonem náboženským; slavívaly se s velikou sice okázalostí, ale také s tolik drzou nestoudností, že nutno je považovati za školu

nemravnosti. Všeobecná anarchie, násilí a loupeže byly by bývaly nevyhnutelným následkem náboženství pohanského, kdyby jiné principy nebyly se postavily v cestu. Svedení nebo únos osob druhého pohlaví bylo by jen bývalo nápodobením bohů samých, právě tak jako krádež, krvesmilstvo, podvod, kouzla. To vše bylo by se konalo beze všech škrupulí, ba spíše z přesvědčení náboženského. Nic nemohlo lépe pustiti uzdu divoké ctižádostivosti nad to: doporučovati paganismus . (Bayle: Oeuvres div., Pensées div. sv. 1.) — Byly chrámy zasvěcené neřestem: Jovišovi rozpustilému, Martovi mstivému, Venuši nestoudné. Zkrátka řečeno: zneužívání náboženství u pohanů nebylo lze nijak opravit; a v tom právě záleží triumf křesťanství. (Cherbury: De religione gentilium, kap. poslední.) — Morálka filosofů pohanských nebyla o mnoho lepší než morálka obecného lidu. Připomínám pouze, — ať pomlčím o jiném — že Solon k uměním a řemeslům počítá i loupežnictví. (Helvetius: De l'homme, odst. 14. č. 27.) — Filosofové ovšem vyučovali lid; jest však též známo, že skutky jejich nesrovnávaly se nijak s jejich učením. Neměli vážnosti u lidu a mezi sebou hovořili o mravnosti jako o jiných otázkách časových . . . Zkrátka řečeno, odnášelo se náboženství pohanské velmi skrovně ke mravnosti a pohané mohli směle páchat různé ohavnosti, odvolávající se na náboženství. (Bayle: Dictionnaire atd. čl.: Lykurg; Remarq. E.; Oeuvres div., Contin. des Pensées div., § 53, 54, 126.)

¹⁾ O »mravnosti« pohanských filosofů poučují nás s dostatek spisy jejich; citáty z nich nelze uveřejniti ve spise tomto. Jmenujeme pouze Juvenala, Vergilia, Horáce, Tacita, Suetonia, Terencia, Ovidia a j. Ctnosti považovány za činy bezprávné, jako ku př. pokora a trpělivost, nectnosti pak vychvalovány. Sebevraždu doporučuje Plinius, Seneka a j. Kde jaká, i ta největší ohavnost měla své božstvo na Olympu. Proto klamou se, kdož pohanství vychvalují, nebo křesťanství na roveň staví nebo docela nad křesťanství vyvyšují, jako to činí Macchiavelli v »Disc. II sulle deche di Tito Livio«, Giordano Bruno ve »Spaccio della bestia trionfante«, Edgard Quinet: v »Génie des religions«, Viktor Duruy v »Histoire des Romains« a j

2. *Absurdita a různost škol filosofických starých i moderních.*

Staré filosofy často rozum jejich sváděl k bludům. Třeba všimnouti si jen několika málo, abychom se přesvědčili, jak nekonečně se různí v náhledech o podstatě Boží . . . Není nesmyslu i sebe většího, aby se ho některý z filosofů neujal a nezastával. (Cicero: De natura deorum kn. 1. De div. kn. 2.) — Je-li řeč o právu a spravedlnosti, má na mysli jeden to, druhý ono. A tak nesrovnáváme se vespolek, ba často jsme ve sporu s sebou samými. (Sokrates ve Phaedru str. 312 vyd. Benátského z r. 1556.) — Filosofové nejsou sjednoceni; malý hlouček jest jich a koušou se vespolek . . . Bolí mne, vidím-li, kterak ti, již by měli bojovati jeden za druhého pod společným praporem, vedou si jako zbabělci nebo přeběhlíci . . . Všichni filosofové jsou nepřáteli mezi sebou. (Voltaire: Oeuvres, sv. 76, str. 373; sv. 89, str. 130.) — V jednom toliko se snášejí, totiž v tom, že nic nevěří (G. Hegel.) — Bral jsem na radu filosofy, přečetl jsem knihy jejich, zkoumal jsem jejich různá mínění a shledal jsem, že všickni jsou nad pomyslení domýšliví, drzí ve svých řečech a tvrzeních, skepticismus předstírajíce. Troštují se sice, že všechno vědí, ale nedokazují ničeho; tropí si jen žerty jedni z druhých . . . Ostatně ničíce a rušíce vše, čeho si lidé váží, berou nešťastným poslední útěchu v soužení, mocným a bohatým jedinou úzdu vášní, rvou ze srdcí výčitky zlého jednání i naději ctnosti a přece chvástají se, že jsou dobrodinci lidstva . . . Každý takový »filosof« dobře ví, že jeho soustava filosofická nemá lepšího základu než soustava jiného, ale přece se jí drží, protože je »jeho«. Není jediného, jenž došel ku poznání pravdy a lži nedal by přednost lži »své« před pravdou toho druhého jen proto, že té pravdy se nedopídl sám Kde jest filosof, který by nechtěl pro svoji slávu balamutiti celé pokolení lidské? Hlavní věcí jest mysliti opak toho, co myslí jiní; tak ku př. mezi věřícími dělá filosof nevěrce, mezi nevěřícími snad by si hrál na věřícího (Rousseau:

Émile, sv. 4, str. 33, 19.) — Encyklopedisté patří do blázince . Dnešní filosofové odbývají s drzostí cynickou a s nestoudnou noblessou všechny záhady a výstřednosti, co jim do hlavy vlezou . Podle mého názoru měla by se filosofům dáti pod vládu nějaká trestanecká kolonie. Dokázalo by se, až by všechno obrátili na ruby, že jsou hlupáci . Jsou to mor a zkáza lidu (Bedřich II.: Oeuvres posthumes, sv. 6, str. 103, 105.) — Národ křesťanský prý by v duchu evangelia nemohl existovati. Tohle by se mohlo říci — per analogiam — o národu filosofů, kdyby vůbec bylo lze takový národ utvořit. Ten zanikl by ve své vlastní chybné ústavě, sotva světla Božího spatřiv. (Diderot: Correspondence littéraire par Grimm et Diderot, sv. 1, str. 492.) — Pravda prý neškodí lidem, říkají filosofové. Tomu věřím rád, zrovna jako oni, ale jsem jistě přesvědčen, že to, čemu oni učí, není pravda. (Rousseau: Émile, sv. 4, str. 19.)¹⁾

3. *Soustava filosofů století 18. je pohanská.*

Soustava filosofů 18. století je původem pohanská, dluží se důvody od Celsa, Porfyria, odpadlíka Juliana. Podle mého názoru není jediné námitky Voltaireovy, které by nebyli opravdu pronesli jmenovaní obhájcové bohův olympských. (E. Quinet: Allemagne et Italie svaz. 2.)

4. *Ani rozum, ani věda, ani filosofie nejsou s to, aby krotily poblouzení a chyby lidské.*

Ať je vášeň jakákoliv, často nestačí rozum, aby ji zkrotil (Pope: Essai sur l'homme str. 92.) — Vědy dnes kvetou, literatura a krásná umění blýskají se mezi námi. Ale jaký prospěch má z toho náboženství? Stali se z nás učenci, ale přestali jsme býti křesťany

¹⁾ A v předmluvě k »Julie ou la Nouvelle Héloïse« tvrdí dokonce též filosof, že dívka, která by četla knihu tu, je ztracena! Voltaire pak v starších letech přichází k rozumu. Píše v »Oeuvres sv. 83. str. 113«: »Přál bych si uvrci polovici svých spisů do ohně a to ostatní opravit. Mám ve zvyku mluvit otevřeně a právě proto jsem vždy náchylen k tomu, napsati něco chybného.« Na takové konce dopracovala to moderní filosofie.

Vědy nepůsobí změny mravů. Kde vědy kvetly, nebyla humanita o nic váženější; to dokazuje nám ukrutnost Atheňanů, Egyptanů, císařů římských, Číňanů. (Rousseau: Réponse au roi de Pologne; Émile sv. 3. str. 150 pozn.) — Kdož neví ze smutné zkušenosti, že mnozí nadaní lidé byli mravů velmi špatných i že ctnostným bývá často člověk ducha jinak omezeného. Právě v dobách Ciceronových, Attikových, Virgiliových, Horácových vydal Augustus své pronásledovací dekréty... Cokoliv směřuje k výchově lidí, je chvalitebné a užitečné, ale daleko užitečnější a vzácnější je nauka, která vzdělává lidstvo a zároveň poráží bludy a krotí vášně. A všechny tyto úkoly veliké a vznešené provést může jedině náboženství. Od Taleta Miletského až po naše výstřední rozumáře není filosofa, který by byl měl vliv na mravy lidí, leda snad na mravy těch, kdož bydlili s ním v téže ulici. (Voltaire: Oeuvres sv. 62. str. 176; sv. 33. str. 376; sv. 59. str. 65; sv. 40. str. 140.)

5. Záhubné následky voltairianismu, básnické směry školy Vikt. Hugovy a literatury soudobé.

Voltaire svými spisy dával pohoršení a kazil mládež svou falešnou filosofií. (Marat: L'ami du peuple, 6. dubna roku 1791.) — Filosofie Voltairova nevypěstovala ani mravnosti, ani zbožnosti, ani lásky k bližnímu; ona jen boří a ničí. Jest a byla pouhou chladnou negací všeho, vše v posměch uvádějíc, vše rozežírajíc nejprudší žíravinou... Působila jako jed, zabíjela, neoživovala. Nedospěla k výsledku žádoucím; stoupenci její jsou skeptikové, nikoli však lidé věřící. (Lamartine: Histoire des Girondins, kn. 4. kap. 7.¹⁾) —

¹⁾ Podobně mluví o Voltairovi Grimm v »Correspondence« a L. Brougham ve »Voltaire et Rousseau«, všichni jinak ctitelové, obdivovatelé Voltaira; jest tedy svědectví jejich zajisté závažné a věrohodné. Nejinak soudí o Voltaireovi m. j. Palissot, M. D'Épinay, Bedřich II., Rousseau, L. Blanc. A že nedělají mu krivdu, dosvědčí některé ukázky z listů téhož bezvěreckého »filosofa«. Tak na př. v »Lettre à Berger, 10. října 1786 píše: »Užívati rozkoší jest účelem všeobecným.« Z jeho »Discours sur la nature du plaisir« dýše čirý epikureismus, jež by rád prohlásil za nejvyšší, samým nebem stanovený princip lidské morálky. Pohan Cicero vidí v člověku čistých mravů obraz Boží na zemi,

Viktor Hugo je básníkem školy, která se klaní symbolu místo pravému Bohu, která utápí umění v materialismu, snižuje genia na pouhého »vynálezce řemeslného«, lid ubíjí ilusemi. (Mazzini: Scritti letterari d'un italiano vivente, sv. 1. str. 186.) — Kde octla se literatura za naší doby? Jest ve psí dána! Žezlo, kterým druhdy vládli pouze básníci opravdoví, stalo se v době dosti krátké majetkem všeobecným. Kde kdo píše, kde kdo je literátem, i když mu vmetete ve tvář ignorantství, sprostotu. A sami literáti nectí se navzájem... Největší sprostota je známkou moderní literatury!... Ukažte mně, můžete-li, jinde svědomí prodavnější, duše vlačnější, zkaženější než v té kastě literátů! Kolik jich znáte, kteří si zachovali charakter neporušený? Kdož medle asi ode třiceti let způsobil tu nevázanost mravů, to pohrdání prací, tu nechť ku plnění povinností, tu rozmařilost v rodině? Literáti! Kdo přijímal s větší nestoudností ze soukromých fondů úplatky?... Kdo poskytl světu divadlo drzejších apostasií? Jaká to ničemnost, dožebrávati se přízně u vznešených a pak tytéž osoby opustiti? A kdo dopouštěl se té ničemnosti? Kdo spolčoval se každodenně s větší horlivostí s protirevolucí? Literáti a jen literáti. Což pak jim záleží na posvátnosti náboženství, na vážnosti dějin, na přísnosti mravů! Oni přecházejí zcela »lehce« od legitimacy k násilí, od monarchie k republice, od státního práva k socialismu, od atheismu k náboženství. Socialismus a literatura románová uvrhly vaši generaci ve zkázu. (Proudhon: Idées révolutionnaires; Systéme des contradictions économiques atd. sv. 2.)

6. *Ani nejbystřejší rozum sám o sobě nestačí, aby podal úplnou soustavu morálky.*

Nehledě ke starým filosofům, jejichž celá taktika spočívala v tom: »Odporovati si navzájem«, a to i v zá-

ale Voltaire prohlašuje člověka takového za blázna, za fanatika, za nepřítele světa a zhoubce humanity. — »Lež, prospívá-li, jest jedna z největších ctností,« píše jinde. »Dbejte tedy co nejvíce té ctnosti. Je třeba lháti jako ďábel, nikoliv s bázní, nikoliv jen někdy, nýbrž drze a vždy(!)«. A sedm let před svou smrtí psal D'Alembertovi — 8. dubna 1771 —: »Doporučuji vám hojně smělosti a pohrdání pokolením lidským.«

kladních principech.. i moderní filosofové definují morálku každý podle svého. A všechny ty definice pánů učenců jsou ve stálém sporu. (R o u s s e a u: Discours sur l'origine de l'inégalité atd. v úvodu; Émile kniha 4.) — Podati úplnou soustavu morálky na základech pravých, a to jasně i přesvědčivě, jest úloha, která přesahuje síly rozumu lidského; tu je nezbytně třeba pomoci odjinud. (L o c k e: Christianisme raisonnable, kap. 14.) — Filosofie je v poslední chvíli zrovna tam, kde byla na počátku svém. Zdá se, jakoby nebyla na světě leda na potvrzení památného výroku Sokratova. Zahalujíc se totiž do rubáše, dí slavně: »Vím, že nic nevím.« (P r o u d h o n: Systéme des contradictions économiques, sv. 1.)

7. *Filosofie moderní a křesťanství.*

Filosofie zůstavená sama sobě je bezmocna, vede k pochybování, a pochybování je na újmu energii duševní. Křesťanství mírní všechny bolesti duše, respektuje volnost náhledů a útěchy skýtá všem od paláce až po střechu doškovou ve všech potřebách. (B. C o n s t a n t: De la religion atd., kn. 4. kap. 7.) — Rozum popřel sice již kde jakou pravdu, ale nevyřkl a neobhájil dosud ani jediné. Celá pravá filosofie není vlastně nic jiného ve svém zárodku než tajemství křesťanská. (C o u s i n: Cours d'histoire de la philosophie; Voltaire philosophe str. 71. vyd. Pařížské r. 1861.) — Filosofové až do dneška nevykonali nic jiného, než že naseli pochybování a nevěru, semeno hluché a jed... Ó, jak vysoko stojí ontologie křesťanská nade všemi »výzkumy« moderních metafysiků. (P. L e r o u x: Encyclopédie nouvelle, čl. Christianisme, Conscience.) — Filosofie nestačí těm velikým zástupům lidí, ti potřebují svatosti... Francie nebyla by ani dost málo tím, čím jest, kdyby byla po tisíciletí nevěřila ve svatou nádobku v Remeši. (R e n a n: Vie de Jésus, str. 451. 253.)

8. *Náboženství přirozené nestačí na usmíření lidí s Bohem.*

Přirozenost lidská nepraví člověku, zdali stačí pouhá lítost, anebo zdali žádá Bůh něčeho více na odčinění hříchů, na usmíření své uražené spravedlnosti, své

hříchem pokořené autority. Nenít také vlastnosti Boží, ze které by na jisto vycházelo, že Bůh by byl povinen odpustiti kajícímu hříšníku jen proto, že týž hříchů svých lituje. Přirozenost lidská tudíž sama o sobě není s to, aby hříšníkovu zjednala klid a vyvrátila jeho pochybnosti o tom, čím lze usmířiti uraženého Boha. (Clarke: *De l'existence de Dieu*, sv. 2. kap. 10.)¹⁾

9. Zdravý rozum dává jedině Bůh.

Jest všeobecně známo — a i vy budete souhlasiti v tom — že výroky filosofů neobstojí na soudě zdravé logiky, zdravého rozumu. Ale kde nalezneme ten zdravý rozum? Kdež jinde, než u toho, jenž je zdrojem jeho? (Rousseau: *Julie ou la Nouvelle Héloïse*, sv. 3, list 18.) — Jedině Bůh může nás osvítiti. Díky Božímu zjevení půjdeme cestou bezpečnou. Na ně spoléhajíce, můžeme šťastný život vésti, jako na lodičce, ana jistě pluje po vlnách ji obklopujících. (Plato: *Alcibiades*, dialog. 2., *Phaedrus*.) — Prosím nebe, aby přišel ten, jenž by osvětlil lidstvo a dal mu poznati pravdy důležité a nutné. Ano! Doufám jistě, že přijde ten, který rozptýlí tmy vědění lidského! (Sokrates: *Alcibiades*, dial. 2.) — Nižádný člověk nebude moci býti opravdu velikým, leda by byl inspirován duchem Božím... Abychom poznali, které mínění, který názor ze všech běžných je ten jedině pravý, k tomu je třeba Boha; my nejsme s to, abychom sami o tom rozhodovali. (Cicero: *De natura deorum*, kn. 2. č. 66. *Tuscul. Quaest.*) — Zjevení má cenu převelikou, neobsáhlou; z ruky Boží jest to dar, že lepšího by Bůh ani dáti nemohl, a vůči lidem jest to důkaz lásky, nad který nelze většího přijati s nebe. (Plutarch: *De Iside et Osiride*, na začátku.)¹⁾

¹⁾ Přemnozí filosofové a básníci pohanští měli za to, že nelze člověku, aby očistil se z hříchů pokáním a polepšením, a proto dočítáme se o různých obětech na »usmíření bohů,« o různých obřadech, ba i o divadelních hrách za týmž účelem zavedených. A jak hluboko zabřísti může rozum, nejsa poučen zjevením Božím, o tom poučují nás i lidské oběti na usmíření rozhněvaných božstev u pohanů.

²⁾ Podobně mluví vedle uvedených i jiní pohanští spisovatelé, řečníci a filosofové, jako na příklad: Hesiod ve své »*Theogonii*,« Jamblicus: *Vita Pythagorae*, hl. 28., Simpli-

10. *Jediné zjevení Boží rozptyluje tmy rozumu.*

Není nic hloupějšího nad rozumování proti skutečnosti. Před soudní tribunál nenáleží náboženství zjevené. Filosofie pohanská podává nám jasný důkaz toho, že člověk nutně potřebuje náboženství zjeveného, světla nadpřirozeného, aby doplnilo nedostatky její . . . Právě tato nedostatečnost filosofie přesvědčuje nás, že pouhý rozum vede k bludům. Přirozený důsledek toho jest tedy, zřici se té cesty a domáhati se cesty jisté, směřující k původu všech věcí. A to jest již veliký krok k náboženství křesťanskému, kteréž žádá, abychom očekávali od Boha poznání toho, čemu máme věřiti, i toho, co máme činiti, kteréž žádá, abychom podrobili poslušně svůj rozum víře. V jistém ohledu jest nejlépe ta víra podepřena o rozum, která je založena na troskách rozumu, totiž není pravdy jistější nad tu, že svědectví Boží má přednost před svědectvím lidským. Chtějí-li přes to vše »rozumáři« dále disputovati proti božskému zjevení, nechme je mluvit; tak octnou se ve slepé uličce, podlehnou své vlastní tmě a záhy umlknou. (Bayle: Dictionnaire čl. Manichéens; Oeuvres div., Additions aux Pensées div. sv. 2.; Dictionnaire čl. Pyrrhon. Rem. C; Oeuvres div. sv. 3. str. 836; Eclaircissements sur les Pauliciens et les Marcions.) — Co se mne týká, nejsem nikdy ničím jist, jdu-li pouze za svým rozumem . . . Co dnes tvrdím, o tom zítra pochybuji, pozejtří to už popírám a neustále se přesvědčuji, že každodenně se mohu mýlit. Všichni filosofové. doznali mně upřímně, že nevědí více než já. Rozum lidský, jsa ponechán sobě samému, vyhne se ovšem někdy bludu, ale vyhnuv se jednomu — upadá do jiného. . . Proto jediným klíčem, jedinou cestou, jediným prostředkem, na který se lze bezpečiti, kudy lze uniknouti tmám rozumu a zdolati vlastní přirozenosti křehkost a nedostatečnost — jest víra. Jsme, abych tak řekl, jako nemluvňata, jež

cius: Comment. Epitecti, sv. 1., Porfyrius: De abstin, kn. 2., Proclus: Theologia Platon. hl. 2., Celsus a Julian, dle Bergierova: Dictionnaire encyclop. čl. Deisme, Mark Aurel: Pensées kap. 33.

učinivše několik kroků bez pomoci, bez průvodce, záhy upadnou; tak i my, chceme-li se vydati na pouť životem bez toho průvodčího, bez té opory — totiž bez víry — brzy upadneme a toliko víra může nás opět zvednouti. (V o l t a i r e. Oeuvres, svazek 46, str. 68; svazek 68, str. 184; svazek 33, str. 135; sv. 41, str. 128; svazek 11, strana 120.) — Zanechme filosofie libující si v planém povídání; odvráťme se od té tak zvané ctnosti, která má v pravdě namířeno na zničení všech ctností a hledí omluviti, kde jakou nepravost. Chtějíce naléztí to pravé dobro, musíme hledali je úsilovně a opravdově. Leč toto dobro nelze naléztí zde na zemi při sebe delším hledání, nevstoupíme-li k původu všeho dobra. Takový jest způsob mého filosofování, aspoň od té doby, co se zabývám opravou svého smýšlení i svého rozumu. Hledejte i vy tedy zdravý rozum v Bohu a nikoliv ve klamné filosofii (R o u s s e a u: Julie ou la Nouvelle Hel. svaz. 3., list 18.) — Ničeho není nám více třeba než náboženství zjeveného; to poučuje nás o přemnohých a různých otázkách. (D' A l e m b e r t: Encyclopédie, Discours préliminaire.) — Ptejte se všech těch Sokratů, Platonů, Ciceronů, Seneků a těch ostatních, co soudili o nesmrtelnosti duše — a odpovědí vám na tuto velikou, jak pro náboženství samo tak pro říši veledůležitou otázku více méně vyhýbavě a nejistě. Řečení filosofové brali se pouze za svým rozumem a proto potáceli se vlastně ve tmách, mezi »ničím« a nesmrtelností. (D i d e r o t: Encyclopédie, čl. Christianisme). — Bible je kniha, které se musí konečně držeti každá filosofie. (F i c h t e, v »La raison du Christianisme« svaz. 7. str. 223.) — Vyznávám, že lidský rozum vždy bloudí odkázán jsa sám na sebe a jsa zbaven zjevení. Kdo chce býti dobrým Filosofem, musí býti dobrým křesťanem. Tomu jsem se naučil zkušeností čtyřicetiletou. (S c h e l l i n g ve své »Filosofické závěti,« sepsané nedlouho před smrtí ve Švýcařích s datem 20. srpna 1854.) — Všecky soustavy filosofické neplatí tolik jako jedna stránka katechismu. (J o u f f r o y: Nouveaux mélanges, De l'organisation des sciences philosophiques.)

11. *Jiné důvody pro potřebu zjevení.*

Náboženství zjevené poučuje nás o mnohých důležitých otázkách, jichž filosofie nezná . Díky tomu světlu jasnému, jež náboženství zjevené rozšířilo po světě, je lid pevnější a utvrzenější v přemnohých těch věcech, (D'Alembert: Encyclop., Disc. prélim..) — Lid zase není zde proto, aby poslouchal rozumování filosofů. Abych pravdu řekl, jaký medle měli z toho prospěch filosofové, hodlající mluvit k lidu řečmi pompésními, slohem vysokým, výmluvností vypulérovanou? Kdykoliv spustili řeč bezbožeckou, našli posluchačstvo hluché, lhostejné k jejich rozumování. Lid nepřikládal víry leda učení těch, kdož mluvili jménem Boha a jakožto poslové Boží (Diderot: Encyclop., čl. Christianisme.) — Kde bylo by pokolení lidské bez zjevení Božího? ... Proto je nutno, aby světlo božského zjevení odhalilo člověku ani ne tak jeho původ... jako spíše jeho život na onom světě, jinak byl by člověk zde učiněnou hádankou. (D'Alembert: Mélanges de littérature. et de philosoph., Elem. de philos.)

Němá jest příroda, marno bylo by jí se ptáti.

Bůh sám pokolení lidskému musí dát se znáti.

Není jinak, kdo by mu díla Boží vyložil. (Voltaire: Poème sur la loi naturelle.)

12. *O existenci zjevení Božího; o písmě sv., o jeho autentičnosti, pravdivosti a božském původu.*

Bůh mluvil. Existence zjevení je obsažena v knihách Starého i Nového zákona. (Bogue: Essai sur la divine autorité des écrits atd., vyd. 1803.) — Nějaké nahodilé zjevení nikterak nemůže omeziti moc Boží. Bůh zjevil se již před narozením Ježíše. (Renan: Život Ježíšův.) — Co se týká pravidel mravnosti, dle nichž máme žíti, zjevil nám Bůh s dostatek všecko, čeho třeba; toto zjevení Boží je pochopitelné každému rozumu. (Kant ve své: „Theorii pravého náboženství a morálky.“) — Kritika sebe přísnější uznává pravost knih Starého i Nového zákona; rozum sebe zpupnější v úctě má pravdivost dějů tam vypravovaných. Proto zdravá filosofie opírajíc se o autentičnost a pravdivost písma uzavírá z obou těchto vlastností, že knihy svaté

jsou od Boha inspirovány. (Diderot: Encyclopédie, článek Christianisme.) — V knihách svatých jest to sám Bůh, jenž se dává slyšeti. Tu není nic lidského, není bludu, není skvrny, není odporu; každá čárka, každé slovo jest poselství Nejvyššího člověku, manifestace buď vůle nebo dokonalosti Jeho. (L'Espérance, pařížský časopis protestantský, ze dne 5. června roku 1863.) — Abychom nehleděli na písmo svaté jenom jako na nějaký památník staré historie, dokazuje nám autentičnost jeho jak stáří tak i péče o zachování jeho, a této autentičnosti nemají žádné jiné písemné památky. Zvláště pak jsou knihy Mojžíšovy — nehledě k účtě posvátné, kterou jim vzdáváme — nejautentičtější a nejstarší. I nejprísnejší kritika historická ukazuje nám Mojžíše jako nejstaršího, nejvelebnějšího a nejpravdivějšího ze všech spisovatelů. (Freret: Memoire, čteny v Akademii des Inscriptions et Belles-Letres r. 1732.) — Mám za zjevené každé učení, ve kterém poznávám ducha Božího. Evangelium, o jehož autentičnosti jsem určitě přesvědčen, je pro mne dokumentem rozhodujícím. Nuže, ten dokument mám v rukou. V evangeliu poznávám ducha Božího... (Rousseau: Lettres de la Montagne, list 3.) — Knihy svaté jsou autentické a dochovaly se až na naše doby beze změn podstatných. Historikové a učenci vůbec prospějí nám nejvíce, ukazujíce pravdu tuto. (Leibnitz: Epistola III. ad Huetium.) — Sumou, písmo je veskrz inspirováno od Ducha svatého, třeba bylo psáno různýma rukama. (Diderot: Encyclopédie čl. Cahos.) — Jest jisto, že spisovatelé stotetí 18. pojednávající o svatých knihách židovských posuzovali staré doby až běda povrchně... Baviti se, jako Voltaire, Ezechielem nebo Genesí, k tomu je třeba dvou věcí, totiž veliké nevědomosti a politování hodné frivolnosti. (B. Constant: De la religion, kn. 4, kap. 11.) — Ti spisovatelé angličtí, francouzští a němečtí, kteří v minulém století fantasií svou na posměch knih svatých až na dno vyčerpali, ti dnes už nejsou. Dnes jeví se všude návrat k ideám zdravým a vážným. Neustálý pokrok ve filologii sňal pohanu s oněch knih svatých. Jasnější poznání místa náboženství východních, vědecké výzkumy

v přírodopytu o původu světa sblížily jaksi naše učence s biblí; novější zprávy cestopisné o Asii vykládají dostatečně různé dosud obtíže na prospěch knih prorockých a spisův apoštolských. Posměch Voltairův umlkl! Veliká většina učenců bere se přímo opačnou cestou. Badatelé snaží se všemožně proniknouti hluboká tajemství této »knihy božské,« toho pramene převznešených meditací. (Goethe: Aus meinem Leben. Dichtung und Wahrheit.)

13. *Tradice národů předkřesťanských o Vykupiteli.*

V blízkosti příchodu Ježíšova vládla jak u pohanů, tak u židů jakási předtucha, že jak jednotlivec, tak celá společnost lidská, ba veškeré tvorstvo co nejdříve budou obnoveni, znovuzrozeni. (P. Leroux: De l'humanité, de son principe et du son avenir, kn. 6. kap. 9.) — Tak filosofie i dějiny, čerpané ze svatých knih, připravovaly pohany na příští očekávaného Vykupitele. (Burnet: La vraie religion démonstrée kap. 16.)

14. *Příchod Ježíše Krista, jeho božství, vznešené poslání, nedostižitelné vlastnosti.*

Konečně v plnosti času archanděl Gabriel pravil k Marii: Bůh tebe vyvolil, očistil, posvětil; tys vyvolena mezi všemi ženami. Bůh oznamuje ti Své slovo, porodíš z Ducha Svatého, syn tvůj bude slouti Ježíš, Vykupitel. Jeho velebnost zjeví se hned na nebi i na zemi, on zvěstuje lidstvu evangelium, tu pravou moudrost... Ježíš zajisté, poslán byv od Boha, kázal synům Israelským: Zázraky božské, které u vás konám, dokazují mé velebné poslání, vrátil jsem zrak slepým od narození, uzdravil jsem malomocné, vzkřísil jsem mrtvé; věřte tedy božské mé moci, slyšte mne... Ale proradní židé neuvěřili, spíše usmrtili Ježíše. Avšak Bůh ho vzkřísil, vysvobodiv ho z jícnu smrti... V den poslední zahanbí nevěřící, zrádné židy. Nyní máme my jeho evangelium, tu pochodeň víry. Tato svatá kniha osvěcuje a poučuje všechny, kdož se Boha bojí. Apoštolové, osvíceni jsouce Bohem, věřili v Ježíše a jeho božské poslání, vyznávající: Věříme!« (Mohamed: Alkoran, kap. 3. 4. 5. v překl. Savaryho.) — Ježíš ve své velebnosti povznesen byl nad všechny smrtelníky. Od

svého 12. roku až do své přeukrutné a děsné smrti nikdy si neodporoval . . V charakteru Ježíšově naleznete — jako já — nejen prostotu, nýbrž i spanilou vznešenost mravů. Jde na svatbu do Kany, aby tam prokázal dobrodiní, dětmi se obírá, s boháči stoluje . . Jeho morálka zamlouvá se ti, ba unáší tě svojí nevyslovitelnou jemností, přitažlivostí . . Největší obdiv vzbuzuje však ve mně ta spanilomyslnost, jak ji spíše nalezneš u anđělů, u Boha, než u člověka; ta spanilomyslnost, jež neopustila Ježíše ani na okamžik, ba ani na kříži. Jest možno, aby tento Ježíš, o němž nám evangelium vypravuje, byl pouhým člověkem? . . . Jaká to něžnost, jaká to čistota mravů, jaká spanilost ve vyučování, jaká vznešenost v zásadách, jaká hluboká moudrost v jeho odpovědích. Líčí-li Plato ve svém 1. dialogu »Spravedlivého«, an stížen jest příhanou viny a přece hoden nejvyšší odměny za své ctnosti, líčí nám vlastně každým rysem Ježíše Krista. Podobnost je tak patrná, že všichni sv. Otcové si jí všimli, a nelze za to míti, že by se mýlili. (Rousseau: Lettre à M***; Lettres de la Montagne, kn. 4. V »Emilu« kn. 4, sv. 3. porovnává dosti podrobně Sokrata s Ježíšem Kristem, dí ku konci: »Žil-li a zemřel-li Sokrates jako mudřec, žil a zemřel Ježíš Kristus jako Bůh.«) — Ježíš zvaný par excellence »Kristus« je Slovo, které se vtělilo na spásu pokolení lidského . . Správně řečeno, nebyl Ježíš Kristus filosofem, byl Bohem. Nepronášel před lidmi nějaké náhledy, nýbrž oznamoval jim vůli Boží, netvořil syllogismů, nýbrž konal zázraky. Jeho apoštolové také nebyli filosofové, ale byli inspirováni . . Tento zákonodárce křesťanstva, proniknut jsa duchem Božím, počal na rozdíl ode všech ostatních zákonodárců, co jich kdy na světě bylo, rozptylovati tmy, zaháněti bludy, jež tyranisovaly svět, aby tak hodně prospěšným všemu světu učinil své náboženství. Na troskách bůžků založil křesťanství, jež klaní se v duchu a v pravdě jednomu Bohu, spravedlivému odplatiteli ctnosti. (Diderot: Encyclopédie, čl. Jesus Christ., Christianisme; Essai sur le mérite et la vertu.) — Kdože to představuje se mým zrakům? Hle, Ježíš Kristus jest to, mocný a slavný. Za ním v zářivém světle stkví se velebné

znamení jeho smrti, svatý kříž. Smrt leží shroucena pod jeho vítěznýma nohama, jako vítěz vyšel z nástrah pekelných . . . Svaté jsou příklady jeho, božské jest jeho učení. (Voltaire: Oeuvres, sv. 12. str. 77.) — Byl-li kdy Bůh člověkem, nebo byl-li kdy člověk Bohem, byl to Kristus; ten byl jedno i druhé. (Lord Byron: Child Harold, zpěv 15. verš 18. pozn.) — Křesťanství, posuzujeme-li je pouze po stránce filosofické, není pouhým výmyslem ducha, nýbrž jest skutečností, ba je skutečností nejopravdovější, a středem této skutečnosti jest osoba Kristova, jak nám ji líčí evangelium. (Schelling: Discours d'ouverture« v »Revue indép.« z 1. května 1842.) ¹⁾

15. *Vznešenost, svatost, božský původ evangelia.*

Vyznávám, že mne úžasem naplňuje vznešenost knih svatých. Evangelium mluví k srdci mému svojí svatostí. Hle, jak maličké jsou knihy filosofů se vší svojí okázalostí naproti evangeliu! Je možno, aby kniha tolik vznešená a zároveň tolik jednoduchá byla dílem lidí? . . . Připouštíme zjevení jakožto výron Ducha Božího, aniž bychom pátrali, jak se událo. Dostačí, víme li, že Bůh mluvil, a nezáleží na tom, vysvětlovati, jak to učinil. Proto, poznávající v evangeliu božskou autoritu, věříme, že Ježíš Kristus toutéž autoritou byl opatřen. V povaze jeho spatřujeme ctnosti více než lidské a moudrost více než lidskou v jeho učení . . . Nectíme knihu tu svatou pouze jako knihu, nýbrž ctíme ji proto, že obsahuje slovo a život Ježíše Krista. (Rousseau: Émile, kn. 4. svaz. 3. str. 179, 180.) — Vizte evangelium, zákonník křesťanství. V něm uložil zákonodárce křesťanův učení pro své následovníky, aby nenáviděli sebe samých a odříkali se věcí i nejmilejších. V duše jejich hluboko vtiskl smysl pro pokoru, na potlačení a umrtvování vší sebelásky . . . Prikázal křivdy odpouštěti a milovati nepřátele i nezarytější. Zdrželivosti dal za strážce velmi přísného, stud, uloživ jí zároveň, aby ve smlouvu vešla s vlast-

¹⁾ Jak píše Renan o Ježíši Kristu, lze dočísti se v pověstném jeho spise téhož jména; proto pomíjíme zde citáty z knihy Bottauovy. Pozn. překl.

níma očima, jinak že pohled všetečný snadno roznítiti by mohl v srdci hříšný plamen. Učenost a důvtip má podle něho sloučen býti s nejhlubší skromností. Manželství vrátil původnímu ustanovení, zakázav mnohoženství . . . měl na očích nerozlučitelnost tohoto posvátného spojení, jak je sám Bůh uzavírá . . . (Diderot: Essai sur le mérite et la vertu, v pozn.; Encyclopédie, čl. Christianisme.) — Vznešenost, krása, svatost a hloubka učení v evangeliu jsou věci samozřejmé. Kdežto slavní mudrcové ve svých krásných zásadách často upadají do bludů, jest pouze evangelium, co se týká mravnosti, vždy jisté, vždy pravdivé, vždy totéž. Toto je ta nejjistější a nejbezpečnější známka zjevení Božího . . . (Rousseau: Lettres de la Montagne, list 3.)

HLAVA V.

Důvody věrohodnosti náboženství křesťanského.

1. *Žalostný stav lidstva před Kristem a jeho evangelium.*

Dříve než apoštolové počali hlásati evangelium, bylo světlo rozumu lidského zastíněno pověrami velmi nesmyslnými. Pověra lidská vítězila nad rozumem, pocházejícím od Boha. Nejvíce vytýkalo se Řekům a Římanům veliké množství různých božstev. Měli tisíce pověr, věřili báchorkám opravdu směšným. A těch »bohů«! Neptun vládl v moři, Juno ve vzduchu, Eol ve větrech, Vesta na zemi, Mars v armádě... Příhody podobné báchorkám z »tisíce a jedné noci« tvořily podstatu náboženství řeckého a římského. Může býti filosofie horší nad tuto? Bohy představovali si pohané jako neduživé starce, otupělé vínem, blahobytem a láskou. V tehdejším světě panovaly náhledy tak bizarní, že rozumný člověk opravdu neví, ve které zemi byl zdravý smysl lidský na tom hůře... A nebloudil pouze obecný lid, v bludy upadli i ti nejmoudřejší mužové. Výstřednosti, společné všem starým náboženstvím, dokazují nezvratně, že, kdokoliv

nepoznal evangelia, vzdálil se od pravé filosofie, záležející v tom: Klač se jedinému pravému Bohu! a snížil se k pověrám; pak arci nelze mluvit leda nesmysly. (Voltaire: Oeuvres, svaz. 79, str. 130; svaz. 41, str. 10; svaz. 46, str. 237; svaz. 50, str. 229; svaz. 41, strana 345.)

2. Jak původ křesťanství, tak obdivuhodná svatost apoštolův i zázračné účinky jejich kázání jeví se býti dílem Božím.

Po smrti Ježíše Krista, svého božského mistra, rozešlo se 12 chudých rybářův a řemeslníků za velikolepým podnikem, učít totiž a převrátit svět. Methoda jejich byla jednoduchá; kázali bez umělosti, ale srdce jejich plálo vroucností. Bůh sice v odměnu víry jejich vyznamenal je různými zázraky, co však nade všechny zázraky nejvíce přesvědčovalo posluchače, byl bez odporu jejich svatý život. Učedníci jejich brali si příklad z ctností jejich a výsledek byl v každém ohledě podivuhodný. Kněží pohanští ze strachu i zloby upozorňovali vladaře, že prý říše jsou ve velikém nebezpečí, poněvadž obětí bohům den ze dne ubývá. Přišla tedy pronásledování; ta však neměla jiného výsledku, než že urychlila postup tohoto nesmrtelného náboženství. Křesťané spěchali k mukám, ba celí národové hrnuli se ke křtu. Historie prvních dob křesťanství je opravdu nepřetržitým divem. Křesťanství je vlastně objasněný a doplněný zákon Mojžíšův. Proto apoštolové nepřestupovali zákonů židovských, vyučujíce židy v evangelium. Ježíš Kristus, jenž dával život mrtvým a poroučel celé přírodě, jenž oslňoval divy svými krajiny Judské, byl by mohl zajisté roznítiti revoluci ve svém národě; leč písmo svaté musilo se naplniti a to předpovídalo, že národ židovský, zatvrzelý a nevěřící, odmrštěn bude pro své nepravosti. To jest i důvod, proč národ ten nepřijal učení božského syna Mariina. (Rousseau: Discours, svaz. 1. str. 103; Oeuvres, sv. 3, str. 16, v. z r. 1766. Lettre à M**.) — V Galilei vzešlo náboženství založené na chudobě, na rovnosti, na pohrdání bohatstvím. Toto náboženství zatracuje hříšného boháče a nařizuje svým vyznava-

čům, aby nepečovali o zítřek. Ježíš Kristus, Syn Boží a sám Bůh, pronásí v tomto svém náboženství hrozné soudy proti ctižádosti a lakotě, an dí: »Nepřišel jsem, aby mně bylo slouženo, nýbrž abych sám sloužil! Mezi vámi nebudiž nikdo prvním, nikdo posledním.« Život prvních jeho vyznavačů souhlasí s těmito nařízeními. Tak svatý Pavel zaměstnává se prací rukou svých, svatý Petr zaopatřuje si sám potřebnou výživu . . . (Voltaire: Oeuvres, sv. 34, str. 97.) — Evangelium, jež kázali mužové pokojní, neučení, nevýmluvní, mužové krutě pronásledovaní a odkázaní jedině sami na sebe, rozšířilo a upevnilo se v krátkém čase po vší zemi. Tato nepopíratelná skutečnost dokazuje jasně, že to vše je dílem Božím. (Bayle: Dictionaire, čl. Mahomet.) — Od té doby, co se káže a ctí Ježíš Kristus, až po naše časy nikdo nemůže se chlubit, že úcta bohů stoupá. (Porfyrius, dle Eusebia: Praeparat. evangel. kn. 5. hl. 1.) — Ta pověra morová (t. j. křesťanství) je rozšířena nejen po městech, nýbrž i po městečkách, na předměstích, po celém venkově. Vyznávají tu pověru osoby každého věku, řádu, pohlaví a přemnozí zastávají se jí, hledíce smrti vstříc . . . Již prázdný jsou chrámy a opuštěny slavné druhy bohoslužby. (Plinius ml., Kniha 10, list 97. k Trajanovi.) — Křesťané podle učení jejich prvního zákonodárce mají to přesvědčení, že jsou vespolek bratry . . . Tu zřítí lze křesťany každého stáří, stavu i pohlaví, ani spěchají do žalářů těšit některého z bratří cizích . . . a poskytovat mu se zápaleně neuvěřitelným všemožné pomoci a posily. Ani obtíží, ani výloh, ani práce nedbají, kde běží o pomoc druhým. (Lucian Samosatský, zvaný jinak »nevěrec«: De morte Peregrini.) — A proč nedbáme my toho, co prospívá náboženství křesťanů, totiž dobročinnosti k pocestným, péče o zemřelé a svatého života, což vše oni předstírají? . . . Je to opravdu zahabující: není přece ani jediný žid žebrákem, ti galilejští bezbožníci (t. j. křesťané) živí nejen svoje lidi, ale i naše; a my ponecháváme naším lidem, aby se sami ohlíželi po pomoci, místo abychom jim pomáhali, jak jest naší povinností. (Julian odpadlík:

Epistola 49. ad Arsacium, Galat. pontif.)¹⁾ — Velký Bože, jak podivuhodnými ctnostmi stkví se ženy křesťanské! (Libanius, u sv. Jana Chrysost.: Oratio ad viduam juniorem.) — Co se týká zemětřesení minulých i nynějších, žádá rozum, abyste především zkoumali sami sebe a srovnali své jednání s jednáním křesťanů. Vy, potkají-li nás takové rány, ihned ztrácíte mysl, bojíte se, zuříte proti křesťanům, jakoby oni byli tím vinni. A křesťané, ti se zdvojenou vytrvalostí a důvěrou v Boha snášejí všechny ty bídy. Vy v šťastných dobách zůstáváte vlažnými ve věcech náboženských a nedbáte ani o tu bytost nesmrtelnou ani o poctu její; klanějí-li se však křesťané Bohu svému a dbají-li zákonů jeho, tu vztekáte se proti nim a pronásledujete je na smrt. Někteří vladařové vašich provincií psali opět a opět v jejich prospěch císaři Hadrianovi, mému otci, a ten odpověděl jim, aby jich nechali s pokojem a trestali je pouze, kde je usvědčí ze vzpoury proti říši. I já dal jsem tutéž odpověď několika osobám, které se se mnou o této věci radily. Křesťané nebudtež tedy znepokojováni v příčině jejich náboženství. (Mark Aurel Antonius: Epistola ad stat. Asiae. Táž »epišťola«, vlastně edikt vyhlášen byl v Efesu v druhé polovici 2. století a jest nepodezřelou i vznešenou oslavou svatosti, jakou vynikali první křesťané.)

3. Čistota mravů a nesmírné jiné výhody i dobrodiní, jež uvedlo do světa náboženství křesťanské.

Viděli jsme, jak mizí pohanství pod vlivem nauky křesťanské, jejíž zářné světlo odstranilo ve všech končinách světa krvavé a ukrutné oběti. . . Otročtví je odstraněno křesťanstvím. Nikdo neříkej, že by byl rozum také stačil k potlačení těch všech výstředností; vždyť rozum se vši svojí silou a energií nedovedl poraziti modloslužbu a odstraniti čaroděje. Čím dále tím více oceňujeme šťastné výsledky evangelia; ono

¹⁾ Kdežto odpadlík Julian nazývá křesťany »bezbožnými galilejskými«, dává jim Libanius, současník a přítel Julianův, čestný název: »přátelé Boží«. Pozn. spis.

zajisté osvěcuje lidstvo, štěstí mu přináší a útěchu skýtá. Odpůrcové náboženství aspoň tolik přiznati mu musí, že učí pravdám, z nichž vyplývá štěstí lidské. Křesťan nikdy nezapomíná na dvě veliké věci: neštěstí snášeti a nešťastné těšiti . . Římané při všech svých ctnostech a dobročinnosti nedospěli tak daleko, aby zakládali útulky k ošetřování chudých a nemocných občanů na státní náklad. Nemocnice pro chudé byly neznámy dětem starého Říma . . . Dokud nebylo hlásáno evangelium, dusily ty nejnesmyslnější pověry hlas rozumu . . To pak jest ke slávě náboženství zjeveného, čili evangelia, že samojediné zničilo všecky pověry na zemi . Evangelium vrátilo pokolení lidskému původní svobodu . Jedině evangelium máme co děkovati za vykoupení z otroctví, do něhož upadli národové určení ke svobodě . . Pouze evangelium dosadilo člověka v jeho přirozená práva. (Voltaire: Oeuvres, sv. 34, str. 87; sv. 56, str. 53, 56; sv. 49, str. 239; svaz. 79, str. 130; svaz. 51, str. 268; svazek 21, strana 241; svazek 45, strana 356; svazek 47, strana 312.) — Necht' mluví kdo co chce, já na tom trvám a to rozhodně, že křesťanství jest mezi všemi kulty nejlepší a pro státy nejprospěšnější . . A všude bude povždy nejlepším zákonem takový zákon občanský, jenž všemožně podporuje pokroky křesťanství. Toto náboženství, jakkoliv zdá se míti na zřeteli pouze blaženost nebeskou, podporuje zajisté co nejvíce naše štěstí pozemské. Prospěšným jest právě svými příkázáními a radami, směřujícími vesměs k zachování a zlepšování mravů. (Diderot: Encyclopédie čl. Christianisme.) — Náboženství křesťanské upevňovalo základy společnosti občanské, sjednocovalo národy, dávalo sankci zákonům prvních zákonodárců, uvádělo v božské nadšení básníky i umělce . . . Jak umělo zušlechťovati práci, mírniti bolesti, pokořovati nadutost boháčů a povznášeti důstojnost chudáka! Jaké to prameny lásky vytryskly z něho v srdcích Terezií, Františků Saleských, Vincenců z Paula, Fenelonů! Poutem bratrství objímalo národy, ve svých modlitbách sjednocujíc všecky doby, všecky jazyky, všecky národy, všecka pokolení. S jakou to něžností posvě-

cuje kolébku naši, s jakou velebou doprovází poslední naše chvíle. (Proudhon: De la création de l'ordre dans l'humanité kap. 1; La religion, vydání pařížské z r. 1850.)¹⁾

4. *Vznešenost a krása písma svatého.*

Zákony Mojžíšovy jsou venkoncem nejkrásnější a nejvznešenější, co se týče politické ekonomie. Ani nejslavnější zákonodárci nemohou chlubit se, že by se byli jen zdaleka přiblížili k Mojžíšovi. (Diderot: Encyclopédie čl. Christianisme; Traité sur l'éducation publique.) — Historie Josefova jest jednou z nejceněnějších památek starožitných, jež dochovaly se na naše dny. Co jest v ní něžnosti a zbožnosti! Homérova Odyssea nemůže se s ní ani z daleka měřit. Jest zajisté hrdina, jenž odpouští, daleko vznešenější toho, jenž se mstí. A s jakou prostotou upřímnou i povzbuzující psána jest kniha Ruth, ať o jiných knihách svatých pomlčíme! Neznám ani jediného místa v Homérovi, jež by tak dojímalo jako tato odpověď mladé Ruth ke tchyni: »Kamko-li půjdeš, půjdu (s tebou), a kdekoli bydliti budeš, i já také bydliti budu. Lid tvůj lid můj a Bůh tvůj Bůh můj. Která země tebe mrtvou přijme, v té (i já) umru a tam přijmu místo pohřbu.« (I. c. kap. 1. v. 16. 17.) Jak prostě a přece vznešeně řečeno! Řekl jsem to nejméně stokrát již, že tehdejší doby a mravy ani trochu se nepodobají dobám a mravům našim. . . Proto také Pentateuch, kniha Josue, kniha Soudců jsou tisíckrát poučnější a vznešenější než knihy Homérovy a Herodotovy . . . Není to žádná lež, co pravím: Čtěte knihy Starého zákona, kapitolu za kapitolou, a přesvědčíte se snadno, že není knihy zajímavější. . . Není stránky v ní, která by nepodávala vhodné látky k tomu, abyste si celou

¹⁾ O blahodárném vlivu náboženství na společnost lidskou pochvalně píše i jiní nevěrci a filosofové. Viz ku př. Kant: Théorie de la vraie religion et de la morale kap. 3. — D'Argens: Lettres juives 142. — Montesquieu: Esprit de lois, kn. 24. kap. 3, 6. — Rousseau mimo jiné píše v Contrat social: »Náboženství je nejsilnějším poutem společnosti . . .« a v Lettres de la Montagne dí: »Křesťanství učinivší lidstvo spravedlivým a mírumilovným, je společnosti velmi prospěšno.« Pozn. spisov.

knihu zamilovali . . Rčete, kde naleznete ku př. zajímavější historii nad tu o Josefovi, jak se stal místokrálem v Egyptě a jak poznal své bratry? . . Šťasten, kdo lační po četbě Starého zákona; je to nejdrahoccennější stkvost ze všech starobylých památek . . (Voltaire: Oeuvres, sv. 32; La Bible enfin expliquée; Mélanges en vers et en prose . .) — Nelze představit si mluvu slušnější a důstojnější nad mluvu bible . . Tato božská kniha, tolik potřebná křesťanům a velmi prospěšná všem těm, kdož nenáleží do počtu věřících, tato božská kniha, rozjímáš-li v ní správně, naplní duši tvoji láskou k Bohu i ochotou, plniti přikázání Jeho (Rousseau: Émile, sv. 4.)

5. *Již morálka, obsažená v evangeliu, dokazuje pravdivost a božský původ náboženství křesťanského.*

Evangelium obsahuje morálku tak dokonalou, že rozum nepotřebuje pátrati dále. Také by nenalezl povinností jasnějších i lehčích nad ty, jež obsaženy jsou ve zjevení. (Locke: Lettre à M. King.) — Morálka naše (židovská) má v sobě cosi dravého, morálka jejich (křesťanská) zdá se býti diktována samým Bohem. (D'Argens: Lettres juives, list 142.) — Která morálka může obstáti vedle morálky Ježíše Krista? (Diderot: Essai sur le mérite et la vertu.) — Morálka Ježíše Krista je veskrz božská . . Je-li evangelium bludem, pak tento blud činí lidstvo šťastným. (Voltaire: Epître à Uranie.)

6. *Zázraky jsou dílem Božím.*

Jest mínění všeobecné mezi lidmi, že člověk bezbožný nemůže býti Bohem pověřen. Chce-li tedy takový Boha protivník překvapiti nějakým zázrakem, třeba míti se na pozoru. Učení bludné nemůže pocházeti od Boha, jenž jest pravda sama. Ke známám božského zjevení počítám tedy také výron Boží moci, jež může přerušiti a změnit přirozený věcí běh tak, jak sama chce. (Rousseau: Lettres de la Montagne, list 3.) — Věru je k tomu třeba drzého čela, popíratí zázraky zaznamenané ve svatých knihách . . Vždy v plnosti času ustanovil Bůh se na tom, zjevit

se všem, kdož ho dosud neznali. Těm tedy oznámil své božské slovo skrze muže zvláštní, jež opatřil známkami svého poslání, totiž darem zázraků a štítem svatosti. Vůči tomu pouze svévolně slepí a zlomyslní byli s to, aby žili dále ve své zaviněné nevědomosti. A přece co času uplynulo, co mučedníků krev vycedilo, co zázraků stalo se než vyhlazena byla modloslužba. Plných 300 let bylo třeba bojovati zbraněmi tak vydatnými na potření pohanství. (Bayle: Dictionnaire, čl. Spinoza; Pensées div., svaz. 2. str. 194.) — Obzvláště v evangeliích nacházím, že zázraky Ježíše Krista byly velice prospěšné. Kristus konal je beze vší okázalosti, bez pompy; zázraky jeho byly jednoduché jako jeho řeči, jeho život, celé jeho chování. Jedním z nejpatrnějších a nejmakavějších zázraků Ježíšových bylo bez odporu rozmnožení pěti chlebů a dvou ryb, takže nasýtilo se 5000 mužů. Všichni učedníci jeho viděli ten zázrak. A nemohlo také býti jinak, an týž zázrak prošel takřka jejich vlastníma rukama. Jsou v evangeliích mnohé jiné zázraky, a to skutečné zázraky, pravé výrony všemohoucnosti Boží. Ejhle tedy, evangelium potvrzené autoritou samého Boha. Nelze tudíž ani jediné tečky, ani čárky, ani jediného jota ubrati z evangelia, a rovněž tak nelze ničeho ubrati nebo zavrhnouti z učení Ježíše Krista. (Rousseau: Émile, sv. 3, str. 3; Lettres de la Montagne list 3.) — Při narození Ježíše Krista sestoupili andělé s výšin nebeských oznámit pastýřům tu velikou událost. Nová hvězda ukázala se na nebi a přivedla září svojí tři mudrce až k jeslím, ve kterých spočíval světa Pán. Mudrci obětovali mu kadidlo, myrrhu a zlato. Hvězdy, andělé, králové sloužili jemu; již v kolébce měl Ježíš Kristus zázraky býti oznámen. Zázraků bylo třeba k utvrzení nově založené církve. Bůh sestoupil vtělením mezi lidi a proto musil jednati souhlasně s mocí svojí božskou. Vzhledem k němu byly zázraky ovšem pouze úkony obyčejné; vždyť pán přírody musí vždy státi nad přírodou. Zázraky Ježíše Krista a apoštolů jsou pravými zázraky . . . Jako pravé zázraky velebíme: vzkříšení Lazara, dobrodiní prokázané při svatbě v Kaně, vymítání ďáblů z posedlých

a odsouzení jich do zvířat nečistých; klaníme se Synu Božímu vyvedenému nepřitelem Boha i lidí na vrch věže chrámové a na horu pokušení; klaníme se Ježíši Kristu, an jediným slovem vítězí nad odvěkým lidstva nepřitelem a poráží ho právě, když týž opovážil se vybídnouti ho, aby se mu klaněl; velebíme Ježíše proměněného na hoře Tábor, kde ukázal slávu svoji z hrobů vstalým Mojžíšovi a Eliášovi. Koříme se Ježíši Kristu, prameni života, Stvořiteli pokolení lidského, an za totéž pokolení lidské umírá. Hle, mrtví vstávají k novému životu při jeho smrti a chvatem ubírají se ulicemi jerusalemskými; hle, slunce se zatemňuje a právě tímto zatměním jakoby vyznávalo událost tu světodějnou, kterou ke své hanbě a v zaslepenosti zdráhá se vyznati celé císařství římské. Divíme se Duchu Svatému, sestupujícímu v ohnivých jazycích na apoštoly atd. To všecko jsou zázraky pravé, zázraky stvrzené. Lidé Duchem svatým inspirovaní zaznamenali je, každý soudný čtenář knih svatých připouští je, každý dobrý křesťan koří se jim... Zázraky Ježíše Krista ukazují zjevně jeho moc a dobrotu; připomínám jen, že slepým vracel zrak, mrtvým život, posedlým daroval svobodu, svatebčanům proměnil vodu ve víno. (Voltaire: Oeuvres, sv. 60, str. 143, 144; sv. 32, str. 250; sv. 60, str. 143, 190, 187.)

7. Svědectví pohanských spisovatelův o zázracích zaznamenaných v evangeliích.

Ve čtvrtém roce 202. olympiady bylo zatmění slunce, a sice to největší, jež vůbec bylo pozorováno. O šesté hodině denní nastala noc tak tmavá, že hvězdy se ukázaly na nebi, a nastalo takové zemětřesení, že pobořilo několik domů v Nicei a Bithynii. (Flegon: Hist. Olympiadum, olymp. 202.) ¹⁾

¹⁾ Letopisy čínské potvrzují totéž zatmění slunce v r. 28 cyklu 40, kterýž počet shoduje se na vlas s 33. rokem obecné éry, s rokem úmrtí Spasitelova. Stojí tam totiž: »Roku 28 cyklu 40. v 7. roce panování císaře Koaung-ou-Ti, posledního dne třetího měsíce bylo úplné zatmění slunce.« Totéž svědčí i jiní pohané. Pozn. spis.

8. *Z mrtvých vstání Ježíše Krista, tento základ naší víry, vyznávají nepřátelé křesťanství.*

Ježíš byl, lze-li tak říci, člověk moudrý, an konal divy a učil pravdě ty, kdož po pravdě toužili. Měl mnoho učedníků, jak židů tak pohanů. Byl to Kristus. Když ho dal Pilát na obžalobu knížat lidu ukřižovati, zůstali mu přece ti, kdož ho dříve následovali a milovali, věrni i po jeho smrti. Těm zjevil se, vstav z mrtvých, třetího dne a naplnil tak proroctví oněch mužů svatých, kteří o něm tento zázrak vedle mnoha jiných předpověděli. Od něho mají křesťané své jméno. (J o s e f u s F l a v i u s : Antiquitates judaicae, kn. 18. kap. 4.) — Ježíš Kristus byl vůbec velmi zbožný, velmi svatý ; vstal z mrtvých a vstoupil na nebesa ; po svém na nebe vstoupení zůstal nesmrtelným, a proto jest třeba míti se dobře na pozoru a nehaněti ho ani se mu nerouhati. (P o r f y r i u s u s v. A u g u s t i n a : De civitate Dei kn. 19.) — Ježíš, poslán byv od Boha, kázal synům Israelským . . . Židé perfidní nevěřili mu a usmrtili ho. Ale Bůh ho vzkřísil, vysvobodil ho z drápů smrti, zavolal ho k sobě do nebe a tak Ježíš zvítězil nad perfidností židovskou. (M o h a m e d : Al Koran kap. 4. vyd. cit.) — Vyznávám, že z mrtvých vstání Ježíše Krista jest vypravováno s okolnostmi nepopíratelnými. (S p i n o z a : Epistola 25. ad Henricum Oldenburgium.)

9. *Jen atheista nevěří proroctví. Splnila se předpovědění Ježíše Krista ohledně židů a zkázy chrámu.*

Popíratí proroctví je hotový atheismus. O proroctvích platí totéž, co o zázracích, že totiž byla a vždy mohou býti pravá proroctví. Kdo by jinak smýšlel, smýšlel by jako atheista. Může liž býti pitomější a absurdnější věci, jako mysliti si Boha, jenž by nevěděl o jednání lidí? (B a y l e : Oeuvres div., Pensées div., svaz. 2. str. 180. Dictionnaire, čl. Carnéades.) — Titus, syn Vespasianův, poslán byv otcem, ocitl se s vojskem římským u Jerusalema a obklíčil ho. Dal zříditi k tomu cíli kolkolem města dlouhou a silnou zeď, opatřenou věžmi a baštami právě takovými, jako byly městské. Obležení Židé měli v městě tři voje-

vůdce a tři strany ve vojsku. Nenáviděli se navzájem a proto také mečem i ohněm se vespolek potírali. Veliké zásoby obilí vydaly ty frakce nepřátelské svévolně plamenům a tak nastal v městě hlad. Posléze vypukly nemoci všeho druhu a smrt zkosila nesčíslně obětí. (T a c i t u s: Historia, kn. 5) — Ozbrojení loupežníci pobíhali bez ustání ulicemi města jako diví. Úmrtí hladem a strachy, jakož i vraždy množily se den co den. Zápach z nepohřbených mrtvol vnikal až do tábora římského. Vzbouřenci, aby utišili hlad, vylupovali příbytky, zabíjely ženy, starce a posléze děti, berouce jim poslední sousto chleba z rukou. I ti nejotrlejší lupičové zachvěli se hrůzou, vidouce Marii, dceru Eleazarovu, ana z hladu a zoufalství vlastního kojence zabila a snědla . . . Spuštění bylo opravdu hrozné, ukrutné, děsné . . . Nicméně činil Titus vše, aby zabránil poslední zkáze mého národa. Vrátiv se na jeho rozkaz z Alexandrie k Jerusálemu, přicházel jsem častěji až k samým hradbám městským a volával jsem na obležené, co jsem měl hrdla: zachraňte město svaté, zachraňte chrám, ten světa div, jehož i Titovi by se zželelo, zachraňte celý národ i sebe samy, vzdejte se. Na tyto a podobné návrhy odpovídali mně krajané moji nadávkami, urážkami, potupami . . . Konečně byla tvrz Antoniova vzata útokem, pak tři citadely na Sioně a konečně celé město padlo do rukou Římanů. Vše sbořeno až na tři věže, které vítězové ponechali na památku jednak svého vítězství, jednak vznešenosti svatého města. Jen v městě, a to jen co trvalo obléhání, tedy asi ve 4 nebo 5 měsících, zemřelo milion a jedenkrát stotisíc židů. (J o s. F l a v i u s: De bello judaico kn. 6. a 7.)

10. *Tajemství náboženství křesťanského jsou sice nepochopitelná, ale proto nikoliv zavržitelná.*

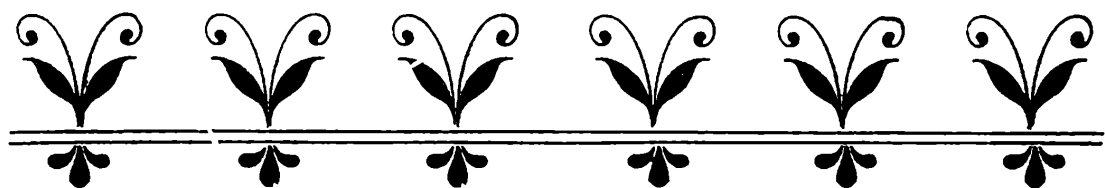
Kdo se domnívá, že mne vžene do úzkých, předhodí-li mně tajemství víry křesťanské, marně se namáhá. Jest pravda, že tajemství křesťanského náboženství jsou nepochopitelná, ale geometrie má rovněž svá tajemství, jež duch lidský nechápe. Zdaliž přestává pro tato tajemství býti geometrie vědou naprosté ji-

stoty? . . (D'Alembert: *Éléments de philosophie*.) —
Není mně za těžko říci: Bůh jest takový a takový,
vždyť to cítím i mám toho důkazy, ale nechápu, jak
může Bůh takový nebo takový býti. A pak — čím
více roztímám o nekonečné bytosti, tím méně ji chápu;
leč bytost ta jest, a to mně stačí; čím méně ji chápu,
tím více se jí klaním a volám: Ó bytosti všech by-
tostí, jsem, protože ty jsi; roztímáje o tobě, povznáším
se ke svému původu. Zajisté svého rozumu nejlépe
užívám, kořím-li se tobě . . . (Rousseau: *Émile*
kn. 4.) — Pozoruji činnost přírody, ale ubezpečuji vás,
že prvních principů nepoznávám . . Či vyzkoumali jsme
to, co v nás působí cítění, představy, paměť? — Co
se týká vědomostí o p o d s t a t ě hmoty, nejsme o nic
lépe na tom, než děti, které vidí jen p o v r c h její . . .
Ty přísný mentore, paedagogu frásovitý, ty rozumáři,
hledáš hranice svého ducha? Ty jsou zrovna na špičce
tvého nosu ¹⁾ Prozkoumali jste už, vy noví filoso-
sofové, jistý a vycvičený pud zvířat? . . . Povězte mně,
můžete-li, proč tělesa tíží svojí padají k zemi, kde je
příčina té tíže? Znáte zákony, které dal původce pří-
rody? Rcete mně, dovedete-li toho, proč Bůh přita-
huje zeměkouli ke slunci? proč planeta naše otáčí
se kolem své osy, probíhající ve 12 letech dráhu
nebes? Nevíte toho! Váš moudrý kompas měří sice
vesmír, ale tohle neví . . Ale počkejte! podíváme se
na sebe samy . . A hle! Ani jediný náš smysl není
vysvětlitelný . . Filosofie i v tom záleží, najíti a roze-
znati hranice, kde začínají tajemství, a celá její mou-
drost spočívá v tom, že tajemství respektuje. Dlužno
dobře rozeznávati mezi věrou ve věci nadpřirozené a
mezi věrou ve věci kontradiktorické a nemožné. (Vol-
taire: *Oeuvres*, sv. 47, str. 282; sv. 49, str. 80; sv. 12,
str. 33; str. 40, str. 109; sv. 53, str. 6; sv. 12, str.
135; sv. 39, str. 259; sv. 38, str. 200; sv. 44, str. 382;
sv. 51, str. 504, 412; sv. 59, str. 183; sv. 90, str. 106;
sv. 51, str. 412; sv. 59, str. 106.)

²⁾ Zde naráží patrně Voltaire na pořekadlo, že mnozí lidé
přes všecku domnělou učenost nevidí dále, než kam sáhá špička
jejich nosu. Pozn. překl.

11. *Jen jedno náboženství je zjevené, pravé, božské, a to je náboženství křesťanské.*

Bůh nemohl nechat lidstvo bez náboženství pravého, totiž bez známosti o tom, jak chce býti od lidstva ctěn; proto existuje náboženství pravé. Není však mezi všemi panujícími naukami náboženskými druhé, která by po stránce věroučné i mravoučné mohla vyrovnati se nauce křesťanské; jest tudíž náboženství křesťanské jedině pravé. (Leibnitz: Epist. ad Spisellium.) — V ústech ctnosti ozývá se hlas Boží. Příklady Ježíše Krista jsou svaté, jeho mravouka je božská . . . Mravouka evangelia je tak čistá, tak svatá, tak všeobecná, tak jasná, tak stará, že nemůže pocházeti než od Boha samého. (Voltaire: Oeuvres, sv. 45, str. 211; Remarques sur les Pensées de Pascal, sv. 41, str. 45; str. 42, str. 307, 337; sv. 16, str. 446.) — Křesťanství jest mezi všemi naukami náboženskými, které se pokládají za zjevené, jedině opravdu zjevené a důsledně i jedině, jehož se držeti třeba. (Diderot: Encyclopédie čl. Christianisme.) — Jsem křesťanem, poněvadž se to srovnává s rozumem. (Diderot: Pensées philosophiques, 57.) — Nuže, musí-li člověk míti náboženství, pak je tím náboženstvím — křesťanské náboženství. (Rousseau: Contrat social, díl II. kap. 8.)

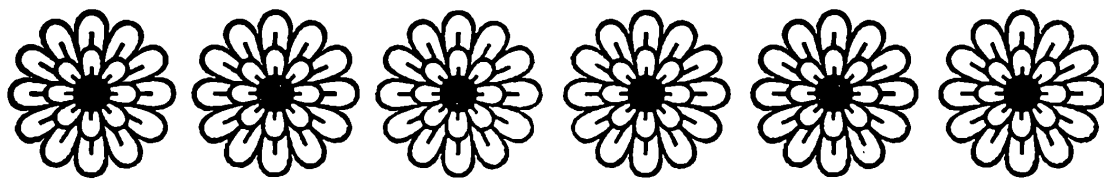
HLAVA VI.

Některé výroky o nevěrcích a nevěře.

Nevěřci neustále brojí proti nám. Sami jsou ve spolek proti sobě, ale sjednocují se, aby mohli útočiti proti našim svatým pravdám, a to hodně s vysoka. Těch zaslepeců! Sami ve tmách tápajíce, haraší zbraněmi proti nám, kteří ve světle kráčíme. Zajisté, že neznají naši veliké síly jako nevědí o vlastní nesmírné slabosti.. (V o l t a i r e: Oeuvres, sv. 60, str. 27.) — Filosofové všechno tvrdí, ale nedokazují ničeho a navzájem si ze sebe šašky tropí . . . Pravda, prý, lidem neškodí. Zcela dobře! Tak soudím i já, ale mám důkazy, že to, čemu oni učí, pravda není. (R o u s s e a u: Émile kn. 4, str. 33.) — Vyberte z těch nesčetných spisů nevěreckých všechny spousty nadávek, co tam zbude? A z toho zbytku vyberte všechny námitky pochodící z nevědomosti a nevěry — a věru, že nezůstane v těch knihách pak ani písmena. (V o l t a i r e: Oeuvres, svaz. 32, str. 47.) — Jaké to sladkosti postrádá člověk bez náboženství! Tvrdím se vší určitostí, že kdybych se byl narodil katolíkem, zůstal bych jím vždy, poněvadž vím, že vaše církev nedovoluje — a to se z darem — rozumu, aby pobloudil . . . (R o u s s e a u: Émile; Lettre à M***.) — Baco dí: Malé vědění vede k nevěře,

velké přibližuje k náboženství.* A opravdu: všichni, kteří rozšířili obor lidského vědění, kterým svět děkuje za krásné vynálezy: matematikové, fysikové, astronomové, jako Descartes, Newton, Pascal, Malebranche, Leibnitz, Euler, Kolumbus, Koperník, ti všichni měli víru náboženskou, všichni byli theosofy . . Vidíme Newtona, Bacona, Leibnitze, Descertesa a jiné, ani staví náboženskou pravdu nad autoritu vlastních slov a vlastní víry. A mnoho jiných učenců řídilo se jich příkladem, jako ku př.: Malebranche, Pascal, Koperník, Kolumbus; celá kniha by nestačila, kdybychom chtěli všechny vyjmenovati. Kepler, Tycho de Brahe, Galileo, Stal, Cavendish, Linné, Reaumur, Spallanzani, Jussieu, Sydenham, Boerhaave, Haller, Hoffmann, Grotius, L'Hopital, Puffendorf, Domat, Montesquieu jsou veličiny ve vědeckém světě.. (Le Constitutionnel 14. září 1834; list veskrz voltairianský.) — Ti, kdo se snaží »otvírati lidstvu oči ve příčině předsudků náboženských«, jsou snad dobrými řečníky, ale za dobré občany je nemám ani za dobré politiky, poněvadž tím rozpoutávají vášně lidské . (Locke: Essai philosophique concernant l'entendement humain, kn. 1, str. 114.) — Vezměte lidem vědomí o Bohu mstiteli a odplatiteli, a spatříte brzy nejednoho Sullu a Maria broditi se v krvi spoluobčanův, nejednoho Augusta, Antonia, Lepida, ukrutnější nad samého Sullu, nejednoho Nerona, an s chladnou krví káže zavraždit vlastní matku. Je patrné, že tenkrát pohaslo u Římanů vědomí o Bohu mstiteli . Nevěrec podvodník, nevděčník, utrhač, lotr, vrah smýšlí a jedná zcela důsledně u vědomí své beztrestnosti, poněvadž bez víry v Boha taková ohava je sobě samému Bohem. Sobě obětuje vše, po čem touží, k vůli sobě ničí, co se mu v cestu staví. Nevěrec takový podobá se vlku krvežíznivému. (Voltaire: Oeuvres, sv. 41. str. 115, 103, 105.) — Odevzdanost do vůle Boží, láska k bližnímu, spravedlnost jsou ctnosti, jichž hleděti si máme . . Kde ty ctnosti chybí, tam je člověk jenom nepřítelem člověka, otrokem své sebe-lásky, svého lichého velikášství, svých frivolních »předností«, pýchy, lakoty, zkrátka všech svých vášní. (Voltaire: Oeuvres sv. 79, str. 267.) — Na prahu smrti

lháři mluvívají pravdu . Filosof umírá, odpustiv svým nepřátelům a vzýváje milosrdenství Boží. (Voltaire: Lettre à D'Alembert, 12. čce 1762; Disert. à la suite de l'Ode sur la mort de la Markgrave de Bereith str. 10.)

HLAVA VII.

Absurdita systémů protikřesťanských stol. 19. jak filosofických tak humanistických.

1. *Děsné tendence filosofie pozitivistické odhalené jí samou.*

Jest to nová idea a účinná, jež usiluje zaměnití staré učení theologické učením socialním. Věda jest jedinou zbraní, jejíž pomocí socialismus zaujme vládu světa. . . Jediný socialismus, objasněný naukou pozitivistickou, je náboženstvím tříd »vyděděných . . . Co může si více přátí socialismus? Jakých ještě stkvělejších výsledků může se dodělati, snaží-li se, co nejrychleji získati si národy po stránce duševní!? Pak může klidně přihlížeti k »dělání« zákonů . . . Socialismus je jako přítěž, dusící naději i důvěru těch všech, kdož by rádi zvrátili anarchismus, »pracující« na západě evropském od více než šedesáti let, a rovněž tak by rádi zmařili každou revoluci . . . Není třeba vydržovati na státní útraty kněze a university, dbáti výchovy a vyučování, protože to všecko překáží každé reorganisaci víry i mravů . . . Pojem světa podle moderní vědy nepřipouští žádné theologie, čili jinými slovy, moderní věda musí úplně odstraniti Boha. Nové

dogma vyžaduje přímo novou vládu. Taková je situace. Nechť věc dopadne jakkoliv, my, socialisté, stojíme zde na stráži, pokračujeme ve své propagandě bez únavy jak ve Francii tak i za hranicemi Francie, a to slovem i tiskem i příkladem. (Litttré: Conservation, révolution, positivisme, str. 198, 96, 84, 228, 174, 177 etc.)¹⁾

2. *Jak si Proudhon ve svých spisech odporuje.*

Napíše-li Proudhon dvě stránky, pak jistě co na jedné napsal, na druhé vyvrací. . Tvrdí, že Bůh jest nekonečný a něco dále zase, že Bůh není absolutní. Ujistuje, že idea o Bohu je ideou obrovskou, že je hádankou, že ji nelze proniknouti a vyzkoumati, že je nepřístupna našim smyslům a rozumu jako teleskopu je nepřístupna veskrz obloha nebeská, — a hned na to rozebírá vlastnosti Boží, popisuje schopnosti Boží a to vše tak důkladně jako anatom, pytvající mrtvolu. Ujistuje ku př., že Bůh není schopen něco předvídati, že předvědění Boží je nepochopitelná kontradikce, načež vytýká Bohu, že prý nepředvídal útrapy lidské... Protestuje ze všech sil svých proti materialismu a hned na to troufá si napsati toto: »Ve hlavě, ve které vznikla Illiada, nebylo více důmyslu než ve hmotě, která se hraní v osmistěny ... Člověk, který napsal plné stránky o svatosti manželství, o kráse života rodinného; člověk, který odmítl s nevolí všecky nauky páchnoucí smyslností a všecko to odporné zbožňování našich nižších pudů; týž člověk píše jinde s brutalností nemalou: Zapomínáte už, že zbožnost, štěstí a ctnost jako zase i vlast, náboženství a láska, že to vše jsou přeludy! Tyto ukázky snad stačí. (S. R. Taillandier: L'athéisme allemand et le socialisme français v Revue des Deux-Mondes sv. 24.)²⁾

¹⁾ Kdo těchto tendencí hrozných chceš zvědět více, nahlédni ku příkladu do spisů: Taine: Revue des Deux Mondes 1. března 1861, 15. října 1862; — Maury: La terre et l'homme str. 139, Essai, úvod str. 19; — Renan: Liberté de penser, svaz. 4, str. 139; Études d'histoire religieuse str. 270, 65, 410; Explications str. 24. Pozn. spis.

²⁾ Jakkoliv Proudhon psal děsné urážky proti Bohu, náboženství, mravnosti, nicméně úplně nevěře nepropadl. Tak,

3. *Jak se moderní »reformátoři humanity« navzájem odsuzují.*

Vše, co socialismus nasliboval pod pláštěm organisace, vše to jsou prázdné fráze, prozrazující malomyslnost a slabost, čili, abych tak řekl, vše to je šarlatánské mlácení hubou. Kommunismus je nechť k práci, omrzelost života, umrtvení vlastního »já«. (Proudhon: *Système de contradict. éconóm.* sv. 2.) — Vy, lidé rázu Fourierova, Sain-Simonova, vy komunisté vůbec vězte, že znám vaše poslední cíle: vy všichni jste — prospěcháři. (Mazzini: *I sistemi e la democrazia.*) — Moderní zastancové »humanity« nerozpakují se ani dost málo sáhnouti ke vraždě; nedbají ničímých ohledů, kde jim běží o dosažení cíle. O »zásadách« nemůže býti u nich vůbec řeči. (Morning-Post v září 1855.) — Skoro všechny spolky t. zv. humaní ať veřejné, ať soukromé, založeny jsou na švindlu, jemuž říkají »nadšení pro dobrou věc«. Jsou to »don Quijotiády« honící se za »opravou světa«, prázdné fráze bez hlubšího smyslu, jako na př. »štěstí všesvětové«, »svoboda«, »rovnost«, »lidská práva«, »vzdělání«, »osvěta všeobecná«, »kosmopolitismus« atd. Je to opravdu velikým neštěstím nechtíti poznati učení křesťanské. (Knigge: *Umgang mit Menschen.*)

4. *Žádná »svoboda«, ať má jméno jakékoliv, není s to, aby vyhojila společnost lidskou z ran zasazených jí naukami protikřesťanskými.*

Lidstvo cítí v sobě, že mu cosi chybí, a proto snaží se vyplniti tuto prázdnotu. A tu nabízí se co den plno mastičkářův a chlubí se, že znají tajemství, jak tu prázdnotu vyplniti. Kdo však zná stav věcí, záhy prohlédne ošemetné jejich jednání Patrně

Tak, když r. 1848 mu přátelé jeho vytýkali, že má v hlavách svého lůžka kříž, odvětil jim krátce: »Kříž tu je a tu zůstane!« A téhož roku Proudhon jako redaktor nevěreckého časopisu »Le voix de peuple« zavěsil si na krk zázračnou medailku Panny Marie. Poslala mu ji jakás dáma s přípisem, ve kterém mu oznamuje, že ho doporučila Marii Panně, aby se z nevěry své obrátil. Pozn. spis.

jest, že co nám chybí, bude nám chyběti stále. Ani republika, ani všeobecné právo hlasovací, ani svoboda tisku, ani cos jiného nedá nám to, co nám chybí. Mýlíte se, zajímáte-li se o ten neb onen způsob nebo lék, od něhož doufáte vyléčení z toho, co lidskou společnost tísní. To všecko jsou pouze záruky mravní revoluce, která jedině může zhojiti nedostatky naší doby. (Jouffroy: Cours de droit naturel.)

5. *Pouze náboženství křesťanské je s to, aby rozluštilo otázku »humanity« a zhojilo s prospěchem každé zlo, jež tísní společnost lidskou.*

Jedině víra a láska k Bohu konejší všechny naše potřeby . . Svět bez víry a bez lásky musí zhynouti; popíráš-li toho a podáváš-li duši lidské pouze časný pokrm, pak neodstraníš nesnáze, nýbrž násilně potlačuješ neutlumitelný hlas lidské přirozenosti . . Ohlédněme se po nějakém léku na uzdravení společnosti lidské. Zlo nelze jinak zničiti než zničíme-li příčiny a původ téhož zla. Pozůstává-li toto zlo v »nemilování Boha«, pak nepostačí jen říci: »Miluji Boha,« jako nestačí pouze říci »Jsme ve spojení s Bohem,« není-li tomu dosavad tak. Tato řeč nebrání nikterak, abychom přece proti Bohu hřešili. Proto musí hřích odstraněn býti . Jest tedy třeba, abychom . . vrátili se ku přirozenosti lidské prvotní, aby duše naše ve spojení vešla se svým Stvořitelem. Nuže, kdo má provést toto spojení? Člověk či Bůh? Kdo má podati ruku ke smíru? Vítěz nebo přemožený? Kdo má způsobiti ten zázrak? Ten, kdo má moc nebo ten kdo je bez moci? Kdo má rozluštit tu záhadu? Bůh se svým světlem, či člověk se svoji tmou? Zajisté, že Bůh musí toto všecko provést . (Vinet: Essais.) — Zajisté, kdyby společnost občanská byla opravdu křesťanská, každý by konal svoje povinnosti. Národ byl by podroben zákonům; náčelníci vládli by spravedlivě a mírně, úředové byli by bezúhonní a nepodplatitelní; vojíni opovrhovali by smrtí; nebylo by ani přepychu ani přemrštěnosti v oděvu nebo v jídle, zkrátka nebylo by ani přebytku ani nedostatku. Taková společnost byla by daleko dokonalejší, než si lze představit.

(Rousseau: Extrait du projet de paix perpétuelle de M. Saint-Pierre.)

6. *Jedině křesťanství opanuje svým vznešeným, vítězným a trvalým posláním svět.*

Vznešené poslání křesťanství není dosud ukončeno na světě; není ukončeno ani u nás, stojících přece co do vzdělání v čele společnosti lidské, není ukončeno nikde v Evropě . . . Ti, kdož se domnívají, že křesťanství skončilo svoji úlohu, kdy mu zbývá ještě tolik vykonati, jsou opravdu slepí. Křesťanství přechká ještě dosti nauk, které se domýšlejí, že nastoupí na jeho místo. Všecko se splní, co v křesťanském učení jest a bylo předpověděno. Vítězství nad světem zůstaveno jest jediné křesťanské nauce, ta bude poslední ze všech nauk náboženských. (Jouffroy: *Mélanges philosophiques* atd.)¹⁾

¹⁾ Nevěrec Quinet dí: »Náboženství, které zničiti bylo úkolem revoluce francouzské, to náboženství vyšlo z jejích rukou ještě pevnější a silnější, než bylo před tím.« A G. Sandová, spisovatelka holdující skepticismu, píše ve své *Lélii* svaz. 2. str. 44: »Církev katolická je jediný chrám dosti prostorný, dosti starý i dosti pevný, aby pojal v sebe i chránil lidstvo . . . Nižádná moderní filosofie, pokud se pamatují, nedospěla tam, kde se nalézá církev katolická; žádná filosofie není oprávněna rozlévati v lidstvo hned od nejútlejšího jeho mládí světlo tak jasné jako to činí křesťanství. Proto věřím pevně v budoucnost a ve věčné trvání katolické církve.«

HLAVA VIII.

O známkách pravé církve.

1. *Nemohou býti dvě pravá náboženství a tudíž ani dvě pravé církve založené od Ježíše Krista.*

Zákon Boží jest pouze jeden, jako jest jeden Bůh. (Mazzini: Doveri dell'uomo.) — Jako je pouze jedna hlava věřících, tak musí všichni sjednoceni býti v jednom těle. Z toho následuje, že nemůže býti dvě nebo několik církví Ježíše Krista, nýbrž pouze jedna, kterou on založil a která je rozšířena po celém světě. (Catechisme des réformes de France. Dimanche 15.) — Nemohou býti dvě pravá náboženství. Už pouhé pomýšlení o tom je nesmyslem . . . Jakž může existovati dvacet nebo čtyřicet ve věcech víry si odporujících učení a přece o sobě hlásajících, že všechna jsou pravá? Představme si asi sto tak zvaných křesťanských sekt, vesměs státem uznaných, a uvidíme, že každá z nich veřejně bude vyhlášovati, že jen u ní je pravda. To však nelze připustiti. Ježíš Kristus zajisté nezaložil dvě nebo více náboženství, ani dvě nebo více církví, jakož lze dočísti se o tom v evangeliu. Proto musí každý rozumný člověk dojíti přirozeně k tomu přesvědčení, že těch sto nebo více sekt křesťanských

nemůže míti té pravé víry. Nezaložil je zajisté Ježíš Kristus, nýbrž vymyslili je lidé buď z vlastního vrtochu nebo — a to hlavně — ku vlastnímu prospěchu. (W. C o b b e t t: History of the Protest. Reform. in England, sv. 1, str. 230, vyd. z roku 1824.) — Podstatnou známkou pravdy a toho jedině pravého pojítka socialního je jednota; pravda totiž jest jenom a pouze jedna, a tato vlastnost platí nejen o pravdě, nýbrž i o societě, hlavně o societě v duchovním smyslu. I na tomto poli není a nemůže být společností pravých více než jedna. (G u i z o t: Histoire de la civilisation en Europe.)

2. *Ježíš Kristus založil jedinou pravou církev pro spásu věřících.*

Ježíš založil pravé království Boží, království lidí pokorných a tichých . Učení, že pouze chudí dojdou blaženosti, že přijde království chudých, toto učení pocházelo od Ježíše. On postavil na pevné základy svoji církev, aby trvala stále. Nelze býti dlouho v pochybnosti o tom, že týž Ježíš vybral ze svých učedníků ty, které nazýváme »apoštoly« nebo také »dvá nácte«, poněvadž po jeho smrti vidíme je pohromadě tvořící jakoby jedno tělo a vyplňující trhlinu povstalou v jejich středu . . Ježíš dal při rozličné příležitosti Petrovi jistou přednost ve své církvi . . Jednou docela mu, jak se zdá, slíbil klíče království nebeského . . Církvi svěřil právo svazovati a rozvazovati, totiž něco dovoliti nebo nedovoliti, hříchy odpouštěti; jí dal moc kárati a napomínati, jí ubezpečil, že modlitby její vyslyšení dojdou. (R e n a n E.: »Vie de Jésus, strana 80, 458, 369, 353, 245, 334 atd.) — Ano, Ježíš Kristus založil jedinou a pravou církev. Tuto jasnou pravdu dokazuje nám písmo svaté. Čtème jen — a to stačí — pozorně evangelium sv. Jana, epistolu sv. Pavla k Efeským a téhož apoštola list první ke Korintským a přesvědčíme se o tom úplně. (W. C o b b e t t: l. c, sv. 1, str. 79.) — Ježíš Kristus, vykupitel všeho lidstva, založil opravdovou společnost metafysickou čili pravé království Boží na zemi, obraz to církve neviditelné. (K a n t: Theorie pravého náboženství kap. 3.)

3. *Církev Kristova je staršího původu než knihy Nového zákona.*

Dříve než kterákoli kniha Nového zákona, byla tu církev Ježíšem Kristem založená . . . Nejen historie Ježíše Krista byla známa dříve než bylo o ní psáno v evangeliích, nýbrž i celé náboženství křesťanské bylo rozšířeno a vyznáváno dříve, než vůbec některé evangelium bylo sepsáno. »Otčenáš« modlili se křesťané dříve, než ho četli v evangeliu sv. Matouše. Při křtu užívalo se slov ustanovených od Ježíše Krista dříve, než je apoštolé uložili v písmě svatém. (Lessing: Mémoires historiques et littéraires sv. 4. Oeuvres posthum. theolog.)

4. *Církev Kristova musí míti zevnější známky, podle nichž ji lze poznati.*

Církev od Ježíše Krista založená není obyčejnou společností, jako jsou všechny společnosti politické, nýbrž jest to společnost páskou víry, naděje a posvěcování věřících sloučená. Zajisté musí tato církev míti známky zevnější, podle nichž ji lze poznati. (Melancton: Apologia confessionis Augustanae art. 14, odst. 144.) — V pravdě jsou buď všechna náboženství pravá a Bohu milá, a ne-li, pak je to pouze jedno, a sice to, které založil Ježíš Kristus a lidem uložil, aby je vyznávali, nechtěli-li býti jako nevěrci trestáni. Toto náboženství je opatřeno od Boha jistými viditelnými známkami. A právě podle těch známek mohou lidé toto náboženství nejen rozeznati od jiných, nýbrž poznati jakožto jedině pravé. (Rousseau: Émile sv. 3.)

5. *První podstatnou a základní známkou pravé církve Kristovy je jednota v učení, ve víře, v obřadech, ve spojení.*

Mezi základními známkami, podle nichž lze poznati viditelnou církev Kristovu jakožto společnost metafysickou a mravní, je jednota. Kde této podstatné známky není, tam ovšem hrozí rozklad v jednotlivé sekty. Pravá církev viditelná vylučuje nevyhnutelně každou nerovnost ve spojení a odpuzuje rozhodně všeliké spojení se sektami. (Kant: I. c. kap. 3.) —

Společnost duchovní je již svojí povahou jednotná. (G u i z o t: l. c.) — Pravá církev Kristova je společnost lidí zachovávajících jednotu ve víře, v naději, v lásce. (Articuli confessionis fidei Henrici VIII. u Waterwortha: The substance of six hist. Lectures . . 1839, str. 63.) — Jako je jisto, že z rozkazu Božího vládne jednota v jeho církvi, a jako zároveň je nepopíratelno, že Ježíš Kristus po takové jednotě toužil i za ni prosil svého Otce nebeského; tak důsledně je jisto a nepopíratelno, že opatřil tuto svoji církev vhodnými prostředky k udržení téže jednoty. Proto žádá, ať jakákoliv náboženská společnost sektářská, která nemá prostředků k udržení jednoty a která je nucena trpěti nebo dokonce podporovati roztržku sebe hlubší, nemůže nikterak býti církví Boží. (Palmer: De Ecclesia Christi, díl. I. kap. 4.)¹⁾

6. *Druhou podstatnou a základní známkou pravé církve Kristovy je svatost nejen v učení, ale i v životě.*

Druhou základní známkou, dle které lze poznati pravou viditelnou církev Kristovu jakožto společnost metafysickou a mravní, jest svatost. (Kant: l. c. kap. 3.) — Církev je shromáždění svatých, ve kterém se vykládá správně a pravidelně evangelium a přislужuje se řádně svátostmi. (Confessio August. Vindellic. čl. 8. Tuto veleznámou konfessi zredigovali Luther a Melanchton a předložili pak císaři Karlu V. r. 1530.) — Ježíš Kristus shrnul všecky povinnosti v jedno hlavní pravidlo: »Konej všecky povinnosti své z lásky. Miluj Boha nade všecko a bližního jako sebe sama«, t. j. čiň bližnímu dobře z lásky k němu a nikoliv z nějaké pohnutky egoistické. (Kant: l. c. kap. 4.) — Od počátku křesťanství až na naše doby vždy věřili lidé ve svatost církve. Kdo o tomto článku pochybuje, hřeší, a možno souditi o něm, že vůbec nevěří v církev Kristovu. Takový člověk nejen zavrhuje

¹⁾ Týž protestant Palmer uvádí ve svém díle více svědectví Kalvína, Anglikánů, presbyteránů, methodistů a jiných, kteří jako jednými ústy tvrdí, že těžce hřeší, kdo trhá jednotu, a že všichni údové církve jsou povinni pevně držeti s těmi, kteří považují se za pravou církev Kristovu. Pozn. spisov.

církev Ježíše Krista každou jakožto nešťastný kacír, ale i Ježíše Krista samého, jakož i apoštoly všecky a proroky, kteří všemi svými silami hájili a vyznávali: »Věřím ve svatou církev Ježíše Krista.« (Luther: Epistola ad Albertum, ducem Borussiae, ao 1532. — Všecky ostatní konfesse protestantské potvrzují svatost církve: helvetská starší ve čl. 14., nová čl. 17; belgická čl. 28; basilejská čl. 5; česká čl. 8; saská čl. 13. a různé jejich katechismy i různí spisovatelé nekatoličtí.)

7. *Třetí podstatnou a základní známkou pravé církve Kristovy je **katolicita** čili všeobecnost co do místa, času a nauky.*

Vůbec církev katolická není viditelnou společností některých jen národů, nýbrž společností lidí roztroušených po celém světě, majících totéž ponětí o evangeliu, téhož Krista, téhož Ducha svatého, tytéž svátosti. (Melancton: Apologia confessionis Augustanae, De ecclesia, str. 146.) — Všecky sekty připouštějí katolicitu jako známku pravé církve Kristovy. Může-liž býti důvodu pádnějšího pro všeobecnost církve této nad tento všeobecný souhlas všech věků, všech církví, všech sekt? (Palmer: l. c. díl I. kap. 7.)

8. *Čtvrtou podstatnou a základní známkou pravé církve Kristovy jest **apostolicita**, to jest nepřetržitá posloupnost od apoštolů samých i co do hierarchie i co do úřadu učitelského.*

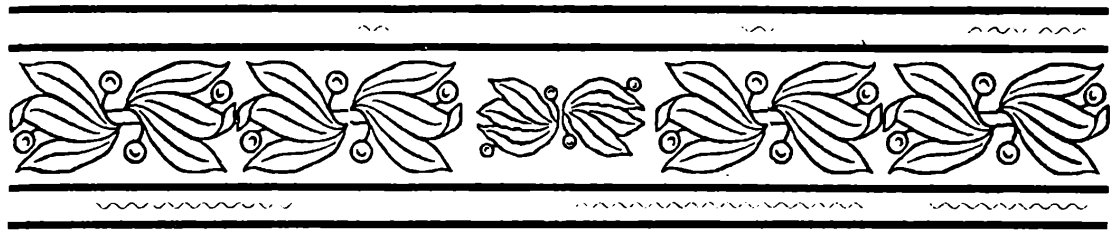
Nade vši pochybnost je nepopíratelno, že v pravé viditelné církvi musí býti posvátná posloupnost mezi proroky novozákonními i otcí církevními, a to posloupnost nepřetržitá od samých apoštolův a učedníků Páně, kteří viděli Spasitele a obcovali s ním až do skonání. (Bacon: A confession of faith, sv. 3.) — Církev Kristova je založena na nepřetržité posloupnosti vrchních pastýřů čili biskupů vzkládáním rukou. Tato posloupnost potrvá až do skonání světa vedle zaslíbení Kristova. (Grotius: Epist. 739.)¹⁾

¹⁾ Rovněž všecky nahore vyjmenované konfesse protestantské připouštějí, že pravá církev Kristova musí býti apoštolskou

9. *Nezminitelnost, nepomíjejíčnost a trvalá viditelnost jsou jiné podstatné a základní přednosti pravé církve Kristovy.*

K přednostem podstatným a hlavním, podle nichž lze viditelnou církev Kristovu poznati jakožto společnost metafysickou a mravní, třeba počítati nezměnitelnost v zařízení a věcech podstatných, při čemž ovšem se předpisy administrativní řídí duchem a potřebami času. Následkem této základní přednosti vyloučena je z církve Kristovy všecka závislost na lidském mínění a každá změnitelnost zásad. (Kant: l. c. kap. 3.) — Církev Kristova má trvati stále jakožto viditelná církev. Nepřipadlo nám nikdy na mysl považovati církev Kristovu za nějakou obec platonickou, existující někde nad zemí, naopak tvrdíme, že církev skutečně existuje a že jsou v ní praví věřící a praví spravedliví, roztroušení po celém světě. Slovem čistého evangelia a svátostmi řádně udělovanými stojí církev tato pevně, a kde chybí to neb ono, tam není té pravé církve Kristovy. (Melancton: l. c. str. 148.)

církví. A protestanté, dovolávající se nepřetržitého kázání evangelia, zdaliž tím samým nepotvrzují apostolicitu církve Kristovy? Pozn. spis.

HLAVA IX.

Opravdivosti a božské stránce náboženství katolického resp. církve katolické.

1. *Nauka resp. církev katolická má všechny známky a vlastnosti i všechny přednosti pravé církve Kristovy. Jest vždy jedna v učení, ve víře, v obřadech, svobodná a nezávislá na jakékoli světské vládě. Učí a vyznává všechny články náboženství křesťanského.*

Církev katolická chovala vždy a chová podnes v sobě velikou a vznešenou ideu universální církve křesťanské. (Menzel: Geschichte der Deutschen, str. 553.) — Mezi námi prý jest jednota? Jedině v katolické církvi jest jednota. (Vinet, u Baudryho: »La religion du coeur, str. 315.) — Co se týká jednoty, bohoslužby a liturgie, tu rozvinula církev katolická největší vznešenost, krásu i dokonalost. Naše církev je opravdu chudá na to, co bohoslužbě dodává velebnosti obzvláštní, starobylého a tradičního rázu; to všechno jest výhradním majetkem církve katolické. (Pozvání ke generální synodě protestantské, odbývané v Berlíně roku 1846 z rozkazu krále

pruského.) — Ta tak velice velebená reformace nedovedla vyzkoumati pravou příčinu choroby duševní. (Fichte: Grundzüge des Zeitalters.) — Luther, otec reformace ve století 16., velice se provinil, že odtrhl se od veliké a vznešené jednoty církve katolické, ano pouze v ní možno bylo provésti nápravu a obrození ducha lidského. (Novalis: Schriften, 1826.) — Církev katolická svojí jednotou ve víře a společném obcování má právo vši mocí se opřítí tomu, aby náboženství, které jednotností svojí má obejmouti současně všechny národy, nedělilo se na tolik sekt, rozdrobených mimo to i mezi sebou samými. Církev katolická zachovává v plné nedotknutelnosti svobodu a neodvislost i od moci duchovní, a nedopouští, aby kněží nejvyššího Mistra oblékali se do livroje politické některého světského potentáta ať velikého ať malého. (Menzel: l. c.) — Články náboženství křesťanského založeny jsou na zjevení Božím, jak je obsahuje písmo svaté. Články ty popírati nelze. Sama církev římská vyznává víru v tyto články. Táž církev, jen co je pravda, nesrovnává se v praničem s našimi názory, ale my držíme se úplně její víry. (Daille: La foi fondée sur les écritures, část 3. kap. 1.) — V této církvi udržely se zcela nepopíratelně všechny nauky, jež tvoří základ náboženství Kristova: najdeš v ní zajisté nejen apoštolské vyznání víry, modlitbu Páně a desatero Božích přikázání, nýbrž i vyznání víry Nicejské a sv. Athanasia, kdež vysvětlena jsou velmi obšírně a dopodrobna dogmata katolická. (Amirault: De la vocation des pasteurs. V stejném smyslu s tímto protestantským profesorem mluví jeho kollega v Curichu Bellinger: Sermons, řeč 2. »De l'église«, vydání z r. 1565.)

2. *Církev katolická je svatá nejen proto, že hlásá, nýbrž že i koná heroické a vznešené ctnosti.*

Katolíci jsou pravými křesťany a v církvi katolické je dosti lidí ctnostných a zbožných. (Lavater: Schreiben an F. Stolberg.) — Církev katolická chová vskutku ve svém lůně tisíce, ba co dím, miliony pravých a upřímných ctitelů Ježíše Krista. (Herder: Brief an Falk.) — Katolíci mají svaté, rád přiznávám;

ale my jich nemáme, ani ne takových, kteří by se podobali oněm katolickým. (Wesley: *Popery calmly considered*, str. 20.) — Není zajisté věci velkolepější na zemi nad tu oběť, kterou přináší slabé pohlaví hned od svého útlého mládí — a jsou to často dívky ze vznešených rodů — aby v nemocnicích ulevovaly lidské bídě, aby umenšovaly všechny ty strasti, na které nemůžeme my patřiti bez upokoření, a které naplňují náš jemnocit ošklivostí. Národové od Říma odloučení nápodobily velmi nedokonale tak vznešenou lásku k bližnímu. (Voltaire: *Oeuvres*, sv. 19, str. 361.)

3. *Výtky činěné církvi katolické, co se týká její svatosti, proto, že někteří její členové vedli život nesvatý, jsou bezdůvodné, a odštěpovati se proto od církve je nadutostí, je schismatem.*

Vždycky a všude zavládly zlořády, kde nedbáno jisté autority; proto nelze v té příčině uvalovati zodpovědnost na církev. (*Confessio Augustana*, kterou sestavili Luther a Melancton. Tímto slavným a veřejným vyznáním porážejí se a odsuzují sami koryfeové i nohsledi protestantismu, který povstal podle jejich názoru právě pod záminkou shora uvedenou.) — Proto je to zajisté jen záminka a protivná nadutost, oddělovati se od církve s výmluvou, že prý mravy křesťanů nesrovnávají se s jejich věrou křesťanskou. (Kalvín: *Institut.*, kniha 4, odst. 18. Toto své tvrzení dokládá též reformátor příkladem starozákonních proroků, kteří neodloučili se od synagogy, ačkoliv mravy národa židovského velice se zhoršily a jedna část téhož národa oddala se modloslužbě. Zdaliž mohl Kalvín zřetelněji vysloviti svůj vlastní ortel?)

4. *Církev naše je v pravdě katolická.*

Církev římská jest jediná, která podržela i jméno i charakter církve »katolické«. (Leibnitz: *Systema theol.*, Conf. fid.) — Název »církev katolické« pochází od nástupců samých apoštolů. Když totiž tito zpozorovali, že povstávají kacíři a ohrožují pravé učení církve, dali pravé a čisté církvi Kristově jméno »kato-

lická církev« na rozdíl od ostatních kacířských. Ke konci druhého století letopočtu křesťanského toto pojmenování všude už zobecnělo. (Liter Conversationsblatt 1838. Concordia, Protestant. Abtheilung, 1828, n. 99.) — Církvi přikládá se jméno »katolická«, čímž se má naznačiti, že rozšířena je po celé zemi. Jest to jedna ze známek jejích na rozeznání od sekt, které od ní se odloučily. Podle některých spisovatelů prý Theodosius Veliký první dal toto jméno církvi, nařídív ediktem, aby se »katolickými« nazývaly výhradně ty církve, které byly ve spojení s koncillem nicejským. Vossius míní, že toto pojmenování bylo vloženo do symbolu nicejského teprve ve století třetím. Leč ani to ani ono tvrzení není správné. V listě křesťanů smyrnenských totiž, jak uvádí Eusebius ve 4. knize 15. kap., děje se zmínka o »církvi katolické a o modlitbách, které konal svatý biskup Polykarp za celou církev katolickou.« De Valois uvádí ve svých »poznámkách k 7. knize Eusebiovy historie církevní«, že pojmenování »katolická« dáno bylo církvi o mnoho dříve, záhy po době apoštolské, na rozdíl od společností kacířských, které se od ní odtrhly. Také svatý Ignatius dí ve své epištole ke Smyrnenským: »Ubi fuerit Jesus Christus, ibi et ecclesia catholica« (Kde jest Ježíš Kristus, tam je církev katolická.) Theodosius mohl právem nazývati církve držící se nicejského symbolu »katolickými«, aniž to pojmenování sám byl vynalezl, ano bylo v užívání aspoň o dvě stě let dříve. Svatý Cyrill i svatý Augustin podotýkají, že kacíři i schismatikové sami tak jmenovali pravou církev Kristovu, od níž se odtrhli, a pravoslavní také jinak ji nerozeznávali než jménem »katolická«. (Diderot: Encyclopédie čl. Catholicité, Catholique.)

5. *Církev katolická je apoštolská, a to nejen proto, že papežové a biskupové jsou bezprostředními nástupci samých apoštolův, a to od časů Kristových až na naše doby, nýbrž i proto, že i učení její pochází od Ježíše Krista a od apoštolův.*

Církev katolická počíná Ježíšem Kristem. (Cobbett, l. c. svaz. 1. str. 39.) — Biskupové římsští kato-

ličtí mají posloupnost opravdu apoštolskou, ježto posloupnost tato začíná prvním apoštolem Ježíše Krista. (Hobbes: The emancipation atd.) — Vy, pánové z církve katolické, máte bez odporu existenci starší o mnoho než my. Vy skutečně zasahujete až do dob apoštolských, kdežto my nemáme ještě plná tři století naší existence. Roku 1515 vaši i naši otcové přistupovali k témuž stolu Páně, společně slavili velikonoce a žili v úplné svornosti a shodě co do víry. (Pamětní spis, jež podali kalvinisti ve Francii r. 1775 vládě francouzské, aby byli uznáni státem.)

6. Církev katolická je vždy viditelná, prastará a ve svém organismu mocná, pevná a nezměnitelná v základech víry.

Katolicismus jest organický živel, prastarý a přemocný a to i mezi všemi moderními společnostmi. (Proudhon: Les confessions d'un révolutionnaire, Paříž 1852, str. 310) — Církev katolická římská je opravdu nezměnitelná co do základů víry . . . Táž církev učí v 19. století týmž starým věcem, kterým učili se první křesťané v 1. století éry křesťanské. (Hase a Wegscheider, u Peronea: Il Protestantismo e la regola di fede, ed. 1853, díl 2., svaz. 2, kap. 3, čl. 3.)

7. Jiná svědectví o pravé církvi Kristově a jejím božském poslání.

Církev římská je společnost katolíků spojených s papežem, nástupcem svatého Petra. Jmenovala se »matkou a učitelkou ostatních církví« od časů svatého Ireneae ve století druhém, poněvadž opravdu všechny církve západní z ní původ svůj mají, a to jakožto z centra jednoty katolické. Kdo není ve spojení s biskupem římským, je jako odloučen od této jednoty. Rozlišující známkou schismatu bylo vždy odštěpení od církve římské, ať už co se týká jednoty v učení, nebo co se týká řádu v církevní hierarchii. (Diderot: Encyclopédie, čl. Eglise.) — Znamky církve, uvedené v symbolu cařihradském, jsou: jedna, svatá, katolická a apoštolská. K těm třeba připojiti tři jiné

přednosti, zakládající se na zaslíbení Kristově, totiž že jest viditelná, že jest nepomíjející čili trvalá a že jest neomylná ve svých výpovědích, ať již je k tomu účelu shromážděna ve sněm nebo ne. Naši nejznamenitější theologové a kontrovertisté dokázali naproti protestantům, že uvedené známky a přednosti náležejí úplně církvi římské, a sice pouze jí samojediné. (Diderot: l. c. svaz. 5. str. 420 vyd. pařížského z roku 1751.) — Jako není více než jedna počestnost na světě, tak není více než jedno náboženství . . . Církev nemohla jinak než zázrakem založena býti; už její trvání samo je hotovým zázrakem. Není možno, aby tím středem, kolem něhož shromažďují se všichni lidé všech věků, nebyla pravda . . . Proto také to učení, které sjednocuje lidi, přichází od Boha, to pak, které lidi rozvádí, pochází zase jen od lidí. (Voltaire: Oeuvres, sv. 45, str. 211; sv. 42, str. 8; sv. 41, str. 45; sv. 60, str. 164; sv. 34, str. 147. Zajisté závažné svědectví z péra tohoto arcinevěrce.) — Společnost katolická, apoštolská, římská je četnější než všechny společnosti náboženské v Evropě a v Americe. Má také ještě nemálo jiných předností, jakými se všechny ostatní sekty roztroušené po obou polokoulích zemských nemohou honositi . . . Společnost katolická, apoštolská, římská jest bez odporu i společností nejmocnější. (Saint Simon, Oeuvres, str. 106, vyd. z roku 1832.) — Nejsem nepřítelem náboženství, a dceři mé dostává se výchovy přísně katolické v jistém klášteře v Romagni . . . Já sám kloním se den ze dne více a více k učení katolickému. (Lord Byron: Mémoires, sv. 5, str. 172) — Věřím křesťanství a církvi katolické . . . Skláním se před autoritou církve, té dobrotivé matky pokolení lidského, kterážto jediná má právo mluvit k národům, řídit mravy obecné, k dobrému vésti duše lidské. (Cousin: Préface des Fragments; Avant-propos des Variantes de Pascal.) — Věřím v budoucnost a věčné trvání církve katolické . . . Jest zajisté katolické učení jedinou morálkou čistou a jednoduchou při vši své vznešenosti, a tato morálka jediné je s to, aby zjevnila divoké mravy a osvětlila temnosti vědění lidského. (G. Sand: Lélia sv. 2. str. 44.) — Katolicismus

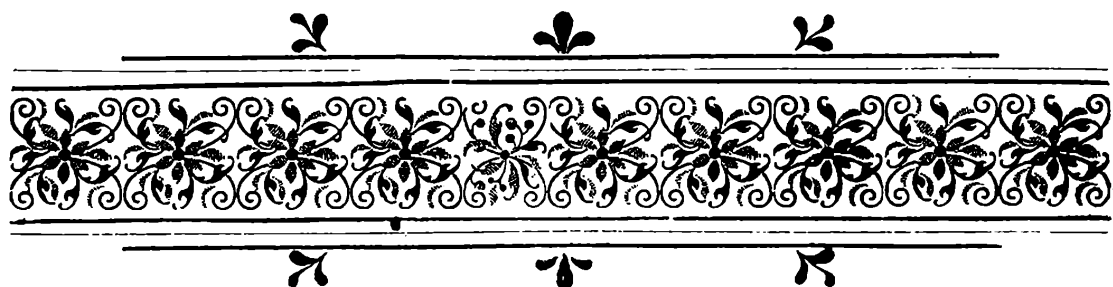
je až podnes nejvznešenějším a nejúplnějším výrazem citu náboženského. (Proudhon: Confessions d'un revolutionnaire § 19, str. 96.) — Církev katolická postavena je na skále Boží. (Kern: Widerlegung der Langischen Behauptung, 1824) — Církev protestantská je zbudována na písku. (Delbrück: Philipp Melancton.) — Je patrné, že katolicismus je důslednější než protestantismus. (Köppen: Philosophie des Christenthums sv. 1., str. 152.) — Katolicismus má v sobě ducha authority; s tou začíná a tu provádí s nemalou silou co se týká učení a s nevšední znalostí lidské povahy. Je to ta nejvznešenější a nejsvětější škola úcty, jakou kdy svět viděl. (Guizot: Histoire de la civilisation en Europe, Leçon 12.) — Jako lze vzdávat Bohu chválu a zároveň sloužiti bližnímu rozličným způsobem podle svého stavu a charakteru, ať dobrovolně ať z návodu nebo po příkladu jiného: rovněž tak je zajisté neméně prospěšno, aby byli vedle těch, kdož slouží zájmům veřejným, v církvi i lidé oddaní askesi a životu rozjímavému. Ti a tací zproštění jsouce starostí časných a povrhnuvše radostmi světa, posvěcují život svůj rozjímání o Bohu a jeho všemohoucnosti, anebo zbaveni jsouce všech osobních záležitostí, oddávají se na službu bližnímu, nebo poučují zbloudilých a nevědomých, nebo těší zarmoucené, nebo posluhují nemocným. A toto je neposlední předností církve katolické, která samojediná poskytuje a rozšiřuje zářivé příklady nejvznešenějších ctností křesťanských a života asketického. (Leibnitz: Syst. theol., Conf. fidei.) — Je jisto, že církev římská je první i co do počtu i co do hodnosti, neboť v té církvi svatý Petr a svatý Pavel, šestačtyřicet papežů a tisíce mučedníků vycedilo svoji krev, v té církvi přemohli svět i ďábla . . . Pravím, že pod vládou papežů stojí praví křesťané, je to pravé stádo vyvolených, je mnoho velikých světců . . . Je-li tedy pravé křesťanství pod vládou papežů, pak nezbytně toto křesťanství, poslušné papeži, je pravým tělem s údy Ježíše Krista, a je-li jeho tělem, pak má i jeho ducha, jeho evangelium, jeho víru, jeho křest, jeho svátosti, jeho klíče, jeho kázání, jeho modlitbu, jeho Písmo a vůbec vše, co náleží ke křesťan-

ství . . Vyznávám, že papežství má pravé Písmo svaté, pravý křest, pravou svátost oltářní, pravé klíče k odpouštění hříchů, pravé zvěstování evangelia, pravý katechismus, totiž desatero přikázání, symbolum, Otčenáš atd. Tvrdím opět, že v papežství je pravé křesťanství, ba, co dím: výkvět křesťanství. (Luther: Opera, sv. 1, str. 153; sv. 4, str. 320, vydání z Jeny r. 1560.)¹⁾ — Je nade vší pochybnost jisto, že papeženci mají pravé slovo Boží, jakož i úřad apoštolský, a rovněž nelze popírat, že my jsme od nich přijali Písmo svaté, křest, svátosti, hlásání slova Božího. Co věděli bychom o všech těch věcech, kdybychom jich neměli od nich? Z toho tedy následuje, že víra, církev křesťanská a Duch svatý nutně nacházejí se u nich. (Luther: Opera, sv. 8, str. 151, v. cit.)²⁾ — Tvrdíme, že údové církve římské jsou údy pravé církve Kristovy. (Covell: Apologia pro protestantibus, traktát 1, kniha 6.) — Chceme ponechat naše věrné milé spojení ze pěti kantonů švýcarských, jakož i jejich sourodáky v jejich staré, pravé a nepochybné víře křesťanské. (Protestanté z Curichu v pověstném »Traité du 20. octobre 1537, art. 1.) — Netajíme se tím, že u porovnání, které několikrát jsme učinili mezi vaší církví a naší, nehledě k některým nepřístojnostem mezi vámi, hlavní důvody jsou vždy na vaší straně. Vy zajisté byli jste dříve než my, poněvadž vaše církev sáhá až do dob apoštolských, kdežto my počítáme teprv tři století, co existujeme . . Ba, co více, řetěz ústního podání, jehož první článek tvoří svatí Petr a Pavel v Římě, táhne se u vás tak, že, kdyby dnes svatí: Ireneus, Rehoř, Cyrill, Athanasius, Chrysostomus, Augustin vstali z mrtvých, nenašli by tu společnost, ke které za živa náleželi, nikde jinde než v církvi římské. (V pamětním spise kalvinistů francouzských, výše citovaném, zvaných také »refor-

¹⁾ Tak psal r. 1528, deset let, po své nešťastné apostasii. Ani Kalvín nepopíral, dle svědectví protestanta Celsa, že »církev papežská je pravou církví Kristovou.« Pozn. spis.

²⁾ Tak napsal r. 1538, tedy dvacet let po neblahé své »reformaci«. V rozmluvě s Zwinglim vyznal: »Všecko, co máme, máme od papeže«. Pozn. spis.

movanými.) — Kdo chce býti údem mystického těla Vykupitelova, musí býti synem církve římské. (Blondel, protest. ministr z Foncy, De la primauté de l'église.) — Naše svaté náboženství je beze vší pochybnosti jedině dobré. (Voltaire: Fragments sur divers sujets atd. čl. Religion.) — Náboženství katolické, apoštolské, římské je bez odporu jedině dobré, jedině bezpečné, jedině pravé. (Diderot: Encyclopédie atd. svaz. 17, str. 400, vydání pařížské z r. 1751.)

HLAVA X.

Učení protestantské je učení bludné.

1. *Protestanté nemají vlastně dosud žádné církve (v našem smyslu).*

To, co má protestant jako protestant věřiti, nebylo dosud nikde správně vymezeno. Proto se táží: kde je ta církev protestantská? Tu musíme opravdu dosud hledat. (Langsdorf: Forderungen des wahren deutschen Protestantismus 1831, str. 108.) — Církev protestantská musí se opravdu teprv utvořiti. (Bunsen: Die Verfassung der Kirche.)

2. *Protestantismus v širším svém významu je skupina myslitelů rozdělených v sekty a oddíly, které zase mezi sebou se drobí do nekonečna.*

Protestantismus, jehož jednota rozpoutala a rozbila se v přecetné konfesse a sekty, povstavší jak za doby reformace, tak v časech pozdějších, nepředstavuje už společnost věřících sloučených na venek v pevnou jednotu jako katolicismus, nýbrž je to právě na-

opak skupina myslitelů mezi sebou nesjednocených, je to to hotová anarchie (W. de Wette v »Protestantu« z r. 1828, svaz. 2. kap. 3) — Luteranismus se svými různými sektami a se svým církevním právem podobá se červu roztrhanému na kousky; každý takový kousek se hýbá a sebou hází, dokud je v něm špetka síly, a když nepozorovaně dodělá, dodělá nadobro. (Fröreisen: Rede bei Uebnahme atd. roku 1743.) — Nesvornost mezi starými a novými protestanty je tak veliká, že by Luther jistě proti tomu novému protestantismu protestoval, kdyby povstal z hrobu; vždyť moderní protestantští theologové usnesli se na svou pěst, že budou hájiti protestantismu proti Lutherovu papeženství. (Augusti: Erinnerungen atd., r. 1814, svaz. 2, str. 728.) — Církev reformovaná je skupina několika církví, které různí se v náhledech a jsou každé chvíle ochotny zavést do svého učení nové změny. (Rose: État du Protestantisme atd., str. 28, z r. 1826.) — Zwinglianismus a kalvinismus nevyznávají téhož učení; rozdíl mezi některými články je příliš veliký. Církev protestantská je jako veliký stát, jehož jednotlivé země mají sobě navzájem odporující zákonodárství. (Mosheim: Hist. eccles.) — Není ani jednoho pojítka, ani zevního ani vniterného, které by rozličné protestantské obce spojovalo v jednotu jedinou. Název »církev reformovaná« má vlastně platnost nepřímou, poněvadž může zde býti řeč leda o obcích reformovaných. Obce evangelické, které se klonily k učení Zwingliho, jsou už nadobro roztrženy a sotva se komu podaří sloučiti je zase v jedno. (Allgemeine deutsche Realencyklopedie, sv. 9, z r. 1830.) — Žádná církev nečítá dnes tolik různých nauk, jako církev reformovaná. (Becher: Ueber Toleranz. kap. 1, str. 36.) — Výčitka, kterou nám mohou katolíci vrci ve tvář, je docela oprávněna: protestanti jsou nesvorní a rozštěpení v nescíslné sekty a sektičky. (Patronus evangelicus 1826, str. 61.)

3. *Ty dvě věci, ve kterých jsou protestanté svorní, totiž odpor proti církvi katolické a odvolávání se ve směr na písmo svaté (jež vykládá se přerůzně), ještě nestačí k založení církve.*

Různé sekty protestantské shodují se pouze v těchto dvou bodech: v nepřátelství proti katolicismu a v prohlášení, že bible je pramenem pravdy. (W. de Wette: l. c.)¹⁾ — Jsou to výhradně protestanté, kteří neustále protestují, kteří ustavičně usilují o to, vyhledávati odpory v dogmatech katolických, a zlobí se bez oddechu, hledá-li kdo jednotu v té nesvornosti. (Církevní Noviny německé č. 34, z r. 1830.) — Občas přihází se, že kde se snaží vyhnouti se pověře, upadnou do ní; myslí, že jdouce za svým rozumem, jsou na pravé cestě, a zatím týž rozum dávno už s té pravé cesty sešel. (Bakon: Opera, svaz. 6 str. 114.) — Na nehet jednoho prstu dalo by se napsati učení všeobecně přijaté. Odpor nikterak nepovede k jednotě. (Claus Harms: Leitfaden in der Vorbereitung atd. r. 1820.) — Kde každý věří to, co se mu lépe zamlouvá, tam zajisté není už církve. (Theologisch. Literat. v »Církevních novinách« č. 34, str. 282.)

4. *Objevení rozdílu mezi články fundamentálními a nefundamentálními nestačí k založení církve.*

Nikdo nedomnívej se, že je to snadnou úlohou, shodnouti se, které články jsou fundamentální a které jsou nefundamentální. Tahle otázka je velmi choulostivá a velmi těžká k rozřešení. (Jurieu: Système sur l'unité de l'église.) — Kdo by se měl za schopna rozhodnouti, a to za souhlasu všech, která dogmata jsou ke spasení potřebná a i dostatečná, toho ubezpečuji, že ho budu ctíti jako velikého proroka. (Charvaz: Le guide du cathécumène vaudois, sv. 1, str. 262, vyd. pařížské z r. 1840.)

¹⁾ E. Leo, znamenitý historik protestantský, obviňuje v časopise vydávaném v Halle: Volksblatt für Stadt und Land, protestanty z mravní sebevraždy, protože, ačkoliv v Bohu věří, vrhají se do náruče nevěry a bezbožnosti tím, že nenávidí papežství, a jmenuje toto počínání »slabostí politickou i náboženskou«. Pozn. spisov.

5. *Vytáčka o „církví neviditelné“ je nepřipustitelná.*

Církev neviditelná absolutně nemůže obstáti na zemi bez církve viditelné, právě tak jako nemůže obstáti na této zemi duše lidská bez těla. (Pustkuchen-Glanzow: La ristaurazione del vero protestantismo, 1827.)

6. *Indifferentismus a racionalismus, tyto zabíječi každého náboženství, jsou jediný základ, na kterém může státi protestantismus.*

Zevnější, povrchní sjednocenost reformovaných s lutherány spočívá na hubeném podkladu, na indifferentismu u víře. (Augusti, v »Církevních novinách darmšadských« z r. 1830, č. 53.) — Taková jednota (reformovaných a lutheránů) je možná pouze na zříceninách symbolu apoštolského, a nikdy by se nestala skutkem bez racionalismu. (Fischer: Zur Einleitung in die Dogmatik, r. 1828.) — Indifferentismus je ovocem nové tolerance ve věcech víry a otcem jeho je protestantismus. (W. de Wette, l. c.) — Indifferentismu ve víře říkají dnes osvícenost nebo tolerance! (Fessler: Geschichte der Ungarn, sv. 7, str. 528.) — Nechť již roztržka ta neblahá (protestantismus) natropila škod sebe více, ta svornost všech sekt v indifferentismu je zlem daleko větším; to je smrtelná rána náboženství celému. (Augusti: Antichità della Chiesa cattolica.)

7. *Protestantismu chybí první podstatná známka pravé církve Kristovy, totiž jednota.*

Je nanejvýš směšno, že my, kteří stavíme se na odpor celému světu, od samého počátku reformace odporujeme sami sobě. (Kalvín: Epistola ad Melanctonem.) — My co den oddalujeme se více a více od cesty, kterou naši předkové nastoupili začátkem 16. století. Luther i Kalvín mají mezi námi málo následovníků. Stranu naši, roztrhanou na tisíce různých částek, nelze už skoro vůbec poznati. . . Kvakeři, puritáni, anabaptisté. . . unitáři, racionalisté. . . jedním slovem, nesčíslné množství sekt, vyšlých ve-

směs z našeho lůna, způsobily mezi námi nesvornost a zmatek, takže pro samé náčelníky jsme bezhlaví. Už ani nevíme, čím vlastně jsme, ke kterému praporu se máme hlásiti. Dnes jsme deisté, zítra jsme křesťané, brzy máme náboženství zjevené, brzy zase přirozené. (Kalvinisté francouzští v »Pamětech« cit. z r. 1775.) — Základní princip protestantské církve záleží v tom, že její vyznání víry není prohlášeno za nezměnitelné, sice by ovšem veta bylo po protestantismu. (Burnier: *Protest. dévoilé* str. 192. 2. vyd.) — Nesvornost v církvi protestantské je taková, že co jedni považují za podstatu křesťanství, to mají druzí za pouhou formu, a co ti druzí mají za podstatné, mají zase ti první za méně důležité. (Schleiermacher: *Systema dogmaticum*.) — Principem protestantismu je svobodné zkoumání pravd křesťanských. Protestantismus tíhne ke svobodě náboženské, ta jest hlavním jeho úkolem. Zkoumání pak je úkon ducha lidského. Z toho pak následuje, že tendence protestantismu není náboženská, nýbrž vědecká... (Církevní noviny darmšadtské z r. 1828.) — Základními pravdami křesťanství nazývají se ty, kterými se liší ode všech ostatních náboženstev. Tahle definice je všeobecně uznaná za pravou. Protestanté srovnávali se s touto pravdou druhdy o mnoho lépe než za našich dnů. Leč je to snad nějaký pokrok? Zdaliž nemají katolíci pravdu, vytýkají-li nám, že nesrovnáváme se už ani v podstatných věcech křesťanství? (Tytéž, 20. června 1830.) — Missionáři protestantští, kteří odebrali se k pohanským národům, přispívají velmi zdárně k různostem náboženským. Jeden katechisuje ve smyslu baptistů, druhý učí je po methodisticku, třetí dělá z nich Herrenhuty, čtvrtý kvakery, pátý kalvinisty, šestý přísné lutherány, sedmý je vyučuje v duchu 39 článků církve anglikánské atd. Zkrátka každý se snaží dělati proselyty své vlastní sekty. (Aeusserung eines »sehr verständigen Mannes« gegen Niemeyer, svaz, 1, str. 402.) — U nás ještě se mluví o jednotě?... Protestantismus je úplně v koncích... Byla by to »contradictio in terminis«, hledati jednotu v protestantismu. (Vinet

u Baudryho ve spise: *La religion du coeur* str. 315, 316.) — Protestantismus zachoval si jedinou jednotu, totiž v placení pastorům. Zajisté jednota církve (a lze říci i jednota víry) záleží v tom, že všichni její služebníci dostávají plat z jedné kapsy a vysocí hodnostáři církevní jsou okresními výběrčími. (Týž protestanský professor ve spise: *L'église et les confessions de foi* str. 41.) — My vypínáme se proti ustanovení samého Boha, kterýž církvi své prvotní při jejím rozšíření se po všem světě vtiskl známku jednoty v učení. (A. de Gasparin: *Intérêts généraux du protestantisme français*, vydání pařížské z r. 1843, str. 314.) — Protestantismus, rozštěpený na nespočetné sekty a vyznání, neposkytuje bedlivému pozorovateli ani stínu nějaké jednoty. Jediný katolicismus může vykazati se jednotou, za to protestantismus jenom nesvorností, růzností. Protestantismus je sdružení myslitelů mezi sebou nesvorných, hotová anarchie. (W. de Wette: l. c.)

8. *Vyznání víry a knihy symbolické přišly v nevážnost a v zapomenutí u nynějších protestantských pastorů.*

Knihy symbolické nepožívají více u protestantů vážnosti. Dokud nesplynula obě vyznání protestantská v jedno, a to v »evangelicko-protestantské«, byly knihy ty přece v úctě, od té doby však úplně po zbyly naváženosti a zachovány pouze »pro forma«. Vytáhli je na světlo denní za příležitosti míru vestfálského anebo když někde se jednalo o prohlášení té či oné konfesse za náboženství státní. (Ludwig: *Warnung vor dem Arianismus und Socinismus* atd. 1829.) — Většina pastorů prohlásila v Ženevě veřejně o schůzi, že není u nich více žádné jednoty ve víře, žádného vyznání víry a že to vůbec u nich »nejde«. (Gausson: *Lettres*.) — Mám za to, že sotva pětina z toho sta, co podpisovali každoročně oněch 39 artikulů anglikánských, těmto artikulům rozumí ve stejném smyslu. (Blackburn: *Confessional* str. 43.) — I já tvrdím, že ani dva neshodují se úplně ve výkladu řečených artikulů. (Clayton u Charvaze: *Le guide de cathécumène vaudois*, sv. 1, str. 220.) — Každý má

právo vykládati si řečené artikule podle svého vlastního rozumu. (Burnet: tamtéž.) — Naše předrahé církve ve Francii jsou na tom velmi bídne, poněvadž se nemohou dorozuměti. Na konferenci, svolané za ministerstva Guizotova před třemi lety, nechtěly připustiti vyznání víry. Byl jsem přítomen té konferenci. Tu se tvrdilo, že potřebujeme poučování praktického, že prý potřebujeme synody, sic jinak že nikam to nepřivedeme. Velmi dobře! Ale o čem bude se jednati v takových »kursech«? Čím se budou zabývati ty synody? Ničím! Kde neplatí vyznání víry, kde se nesmí o víře mluvit ani tak ani onak, tam zajisté nelze zavést poučné kursy, nelze svolávat synody. To však znamená zrovna tolik, jako usmrtit církev. (Burnier: Discours à l'Assemblée de Lausanne, r. 1838.) — Ty doby, kdy dbalo se vyznání víry, už pominuly. Zapomnělo se na ně, ani se o nich nemluví, ani nečte. A kde ještě se takové vyznání víry podpisuje, děje se to s výhradou ať výslovnou ať myšlenou, což ovšem je takovému vyznání víry na úkor. (Heyer: Discours atd.)

9. *Různost, nestálost, zmatek ve víře i v učení protestantském nenesou na sobě známky svatosti, známky to církve katolické, spíše vedou k bludům, atheismu, nevěře a podporují bezbožnost.*

Každý ví, že žádný pastor nevěří to, co věří druhý, a že professorové protestanští kaceřují se navzájem. (Církevní noviny darmštadtské. — Rovněž tak mluví »Latour de Babel sur les rives de Léman«, 1835, a »Manuel du protestant qui veut de rester chrétien«.) — Jeden hlasitě volá: »Bylo by bývalo záhodno požádati pokolení budoucí všecka i ta nynější, aby protestovala proti celé řadě protestů nového protestantismu.« (Kleuker: Ueber den alten und neuen Protestantismus 1832.) — Druhý zase dí, že protestantismus musí stále pokračovati, stále postupovati do hloubky až bezedné. (Zschokke: Ueberlieferungen zur Geschichte unserer Zeit 1817.) — Třetí zase se obává, aby s ideou stálého reformování »se nezreformoval« lutheranismus

tak, že by se ocitl na cestě čirého pohanství a na cestě vedoucí k odstranění křesťanství vůbec. (A m m o n, u Hoeninghausa, *Le réforme contre la réforme*, Paříž 1845, překladu franc. svaz. 1, kap. 1.) — Čtvrtý vyjadřuje se, že Luther pouze začal a že jeho učení nebylo vlastně reformou. Chce-li se církev evangelická udržeti, musí prý zavést reformaci vždy dokonalejší a nesmí prý nikdy zavrhnouti heslo: »V před!« (W o l f r a t h v »Církevních novinách darmšadtských r. 1830.) — Lze tvrditi, že mezi námi není ani jednoho učeního theologa, který by se nebyl emancipoval od toho zastaralého učení v příčině hlavních kusů. (P l a n k: *Einleitung in die theolog. Wissenschaften* 1784.) — Zmatek ve věcech víry je opravdu už výstřední (A m m o n, l. c.) — Zmatek a odpor velmi makavý vládne v tom, čemu se má prý říkati »hlásání slova Božího«. (K o t h e: *Concordia, die symbol. Bücher der evang. luther. Kirche* 1830.) — Doktoři protestantští odporují si i v takových thesích, které se dotýkají otázky veledůležitě: Čeho je třeba k dosažení věčné blaženosti? (B e r g e r: *Einleitung zur Religion in der Vernunft*.) — Jaký to je v nás asi duch, který v téže otázce je tak nejistý, tak rozdělený, že tvrdí každý: »Já mám pravdu a můj nepřítel lže?« To nemůže býti leda duch temnosti. (L u t h e r: *Vorrede zu der von Agricola übersetzten Syngamma*, svaz. 20, str. 721 vydání d'Alla.) — Zrodí-li se v církvi Boží opět blud Nestoriův anebo zmizí-li ty různé články naší víry jeden po druhém a nastoupí-li místo nich pohanství, nebo talmud, nebo koran, pak tím bude vinno jenom učení Zwingliho. (B r e n c i u s: *In recognit. prophet. et apostol.* 1544.) — Nikdo se nediv, uzříš-li, že v Polsku, v Sedmihradsku, v Uhřích a ledakdes jinde přidávají se k arianismu nebo dokonce k mahomedanismu. Věz, že učení Kalvínovo vede k takové nevěře. (A n d r e s: *Praefatio contra apolog. Danaei*.) — Všecky ty nesrovnalosti, které obdržely vrch v přemnohých sektách, pošlých ze školy Lutherovy a Kalvínovy, ty všecky přispěly valně ke vzniku i rozšíření se nevěry. (K e t t: *Considérations sur les prophéties*, svaz. 2, str. 158.)

10. *Náčelníci protestantismu místo svatého učení zvedli prapor rouhání, opovážlivosti, porušenosti mravní.*

Dokud jsem byl katolíkem, žil jsem život přísný a bdělý, postil jsem se, modlil jsem se a zechovával chudobu, čistotu i poslušnost . Jako reformátor cítím v sobě na tisíc plamenů a ty všechny pálí to tělo bezuzdné. Cítím se puze k ženám silou až zběsilou. Místo horlivosti duševní jsem horlivým v nečistotě . . . Jako nemohu nebýti člověkem, tak nemohu býti bez ženy . . . (Luther: Opera svazek 5, kapitola 1. ep. ku Galat. v. 14. — Tischreden. — Sermo de matrimonio.) — Kdybych byl mladší, nechal bych hned hlásání evangelia a chopil bych se jiného zaměstnání. Óh, kdybych byl předvídal, že mne moje jednání tak daleko zavede, zajisté bych byl držel jazyk více na uzdě. Teď si říkám: „Co lidí jsi svedl svým učení! Tys původcem všech těch nynějších zmatků!“ Tahle myšlenka znepokojuje mne ustavičně. Zakouším velmi často muka pekelná, ale, poněvadž jsem se už do toho pustil, musím vytrvati a hlásati, že zastávám věc spravedlivou . . . Nemohu věriti tomu, čemu učím, třebaš by lidé měli za to, že jsem o pravdivosti učení svého přesvědčen. (Luther: Dodatek ke spisům Luther., strana 9., vydání mohučské z roku 1827.) — Já na své vědomosti neustoupím ani císaři, ani králi, ani ďáblu, ba ani celému světu . . . Jen náhodou a nikoliv schválně pustil jsem se do těch náboženských půtek. Pozdvihování hostie odstranil jsem na vzdor papeži a že jsem tento obřad tak dlouho podržel, stalo se pouze proto, abych pokořil Karlštadta . Vyznávám, že jsem zavrhl přijímání pod obojí způsobou jen proto, abych pohaněl papeže. Kdyby však některý koncil nařídil přijímání pod obojí způsobou, pak já a moji přátelé připustíme leda přijímání pod jednou nebo raději pod žádnou a zlořečil bych těm, kteří by uposlechli usnešení koncilu (Luther: Resp. ad maledict. reg. Angl. — Confess. parv. — Forma Missae; Opera sv. 7, str. 276, vyd. wittemberské.)! — Strachem se chvěji při pomýšlení na vášně Lutherovy. Ty vyrovnají se co do síly síle Herkulově. (Melancton: Epistola

ad Theodor.) — Stane-li se mně křivda, postarám se o to, že budou lidé o mně mluviti déle než pět set let. (Kalvín v »Ombre de Rousseau à Calvin«.) — Ze spisů Kalvínových jde na jevo, s jakou dvorností a laskavostí zacházel s těmi, kdož nebyli s ním jednoho mínění. Tak Kastalio je prý podvodník, satan, a to proto, že porážel jeho učení o praedestinaci. Kornercius je zase lotr, pes, lamželezo, bezbožník, sprosták, hlupák, podvodník, nestyda. Balduin, který vyvrátil jakýs spis Kalvínův, je za to ničemník, nečistý pes, zlotřilý falšovatel, bezectník, plný zrádných, zločinných plánů, vždy ochotný spojit se s druhými spiklenci a zákeřníky, cynik, opovržení hodný šašek, zrádce, hlupák, divoká bestie, ďáblův pacholek. Kassander zase je vrtošivý podivín, čarodějník, strašidlo, zeměplaz, katan. A což mám říci o jeho (Kalvínově) příkrostiti naproti Bucerovi? To byl zajisté mírný člověk, ale vida počínání Kalvínovo nemohl se zdržeti a pravil mu: »Vy nemáte pro své úsudky jiného měřítka než sebelásku nebo zášť, podáváte se úplně všem svým choutkám.« Konečně, když Kalvín neostýchal se mu vrhati nejhorší urážky ve tvář, neváhal Bucer a nazval ho přímo bratrovrahem. Ve své včasné odpovědi nezapírá Kalvín svoji neukrotitelnou vášnivost, pro kterou nemůže držeti na uzdě ani péro, ani jazyk, ale jmenuje tuto svoji vášnivost »nepatrnou netrpělivostí« . . . Kdo čte spisy Kalvínovy, uveřejněné po jeho »vyznání víry«, ten vidí v nich veliký pokrok, ale k horšímu. Frásí: »Dělám to, co nechci,« řídil se ve svých řečích i ve svých spisech. Beza, jeho žák, dí, že Kalvín za těch patnáct let, co se věnoval úloze a ji prováděl: vésti lidstvo po cestě spravedlnosti, nestal se ani mírnějším, ani počestnějším, ani pravdomluvnějším, i že z kalu hříchův ani nevybředl. (Grotius: Votum pro pace ecclesiae svazek 4, strana 655.) — Kdyby Ježíš Kristus se zjevil v podobě rozhněvaného soudce nebo zákonodárce a chtěl, abychom mu složili účty ze svého uplynulého života, pak víme jistě, že to je ďábel, a nikoliv Kristus . Bůh to jest, který koná zlo v bezbožných. (Luther: Comment. ad Galatas. — Assert. a jinde.) — Bezbožníci hřešili

proti zákonu, ale nikoliv jako původcové hříchu, nýbrž jako nástroje, kterými Bůh dle své svobodné vůle může vlásti. Bůh vnukne to loupežníkovi, aby zabil nevinného člověka. Řekneš snad, že loupežník ten byl nucen ke hříchu; připouštím, že »byl nucen«, a sice: Bůh sám přinutil, přiměl ho k tomu, aby nevinného člověka zavraždil. Nejen že ponouká a nutí Bůh tak dlouho, až dojde ke vraždě nevinného člověka, nýbrž on i jinak k tomu napomáhá... Nuže, kdo je k něčemu nucen, jedná beze vší zločinnosti a nepodléhá opravdu zákonu. (Zwingli: De providentia, svaz. 1, kap. 6, str. 366.) — Dokázal jsem již dosti jasně, že Bůh jmenuje se původcem všech těch hříchů... (Kalvín: Instit. kn. 1, kap. 18, § 8.) — Lze-liž si představit Boha ohavnějšího a hroznějšího nad toho, jak nám ho líčí Kalvín? Sami Manicheovci byli by se hrozili napsati podobná rouhání, a jejich systém dvou principů, dobrého a zlého, jež zavedli jen proto, aby »dobrého boha« neurazili, že je zároveň »zlým bohem« — je náhledem dosti moudrým u porovnání s »naukou« Kalvínovou. (Chenevière: De la prédestination et de quelques dogmes calvinistes, ke konci.) ¹⁾

11. *Učenci a pastoři protestantští podporují svým učením indifferentismus, nevěru, neznabožství, hřích.*

Nesvornost mezi našimi církevníky přivodí do myslí a srdcí lidu jen zmatek. Lid poslouchá, čte, a konec konců neví, na čem je a komu má věřit, koho má poslouchati a se držeti. (Ludke: Gespräche über die Abschaffung des geistlichen Standes.) — Den ze dne upadáme do vždy většího indifferentismu vůči každému náboženství (Týž l. c.) — Ten chladný indifferentismus, v němž zledovatěl duch tolika křesťanů, pokud se týče zevnějšího života křesťanského, pochází z větší části z různých náhledů o základních pravdách náboženských. (Církevní noviny darmstadtské čís. 60 z r. 1832.) — Nelze

¹⁾ O těch pohlavárech »reformace«, kteří ve své zavidosti dopouštěli se i těch nejděsnějších rouhání, čtenář doví se více v následujících dvou kapitolách. Pozn. spis. a překl.

popříti, že všecko to zlo, které trápí církev protestantskou a útočí na kořeny jejího života, vyšlo a do dnes ještě vychází větším dílem z universit. Myslím, že jest to důkazem mé nestrannosti, upozorňuji-li veřejně na tyto smutné zjevy; jsemť i já členem university a nepřináležím ke staré církvi (katolické). (Hupfeld: Nachwort zur Bickells Reform atd. z r. 1831.) — Mahomedán, který ještě věří v zázraky Ježíše Krista, je křesťanství blíže, než naši učenci protestantští. (Trembley: Sur l'état présent du christianisme, str. 13.) — Protestantští kazatelé nevědí, čemu věřiti mají, nevědí, co chtějí, co mluví, ba ani čemu by na oko věřili. (Rousseau: Lettre 11 de la Montagne.) — Já jsem pravým protestantem, poněvadž protestuji proti každému druhu náboženství. (Bayle: Répos. au card. de Polignac.) — Někteří pastoři — a je jich nemálo — usnesli se na tom, s kazatelen zlehčovati učení pravověrných učitelů; tím způsobem se jen živí nevěra v obecném lidu a víra několika tisíc lidí se podrývá a docela boří. (Boll: Von dem Verfall atd. z r. 1819.) — Skoro na všech katedrách jsou buď placení nevěrci a darebáci, nebo němí psi. (Dietz: Jubelpredigt 1830.) — Professori na universitách učí, jak se má učení církve uváděti v posměch a mařiti, a kazatelové se podle toho řídí... (Hammerschmidt v Církevních novinách darmštadtských č. 167 a 166.) — Valný počet pastorů, a to i pánů superintendentů i pastorů dvorních, mohl by směle míti svá kázání v synagogách nebo mešitách. Místo výrazů »křesťanství«, »Kristus«, mohli by jen užítí případných slov třeba ze Sokrata, nebo Mendelsohna nebo Mahomeda atd. (Homilet liturg. Korrespondenzblatt č. 16 r. 1830.) — Naše školy upadly v pohanství; živel křesťanský buď je schválně z nich vyloučen nebo zanedbán, a kde ještě se objevuje, tam ho trpí pouze jako přívěsek zastrčený hodně do pozadí. (F. A. Krummacher u Hoeninghausa l. c.) — Zdaž máme ještě aspoň jednu pravdu svatou, která by, ne-li ve vědeckých spisech, aspoň v lidových katechismech nebyla brána v pochybnost, falešně vykládána, překrucována, ba úplně popřena a prohlášena

za víře odpornou? A ty smutné následky toho? O těch ví sám Bůh. (Fischer: Zur Einleitung in die Dogmatik atd.) — V důsledcích učení Lutherova a Kalvínova došlo to tak daleko, že už je málo učitelských stolic, na kterých by se nemluvílo více ve prospěch hříchu než proti hříchu. (Fletcher: Oeuvres sv. 4) — Podívejme se na kalvinismus! Kde evangelium praví: »Bděte, s bázní pracujte o svém spasení,« praví kalvinismus: »Ničeho se nebojte, vy jste vyvolení«. Evangelium volá: »Čiňte pokání, konejte dobré skutky,« kalvinismus zase: »Pokání a dobré skutky, to jsou léčky, úklady.« Kde podle evangelia na hlas trouby všichni lidé povstanou k blaženosti věčné, povolává k této blaženosti kalvinismus pouze něco málo předurčených. Kde evangelium blahořečí, tam kalvinismus zatracuje; kde evangelium mluví o nebi, tam kalvinismus mluví o pekle. (Chenevière l. c. ke konci.) — Opravdu se hněvám, vidím-li, kterak většina z nás si počíná na kathedrách. Často zastíráváme schválně pravý stav věci, tak že nelze si učiniti správný pojem. Jsme tak neomalení, že popíráme věci nejpatrnější. Lež, bijící do očí, vydáváme za pravdu. Do lidu cpeme základní pravdy víry i zase nauky nevěrecké, a nauky nejpravdivější zavrhuje jakožto kacířské. Písmo překrucujeme násilně, jen abychom je uvedli v souhlas se svými výmysly, a chlubíme se, jakobychom byli následovníky otců církevních, co zatím učením jejich opovrhujeme. Šalba, pomluva, nadávka jsou věci u nás velmi zdomácnělé. Ať dobro, ať zlo, ať pravda, ať lež, ničeho nedbáme, jen když můžeme obhájití svoji věc. Ó, těch časů! Ó, těch mravů! (Zanchius: Epistola ad Hormium.)

12. *Protestantismu chybí i druhé dvě podstatné známky pravé církve, totiž všeobecnost a apostolicita, jakož i ostatní vlastnosti církve Kristovy.*

Katolíci se táží, kde byla církev před církví protestantskou? (Alberti: Theobald, 1828, pag. 60.) — Je nepopíratelno, že církve protestantské mohou počítati pouze tři století své existence. Jakožto společnost křesťanská nikdy nebude moci protestantismus

ospravedlniti se z toho, že zapudil svoji matku, církev katolickou. (Weimann: Würde und Hoffnung der protestantischen Kirche.) — Stopujeme-li původ církve naší anglikánské, vidíme, že naši předkové přijali křest v sedmém století po Kristu. A jak stali se křesťany? Kdo obrátil je na víru a zrušil pohanství u nich? Byl to snad některý svatý protestant? Zajisté nikoliv! Práci tu počali, prováděli a dokonali biskupové. Anglie nikdy nechtěla slyšeti a mluvit o jiné církvi, než o té, jejíž hlavou je papež. A to náboženství, jehož hlavou je papež, zachovala si Anglie věrně po devět století... Či snad Ježíš Kristus založil církev protestantskou? Či snad On provedl reformaci? Nikoliv... Církev naše protestantská založena jest zákonem světským... Tyran Jindřich VIII. prohlásil sebe za nejvyšší hlavu církve anglikánské.. Zkrátka: církev anglikánská vznikla v parlamentě. (W. Cobbett, History of the protest. reform. in England, edit. 1824, tom. I. p. 38 a 229.) — Luther a Kalvín jali se reformovati církev; leč oba byli nikoliv reformátory, nýbrž deformátory církve ve století 16. (W. Palmer, učený theolog anglikánský: Works atd.)

HLAVA XI.

O původu a bludech prvotního protestantismu.

1. *Závist a pýcha vždy byly hlavní pohnutkou rozkolu.*

Závist a pýcha byly vždy hlavní pohnutkou rozkolu. Ale ten, kdo trhá svaté pouto jednoty, neujde spravedlivému trestu, uvízne zajisté záhy v bludu a lži. (K a l v í n: Institutiones, kn. 4. k. 1.) — Ohlašování odpustků svěřil papež Lev X. řeholníkům sv. Domínika a ne Augustianům, jejichž členem byl Luther. Tato okolnost, na pohled zcela nepatrná, byla jednou z nejmocnějších pohnutek, že Luther zvedl odboj proti svaté stoli. (C o b b e t t l. c. tom. I. p. 67.) — Nelze upříti, že náhledy Lutherovy o milosti Boží a svobodné vůli jsou nesmírně politování hodné; ni žádný theolog, a kdyby byl sebe omezenější, nemůže s ním souhlasiti, poněvadž jsou to náhledy čelící proti Písmu i proti rozumu. (C í r k e v n í n o v i n y d a r m š t a d t s k é č. 151 z r. 1830). — Kdo tedy popírá i jenom jeden článek víry, od téhož okamžení přestává býti křesťanem. Příklad máme na Ariovi a jeho následov-

nících. Svatý Jakub dí: ‚Kdoby pak koli celý zákon zachoval, ale přestoupil by v jediném přikázání, učiněn jest všemi vinen.‘ (Luther: Spisy, vydání Halské, svaz. 17. str. 624.) — Luther zajisté nebyl svatým; a to je u člověka, který se honosí býti zakladatelem nového náboženství křesťanského, největší chybou. (Kern: Orthosophisches Denkmal, 1825, str. 33.)

2. Jiné nepěkné vlastnosti Lutherovy.

Melanchton nejmenuje ve svých dopisech důvěrným přátelům Luthera jinak, než »novým Periklem«. Kalvín píše Melanchtonovi: ‚Jaká to zuřivost, kterou bojuje ten váš nový Perikles?‘ (Arnold: Unparteiische Kirchen, 1700, svaz. 2. str. 50.) — Trnu strachy, pomyslí-li na stáří toho člověka, zmítaného tak prudkými vášněmi. (Melanchton: Epist. 315.) — Kéž nebesa dají, aby Luther krotil divokou svoji povahu. (Kalvín u Schlüssemberga: Calvin. Theol., svaz. 2. str. 125, vyd. z r. 1500.) — Luther byl ukvapený a nepokojný duch, který ve svých útocích nerozeznával zlato od kalu. Tak spatřujeme ho jako zjevného nepřítele všech těch institucí, bez kterýchž církev obstáti nemůže. Luther úplně rozbil jednotu církve. (Kirchhoff, Auch einige Gedanken, 1817.) — Luther zavrhuje — jakožto bludnou a bezbožnou — zásadu, aby křesťan proti násilí bránil se násilím a odvolává se na slova Kristova: ‚Vezme-li ti někdo sukni, dej mu i plášť.‘ A hle! Týž Luter, spáliv bullu papežskou a volaje na své ospravedlnění: »Učinil jsem jim totéž, co oni učinili mně«, řídí se touto zásadou. Vůbec Luther dokazuje zřejmě, že považuje za dovolený každý prostředek k pomstě na stoličce papežské. (Menzel, Geschichte der Deutschen, svaz. 1. str. 83.) — Luther a jeho stoupenci užívali všech možných prostředků k šíření a podněcování nenávisti proti papežství. Pověstné obrazy: »Utrpení Kristovo a antikristovo« účinkovaly v lidu daleko více než dvacet thesů nebo hádek theologických. (Plank: Geschichte der Entstehung der protest. Lehrbegriffe, svaz. 1. str. 231.) — Správně soudili mnozí, že výrok, jakýž učinil Luther vůči theologům a ostatním posluchačům ve Šmalkaldě, totiž:

»Kéž naplní vás Bůh nenávistí proti papeži a proti ďáblu« — že tento výrok směřuje proti duchu evangelia i proti lásce k bližnímu. (A r n o l d, l. c. str. 51.) — Jest jisto, že, pohlížíme-li klidně na odboj Lutherův, musíme vyznati, že spáliv veřejně bullu papežskou, dopustil se skutku nedovoleného, násilí vůči autoritě. (S c h r ö c k h, u Hoeninghausa, l. c., svaz. 1. str. 248.)

3. *Některé výpovědi o Zwinglim.*

Nedovedl bych potlačit v sobě žár, který mně pálí a mne nutí k nezdrželivosti; musím to vyznati. Následkem této nezdrželivosti velmi často stíhaly mne pokořující výčitky mé církve. (Z w i n g l i: Paraen. ad Helvet. svaz. I. str. 113.) — Zwingli byl v náboženských hádkách zpravidla méně prudký než Luther, ale přes to dopustil se i on četných násilností. (S c h r ö c k h: l. c. svaz. 2. str. 161.) — Dogmata Zwinglioiva jsou ďábelská, plná bezbožnosti, zkaženosti a urážek; jeho bludy ohledně Svátosti Oltářní jsou kořenem mnoha jiných, a to bezbožnějších bludů. (B r e n c i u s: In recognit. profet. et apostol. 1544.) — O Zwinglim jde jeden společný úsudek, že neočistil nevěstu Kristovu, Církev, z přepychu a ohavného papežského modlářství spravedlivým a řádným kázáním slova Božího, nýbrž že útočil na ni vášnivě a co den prudčeji. Proti zákazu Kristovu chápal se násilně zbraní, aby mocí vnutil náhledy své svým protivníkům. (G u a l t e r: Apologia pro Zwinglio et operibus ejus. Tiguri 1581, str. 18.)

4. *O Melanchtonovi, Karlštadtovi, Ekolampadovi a jiných.*

Melanchton uveřejnil r. 1521 knihu: »L o c i c o m m u n e s r e r u m t h e o l o g i c a r u m«, ve které hájí všemožně ospravedlnění člověka vůči Bohu z pouhé víry a víru jakožto jediný pramen milosti. Nutné důsledky takové »dogmatiky« jsou, že všecko jednání člověka je osudné a že svobodná vůle v člověku je nemožností. Od té doby tedy učili v nové církvi dogmatu o »nevolnictví člověka«. (M e n z e l: Geschichte

der Deutschen, sv. 1. str. 103.) — Lutheráni vytýkali Melanchtonovi jistou nestálost v náhledech náboženských. (Schröckh, l. c. svaz. 4. str. 589.) — Melanchton nejen nesnese odporu, nýbrž snaží se zastrašiti své nepřátele urážkami a proklínáním, čímž ústa jeho vždy oplývají. (Baumgartner: Epistola ad L. Spengherum a. 1530.) — Melanchton zaslouží pokárání, poněvadž se odchyluje od křesťanství. (Akvila: v »Corp. Reform.« svaz. 4. str. 961, z r. 1527.) — Měj se na pozoru, můj drahý Luthere, před Melanchtonem, před tou zmijí, kterou jsi hrál na svých nadrech. (Amsdorf: Epistola ad Lutherum z roku 1537.) — Mínění Karlšadtovo o svátosti oltářní opírá se o právo svobodného výkladu písma, jak se jím již Luther oháněl naproti církvi římské (Menzel, l. c. str. 258.) — Mám za to, že nešťastný Karlšadt je posedlý ne jedním, ale mnohými ďábly. Budiž mu Bůh milostiv pro jeho smrtelné hříchy. (Luther v »Loci communes,« díl 5. kap. 15. str. 47.) — Oekolampad vykládá po svém rozumu Kristova slova: »Totof jest tělo mé, Totof jest krev má« — učí dosti jasně, že prý sám ďábel vynašel nebo aspoň spolupůsobil při rozšiřování nauky o skutečné přítomnosti Páně ve svátosti oltářní. . . (Plank: Geschichte der Entstehung der protestant. Lehrbegriffe, svaz. 2. str. 217.) — Kašpar Švenkfeld (1525) domníval se, že mu Duch svatý vnukl pravý smysl tajemství Nejsv. Svátosti a tvrdil, opíraje se o evangelium sv. Jana, že dotyčná slova Kristova mají se čísti od zadu ku předu, tedy: corpus meus hoc est, a tudíž že znamenají: »tělo mé jest opravdu chlebem a pokrmem.« (Schröckh, l. c. svaz. 4. str. 513.) — Melanchton prosil knížata a pány, aby zardousili tu ohavu t. j. Švenkfelda. (Daumer: Polemische Blätter 1834 str. 55.) — Jak mám věriti, že Bůh nechce, abych hřešil, že není původcem hříchu? Vidí-li někdo slepého, an klopýtl a už už padá, nepodá-li mu však ruky, nezadrží-li ho, nýbrž nechá ho upadnouti, táži se, zdali týž vidoucí nechtěl schválně, aby onen slepec upadl, zdali není příčinou jeho pádu? Nuže, Bůh je tím spíše původcem mých hříchů Bůh mne stvořil, a sice stvořil s vůlí

převrácenou, stvořil mne tak, že musím hřešiti. (B u c e r: Enarrata in cap. V. Epist. ad Rom. str. 94.)¹⁾

5. *Některé »pěkné« vlastnosti »reformatorů« a »reformace«.*

Jednotlivé strany počaly se navzájem »ctíti« nestoudnými nadávkami. Obhájci nauky Lutherovy spílali Zwinglimu bláznů a střestěnců, a on jim zase, že »žerou tělo Páně« . . . Půtky takové přiosťrovaly se co den hrozivěji. (S c h r ö c k h: l. c. sv. 1. str. 363.) — Bucer a Capito všemožně se snažili zabrániti úplnému rozkladu ve vlastní straně. Poslali k Lutherovi deputaci, aby povolil a usmířil rozvaděné strany, ale Luther odpověděl, že mu nebylo lze odhodlati se ke spojenectví ani ke smíru. (P l a n k, l. c. sv. 2. str. 251.) — Hrůzovláda nové církve byla dlouho o mnoho tužší než církve římské. Vitemberk snažil se diktovati zákony a potlačiti každou jinou ideu, každý nový pokus výkladu nebo exegese kteréhokoli dogmatu. Velmi mnozí, zvláště Švenkfeld, musili snášeti příkrá pronásledování. (M e n z e l, l. c. svaz. 1. str. 469.) — V díle krvavém, započatém takovými popravami (Tomáše Moora a biskupa Fishera), pokračovalo se rapidně. Všichni, kdož nechtěli přísahati věrnost Jindřichu VIII., byli prohlášeni za zrádce a odpravováni s ukrutností, již není v dějinách rovno. Pomínu mlčením výstupy toho »dramatu reformačního,« které Burnet jmenuje »dramatem nutným«, a zmíním se pouze o ukrutné smrti Jana Hugtona, převora Kartusiánů v Londýně. Týž byl obžalován, že odepřel předepsanou přísahu, a odsouzen na šibenici. Sotva že ho pověsili, přetrhl se provaz a Hugton spadl se šibenice ještě živý. Katané strhli s něho oděv, načež rozpárali mu břicho, vyrvali z něho srdce a vnitřnosti a spálili je na zvláštním ohni, pak sřali mu hlavu, rozčtvrtili tělo a údy upečené rozvěsili v různých částech města; pravici mučedníkovu přibili na zeď nade vchodem do kláštera. Takových opatření

¹⁾ Jako toto učení Bucerovo je bezbožné a rouhavé, tak neméně bezbožná jest i jeho morálka. O manželství a rozvodu učí týž »reformator« věcem, že přesahují vsecky meze studu.

dle Burneta »nutných«, bylo třeba k uvedení protestantismu do Anglie. Jak velmi liší se od prostředků, kterými papež Řehoř a sv. Augustin upevňovali v Anglii náboženství katolické! Ortely k smrti podpisoval Cranmer, »veliký mučedník Foxský«, ¹⁾ a druhý lotr Tomáš Cromwell. Ti dva netvorové dělili se vždy záhy o kořist po svých obětech. (Cobbett: l. c. svaz 1. str. 94, 95 a násl.) — Jindřich VIII. konfiskoval ze špinavé lakoty velkou část církevních statků a dovolil totéž nejednou i svým náhončím. »Reformovati« znamenalo u krále a šlechty anglické totéž jako loupiti cizí majetek. (Liter. noviny vyd. v Jeně r. 1833, číslo 98.) — Kalvín přišel do Ženevy r. 1535. Přemnozí občané Ženevští nesouhlasili ve všem s jeho náhledy, ale běda tomu, kdo by se mu byl protivil. (La Harpe: Comptes-rendus atd. str. 17.) — Kalvín s obzvláštním rozhořčením vykládal a hájil učení, které právě tak jako on mohl zastávati kterýkoliv protestantský reformátor tehdejší doby, totiž učení o predestinaci; podle toho Bůh určil někoho ke spasení, někoho k zatracení beze všech ohledů na zásluhy člověka. (Schröckh: l. c. svaz. 2. str. 182.) — Kalvín byl povahy intolerantní, nesnesl ani nejmenšího odporu. »Snažím se ze všech sil,« píše Bucerovi, »abych napravil četné a veliké své vady, leč nejúhlavnějším nepřítelem mým a tudíž i překážkou jest prchlivost. Až do této chvíle nepodařilo se mně přemoci tuto divokou šelmu«. Ve svých hádáních byl vždy tvrdý, svéhlavý, hněvivý. Vždy chtěl prosaditi svoji vůli, strhl na sebe vládu veškerou, zkrátka, byl samovládcem v Ženevě. (Allgem. Realencyclöp. 1824 svaz. 2. str. 226.) — Ve spise svém »Calumniae nebullonum« uděluje Kalvín Kastelliovi ²⁾ jména: pse, nevědomče, sprostý, drzý podvodníku — a ke konci téhož

¹⁾ Byl s mnoha jinými odpraven r. 1556 dne 21. května. Rovněž Cromwell sešel smrtí násilnou. Pozn. př.

²⁾ Castellio Šebastian, učený znalec starého písemnictví, neshodl se s Kalvínem a musil se r. 1544 ze Ženevy vystěhovati. Jeho nezdařený překlad bible jmenuje Beza »dílem ďáblovým.« (Viz Řehák: »Kde je reformace?« str. 256 a Alzog: Kirchengeschichte II. str. 327.) Pozn. překl.

spisu dí: »Nechť tě Bůh prokleje, ďáble.« (Arnold: Unparteiische Kirchen atd. z r. 1700 sv. 2. str. 322.) — Stará církev je v odporu s mým učením, leč přes to nemohu omlouvati obyčeje staré církve. (Kalvín: De coena Domini z roku 1597.) — Byl-liž kdo kdy pánovitější, intolerantnější, neomylnější nad Kalvína? V jeho očích i ta nejnepatrnější námitka byla už »dílem ďábelským,« zločinem hodným hranice. (Rousseau: Lettres de la Montagne, list 2. strana 65.) — Kalvín smáčel své reformatorské péro už skoro jen v ohni nebo v krvi. (Henri: Geschichte des Johann Calvin.) — Kalvín pil krev Hrozný ten apoštol, jehož pronásledování nikdo neunikl, pouze ve dvou letech 1558 a 1559 dal odsouditi 414 osob. Co tu bylo třeba krve k opojení toho bídníka! (Galiffe: Notices généalogiques, svazek 3. strana 21. a následující, v. z roku 1836.)¹⁾ — Beza je věrným obrazem hlupáků velikašů, kteří z nedostatku důvodů utíkají se ke všemožným nadávkám, věrným obrazem těch kacířů, jichž posledním útočištěm jsou insulity. Báł bych se opakovati nestoudná rouhání, která vychrlil nečistý ten bezbožník. Je to snůška tak odporných bezbožností a tak bohopustých tlachů, že jí není rovno. Beza opravdu namáčel své péro do pekelného kalamáře. (Schluserberg, Theolog. Calv., vydání Frankfurt. z roku 1582, kniha 2.) — Unitáři, čili jinak sociniani, jmenují se tak po dvou mužích, Leliovi a Faustu Socinovi; Faustus Socinus sestavil celé učení unitářské. V nich oživli zase Sabelliani, Ariani, a podobné, dávno zapomenuté sekty. . . Sami se chlubili, že doplnili a ustálili reformaci, jak vysvítá z následujícího starého disticha:

Alta ruit Babylon: destruxit tecta Lutherus,
Muros Calvinus, sed fundamenta Socinus.

(Henke: Allgem. Geschichte der christl. Kirche nach der Zeitfolge, r. 1799, svaz. 3. str. 301. a násl.) —

¹⁾ Galiffe byl spisovatel kalvínský v Ženevě a dokazuje všechny své výpovědi spisy samého Kalvína a nezvratnými doklady z archivů ženevských. A při tom jmenuje Bost Kalvína »mužem Božím«. Pozn spis.

Čtu-li některou knihu Lutherovu, zdá se mi, že vidím nečistou svini, rochající a očuchávající květky v krásné zahradě. Právě s takovou nečistotou, nevědomostí theologickou, s takovou nezpůsobností mluví Luther o Bohu a svatých věcech. (Zwingli: Opera, svaz. 2. str. 434.) — Luther píše a mluví velmi drze a arrogantně, ba co více, libuje si v nabubřelých výhrůžkách. (Zwingli: Respons. ad Confess. Luth.) — Luther má mnoho výtečných vlastností, ale i neméně velkých vad. Kéž by dalo nebe, aby dovedl na uzdě držeti nestřídmost. Ta vře mu celým tělem. Snad by pak přišel spíše ku poznání vlastních chyb. (K al v í n u S c h l ü s s e m b e r g a, l. c. kn. 2. str. 124.) — Jako je patrné, že Bůh je Bohem, tak je jisto, že Luther je ďáblem. . . Ve svém vzteku odporuje si na každé stránce. Nekřivdím ti, Luther, nazývám-li tě svůdcem nebezpečnějším samého Marciona. (Zwingli, l. c.) ¹⁾ — Bůh ponížil Luthera z trestu za jeho poklesky a vydal ho na kořist jeho bludům a lži. (C. R e i s s: De coena Domini.) — Luther byl revolucionář, člověk vášnivý, nespravedlivý, popudlivý, ohnivý, tělesným chtíčům hovící. (T. L a v a l l è e: Histoire des Français.) — Z nestřídmosti upadl Luther nejednou do těžké nemoci. (I c k e l s h a m e r a L e m n i u s u D ö l l i n g e r a op. cit. sv. 3.) ²⁾ — Chtěl-li kdo s kamarády rozpustile hýřiti, říkával: »Dnes budeme živi po luteránsku.« (M o r g e n s t e r n: Tractatus de Ecclesia str. 221.) — Tomu se nedivím, že jsem zbloudil, ale tomu se velice divím, že jeden jediný blázen mohl nadělat tolik bláznů. (Luther u S w e n d e n b o r g a: Vera christiana religio atd., 1771, str. 481.) — Pohoršení, která dával jsem já a soudruhové moji různým způsobem, zvláště však svým životem, byla hlavní příčinou apostasie mnohých nášinců. (L u t h e r: Opera, svaz. 5. str. 95. vyd. de Wette,

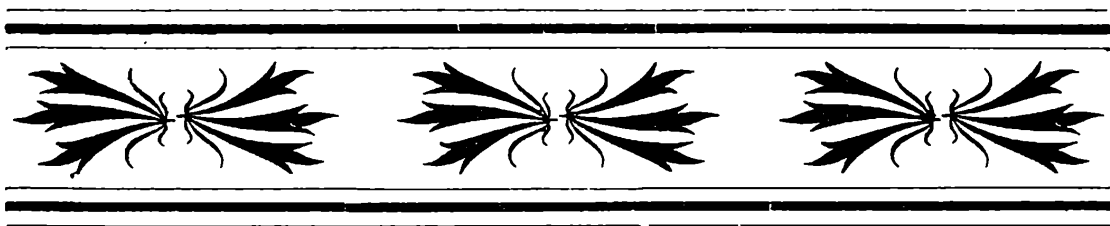
¹⁾ Oekolampad věda, že nelhal, mluvě o pekelném duchu, píše docela: »Luther je nadutý pýchou, je zkažen samým ďáblem.« Pozn. spis.

²⁾ Jakýs žák jeho přiznal se, že ho mistr předstihl v chlastu, rozpustilosti a nestoudných řečech. Luther brával »s uspokojením na vědomí« toto přiznání v krémě »u černého medvěda«. P. sp.

a sv. 2. str. 35. vyd. Rebenstockova.) ¹⁾ — Velmi často jsem zapřísahal Zwingliho, aby nemíchal se tolik do záležitostí světských a do politiky . . . on však opravdu neznal v tom ani míry, ani slušnosti. (O e k o l a m p a d: Epistolae, kn. 4. str. 981.) — Zwingli se domnívá, že on samojediný osvěcuje svět, a zatím rozlévá tolik záře, jako p . . . v lucerně . . . Zwingli je po mém soudu muž bezbožný, poněvadž nehlásá pravé učení křesťanské. (L u t h e r: Opera, svazek 20. str. 118, vyd. Halské.) — Kalvín ve svém 15. roce nedbal ani střídmosti, ani slušných mravů, ani pravdy, nevybředl nikdy z bahna, do kterého zapadl. (B e z a u G r o t i a: Votum pro pace ecclesiae, svazek 4. strana 656.) — Beza je opravdu ničema, vtělený ďábel, samý úskok, samá bezbožnost, satyrická rouhání z něho jen srší. (S c h l ü s s e m b e r g, l. c. kniha 2.) — V žádném století neviděl svět tolik vášnivých nevěrců pohromadě, jako tenkrát: Luther, Zwingli, Kalvín, Beza a ti ostatní slavní reformátoři náboženství katolického. Každý z nich byl znám pro své na nejvýš pohoršlivé nepravosti, jak vyznávali sami jejich následovníci. Všichni tito reformátoři svářili se mezi sebou; pouze v jediné věci se snášeli, totiž v učení, že dobré skutky jsou neužitečné. A také jejich život dokazoval, že tohle učení berou upřímně; nebyloť zajisté ani jediného mezi nimi, který by nebyl zasloužil oprátku. (W. C o b e t t: History of the Protest. Reform. svaz. 1. kap. 7.) ²⁾

¹⁾ Ve spise svém: »Colloq. ment. in cap. de matrimonio« píše Luther: »Jako nikdo nemůže býti bez jídla a pití, tak nikdo nemůže zdržeti se ženy.« Sám pak často se modlíval takto: »Bože, opatři nám ve své dobrotě a dej oděvy, klobouky, pláště, tučná telata, kůzlata, voly, skopce, býčky, hojně žen a málo dětí. Dobře pítí a dobře jísti chrání před mrzoutstvím.« Ani Bost, horlivý obhájce Lutherův, nepopírá tuto »modlitbu«. Toť přece čirý epikureismus! Sám Jindřich VIII., král rozmařilců, dává naučení rozmařilému exřeholníku: Turpia turpioribus delentur! Pozn. spis.

²⁾ Luther napsal nedlouho před svou smrtí vlastnoručně toto přiznání o sobě: »My opravdu nestojíme ani za halíř.« — Pozn. spis.

HLAVA XII.

O příčinách a sociálních následcích prvotního protestantismu.

1. *Co nebylo příčinou protestantismu.*

Pokládati za příčinu protestantismu řevnivost mezi panovníky světskými a mocí církevní, není po mém náhledu nijak odůvodněno ani po stránce filosofické, tím méně pak, máme-li na zřeteli velikost toho hnutí. Rovněž není pravda, že revoluci století 16. zavinila nesnášlivost Říma. Většina předhůzek činěných duševní moci Říma postrádala všeho základu. Právě v tom století počínala si kurie římská pramálo tyransky. Církev byla by snad dala na jevo ještě více ochoty, snášlivosti a mírumilovnosti, kdyby jen byli uznali její moc, její práva (třeba jich neužívala), kdyby byli neohrožovali její existenci a byli odváděli povinné dávky. Slovem: církev byla by nechala »ducha lidského« na pokoji, kdyby ten »duch lidský« byl chtěl nechat na pokoji ji. A také není pravda, že zlořády — totiž opravdové zlořády — byly tenkrát v církvi čtenější a větší než dříve. (Guizot: *Histoire de la civilisation en Europe.*)

2. *Pravá příčina protestantismu.*

Pátráme-li po tom, proč reformace dělala takové pokroky, dojdeme snadno k původu jejímu, a ten jest: v Německu prospěchářství, v Anglii lásky žár, ve Francii nezměrná touha po novotě . . . (Bedřich II.: *Mémoires sur le Brandebourg.*) — Král Gustav zavedl luteránství ve Švédsku, protože prý jeho zemi nejlépe svědčilo . . . Kristian II. zavedl reformaci v Dánsku jen a jedině z vlastní pýchy a lakoty. (Mosheim: *Hist. eccl. atd. díl 2.*) — Nelze upříti, že jedním z hlavních důvodů reformace anglikánské byla nezřízená touha po pokladech a okrasách na oltářích katolických kostelů. (D. Hume: *Dějiny Anglie, překlad franc. kap. 40, z r. 1568.*) — V Německu a jinde jsou mnozí dobrými evangelíky proto, že kláštery mají hojnost pozemků a posvátných nádob. (Luther u Mattesia: *Serm. 12 super Lutherum.*)¹⁾ — Hlavní strůjcové náboženské revoluce ve stol. 16. šli za svojí vášní a za prospěchem hmotným, nikoliv však za horlivostí náboženskou. (Mosheim, l. c.) — Erasmus napsal, že za jeho doby řeholníci, jakmile opustili své kláštery a přestoupili k reformaci, hned se oženili. (Kampen: *Geschichte der Niederlande 1831, svaz. 1. str. 283.*) — Reformaci a její rozšíření u nás jako všude jinde způsobila slepá žádostivost. (G. Rivius: *De stultitia mortalium in procrastinanda correctione vitae 1547.*) — Pod rouškou, že vymítí zlořády, zrušila reformace mnohá nepostrádatelná a prospěšná zařízení. Náboženský anarchismus, který po »reformaci«¹⁾ nastává, musí ustupovati čím dále tím více nestoudné drzosti, surovosti, mravní zkaženosti, těm nejhorším vášním. (Camerarius: *Historia Jesu Christi 1581, str. 133, 106.*) — Atheismus je tou

¹⁾ Brochmand, kazatel protestantský, praví v *Exam. polit. confess. August.* str. 163: »Luther dal knížatům kláštery a opatství, kněžím ženy, obecnému lidu svobodu; to jsou ty příčiny a ten pokrok jeho »reformace«. Sám říkával, že krásné zlaté monstrance nadělaly více reformovaných než všechna kázání. Kdo jen trochu se v Německu v těch různých museích a sbírkách poohlédne, co tu najde církevního bohatství, náradí, obleků bohoslužebných z hedvábí, ze zlata, ze stříbra atd. Pozn. spis.

hlavní pružinou našich pastorů evangelických. Leč tito pastorem nejsou pouze atheisty, totiž lidmi bez Boha a bez lásky, nýbrž jsou to i ignorantí, beze všeho vzdělání, plní záští a nenávisti, lsti a zloby, lidé bezuzdní, pyšní, hrabiví, protivní . . . Lkal bych a naříkal, slzy bych proléval, vida takovou děsnou anarchii vůkol. (G. Peucer, zeť Melancthonův: Epist. ad princip. Anhalt.)¹⁾ — Náčelníci reformace a jejich stoupenci, aby dokázali, že už nejsou papeženci, počínají nevěřiti v dobré skutky, a proto místo postu hodují celé dni a noci, místo modlitby klejí, přísahají křivě, rouhají se jménu Božímu. Chudému, místo aby mu pomohli, svlékli by kůži, kdyby se tím obohatili. Bezbožnost jejich je taková, že věru ani Turci tolik se dnes Kristu nerouhají, jako tito reformátoři. Pokoru úplně odvrhli od sebe a platí u nich pouze nadutost, pýcha, nafoukanost. A tomuhle životu říkají: praktické evangelium. (Chenidelin: Serm. 4 in cap. 21. Lucae.) — Jak se podle všeho zdá, chopil se lid evangelia jen proto, aby svrhl se sebe jeho poslušnosti a kázně, aby vymanil se z postů, pokání a jiných skutků křesťanského sebezapírání, jak mu to ukládala církev papežská, aby žil po své chuti, pustiv zcela uzdu vši nevázanosti a všem svým nezkroceným vášním. (Bucer, horlivý pomocník Lutherův v díle reformačním: De regno Christi.)²⁾

3. *Následky první reformace, jak je vyznávají sami zakladatelé protestantismu: Luther, Kalvín, Melancthon, Bucer a j.*

Svět kazí se den ode dne a zločinů v něm přibývá. Lidstvo je dnes k pomstě náchylnější, lakomější, nemilosrdnější, méně skromné a hůře k napravení, vůbec bídňější než pod vládou papežů . . . Urození i prostí došli už tak daleko, že pohrdají kázáním;

¹⁾ Týž Peucer, professor a rektor protestantské university ve Vitemberku, psal r. 1591 Baumgartnerovi: »Ať pohlédnu kamkoliv, všude vidím, kterak se to kloní k úpadku žalostnému.« Pozn. spis.

²⁾ Podobně píše o pravých příčinách reformace: Hoefer, Breler, Heling, Bugenhagen. Forster, Cruciger, Rottek a j. P. sp.

slovo Boží je pro ně úplně zbytečno, naše řeči nemají v jejich očích ceny ani za halíř. Už ani v život věčný nevěří. Sami pak žijí dle své víry; jsou to pra...ta, věří jako pra... a umírají jako pra... Jmenují se »reformovaní«, ale lépe by jim slušel název »vtělených ďáblů«. Evangelium je u nich pouhý román, vůle Boží je jim ničím, rouhání je u nich módou. Jsou to lotři plni pýchy a lakomci špinavější než byli za dob papežských. Došlo to už tak daleko, že kdyby někomu napadlo shlédnouti shromáždění lotrů, lichvářů, rozpustilců, rebellantů, nevěrců, nepotřebuje než navštívit některou obec »evangelickou«; tam nalezne takových lidí více než dost. Po mém soudu ani mezi pohany, židy, Turky a ostatními nevěřícími nenajdeš lidí tak urputných a nadutých jako ti »evangelíci«. V nich není jediné počestné myšlenky, není rozhodně ni jediné ctnosti, za to vládne jimi kde jaký hřích. O napravě mravů není u nich řeči. Zkrátka: ti lidé žijí rozmařile, žijí jako ta zvířata. (Luther: Schol. super primam Dom. Adventus. — Serm. conv. Germ. — In epist. primam ad Corinth. 15. — Colloq. fol. 234.) — Mezi stem evangelíků stěží by se našel jediný, který by se byl stal evangelíkem jen proto, že má větší volnost sprostiti se všeho rozkošnictví a nezdrželivosti. Vyhlídka do budoucnosti mne děsí tolik, že se ani neodvážuji na to mysliti. Tak se mně aspoň zdá, abych pravdu řekl, že už vidím hořeti pochodeň barbarství po celém okršku zemském. leč by přišla nějakým zázrakem pomoc s hůry. Kéž Bůh dá, abych byl špatným prorokem! Leč daleko horší pohroma jest tato: Naši pastorem, kteří vystupují na kazatelnu kázat slovo Boží, dávají dnes ten nejohavnější příklad převrácenosti a zkaženosti. Proto také jejich kázání nemají větší víry ani vážnosti než povídání herce na jevišti. A pak ještě ti pánové se opovazují naříkati si, že si jich nikdo neváží a že slouží za terč posměváčkům! Já se zase divím, že ženy a mládež vůbec nehází dosud po těch pánech blátem a nepokálí je od hlavy k patě. (Kalvín: Comment. in secundam epist. Petri cap. 2. — Catechismus ecclesiae genevensis, praef. — Serm. 10, 30 super epist.

ad Ephes. — A není také divu! Pastoři a lid prováděli prakticky převrácené nauky a špatný příklad svého učitele.) — Nikdo nemá ve větší nenávisti evangelium, než právě ti, kteří se honosí býti našinci. V naší církvi není kázně, zavládla pochybovačnost v otázkách nejdůležitějších, nikdo nedbá čistých výkladů dogmatických. To vše jsou poměry nezdravé a — nezhojitelné... Nemohu ti, milý Kamerarie, vyliciti, jak mně je. Často přemýšlím, jak bych mohl utéci odtud hodně daleko. Zasloužíme pokárání, protože nekoněšíme svědomí zmítaných pochybnostmi, protože nevykládáme čisté věrouky prostě, bez sofistiky! Tyhle věci mne hrozně trápí. Třicet roků žiji v tom víru a třicet roků naříkám. Co slz prolil jsem již nad těmi bédami, jež způsobila reformace! Celé Labe se všemi svými vodami nestačilo by na ně. (Melancton: Epist. ad Myconium a. 1528; — ad Camerarium a. 1548; — ad Nicolaum Buscoducensem a. 1547; — Opera, lib. 4; — epist. 104, 135.) — Slzy všeho lidstva nestačily by k pláči nad zhoubným rozkolem století 16. (Leibnitz: Lettre à Madame de Brinon str. 173.) — Odstranili jsme posty zavedené pověrou, ale proč nezavedli jsme na jejich místo postů řádných, opravdu křesťanských? Honosíme se, že jsme tou církví prvotní! Dobrá! Zdaliž tedy ten duch prvotní církve působí v nás tak a totéž, jak a co působil v prvních křesťanech? Přemnozí naši pastoři domýšlejí se, že vyplnili všecky své povinnosti, když vynadali vyznavačům Antikristovým, pomluvili vlastní kollegy a pojednali o několika zbytečných otázkách. A lid? Lid po svém způsobu, řídě se příkladem takovým, domnívá se, že osvojil si všecky ctnosti řádného křesťana, když se naučil nadávat papežencům, pronásledovat je a žvanit dlouze a široce o věcech bezvýznamných. . . Z toho je patrné, že naše úsilí nemělo jiného výsledku kromě rouhání se jménu Božímu. Bohužel, až příliš je oprávněna výčitka, která se nám děje, že totiž zavrhuje kázání, opovrhujeme postem a vůbec všemi starými řády církevními, že není v nás ani špetky horlivosti, že se vůbec nemodlíme, nepostíme, že jsme vůbec nedbalí vyjma jedinou věc, totiž péči

o dobré bydlo a hovění smyslnosti. (Bucer: *Enarrationes in quatuor Evangelia*, str. 70, vyd. z r. 1537.) — Následkem reformace zahostilo se v lidu pohrdání a zášť proti náboženství; lidstvo se pohoršilo, rozšířil se epikureismus a smyslná bezbožnost a my dočkáme se toho hnedle, že místo evangelia nastoupí vládu atheismus. (G. Hoffmann: *De barbarie imminente* 1578.)

4. *Následky protestantismu prvotního v jednotlivých zemích: v Německu, Sasku, Švýcarsku, Anglii, Škotsku, Francii.*

Mnoho se mluví sice u nás o evangeliu a evangelium se také vykládá, ale podle evangelia se nežije. A není tato anomalie snad ojedinělá, není to výjimka řídká, nýbrž je to už jako pravidlo všeobecné. Já sám, jenž toto píšu, vyznávám, že jsem právě tak lenivý a nedbalý v dobrém, právě tak špatný a hříšný jako kdokoliv jiný. Naši protivníci nám vytýkají toto špatné chování a nemají nepravdu. (Carvin: *Auslegung der Historie Joseph*, r. 1541, sv. 4.) — Všichni našinci, mladí i staří, všemožně se snaží zahaliti své špatnosti rouškou evangelia, ale nadarmo! Liší se přece od ostatních bezbožností, neláskou, taškářstvím, klukoviny, nevázaností; jiných »známek« věru není třeba.. Jsme křtění, víru máme, nic nám neschází ke spasení! Ale poněvadž den ze dne přibývá mezi námi nevěry, nespravedlnosti, zatvrzelosti vůči chudině, vůbec všech hříchů a špatností, musí nám Bůh odejmouti poklad slova svatého a trestati Německo takovými metlami, že za šťastné budeme pokládati ty, kdo smrtí uniknou těm trestům Božím, (Gütel: *Christliche, Brüderliche Vermahnung eines Christen gegen die anderen in Sterbensnöthen* 1538. Tytéž stesky pronášejí i jiní současníci obou uvedených protestantů, ku př. Regius, Albert, Krage, Weindensee, Medler atd.) — Většina našinců považuje písmo svaté za snůšku nesmyslů, za báchorky, za babské pohádky (Klopfer: *Ueberaus feine, schoene Vermahnung*, atd. 1546.) — Nikdo by nevěřil, že jsou dnes jak v městech tak i na venkově mladí lidé — a těch je velice mnoho —

kterí neumějí ani vyznání víry, ani desatero, ba ani Otčenáš. A většina dospělých, i starých, nechce slyšet ničeho o kázni církevní ani o moudré, křesťanské výchově. Konečně sami služebníci slova Božího, kazatelové, jeví pramálo horlivosti, a aby tím více mohli hověti nestřídmosti, zkracují výklad evangelia, jak jen mohou. (M. Ambach: Klage Jesu Christi 1551.) — Den ode dne všecko se kazí, poněvadž nekladou se meze zkaženosti mravní . . protože není lásky k chudým, protože, uvyknuvše lhostejnosti vůči spoluobčanům, pozbyli jsme vši lásky i k nejbližším příbuzným, ba, co horšího, protože není nikde řádu, není víry, není počestnosti ani u moci světské, ani v samé nové církvi. (L. Kulmann: An crux expediat vel noceat, instructio consolatoria; 1550, v úvodě.) — Kam ten svět spěje? Vždyť není možno, aby dále existoval při tom lotrovství, při tom pokrytectví, při té věrolomnosti, kteréžto »ctnosti« nyní všude panují i u lidí na pohled úctyhodných, ba svatých. (Spalatin: Epist. ad Linkium 1550.) — Ke všem dosavadním hříchům, jako jsou: labužnictví, ožralství, lakota, lichvářství, ve kterých Německo přímo tone, přičísti sluší i ten, že našinci ani v jediné věci nedbají evangelia, naopak pohrdají jím jako věcí nejvšednější, šašky si z něho tropí, zneuctívají je, na odpor se mu staví, ba i docela je zavrhuji. (Amsdorf: Das Deutschland wie Israel, r. 1562.) — Dusíme se v nezřízeném životě a v bezbožnosti, pro věčné slovo Boží máme jenom pohrdání. Chrámů Páně už nenavštěvujeme, kázání neposloucháme a posloucháme-li, nevíme, o čem jedná. O napravení života svého nedbáme, předsevzetí dobrých nevzbuzujeme. Jsme sami pijani, chlastáme pivo i víno, jíme a pijeme jako u koryta po krčmách, až se to hnusí, a přece, vězíce až po uši v takovém životě v pravdě pohanském, chceme čeliti Turkům, kteří jsou dojista mravnější než my. (Aquila: Epist. ad Joann. Doetzig a. 1560.) ¹⁾ — Žijeme v tom neblahém

¹⁾ Současníci uvedených protestantů, ku př. Lang, Justus, Jonas, Mattesius, Reich, Arbiter a j., vesměs přátelé Lutherovi, vyjadřují se souhlasně, třeba jinými slovy o tehdejších poměrech. Pozn. spis.

století, plném nebezpečí, jak je předpověděl Ježíš Kristus a apoštolové, ve století, ve kterém panuje taková nevázanost mravů, takový zmatek ve víře a ohavnost spuštění ve všech věcech, že věru možno tázati se, zdali je aspoň trochu víry dosud na světě. (Meier u Schenka: Vitae profess. theol., Marburgii 1564, str. 101.) — Není ani spravedlnosti, ani lásky, ani pravdy, ani víry v Německu. Nejhorší darebnosti, největší ohavnosti a nestydatosti považují se dnes za něco zcela slušného, ba u mnohých docela za ctnosti. (Belz: Enarrat. in psalm. 90, v Lipsku 1575.) — V Německu hemží se to lidmi, kteří se domnívají, že si smějí pod zástěrou evangelia, svobody křesťanské a spravedlnosti všechno dovoliti, i věci neodpustitelné. . . Při takové mravnosti, která sluší nanejvýš Epikureovi, nebo Sardanapalovi, nebo samému ďáblu, není možno, aby právě náboženství udrželo se aspoň na chvíli mezi námi. (Sarcer: Annot. in Epist. ad Galat. et Ephes., ve Frankfurtě 1541.) ¹⁾

V Curichu r. 1524, v kantonu bernském r. 1528, v Basilei, v Šafhúsech a sv. Havle r. 1529 a v Ženevě r. 1535 zrušili bohoslužbu v kostelích katolických, odstranili z nich sochy, obrazy rozbili a spálili. Zkrátka, bohoslužba ve své nové formě způsobila v celém Švýcarsku nesváry, rozbroje, útrapy. (Schrockh: Op. cit. svaz. 2, str. 125, 150 a násl.) Leo Juda nechť se věnuje kázání s větší pílí. Mikuláš Steiner neustále naříká a má velmi zlý jazyk. Felix Beck nepřipravuje se na svá kázání a sotva něco málo poví, už neví kudy kam. Otmar stará se více o korbel než o knihy. Matěj Bothmer je lenoch, který nemá úcty před svým starým otcem a svojí tchyní; dává se ovládati svojí ženou a je často opilý. Jindřich z Landerberka je tak sešlý a bédný, tak oddaný pití, že mu říkají »svině z Landerberka«; mimo to je dohazovačem, stále se soudí a když má mluvit, ztratí řeč.

¹⁾ Neblahý stav reformace původní v Německu, tedy v kolébce protestantismu, vypisují tu stručně, tu obšírněji vrstevníci: Bugenhagen, Cruciger, Freschl, Eber, Major, Menius, Alber, Melander, Leming, Menzel, Fischer, Loner, Marstaller, Vigand, Moller, Nicolaus, Bonn, Pauli, Otto, Gallus, Uberin a j. P. sp.

Děkan Vavřinec Meyer je člověk neotesaných způsobů; vede si po vojensku, nosí dlouhý kord, šatí se nedbale, po rejtharsku. Pastor a vikář v O** jsou už 13 let spolu na štíru, oba mají ženy nad míru protivné; pastoroва nadává bez ustání svému muži, vikářova nepřistupuje ke stolu Páně; už půl roku nebyla v kostele. (Ze synody protestantské v Curichu, odbývané r. 1533, po smrti Zwingliově.)

Těm, kteří se domýšlejí, že reformator (roz. Kalvín) přinesl jen požehnání Ženevě, ukáží rejstříky plné záznamů o nemanželských dětech, o soudních řízeních ve věcech děsně obscoeních, o testamentech, ve kterých otcové a matky obviňují vlastní děti nejen z bludů, nýbrž přímo ze zločinů; o smlouvách notářských, uzavřených mezi slečnami a jejich milovníky, kteří se zavazují u přítomnosti rodičů oněch dámiček k výživě dětí svých nemanželských; o přčetných sňatcích z donucení, kde zločinci bývali přivedeni ze žaláře do kostela; o matkách, které odevzdaly děti své dobročinným ústavům a samy žily v hojnosti se svými druhými manžely; o soudních sporech mezi bratry; o tajných denunciacích a to bez počtu. A tohle všecko přiházelo se u lidí, které krmil svojí mystickou mannou — Kalvín! (Galiffe: Notices généalogiques, svaz. 3, str. 24.) — Roku 1536 vydal Jindřich VIII. nařízení na zrušení, lépe řečeno na konfiskaci 376 klášterů a na postoupení všeho majetku řeholního králi a jeho nástupcům. Nádoby stříbrné a zlaté, drahé kameny, vzácné obrazy, zkrátka, všecko pobral král . Tyran ten kradl a loupil beztrestně. Četli jsme v jedné listině toto: »Item poslány jeho Veličenstvu čtyři zlaté kalichy s patenami a jedna zlatá velká lžíce, ve váze 171 liber. — Přijal: Jindřich, král.« Cena všeho zboží pobraného klášterům je opravdu ohromná. Kostely kathedrální byly právě tak oloupeny jako jiné chrámy. I kathedrální v Kanterbury, v kolébce křesťanské Anglie, byla vyloupena od reformatů na základě výše uvedeného nařízení králova . Krvežíznivý onen tyran dal vykopati pozůstatky sv. Tomáše Becketa, arcibiskupa kanterburyského, rozmetati je a jméno jeho vymazati ze seznamu

svatých . Ani náhrobků Alfreda Velikého a svatého Grimbolda, benediktina, kterého Alfred povolal do Anglie, aby tam zřídil universitu v Oxfordu, ani těch náhrobků neušetřeno . Jindřich, pyšný a krvelačný tyran, odsuzoval na smrt všecky, kteří nechtěli přijmouti víru jeho a vyhověti tak jeho choutkám. Jak katolíci tak i protestanté zaplatili svoji »neposlušnost« smrtí. Často bývali ve společných poutech do plamenů vrháni. (Cobbett: Op. cit. svaz. 1, str. 172, 188, 198 a násl.) — Jak rád bych vyhladil z našich análů, kdyby bylo možno, všecky stopy té nekonečné řady bezbožností, jaké spáchala reformace v Anglii. Bezpráví, útisky, loupeže, vraždy, svatokrádeže jsou tu zaznamenány. Takovými prostředky upevnil ten tvrdý krvežíznivec a zakladatel naší víry svůj nejvyšší primát v nové církvi. (Fitz-William: ve svých Lístech Attik. vydání z roku 1834, strana 114.) — Roku 1551 ustálila se nová konfesse v církvi anglikánské. Konfesse ta sestávala ze 42 článků. Učení o očištění, o odpustcích a jiné články víry katolické byly zavrženy, pouze dvě svátosti zůstaly v platnosti. Princezna Marie zůstala věrna učení a víře katolické. Za to odstranili od ní z rozkazu královského všecky katolické úředníky a duchovní, ačkoliv před tím jí bylo slavně zaručeno svobodné vyznávání jejího náboženství . . Alžběta, dcera Jindřicha VIII., dosednuvši na trůn nařídila roku 1559 všem biskupům a všemu kleru katolickému, aby složili předepsanou přísahu, že uznávají královnu za nejvyšší hlavu církve. Všichni odepřeli takovou přísahu, načež byli uvrženi do žaláře, pak propuštěni sice, ale zbaveni úřadů svých. Královna zakázala jim sloužení mše sv. Parlament zrušil kláštery, které za předešlé vlády byly (na čas arci) obnoveny a odváděly správně desátek koruně. Kralovna Marie však desátku toho nebrala. (Schrockh: Op. cit. svaz. 2, str.: 152—4, 593, 659.) — Kněz, který by byl sloužil mši sv. anebo vrátil se do země z vyhnanství, platil za velezrádce. Velezrády dopustil se i ten, kdo pohostil kněze »podezřelého«. Takovým způsobem a ještě jinými ukrutnými cestami odpraveno bylo smrtí násilnou mnoho lidí. Z oběšených

rvány násilně vnitřnosti a roztrhány. A taková muka museli ti nešťastní snášeti jedině proto, že zůstali věrni své víře katolické, kterou chrániti a které se nedotýkati slavně slíbila Alžběta při svém nastoupení na trůn. Oltáře zbořeny, kněží katoličtí vyhnáni a nahrazení protestantskými osobami, královna nutila poddané katolíky k návštěvě kostelů protestantských pod hroznými tresty, ba i pod trestem smrti, pakli neuposlechnou. Tak ocitlo se velmi mnoho křesťanů horlivých a svědomitých na šibenici nebo ve vyhnanství a tak zaveden byl protestantismus do Anglie, svlažovaný a zkrápěný slzami i krví národa anglického... Ukrutná Alžběta vydávala s velikou rozkoší katolíky katanům, potlačujíc tak násilně ono náboženství, které Anglii pomohlo k moci a slávě, mocnou a slavnou ji udrželo po více než 9 století, náboženství lásky a pokoje, náboženství, které tolik kostelů vystavělo, tolik biskupství založilo, tolik universit k rozkvětu přivedlo. Z péra učených vyznačáčův onoho náboženství vyšla »magna charta«, vyšel občanský zákonník, katoličtí učenci povýšili Anglii na první místo mezi národy vzdělanými. Ale ta ukrutnice ve své nezkrocené vášni přes to vše neustávala ve svém díle bořivém.... Millionové katolíků, kteří zdráhali se choditi do kostelů protestantských, zbaveni byli všeho majetku. Poshov, čtenáři útrpný, a pozoruj na okamžik tu ukrutnost protestantské reformace. Představ si starce sedmdesátiletého, zrozeného a vychovaného v náboženství katolickém, an musí s dětmi svými skývu chleba si vyžebrať, aby zahnal hlad, a to jedině proto, že nechtěl státi se odpadlíkem a rouhačem. Může-liž býti většího barbarství! (Cobbett: Op. cit. svaz. 2, str. 60, 61, 145, 150.)

V polovici 16. století zavedena byla reformace helvetská do Škotska. Potoky krve tekly dříve, než toto nové náboženství podrželo vrch... (Schröckh: Op. cit. svaz. 2. str. 435). — Zreformovali jsme opatství v Lincolnu, patřící mnichům v černých habitech. Po-bořili jsme jejich oltáře, zničili jsme jim posvátná roucha a knihy mešní a pobrali jsme jim jejich mnišské oděvy. (O. Knox: Psaní mistress Anně Lorché r. 1559.)

— »Kongregace Páně« (spolek reformátorů ve Škotsku, v jehož čele stál odpadlík Jan Knox) posílala kněžím katolickým listy s tímto nadpisem: »Kongregace Ježíše Krista ve Škotsku holotě antikristově«. Nelze vypsati ona násilná krveprolévání, jaká páchal rozvášněný lid pod vedením ukrutníka Knoxe . . Výčitky, činěné náčelníkům a kazatelům protestantským, že podporovali zášť náboženskou místo aby ji krotili, jsou zcela oprávněné. (Schröckh: Op. cit. svaz. 2. str. 467. 469.) — Nauky Kalvínovy a jeho stoupenců porušily veřejný mír. Knox, původce presbyteriánské církve ve Škotsku, odvážil se na samého císaře a na svoji vlastní královnu, Marii. Kázal veřejně revoluci . . . Takovým způsobem lidé, kteří se honosili, že opravují učení a kázeň církevní, kázali lidu revoluci proti panovníkům a podvraceli autoritu platných zákonů. (Collier: Gründe für die Wiederherstellung atd. str. 165.)

Reformace (kalvínská) brzy pronásledovaná, brzy trpěná, sloužila tu a tam za záminku bojům, jichž účelem nejednou bylo vyvrácení říše francouzské. (Bedřich II.: Mémoires sur le Brandebourg.) — Reformace vyvolala ve Francii občanskou válku, která otrásla samými základy toho království . . . a na půl století učinila z něho jeviště děsných zmatků . . . Rozkol protestantský měl v Německu za následek i rozkol politický, který uvrhl tuto velikou zemi na více než jedno století do úplného bezvládí. Prvním, a to hrozným následkem tohoto rozkolu byla třicetiletá záhubná válka . . . (Schiller: Histoire de la guerre de trente ans.) — Hrozná náboženská válka ve Francii měla původ v učení Kalvínově. Smutné důsledky tohoto učení jsou s dostatek známy. Učení to plno jsouc hořkosti, doporučuje jménem Božím účinnou nenávisť proti všemu. (Louis Blanc: Révolution française svaz. 1.) — Revoluce, připravovaná filosofy, prováděná státem, dokončí se leda socialismem. Začátky její třeba hledati ve theologii. Ve století 16. vzbouřila se intelligence. Století to strojilo záhubu všem mocnostem, počínajíc církví. To jsou první skutky protestantismu. A důsledky jeho vidíme též. Týž papež, o jehož odstranění usilují, je sice králem duchovním, ale králem

přece jest. Odstraní-li papeže, padnou ostatní všichni králové zcela jistě . . . Každého Luthera náboženského provází nezbytně Luther politický. Autorita bible jest pouhým pláštíkem. Co platno hájiti neomylnost Písma svatého, když se upírá církvi právo vykládati smysl jeho? Když dali Písmo sv. lidu do ruky beze všeho výkladu, otevřeli tím nutně pole prudkým hádkám, ve kterých kde kdo pak přivádí k platnosti důvody a pýchu vlastního rozumu. Lutherovi i Kalvínovi scházela logika a odvaha; dovolávali se svrchovanosti rozumu naproti Římu a nikoliv naproti bibli. Chtěl snad Luther, až by byl odstranil papeže, vrhnouti se přímo na »pány«? Lid obecný byl sešlý duševně i tělesně, byl velmi pověrečný a zbědovaný. Chtěl snad Luther pomoci tomu lidu? Nikoliv, poněvadž revoluci sice způsobil, ale sám mnichem zůstal. Když počal chápati, jakou propast vlastně způsobil, couvl bojácně (L. Blanc: Op. cit. svaz. 1.)

Reformace svými chybami a násilnostmi tolik si škodí, že vždy, chtěc zůstatí neodvislou od autority náboženské, kterou zavrhl, musí hledati útočiště u vlády světské. . . Morálka je podruží reformace, na morálce dopouští se reformace všech těch násilností, které musí sama snášeti od moci světské. (Matter: Histoire des doctrines morales, svaz. 1.) — Protestantismus spustošil a zničil hrobky, vyloupil a pobořil chrámy, zkazil obrazy a sochy, vlastně zničil na dobro památníky, mistrovská díla umělecká. Umění vypověděl boj na smrt, jeho heslem nebylo a není nikdy nadšení pro krásu, aniž má srdce nebo smysl pro duševní život. . . Malířství, sochařství, stavitelství, toto velikolepé umění, to vše jsou umění katolická. Protestantismus vyznal a vyzná se jenom v boření a pustošení. (G. Janin u Chassaye: Catéchisme historique des incroyants, Paříž 1853, str. 311.) — V zemích reformovaných v Evropě nasila semeno vzdělanosti církev katolická, a co tam ještě je dnes vzdělanosti, vyrostlo vesměs z toho původního kořene. (Fitz-Wiliam: Op. cit. str. 16.) — V Lutherovi každý spatřoval dvě různé povahy: jedna drtila okovy minulého života, druhá upírala člověku volnost myšlení. Jak mohly tyto dva sobě

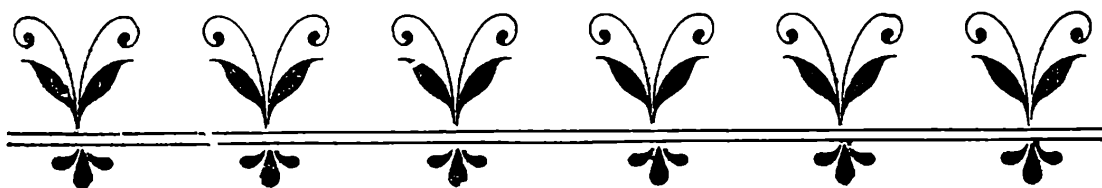
odporující principy, emancipace na jedné a otročení na druhé straně, srovnati se v duši jedné? Je v tom něco neobyčejného? Nikoliv! S takovým zjevem potkáváme se u všech reformatů, počínaje Viklifem až ke Kalvínovi. (E. Quinet: *Le christianisme et la révolution française*). — V Německu nebylo svobody politické a reformace jí nezavedla, ba spíše upevnila moc knížat světských, než aby jí seslabila; spíše byla proti institucím středověkým, než aby podporovala jejich vývoj. Místo aby se dožadovala svobody, vzala za vděk sotva stínem té svobody. V Anglii založila reformace hierarchii duchovní a církev tolik zotročila, že římská církev nikdy nebyla na tom hůře. Krise století 16. nebyla pouze reformatorská, nýbrž — a to hlavně — revoluční. (Guizot: *Histoire de la civilisation en Europe; Cours d'histoire moderne*, leçon 12. str. 12. str. 23, 342.) ¹⁾ — Reformace byla v pravdě revolucí a lidé, kteří se bouřili proti autoritě církevní, byli beze vší pochybnosti revolucionáři. (Anonymní spisovatel protestant. v *Bemerkungen eines Protestanten in Preussen* atd. r. 1824 str. 52.) — Apoštolové hlásali světu přikázání a učení svého Mistra a Pána, protože On jim to výslovně přikázal. Nuže! Porovnáme li Luthera s apoštoly, zdaliž nemají katolíci plné právo tázati se nás: »Od koho měl Luther podobné poslání, podobnou moc?« . A kdybychom i připustili, že Luther měl se v nitru svém za povoláného a poslaného, ani z jediného důvodu nelze ho porovnávat s apoštoly, poněvadž apoštolové nejednali pouze ke vnitřnímu popudu, nýbrž také ku výslovnému příkazu Ježíše Krista. Opakuji tedy, že reformace opravdu byla revolucí, a protestuji proti jakémukoliv srovnávání této reformace s ústavou křesťanskou. (*Bemerkungen* atd. str. 70.) — Luther nevystihl ducha křesťanství: odtrhl se zločinně od

¹⁾ Znamení je distichon, kterým kalvinisté vybízeli k pronásledování lutheránů:

»O Casimire potens, servos expelle Lutheri
ense, rota, ponto, funibus, igne neca.«

A lutheráni zase opláceli kalvincům. Viz Audin: *Histoire de la vie de Luther*, Paříž 1839, svaz. 2. str. 197. Pozn. spis.

církve katolické (N o v a l i s: Schriften 1826) — Reformace nebyla nikterak pro svět epochou štěstí a míru. Každý mohl lehce předvídati a se přesvědčiti, že konečným cílem reformace nemůže býti leda anarchie a zmatky nerozluštitelné. (Fitz William: Op. cit. str. 33.) — Slovo »reformace« znamená vlastně »změnu k lepšímu.« Opravdu ti, kteří spůsobili řečenou velikou změnu, nešli daleko pro zvučné jméno. Leč skoumáme-li věc tu pozorně a svědomitě, přesvědčíme se, že tato změna je vlastně »změnou k horšímu« a že reformace, nasytivši se loupeží a potoky krve i vším tím zlem, co natropila vůkol sebe, neprospěla ani dost málo. V náhradu za svornost, za lásku křesťanskou, o kterou násilně a bez příčiny oloupila naše předky, způsobila pouze nesváry, různice, rozdmýchala pomstychtivost a neutuchající nepřátelství. (C o b b e t t: Op. cit. svaz. 1. str. 4 a násl.) — Po schismatu ve století 16. uvolnily se všechny svazky humanity ve světě křesťanském a svět rozdělen jest nyní ve dva veliké nepřátelské tábory. (H e n c k e: Op. cit. svaz. 3. str. 158.) — Zkrátka řečeno, reformace, pohlížíme-li na ni jako na dílo sociální, kázala loupež, zavedla všechny hrubosti, tiskla do rukou protivníkům zbraň vražednou, prolévala krev lidskou a pořádek sociální zvrátila. (M. G e o r g: Annales de phil. méd.)

HLAVA XIII.

○ vadách dnešního protestantismu.

Je opravdu žalostno, vidíme-li, že je tuze málo rodin, kde čtou písmo sv. (*Préface de la sainte Bible*, str. 6. Ženeva 1805.) — Více jest těch, kteří bibli vůbec nečtou. Takové křesťany (protestanty) nelze dosti přísně odsouditi. (*Osterwald: La s. Bible*, Amsterod. 1824. str. V.

První povinnost, kterou protestanti trvale zanedbávají, jest ta, o které zmiňuje se sv. Pavel. řka: »Umrtnuji tělo své . . .« Chtíce vzdáliti se od Říma, vzdalujeme se pomalu i od Boha, Pána našeho, který vypočítáváje zbraně na přemožení ďábla, klade půst vedle modlitby. Umrtnovati tělo své bude vždy jednou z předních našich povinností . . . (*A. de Gasparin: Intérêts généraux du protestantisme* str. 195.) — Postní a kající dnové proměnili se u nás ve dny veselí. (*Joerg: Kritische Hefte für Aerzte und Wundärzte* 1822.) — Protestantismus má monopol na devět desetin opilství na celé zeměkouli. V jediném pluku anglickém je více trestů pro opilství než u 150.000 Indů v indické armádě. Anglie, země biblí, ta Anglie, která natiskla více biblí, než všechny ostatní země na světě, je ze všech národů pod sluncem nejvíce oddána

pití vína. Synové téhož národa takřka se utápěli v lihovinách a prapory anglické zanášely opilství do nejzazších končin země. (*Il Cattolico* ve výňatku z amerického listu protest. r. 1847.) — Patřiti na společnosti náboženské, any navzájem se pronásledují žárlivostí, patřiti, kterak každá se snaží vyšinouti se na úkor všech ostatních, předstírajíc jednáním přehnaným nauku nejčistší zvláště ve věcech odchylných, patřiti, kterak takovým sektám výstředním sotva se ráčí uznati, že i mimo ně lze dojíti spasení, je věru divadlo odporné a nehezké, jaké skýtá moderní křesťanství . . . Z takového sektářství plynou škody nesmírné. Sektářství takové podává protivníkům vhodné příčiny k nájezdům, zatvrzuje svědomí lidí zbožných, seslabuje štědrou ruku milosrdných, znesnadňuje účinek modlitby a je důvodně hlavní překážkou, proč nerozšiřuje se dosti ten duch, na kterém jedině závisí obnova světa. (R. Hal: *On the terms of communion* . . Leicester 1820.)

Nelze upříti, že tajemství víry a dogmata protestantská trvají průměrně 15 let (*Schleiermacher* v *Namponově »Etude sur la doctrine catholique dans le Concile de Trente, Paříž 1852*). — Jakž může spočívati na dogmatech taková církev, kde každý věří, co se mu líbí a co je mu po chuti? (*Církev ní noviny německé č. 34. z r. 1830.*) — Protestantismus šel ve své touze po reformě tak daleko, že dnes vykazuje celou řadu null, které nic neplatí. (*Schmaltz u Hoeninghouse: Op. cit. svaz. 1. kap. 1.*) — Většina našich protestantů je nekřesťanská . . Je v tom veliké pokrytectví naší doby, předstírá-li svět, že je křesťanský; vždyť prvním dogmatem je dnes »odporovati křesťanství« . . Církev, která na sobě samé provádí sebevraždu, shroutí se a nepovstane více . . Je snad křesťanskou ta církev, která ani dost málo neдрží se nauky křesťanské? (*A. de Gasparin v Archives du Christianisme z 21. června, 8. července, 2. září, 10. října roku 1848*) — Pravdu mají katolíci, tvrdí-li, že protestanté dnešní doby, sešedše s pravé cesty, zabředli do močálu, kde se honí za bludičkami. (*Kotzebue v »Literarisches Wochenblatt«*

r. 1819.) — Zkušenost nás učí, že dnes vládne v našem křesťanství dva proudy: novotářství a — nihilismus náboženský. Novotáři jdou za Fichtem nebo Schellingem nebo Heglem — a jsou to lidé vzdělaní; střední třída a velká většina lidu obecného — jsou náboženští nihilisté. (Církevní noviny darmštaatské 1831.)

V našich akademiích učí mnozí profesori bezuzdnému rationalismu a popírání vši pozitivní víry. (Prat: Lettre contre le discours du professeur Nicolas.) — Na katedrách velmi zvučného jména panuje rationalismus protestantský a napočítáš celou řadu přednášek, z nichž ti jde hlava kolem. Tak ku př. učí, že Spasitel byl pouze jakýms hebrejským Sokratem, původcem lepší filosofie praktické, než byly všechny dosavadní. Velmi slavní profesori dělají ze Spasitele obyčejného rabína, kterého mnozí měli za Messiáše, o čemž on sám byl prý až do své smrti přesvědčen, a ačkoliv neučil leč čistému mosaismu, přece ho odsoudili na smrt a přibili na kříž; pak prý ho sňali s kříže, poněvadž vypadal jako umrlý, ale po třech dnech prý zase přišel k sobě; konečně prý, když byl nějaký čas pobyl se svými přívrženci, opustil je a vícekrát ho nespatriili. (Wegscheider: Theol. Christ. dogmat. § 21.) — Chtějí-li však tací profesori mermomocí sami cosi takového věriti, nechť si věří, ale ať o tom nemluví. (Stapfer: Mélanges str. 376, 379.)

V Německu v lůně církve luteránské schyluje se to k rozkolu. V Berlíně jsou tři čtvrtiny sňatků manželských uzavřeny bez duchovního; soiva třetina dětí je pokřtěna . . . Instituce téže církve pro samé změny vnitřní nemají na lid pražádného účinku. Církvi luteránské hrozí úplná pohroma. (Kreuzzeitung, v červnu a červenci 1877.) — Protestantismus evangelický sice existuje, je však rozdělen na více kategorií; jsou to: starověrci, illuminati, novověrci a straussiani. K první kategorii náleží staří plešatci, ke druhé rationalisté, ke třetí sentimentalisté a ke čtvrté úplní nevěrci. (Rosenkranz: Skizzen von Königsberg 1842.) — Nelze popřítí nebezpečí, v jakém se nalézá opravdu církev protestantská

v Německu. Jednotlivé konfesce vystupují den ze dne příkřeji proti sobě. Pouto míru a pokoje schválně se trhá a ruší a veliká část národa německého, jsouc svědkem těchto sporů, zmalátněla, stala se nedůvěřivou, indifferentní . . . Řekněme si to jen ke vlastní hanbě, že nemáme, čím bychom se tomu zlu ubránili. Pohlédněme na naši církev! Vlastní vyznavači si z ní tropí posměch, sekty dusí ji hádkami svými, o autonomii připravili ji už dávno, různým »politikům«, jak světským tak církevním, slouží za terč, theologové rvou ji v záští a nepřátelství vzájemném, lid obecný ji opouští, měšťáci se jí vesměs vyhýbají; věrný to obraz lodi tonoucí ve vlnách rozbouřeného moře. (Schenkel: Protestantská unie a její význam za našich dnů, r. 1868.)

Co se týče jednoty v kultu a liturgii, pochází všecko, co je v nich nejvznešenějšího, nejkrásnějšího a nejdokonalejšího, z katolické církve. Naší církvi chybí v tom ohledu to, co právě kultu pravého lesku dodává; nepamětná starobylost a ráz tradiční náleží pouze a jedině katolicismu . Jediná církev katolická drží se své původní ideje, a v čem se protestantismus k ní přibližuje, v tom nejen že zapírá svůj vlastní princip, nýbrž nedodělá se ani slabého odlesku té slavné jednoty katolické. My vlastně toužíme pouze po církvi křesťanské, o jednotu ve víře, ať už jakéhokoliv rázu, nestojíme valně. V tom, a jedině v tom záleží naše »křesťanství« . Přejete si snad vyznání, ve kterém by bylo co nejméně dogmat? . . . My bychom potřebovali k zachování jednoty pontifikátu papežského, a ten pontifikát buď aby opravdu někdo vykonával anebo aby aspoň byl na papíře . . . (Patent svolávající členy oekumenické protestantské synody německé na synodu do Berlína z rozkazu krále r. 1846.)¹⁾

¹⁾ Tento oficiální a autentický dokument vyznává nepokrytě, že protestantům nezbyvá než buď vrátiti se do církve katolické, nebo zříci se víry vůbec. Tam to dotáhl protestantismus za 300 let. Jasněji nelze se už vysloviti ani o nezměnitelnosti církve katolické, ani o zbědovaném stavu protestantské církve německé. Pozn. spis.

Od některé doby pohlízejí mnozí věřící evangelíci s úzkostí na situaci. Vidí, že života v církvi očividně ubývá . . . (D. Eichhorn v úvodní řeči k synodě berlínské.) — Církev evangelická nachází se pod ochranou státu na cestě k rozpadnutí a ochabuje vůči Římu den ze dne víc a více. (Reichsbote, v červnu 1877.) — Jest na jevě, že v takové církvi, kde víra v Krista a popírání Krista mají táž práva, víra v Bohočlověka trpí a světlo takové církve uhasíná. Taková církev propadá tmě, porušení, rozkladu a slouží jen za paře niště nesčíslných smrtonosných miasmů. Ukazuje-li se v ní ještě tu a tam zevně nějaký plod, pak je to u ní jako u stromu se shnilými kořeny; ten také tu a tam nese ovoce, ovšem jen zdánlivě. (Schülter, pastor evangelický, ve spise: Znamky smrtelného rozkladu v oficielní církvi pruské; v Lipsku 1877.) — Může-liž společnost, která nedrží se nauky křesťanské, býti společností křesťanskou? Na školách v Ženevě pěstuje se pochybovačnost, a ta je daleko nebezpečnější než úplná negace. (A. de Gasparin: Les écoles du doute et l'école de la Foi, v Ženevě 1853 a »Archives du Christianisme« 21. června, 10. října 1848.) — Protestantismus je při svém neustálém sektářství na nejlepší cestě k rozpadnutí se jakožto církev, jakožto protivník církve katolické. (Fédéral de Genève, 22. ledna 1839.) — Většina protestantů francouzských hoví racionalismu. Asi ode dvaceti let lze opravdu mluvit o velikém štěstí, našlo-li se — a to s velkou bídou — mezi 700 sotva 200, kteří troufali si vyznávatí vtěleného Ježíše Krista, Syna Božího . . . Kdyby se zavedly ve Francii synody protestantské, měl by v nich racionalismus převahu . . . Takový smutný stav církvi protestantských svírá bolestí srdce mé a nutí mne k slzám. (A. de Gasparin: Intérêts généraux du protestantisme français, v Paříži 1843 str. VII. a 282 n.) — Situace je nesnesitelná . . . Naše theologické fakulty učí zmateně tu pravověrně tam racionalisticky. Profesor kterýkoliv může, jsa bez kontroly a — řekněme si to nepokrytě — beze vší závaznosti, kritisováním bořiti náboženství zjevené a volným bádáním i náboženství přirozené. Pastoři mají totéž

právo. Všude samá oposice, mezi pastory, mezi církvemi i mezi konsistořemi. Je to úkaz protivný, snad i směšný, ale — nelze se tomu ubrániti. Církev reformovaná, zbavena jsouc pojednou svého významu sociálního i věroučného . . přestala býti společností náboženskou; má sice dosud jméno církve, leč jméno to náleží už mrtvole, stínu církve! (Scherer: De l'état actuel de l'Eglise réformée en France, str. 32.) — Anglikánská církev čítá ve svém lůně více sekt, než kterákoliv jiná na pevnině. (Edinburg Review v září 1843.) — V církvi anglikánské neučí se ani dogmatice, ani askesi, ani morálce, ba co více, v té církvi není ani knih asketických, ani zpytování svědomí, ani zpovědi. Školy a universita spíše spočívají na základech pohanských než na křesťanských ideách. Lze-liž tedy se diviti, že toto »královské založení« nenabývá populárnosti ani vlivu opravdového? . . (W. Ward: The ideal of a Christian Church str. 333, 339, v Londýně 1844.) — Unitáři (američtí) naší doby, aby více spopularisovali svá rouhání, přizpůsobují se Voltairovi, který uložil základy téže sekty ve svých filosofických spisech. Nevěří v sv. Trojici, ani v božství Ježíše Krista, ani v inspiraci Písma svatého, věří pouze v jsoucnost Boží nebo v jakousi tvůrčí moc, bibli sv. mají za znamenitou knihu a cení ji sice méně než Shakespearea, ale výše než Platona; Mojžíše, Ježíše Krista a sv. Pavla počítají k nejznamenitějším mužům starověku. Mnoho duchovních protestantských přidalo se k unitářům, rovněž i přemnoho našich učenců a spisovatelů. Vůbec všichni skeptikové . . přikrývají svoji čirou nevěru pláštěm unitarismu. Sekta unitářů stala se od čtvrtstoletí útočištěm všech nevěrců. (Herald, časopis protestantský v New-Yorku, v květnu r. 1854.)

Namítnete mně, že papež nazval biblickou společnost morovou ranou. Jest tomu skutečně tak. Leč především dovolíte mně rozeznávati mezi Písmem svatým a společností soukromou, a zároveň přiznáte, že může za jistých okolností ta která společnost pro svůj účel státi se ranou morovou, jsou-li prostředky k účelu tomu nebo i metoda nevhodně

voleny. Co se mne týká, nemám příčiny naříkati si na to, co společnost biblická vykonala u nás; leč zkoumejte nepředpojatě aspoň poněkud, jak si počínají emissaři této biblické společnosti anglické v krajinách katolických; bezohlednost a nestydatost jejich nezná mezí; pozorujte, zdali prostředky, kterých užívají na rozšiřování biblí, jsou veskrz správné; vizte, kterak rozdávají bibli šmahem i lidem omezeným i lidem málo zbožným . . . Pozorují-li všecy ty intriky anglické v severní Itálii za posledních deset let, nemohu zazlívati papeži, že se svého stanoviska nazval biblickou společností morovou ranou Bible je to roucho beránčí, ve kterém se skrývá vlk, a výsledek celé té agitace bude (snad se toho ještě sami dočkáme): náboženská nevázanost, zničení každé autority i autority pravdy Tak jest, milý příteli! Kdybych já byl Vlachem a papežem, jednal bych také tak, pozvedl bych také hlasu svého proti těm bludům. (Leo, protestantský profesor na universitě v Halle, ve své odpovědi pastorovi Krummacherovi v Duisburgu, Volksblatt, 3. února 1853.)

A což methodisté! Ti vybrali si ze všech článků víry několik po své chuti, a jejich článkům víry má se kde kdo z křesťanů klaněti. U nich platí toto: Ti, kdož se k nim nehlásí, nejsou křesťané, kdo naopak se k nim hlásí, jsou vyvolení, jsou svatí — totiž pouze methodisté. Methodismus vylučuje pokoru z počtu ctností. Hlásnou troubou ohlašují se do celého světa. Ani jediného missionáře nepošlou, ani jediné bible nedají, ba ani sebe nepatrnějšího traktátku, aby nebyla při tom obšírná zpráva o nich . . . Láska je základem křesťanského života. »To čin a živ budeš,« praví Ježíš Kristus. Nuže, láska neodsuzuje a víra bez lásky je marna. Methodismus odsuzuje všechno a každého, kdo a co je mimo methodismus. Ženy a dívky pozbývají v této sektě skromnosti a zdrželivosti. Dívky třináctileté a čtrnáctileté poučují staré pastory a předhazují jim docela otevřeně — ani očí při tom nesklopí — že prý nejsou křesťany. Tak děvčata mistrují a poučují muže učené. A s jakou okázalostí zachovávají židovský sabbath a zakazují i sebe nevinnější zábavy

na ten den Křesťanství žehná všem lidem, methodismus pouze těm, kteří se hlásí pod jeho prapor, proti ostatním je pln předsudkův a podezřívání. Křesťanství sbližuje i nepřátele, methodismus trhá i svazky rodinné. Soudě podle ovoce, má strom methodismu jedovatý kořen. Methodismus je sekta protisociální, výlučná a tudíž velice protikřesťanská. (Chenevière: Précis des débats théologiques de Genève, 1834.)

Nikdo se nedomnívej, že nalezneš mezi katolickými renegáty dobré některé křesťany. U těch nejučenějších a nejspořádanějších nalezneš buď mystický pantheismus, nebo hrubý, nadutý voltairianismus. (Le o, l. c.) — Když papež čistí zahradu, hází nám plevel přes zed'. (Dean Swift u Ségura: Causeries sur le protestantisme atd. Paříž 1861, str. 35.) — Protestantismus je žumpa katolicismu. (Protest. spisov. u Ségura: l. c.) — Kdežto církev katolická přijímá do svého lůna protestanty velmi vzdělané, osvědčené a mravů bezúhonných, rekrutuje církev naše reformovaná pouze lidi rozmařilé a konkubináře. (Protest. list. švýcar. u Ségura: l. c.) — Vy katolíci běžete nám smetanu a dáváte nám za ni leda vaše odpadky. (Protest. pastor ve Foi et lumières, 2. vydání str. 193.)

Po třístaletém trvání svém ocitly se církve protestantské ve stavu anarchie. (Henry, pastor protestantský v Berlíně, v »Considérations sur les rapports de l'Église et de l'État.«) — Jest pozoruhodno, že všechny konsistoře, majíce jistotu toho, kterak církvím našim hrozí zkáza z anarchie (autority církevní dnes nedbá již pranikdo), navrhly podati adresu ministru kultu za příčinou svolání generální synody, která by se zabývala kázní a organizací církevní. (E. Melon v L'Espérance 5. června 1863) — U nás panuje ve věcech víry opravdu zmatek ukrutný. (Ammon u Hoeninghause Op. cit. sv. 1. kap. 1.) — Všecky církve protestantské ve Francii, Švýcarsku i v Německu, vyjma několik málo nebo snad bez výjimky, zkazily se právě v těch věcech, které tvoří podstatu křesťanství. (Bickersteth v The Dublin Review a v Université catholique v dubnu r. 1838.)

Lid houfně láme okovy, které ho svírají, a žene se dále a dále, až k dogmatickému atheismu. (E. Brandes: Ueber den Einfluss und die Wirkungen des Zeitgeistes, r. 1810.) — Stojí to za důkaz a je to vlastně věcí dokázanou, že protestantismus pouští kořeny pouze v půdě racionalismu, a pouze v této půdě se mu daří. (Sittig v Církv. nov. darmšadtských č. 66. r. 1830.) — Rationalismus není leč projev antikristův. (Rudelbach: Das Wesen des Rationalismus 1830 str. 53.) — Co se mne týká, nemám, čeho bych namítal těm, kdož považují Luthera za předchůdce a zakladatele školy »osvícených«, totiž školy hotového protikřesťanství. (Kirchoff: Auch einige Gedanken etc., 1817.)

Lid, a zvláště ti důvtipnější odvrhli skoro všechna základní dogmata naší církve. Druhdy dogmata ona tvořila podklad naší víry, dnes však následkem svobodného bádání jsou prý to pouhé výplody preludu a pověry. (Církev ní noviny darmšadtské č. 12. r. 1825.) — A z bible co medle učinila protestantská exegeze? Jakou váhu a cenu může míti ještě Písmo sv., ten jediný pramen víry, když jednomu se zlíbí vytrhnouti z něho některou epištolu Pavlovu, druhému zase evangelium sv. Jana, jinému dokonce první tři evangelia atd.? . . . Písmo sv. doznává výkladu prabídného, oškubává je, kdo a jak může. Naše university toto zlo ještě zveličují a obávám se, že připraví naší víře úplnou zkázu. . . Protikřesťanstvím se už ani nikdo netají. Je to zjev politování hodný a církve naše ocitla se v nebezpečné situaci. (G. Müller v protest. časopisu: Archenholz Minerva, v červenci r. 1809.)

Vyznejme si to upřímně, že naše církve je rozevávána vně i uvnitř. rozčlánkována v nesčetné sekty, které zase se rozdrobují na různé malé frakce. (L'Idée, časopis protestantský, čtvrt etník, 1835.) — Opravdovým a daleko větším neštěstím pro naši církve je, že pozbyla ideje křesťanství. duch evangelia se ztratil se svojí starobylostí krásou; už nevěří ani pastoři ani obecný lid ve vtěleného Syna Božího, jeho svatého jména už nevzývají. Cesta, po které kráčíme, vede přímo do propasti. (Darmšadtské církev ní noviny

r. 1831.) — Stavení protestantismu utrpělo až tolik, že dnes je z něho bídňá, roztrhaná chalupa. (G. Müller: Historische Untersuchungen 1801.) — Církvi protestantské hrozí neodvratná zkáza; jeť již tolik sešlá, že ničím nelze jí život vrátiti. (Boll: Von dem Verfall und der Wiederherstellung der Religiosität svaz. II., roku 1809.) — Pouto víry, jak je chtěli reformátoři upevniti, uvolnilo se a bouře času otrásla základními kameny církve, zbudované na křesťanství a svobodě svědomí. (Ullmann u Hoeninghause Op. cit. svazek 1., kapit. 1.) — Bůh sám sboří náš dům našima vlastníma rukama. (Boll: L. cit.) — Stavení víry evangelické (abychom to řekli logicky) je už na hromadě a málo jich má podíl na jeho úplné zkáze. (De Woltmann: Hist. Darstellungen 1800, svaz. 1. str. XIII.) — Církev naše, jsouc v základech svých otřesena, blíží se ke své vlastní zkáze. (Darmštdtské círk. noviny 1831.) — Protestanté jsou tu bez protestantismu. Království rozděleno jest samo v sobě, a to nikoliv teprv v počátcích, nýbrž je to už hotovou událostí. Křesťanství protestantské je nesorganisováno, nebo, chcete-li, je neorganické. Protestantismus vlastně neexistoval, nýbrž jen »protestace«. Odtržení se od církve katolické bylo u mnohých pouze prostředkem k živobytí. (Vinet: Essai sur la manifestation des convictions religieuses; Paříž 1842 str. 495, 180.) — Dílo reformatorské ve století 16. se v mnohém ohledu přežilo. Trhlin je v něm mnoho, a to hlubokých. — Komu náleží budoucnost? Katolicismu nebo protestantismu? Toho neví nikdo kromě Boha samého. Všichni vzdělanci jsou v tom za jedno, že reformace má zapotřebí reformace. (Semeur, list protest., viz l'Univers, 30. července 1847.)

Nemohu hájiti protestantů vůbec, poněvadž bych musil nevyhnutelně zastati se i arianů, i socinianů i racionalistů atd., které naprosto odsuzuji. Už nedbám toho, abych šířil protestantismus, ani se mně o tom nezdálo. Protestantismus poklesl. Všichni, kdož vidí, jako já vidím, jsou téhož mínění, že reformace potřebuje reformace. (Girod, protestantský pastor v Lutichu: Avertissement aux Catholiques sur la Bible

str. 2, a v úvodě str. IX.) — Protestantismus nevrátí se nikdy ke svému původnímu stavu a tím méně zůstane ve svém stavu nynějším; spěchat neodvratně až k těm koncům, kde podlehně nové metamorfose. A právě v metamorfose spočívá zárodek jeho dalšího trvání. (G r é g o i r e: Histoire des sectes religieuses, čl.: P r o t e s t a n t s, str. 269. Paříž 1829.)

HLAVA XIV.

Některé výroky o svobodném zednářství.

Svobodní zednáři musí v případě nutnosti podle přísahy své i krev svou dáti, žádají-li za to bratří, a nesmí se tázati po důvodech. (Rituál svobodného zednářstva; Turin 1862 str. 24.) — Protestanti jsou polovičními zednáři. (Traillard, zednář: Disc. à la loge maçonnique de Lion, 1848.)

Zednářství nejen že nepřipouští křesťanských nauk, nýbrž ono bojuje proti nim. (Fischer: Revue Maçonnique, v lednu r. 1848, str. 31.) ¹⁾ — Základní článek víry zednářské zní: Věřím, že příroda jest bohem a že přírody dlužno přidržovati se. (Draeske, zednář, v časopise zednářském »Astrea« v září 1849.) ²⁾

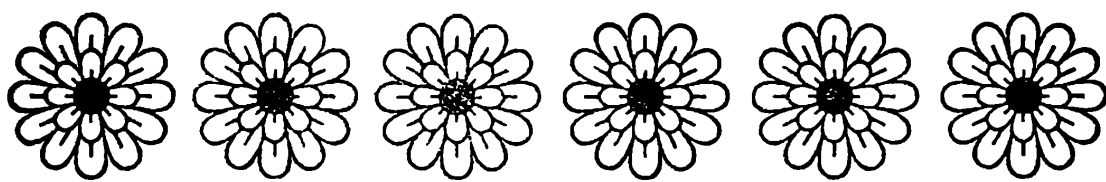
Jsem o tom pevně přesvědčen, že z lůna zednářstva vyšly ony idee, které způsobily revoluce v letech 1789, 1830 a 1848. (A. Lamartine: Déclaration à l'Hôtel de ville de Paris, březen 1848.) — Pochodeň

¹⁾ V katechismu zednářském stojí při otázce o významu soli odpověď, že sůl znamená »úplné vyvrácení trůnu a oltáře.« Pozn. spis.

²⁾ »Zednářství převyšuje všechna dogmata, je starší a vznešenější všech náboženství,« dí velmistr Badaud Laribiére. P. sp.

zednářstva zaplála teprv za osvíceného krále Viktora Emanuela. (Findel: Histoire de la maçonnerie, Paříž 1866.) — Zednáři měli hlavní podíl na zakládání spolku karbonářů, a ze všeho vysvítá, že karbonáři jsou vlastně reformovaní zednáři. Já stal jsem se karbonářem r. 1817 a tenkrát bylo heslem: »jednota, svoboda, neodvislost« atd. (Felice Foresti: Ricordi sui carbonari 1847.) — My všichni máme za to, že stačí choditi do lóží, abys platil za horlivého zednáře. Podáme-li nějakou zprávu nebo proneseme-li nějakou řeč, už očekáváme za to pochvalu . . . Místo činů máme jen slova . . . Je třeba učiniti už konec takovému živoření. (Úřední zpráva sdružení nejvyšších rad škotského ritu, 1877 v květnu.)

S bolestí připomínám bratřím, že zednářstvo v Itálii je po stránce finanční na tom velmi bídne. Podobá se vojsku po porážce; generálů schopných i vojínův udatných je tu sice dosti, ale plná pokladna schází . . . Velký Orient v Neapoli chce koupiti bývalý klášter sv. Paschala. Leč kde je těch deset tisíc poštilců, kteří koupí akcie? Ze zednářů neapolských neupsal nikdo ani půl liry! (Bacci, zednářský publicista, v Rivista della massoneria italiana č. 7, 1877.) — Zednářstvo, bude-li tak dále živořiti, zahyne a neobživne více . . . Zednářstvo nynější, zvláště v Itálii, potřebuje nevyhnutelně důkladné očisty. Mnozí mezi námi vynášejí nepřístojně vlastnosti zednářstva . . . To jsou lidé neschopní a jen nám na škodu. Takoví jsou tím vinní, že zednářstvo nemá prostředků mravních, že je tělem bez života, jako je bez prostředků hmotných, — tělo bez síly. Je třeba začíti, a to záhy, nečekati, až se chrám sesuje, a teprv potom chtíti dát se do stavby. (Rivista atd. 1877 č. 7, str. 215.) — Musíme hrábnouti obchodníkům a bankéřům do jejich pokladen. (Úřední zpráva atd. l. c.)

HLAVA XV.

Tradice a učitelský úřad v církvi katolické.

1. *Tradice byla jediným pramenem víry u prvních křesťanů.*

Tradice je ta skála, a nikoliv písmo sv., na které založena jest církev Kristova. (Lessing: Mémoires svaz. 4, str. 182.) — Zajisté bylo slovo nepsané prvním pravidlem křesťanství. (Marsh: Vue comparative des Églises, strana 61.) — Dříve než sepsána byla evangelia a epištoly, držela se již církev všech svých základních dogmat . . (Menzel: Op. cit. strana 33.) — Již od prvopočátku považována byla tradice za oraculum ve věcech víry za nevyhnutelný pramen náboženství . (Garve: Schriften.) — Za časů svatého Ignatia, který byl žákem apoštolů, věřili křesťané pouze slovům svých biskupů, kteří zase na výsost vážili si učení toho proto, že pocházelo od samých apoštolů . Nelze tedy hráti si na hluchého, když veškerá starobylost křesťanská svědčí jako jedněmi ústy ve prospěch tradice, kterou naši reformátoři s velikým záštitím zavrhli. Byli by

měli přiřknouti tradici podle učení Ireneova aspoň tutéž autoritu, kterou připisují jedině písmu svatému. (Lessing: Op. posth. theolog. str. 55; Fragm., svaz. 7, str. 122.)

2. *Protestanté, zavrhujíce tradici, odporují si ve svých zásadách.*

Z dosavadních bádání je patrno, že protestanté, zavrhnuvše tradici, zřekli se svědka nestranného, totiž historie. Církev katolická má plné právo tvrditi, že tradice požívala veliké autority u prvních křesťanů. (Müncher: Handbuch der Religion, sv. 1., str. 344.) — Že by písmo svaté obsahovalo celé učení křesťanské, je tvrzení nesmyslné a mylné . . . (Tieftunk: Censur des christl. protest. Lehrbegriffes, 1794, sv. 1., str. 366.) — Nikdo nikdy nedokáže, že apoštolové a evangelisté psali jen proto, aby založili úplný systém nauk křesťanských. V prvních čtyřech stoletích nedokazoval nikdo nauky křesťanské z písem Nového zákona; Nový zákon sloužil spíše za výklad a potvrzení pravdy křesťanské. Tolik jsem pochopil ze četby pilné a pozorné ve spisech otců církevních prvních čtyř století a po přísném zkoumání kritickém . . . (Lessing: Nöthige Antwort auf eine sehr unnöthige Frage 1778.) — Je samozřejmo, že apoštolové v úmyslu neměli vyložiti ve svých epištolách zevrubně nauky spasení se týkající; psali je dle potřeby, aby nahodilé otázky objasnili nebo rozluštili. Základy víry vykládali stručně krátkými větami, jako mimochodem, poněvadž věděli, že věřící o ostatních pravdách se poučí v kázáních. A taková kázání zavedli apoštolové ve všech nově založených církvích. (Grotius: Epist. 582.) — Podle sv. Ireneu bylo ústní podání věroučné autentickým pramenem pravdy a také za autentický pramen vždy považováno i ve stejné vážnosti chováno jako spisy apoštolů. Ireneus hravě vyvracel bludy kacířů dokazuje jim, že jsou v přímém odporu s věroučnou tradicí, jak ji církev apoštolská již od časů samých apoštolů zachovává . . . (Sueszkind ve Flatt's Magazin svazek 6, číslo 4, strana 401.) — Vincenc Lerinský podává výbornou methodu k udr-

žení jednoty ve víře a k setrvání na cestě spásy, totiž: věřme v autoritu Písma svatého, ale neodlučujme se při tom od tradice církve katolické, zachovávající tytéž nauky, které ode všech lidí za všech dob se zachovávaly: *Quod ubique, semper et ab omnibus creditum est*. Tertulian má toto kriterion pravdy: »*Verum, quodcumque primum, adulterum, quodcumque posterius*, t. j. co je staré, je pravda, co je nové, je blud. (Vix: *Betrachtungen etc.*, vyd. z r. 1829, str. 32, 34.)¹⁾

3. *Autentičnost kánonu Písem svatých, jak ji připouštějí protestanté, zakládá se na tradici.*

Kdo neuznává svědectví otců církevních a sněmů, lehce může popřít pravdivost Písma, křest nemluvňat, ano i božskou přirozenost Pána a Vykupitele našeho Ježíše Krista, ba odvrci jednou ranou všecku víru. (Hickes: *Christl. Priesterthum*, svaz. 1. str. 145.) — Bůh, ku př. nikde nezjevil, že epištola sv. Pavla, jak se nachází dnes v Písmě, napsána jest od téhož apoštola. Písmo sv. samo o sobě nikde nejeví nezvratný charakter inspirace . . . (Hamond: *Abhandlung über die Haeresis*.) — Mohl-li někdo zfalšovati tradici, proč by byl nemohl zfalšovati i samo Písmo svaté? (Lessing: *Op. cit.*) — A jak medle dokáže Písmo, že je inspirováno? Všecka jeho autorita spočívá na inspiraci. Musíte dokázati tuto inspiraci Písma, abyste měli právo předkládati z něho jednotlivé pravdy k věření. Dokazujete-li inspiraci knihy některé tím, že tuto inspiraci předpokládáte, pak dopouštíte se sofismatu (klam-

¹⁾ Protestanté na jedné straně zavrhuji tradici a na druhé straně se jí dovolávají a ji přijímají. Tak ku př. jméno nejsvětější Trojice, křest dětí, svěcení neděle místo soboty, návštěva chrámů Páně, požívání masa a krve zvířat, dovolenost přísahy, nerozlučitelnost manželství i tenkrát, je-li jedna strana nevěřící, zavedení postu čtyřicetidenního — jak apoštolský původ toho všeho hájí biskup protestantský Beveridge ve svých »*Poznámkách ku kánonům apoštolským*« — všecka tato důležitá ustanovení připouštějí protestanté zároveň s námi, přes to, že o všem tom není v Písmě ani zmínky. Odvolávají se tedy pouze na — tradici. Pozn. spis.

ného závěrku), jemuž říkáme »petitio principii«.¹⁾ Pakli té inspirace nepředpokládáte, pak nemá svědectví Písma sv. jiné váhy než svědectví jakékoliv knihy profánní nebo církevní. Řeknete snad: z četných důkazů historických jde na jevo, že spisovateli knih svatých byli apoštolové, že psali pod vlivem inspirace Ducha Svatého, nemohli tudíž učití nepravdě a proto knihy jejich že jsou inspirovány. Dobrá! Ale odkud víte tohle všecko? Víte-li to z tradice, pak není pravda, že Písmo samo dokazuje svoji inspiraci; víte-li to z Písma, pak musíte dříve dokázat, že je inspirováno, a teprv pak žádati od čtenáře, aby svědectví Písma uznal za pravé. Z toho všeho soudím, že ze samotného Písma nelze dokázat pravost kánonu a inspiraci, nýbrž že důkaz ten možno provést jen pomocí tradice. (Lingard: Essais sur la vue comparative des églises de M. l'évêque anglican Marsh.) — Kdo by chtěl mermomocí trvati na »nespolehlivosti« tradice, došel by k důsledkům převážným, poněvadž autentičnost a původnost Písma svatého spočívá — a to v míře nemalé — na původní tradici. Totéž tvrdí Hoosker, Whitaker, Lardner, Paley a jiní. (Palmer: op. cit.)

4. *Sám Luther dovolává se tradice. Další výroky o tradici.*

Luther byl nucen dovolávati se tradice proti Karlšadtovi a jeho přívržencům. Tradice totiž vždy dávala slovům transsubstanciačním též smysl, jako Luther vykládal. Proto psal Luther r. 1532 Albertovi pruskému: »Tento článek víry věřen byl a uznáván ode všech od počátku církve křesťanské až na naše doby. Dokazují to jasně knihy otců církevních jak řeckých tak latinských. Toto nepřetržité svědectví

¹⁾ Toto sofisma náleží do kategorie oněch klamných závěrků, které obcházejí pravidla dokazování; jest to »idem per idem«, položím-li thesi, kterou teprv mám dokázat, za základ důkazu, tedy za věc už dokázanou! Sem patří též tak zvaná »sofisma fictae universalitatis« a »circulus vitiosus«. Viz: Stöckelovu »Lehrbuch der Philosophie I. 325 až 329. Pozn. překl.

církve je samo o sobě postačitelé, abychom pevně drželi se slov Písma a zavrhlí zpozdilé výklady sektářů. Jeť zajisté velmi nebezpečno, ba hrozno, dbáti výkladů čelících proti jednomyslnému svědectví, jednomyslnému učení, jednomyslné víře církve svaté a proti tomu, čemu církev učí po více než patnácte století« ... Faber, spisovatel knihy: »De antilogiis Lutheri« u Raynalda ad annum 1531 č. 57 podotýká, že Luther ve svrchu uvedené diskusi sám sebe odsoudil. (Menzel: Op. cit. svaz. 1 str. 262—3.) — Bez tradice nelze dokázati, že jak Starý tak i Nový Zákon obsahují slovo Boží. (Collier: Rechtfertigung der Gründe und Vertheidigung svaz. 1.) — Co se týká Písma svatého a tradice, je velmi pravdě podobno, že nemáte na své straně ani to ani ono, poněvadž nemáte oboje. (Waterland: Vertheidigung der Gottheit Christi, str. 459.) — Dlužno za to míti, že všecko, co přijali jsme za pravdu, aniž bychom se byli dopátrali původu, pochází od apoštolů . (H. Grotius: Votum pro pace Ecclesiae.) — Připustiti v jedné věci svědectví tradice a v jiné věci totéž svědectví zamítnouti je tolik, jako jednati bez rozvahy. (Reeve: Apologien, svaz. 1.) — Ochránil-li Bůh, podle našeho učení, Písmo svaté od porušení, proč by byl nemohl učiniti totéž v příčině tradice? (Lessing: Mémoires atd. svaz. 6.) — Neostýchám se vyznati, že dlužno vážiti si tradice právě tak jako spisův apoštolských (Hammond: Op. cit.) — Právě z Písma sv. jde na jevo, že celá nauka křesťanská byla švěřena biskupům jakožto nástupcům apoštolů podáním ústním a zároveň jim uloženo, aby nauku tu zachovávali a opět týmž způsobem svým nástupcům odevzdali. Ani ve spisech svatého Pavla, ani ve spisech jiného apoštola nenaleznete, že by byli podle jistého plánu ať už každý zvlášť nebo společně psali, čeho je k spasení třeba. Nezamýšleliť apoštolové nikdy sestaviti úplný kanon učení, obsahující všecko k věření potřebné a ke spasení . V epištole ku Thessalonickým (2, 6) činí se výslovná zmínka o tradici sv. Pavla a tudíž důsledně o všech tradicích apoštolských ať již ústních, nebo písmem, a zároveň odsuzují se ti, kdož pohrdají buď

tím neb oním. (Brett: O potřebě tradice.) — Je jisto, že apoštolové vyučovali živým slovem a že posílali epištoly proto, aby utvrdili lid v tom, čemu je byli učili ústně. (Zwingli: Opera, svaz. 11. str. 8.) — Jsem toho mínění, že ani částečné ani úplné znalosti Písma není nevyhnutelně třeba; jsou zajisté národové celí, kteří Písma nemají, a těm může učení ústní čili tradice úplně Písmo nahraditi. (Leibnitz u Bossueta: Oeuvres svaz. 11, Paříž r. 1778.) — Nechceme-li se dopouštět velikých chyb, nedržíme se — ať už v nauce ať v kázni — houževnatě domněnek svých nebo cizích. Zkoumejme záhy mínění církve celé nebo aspoň většiny křesťanův a držíme se toho náhledu, jehož se drží svorně křesťané všech věků. Jako podle Cicerona souhlas všech lidí platí za hlas přírody, tak i souhlas všech křesťanů nechť platí za hlas evangelia. Tak ku př. že musíme klanět se třem božským osobám od sebe rozdílným v Nejsvětější Trojici: Otci, Synu a Duchu svatému, že každá z nich jest Bůh a že přece jest to Bůh pouze jeden, že Kristus jest Bůh a člověk v jedné a téže osobě. . . Tyhle a jiné podobné články nejsou napsány výslovně ani v Novém ani ve Starém Zákoně a přece vždy věřili křesťané, že články ty o obojí Zákon se opírají, vyjma snad některé kacíře. Ti jsou však v náboženství totéž, jako obludy (monstra) v přírodě. (Beweridge: Collectio canonum prim. Ecclesiae; praef.) — Držíme se těch zásad, které nás spojují s církví katolickou (jak byla) v prvotních dobách křesťanství, kdy i učení křesťanské, i kázeň i bohoslužba byly jednotné. (Griffin: Der unterrichtete gemeine Christ. str. 1.) — Jest jisto, že od počátku evangelia Kristova až do sněmu Nicejského a dlouho ještě na to ve čtvrtém století církev katolická byla svorna v učení, v kázni a bohoslužbě. (Brett: Op. cit.) — Nikoliv, není třeba zavrhovati lehkomylně, co uznáváno za pravdu v prvních dobách, co ustanoveno na prvních koncilech a čemu učili otcové prvních století. (Pustkuchen-Glanzow: Op. cit.) — Musíme nevyhnutelně držeti se jednomyslného svědectví staré církve apoštolské z prvních pěti století po Kristu. Tenkráté požívala církev plné slávy

a stanovila stkvělé vyznání víry, jak nám je dochovali svatí otcové ve svých spisech; a tito otcové měli z větší části za své učitele buď samy apoštoly nebo jejich učedníky. (Dreier: Zweite Frage von der Schrift, r. 1663.) — Nelze věru pochopiti, jak se mohli protestanté odvážiti k hádce a disputu s církví katolickou v příčině tradice, když sami z větší části uznávají kromě symbolu apoštolského a symbolu Athanasiova i prvních pět oekumenických koncilův a jednomyslné učení prvotní církve — aspoň pokud se týká prvních pěti století — jak je vykládali otcové tehdejší. (Molanus: Cogit. priv.) — Připustíme-li tradici, na které spočívá církev katolická, pak jest vítězství na straně církve. (Tschirner: Zwei Briefe atd. 1836.) — Jest jisto nade vši pochybnost, že, kde je třeba v poradu bráti tradici, nutno přiznati vítězství katolíkům. (Socinus: Epist. ad Radecium.) — Kdo jen poněkud hlouběji vnikne do dějin církve, nemůže neviděti to faktum, že po celá první čtyři století církve všichni znali dogmata katolická jak v theorii tak i v praxi. (Gibbon: Memories, svaz. 1, kap. 1.)

5. Ve sporných otázkách náboženských je třeba rozhodčího.

Jest jisto, že Bůh, uznal-li za vhodné ve své dobrotě a moudrosti obdařiti spisovatele knih svatých nadpřirozeným vnuknutím, postaral se i o nadpřirozenou pomoc ve vykládání knih svatých, aby nikdo v příčině smyslu jejich mýliti se nemohl; jeť smysl Písma sv. na přemnohých místech nejasný. (Wegscheider: Institutiones theolog. str. 115.) — Jako Bůh jest Bohem pořádku a jako po právu božském církev katolická a apoštolská musí spravována býti moudře vládou hierarchickou, tak musí nevyhnutelně ona moc duchovní, aby nepřekročila hranice spravedlivé, opatřena býti týmž božským právem a míti celou moc nezkrácenou k vykonávání úřadu na spásu církve. (Leibnitz: Epistolae, část 1, str. 55, Lipsko r. 1733.) — Má-li zachovati se jednota v učení víry a má-li toto učení uchráněno býti neustálých přívalů v podobě různých náhledů, musí nevyhnutelně býti

nějaký nejvyšší soudce, nějaký rozhodčí. (Garve: Schriften). — Kde není takového soudce nejvyššího, tam nelze ukončiti rozepře a upevniti věrouku, jak tomu jest právě u dnešních protestantů. (Grotius: Votum pro pace ecclesiae čl. 8, sv. 4, str. 658, Basilej 1731.)

6. *O neomylnosti církve katolické.*

Články víry musí určeny býti nejen Písmem sv., nýbrž i tradicí a autoritou církve. (Grotius: Apol. discuss.) — Nelze blouditi, kde je Písmo svaté vůdcem a církev vykladatelkou Písma. (Robson: Sermo 15) — Kdyby někomu přišlo na mysl, že všichni kněží církve mohli upadnouti v blud a klamati věřící, jak pak vyloží a obhájí slova Kristova, který slíbil apoštolům a v nich i všem jejich nástupcům, že »s nimi zůstane po všechny věky?« (Bull: Defens. fidei Nic., předml., 1680.) — Církev musí míti vrchní hlavu, která by dbala pořádku, dohlížela na služebníky církve i na kněze, vykládající učení víry křesťanské, a rozhodovala cestou rozumu i autority ve sporných otázkách. Kdyby nebylo takové nejvyšší hlavy a biskupů, musilo by o ně býti postaráno. (Melancton: Epist. 202.) — Autorita nejvyšší hlavy církve je legitimní autoritou. (Leibnitz: Epist. ad Fabricium.) — Názory lidu křesťanského musí zakládati se spíše na autoritě než na rozumu. Kde takové autority není, nelze docíliti jednoty v náhledech, nelze rozhodovati ve sporech mužův učených. (Balguy: Epist. past. ad clerum.) — Nemůže-li Bůh lháti, nemůže církev blouditi. . . Právě proto církev svatá nemůže aniž chce strpěti nějaké lži nebo falešného učení. Slovo Boží musí vykládati církev, poněvadž ona ví v pravdě, čeho je potřebí, to jest, církev je sloupem a utvrzením pravdy, postaveným na skále svaté a přepevné, jest, jak se právem tvrdí, neomylná, poněvadž neomylné jest slovo Boží, které církev (ona) hlásá. (Luther: Epist. ad Albertum, ducem Borussiae, 1532; Opera, svaz. 7, str. 416.) — Symbolů víry nelze pochopiti bez neomylnosti. Slovo Boží, pokud není jasné, nemůže vykládati se všelijak. A zase na druhé straně, je-li pravda, že Bůh sám

použil lidí, aby se nám zjevil, je rovněž pravda, že ta ústa lidská, která sdělila nám slovo Boží, vedena byla Duchem svatým . (J a y e t: *Compte-rendu des débats du grand conseil du canton de Vaud* atd. str. 322.) — Protestantský klerus upírá církvi neomylnost jen proto, aby si ji mohl každý z nich sám přivlastniti. To je pravda jistojistá. (R o u s s e a u: *Correspondences*.) — Církev římská katolická, jsouc si dobře vědoma stavu věcí i vědouc ve své moudrosti, jaké zlo přinášejí roztržky náboženské, udělila vždy nejvyšší hlavě ducha neomylnosti proto, aby týž nejvyšší správce společnosti křesťanské byl s to, by jistě i autoritativně stanovil pravý smysl Písma sv. ve chvíli sporné. A jakkoliv Písmo samo jest němé, mluví za ně církev, kteráž provázena jsouc týmž duchem, jenž inspiroval knihy svaté, rozhoduje autoritativně o každé sporné otázce. (A r n o l d: *Principes de l'Église réformée*.) — Hlavní důvody pro činnou neomylnost církve odvozují se: 1. ze zaslíbení Ježíše Krista a z učení apoštolů, zvláště sv. Pavla, 2. z nejasných míst Písma sv., 3. z nedostačitelnosti soukromého úsudku a z obtíží, jaké kladli by výkladu Písma a tudíž celému náboženství lidé prostí, a tudíž z nutnosti, aby byl zde soudce neomylný, který by rozhodoval ve sporných otázkách. (D i d e r o t: *Encyclopédie*, atd. čl. *Infallibilité*.) — Co medle zaručuje církvi protestantské správnost toho neb onoho výkladu? Církev ta neměla a nemá jiných rukojmí, kromě mužů, kteří zase neměli a nemají většího práva k výkladu Písma než my všichni. Jejich úsudky zůstanou vždy pouze lidskými výroky. (E. Z i m m e r m a n n v »*Deutsche Kirchenzeitung*« 1825 č. 31.) — Křesťan, který věří pouze, co mu církev katolická k věření předkládá — a to je autorita na zemi nejctihodnější — nemusí se obávati, že pověra mu nějakými předsudky pomate rozum. To je možné pouze u lidí duchem slabých, a nikoliv u církve katolické . (D i d e r o t: *Op. cit.* čl. *Christianisme*) — Neomylnost katolického náboženství má právo na úctu i se strany nejdůkladnějších myslitelů. (G u i z o t: *Du catholicisme, du Protestantisme et de la Philosophie* v *Revue Française*

1838.) — Neomylnost viditelné církve, toto dogma u katolíků velmi důležité, nelze vyvrátiti. (Christlicher Diogenes, sv. 1, str. 44.)

7. *O koncilech oekumenických.*

Není nic důstojnějšího na světě nad učitelský úřad koncilu oekumenického. (Leibnitz: Brief an die Herzogin, sv. 2., 1694.) — Podle pravdivého zaslíbení Kristova nemohou nástupcové apoštolů, shromáždění, aby rozhodovali o podstatných člancích víry, mýliti ani sebe ani nás. (Bull: Op. cit., str. 1.) — Od té doby, co Bůh slíbil církvi svoji ustavičnou pomoc, nemohl dopustiti, aby blud zvítězil nad pravdou ve člancích víry, jak je stanovily koncily oekumenické. (Molanus: Explicatio alt. method. reunionis Ecclesiae.) — Nebude-li brzy konec světa, nezbude než k vůli stavení rozličného výkladu bible a tudíž k vůli jednotě náboženské vrátiti se opět k dekrétům koncilů. (Luther: Epistola contra Zwinglium.) — Dekrety koncilů platí, jak známo, v církvi katolické za inspirované samým Duchem Svatým a tedy za pravdy božské. (Hoffmann v časop. Protestant č. 3, 1827.) — Žádná novější autorita nedomůže se tak posvátného charakteru, jako neomylná autorita koncilů v církvi katolické. (G. Sandová: Lélia, sv. 2, str. 44.)

8. *Bůh jest se svojí církví až do skonání světa.*

Vzdávej každý se mnou díky Ježíši Kristu za to, že zachovává na zemi způsobem velice zázračným jednu jedinou církev . . tak že se tato církev nevzdálila od pravé víry ni žádným dekrétem . . Kdo to popírá, popírá svatou církev Kristovu. Popírati tedy církev je totéž jako odsuzovati Krista Ježíše, apoštoly i proroky. Vždyť od těch pochází článek víry naší: »Věřím v církev Kristovu«. A Pán sám dí u sv. Matouše (28, 20): »Já s vámi jsem po všechny dny až do skonání světa.« A sv. Pavel dokládá v 2. ep. k Timotheovi (3, 15): »Církev je sloup a utvrzení pravdy« Z toho následuje, že, jako Bůh nemůže lháti, tak ani církev nemůže odchýliti se od pravdy. A toto není nikterak můj náhled, nýbrž

je to výrok samého Ducha Svatého. (Luther u Bossueta: Hist. des variat., kniha 1, č. 21. — Epist. ad Albertum, ducem Borussiae, 1532.)

9. *O koncilu tridentském.*

Ctihodných otců, shromážděných na koncilu tridentském, záslužným dílem jest posvěcení nauky katolické, čerpané z Písma svatého a z tradice apoštolské. (Fessler: Geschichte svaz. 8, str. 384.) — Stvrdila-liž kdy církev katolická fatalismus nebo quietismus? Pelagius zajisté byl odsouzen proto, že popíral dogma o milosti. A zdaliž nebyli klatbou stíženi Manichejští, Priscillianisté a jiní, kteří popírali svobodnou vůli člověka? Či koncily v století pátém nenalezly ozvěny v koncilu tridentském? . O století později nacházíme v jansenismu zakuklený kalvinismus; zdaliž neozvals se proti tomu církev? . . (E. Saisset v Revue des deux mondes 1845, únor.)

10. *Protestantský princip o svobodném badání v bibli jako jediném pramenu víry je nebezpečný, Písmu odporující a záhubný.*

Písmo svaté je bez užitku pro toho, kdo mu nerozumí, a nebezpečno pro toho, kdo mu špatně rozumí. Že pak Písmo není spolehlivým a dostatečným prostředkem k ukončení sporů, je patrné z toho, že ti, kdož se drží Písma a jenom Písma, vždycky v něm najdou, že jejich strana má pravdu a strana protivná nepravdu. (Literární věstník v Jeně 1821 č. 48.) — Ti, kteří chtějí stanovit články víry pouze z Písma, dělají z Písma něco, čím Písmo není a býti nemůže, čím podle vůle Kristovy býti nemá, čím samo býti nechce a čím v prvních stoletích křesťanských ani nebylo. (Delbrück: Philipp Melancton.) — Kdyby reformátoři byli předvíдали, co obsahuje v sobě princip, že Písmo jest jediným pramenem víry, jakož i ty dalekosáhlé důsledky tohoto principu, na kterém Luther zbudoval svoje učení, byli by zajisté sami i s Luthrem se vzdali této své práce. (Plank: Op. cit. svaz. 6, str. 703.)

11. *Týž princip je pro obecný lid nemožný a pro učeného velmi těžký a nespolehlivý, je i neupřímný, nedůsledný.*

Svobodné badání prostřednictvím bible bylo příčinou reformace; leč totéž svobodné badání je pro obecný lid nemožností. (Jurieu: Lettres contre l'Histoire des variat.) — Zdaliž je schopen obecný lid těžiti z volného výkladu bible? Zajisté nikoliv. (Correvon: Compte-rendu . . str. 156.) — Kde kdo jest, má a může pronášeti úsudek o věcech, ve kterých sami učenci jsou v pochybnostech a různého náhledu. Ten nejprostší věřící musí, chce-li si býti svou věrou jist, dříve rozluštití otázky o authenticity, kritice, historii Písma svatého . . Jest to úkol tolik těžký, neřkuli nemožný, na který veliká většina křesťanského lidu nikterak nestačí. (Scherer, protestant. profesor v Ženevě, v La critique et la foi.) — To množství různých vydání Písma je na obtíž i nejučenějším čtenářům bible. Jediná různost v punktaci, jediná parentese, jediná písmenka, jediný přízvuk může dáti celé větě jiný smysl. Mnohá místa mají různý smysl, a tu je třeba rozeznávatí mezi výkladem duchovním, mystickým nebo analogickým. V bibli je tolik figur řečnických, tolik metonymií, ironií, zvláštností a odchylek jazykových, že skoro se zdá nemožným, vystihnouti vždy pravý smysl . . Jsou v Písmě tajemství, která nelze pochopiti i přes to, že podána jsou srozumitelně, a která zůstanou vždy našemu omezenému rozumu nepochopitelná. A konečně i ten obvyklý postup při výkladu Písma je pochybný, nejistý, velmi vratký. Z toho všeho následuje, že ani ti nejučenější vykladači, kteří by právě pro svoji učenost měli pravý smysl Písma vystihnouti, nezasluhují plné víry . . (G. Taylor: Liberty of prophesying, díl 4.) — Kdo má jen trochu filipa, pozná opravdu, že v Písmě je mnoho nejasných míst jak po stránce dogmatické, tak i co se týká morálky. (Heilmann: Compend. theolog. dogm. 1761, str. 38.) — Mnohem obtížnější jest porozuměti Písmu než Homerovi, nebo Thukydidovi, nebo Polybiovi nebo kterémukoliv řeckému spi-

sovateli. (Ernesti: De difficult. N. T. recte interpret.) — Chceš-li čísti Písmo s prospěchem, musíš dobře znáti hebrejsky, býti i jinak velmi sečtělý, důkladně vyznati se v historii, kritice, archaeologii, chronologii, geografii, fysice a v jiných příbuzných vědách . . (Wieland: Vermischte Aufsätze, kap. 1.) — Zkušenost ostatně dokázala již, že kdykoliv ve sporech theologických běře se útočiště pouze k Písmu, spory takové nemívají konce, poněvadž každý vykládá Písmo po svém způsobu . . (Grabe: Epist. ad regem Borussiae . .) — Přes svůj velmi obtížný výklad je Písmo neustále v nebezpečí, že je lidé překroutí, poněvadž je podrobují svobodnému výkladu. Z toho plyne, že musí býti nevyhnutelně výklad jeden, a to zákonem ustanovený, authentický, slavný . . V té příčině jedná církev katolická zcela správně. (Krug: Philosoph. Gutachten in Sachen des Rationalismus, 1827.) — Reformation praví: Nesmíte za pravdu uznati leč to, co jasně vidíte, po důkladném zkoumání bible . . Ale kde běží o uznání symbolu, to je jiná, to není třeba vašeho úsudku, zkoumání Písma a výsledku toho zkoumání, nýbrž dlužno prý držeti se prostě symbolu. To je na tom církev katolická mnohem lépe. Ta soudí zcela logicky, dí-li: Já jsem neomylná; v tom a v tom koncilu rozhodli jsme, že to a to učení je správné, přijměte tedy to učení beze všeho zkoumání . . Vy máte odvalu volati se svatým Pavlem: »Všecko zkoumejte!« a doložiti: — »a co dobrého jest, toho se držte« — a sami lžete. Vy v pravdě doporučujete věřícím a kandidátům kazatelského úřadu svobodné zkoumání Písma pouze na oko; doporučení takové je neupřímností ve vašich ústech. Měli byste zcela otevřeně říci všem: Nelam si nikdo hlavy hledáním pravdy v Písmě . . . čti každý naše věroučné formule a konfesse, a té četby se drž jakožto bezúhonné . . (Chenevière: De l'autorité dans l'Eglise réformée str. 67.) — Lid je úplně o tom přesvědčen, že my (protestantští kazatelé) uznáváme Písmo za pravidlo víry a že všichni v něm mohou čísti a je vykládati po své chuti. My v řečech sice hájíme autoritu Písma, ve skutečnosti však podkládáme Písmu úskočně a

obratně vlastní svůj výklad a dogmata k věření odvozená právě z tohoto výkladu .. Je tedy vlastně každý prostý kazatel nebo pastor absolutním papežem svého stáda. (Steele v »Angl. pozorovateli«.) — Od té doby, co reformátoři považují Písmo za jediný pramen bohosloví a zavrhuji učení katolické církve, učení to dědičné, a s ním i kanony koncilův oekumenických, nemůže Písmo jinak vykládati se leč z důvtipu lidského, jiné autority není, a pomocí znalosti řečtiny a hebrejštiny, pak antikvit, historie, geografie, národní politiky, zkrátka i vědecky. (Bretschneider: *Der Simonismus und das Christenthum*, str. 195.) — Axioma, podle kterého prý Písmo jest jediným principem bohovědy, způsobilo v theologii protestantské nauky vzájemně si odporující. (Langsdorf: *Blössen der protest. Theol.* 1829, str. 623.) — Kdo se drží toho principu a provádí ho až k nejkrajnějším důsledkům, ocitne se konečně v rozporu se sebou samým. (Marheineke: *Ueber die Stellung des liturgischen Rechtes* 1825, č. 63.)

Luther prohlásil ve svých theologických rozpravách, že Písmo jest jediným pramenem víry. Je to formule prastará a důsledky z ní vycházející byly uznány dávno již za kacířské a prohlášeny za velmi nebezpečné podstatným a základním pravdám křesťanským. Už před Lutherem dovolávali se někteří odpůrcové papežství svědectví Písma, aby zamaskovali útoky na papeže činěné; tak ku př. Petr Valdus, Wicleff, Hus a jejich přívrženci. V Písmě, říkali, je učení úplně odporné tomu, čemu učí papežové. (Menzel: *Op. cit.* sv. 1, str. 23.) — Jakmile prohlásíme Písmo za jediný pramen naší víry, mohou sociniani při svoji považovati za vyhranou. Jejich principem jest, že pravdy náboženství křesťanského nutno dokazovati pouze z evangelií a z listův apoštolských. Nuže, ariani, ti nepřátelé božství Kristova, byli první, kteří se řídili principem socinianským. (Lessing: *Nöthige Antwort auf eine sehr unnöthige Frage*, 1778.) — Charakteristickou známkou všech kacířů za všech dob jest, že odvolávají se na Písmo. (Pustkuchen-Glanzow: *Op. cit.*) — Jest jisto, že sou-

kromý a individualní výklad Písma jakožto protiva proti učitelskému úřadu církve katolické jest pramenem všech haeresí od prvopočátku křesťanství až na naše doby. (Kalvín: Epist. et resp.) — V církvi katolické nebylo a není od nanebevstoupení Páně až po naše časy nikoho, kdo by byl útočil proti autoritě Písma. Ale u nás, protestantů, co se stalo z Písma?! Jaké to monstrum! A to chceme býti křesťany? Zuby, nehty se bráníme proti výčitce racionalismu a přece vytrhujeme zcela chladnokrevně celé knihy z Písma. (Roos: Christl. Glaubensbekenntniss 1773.)

(Následují některé doklady.)

Hned z počátku odvážil se Luther zavrhnouti autentičnost apokalypse sv. Jana a epištoly sv. Jakuba. (Knapp: Vorlesungen über die christl. Glaubenslehre 1827, sv. 1, str. 65.) — Po náhledu pánů de Wette a Vetera nepochází prý Pentateuch od Mojžíše. (Leo: Vorlesungen über die Geschichte des jüdischen Staates, 1828.) — Gramberg míní — jako de Wette — že historická autorita knih »Chronicon« (Paralipomenon) je velice pochybná (Wegscheider: Instit. theolog. Christ. str. 119.) — Po mém náhledě ani Samuel ani Esdreáš nejsou spisovateli knih stejnojmenných (Karlstadt: De canonicis scriptis, 1520.) — Mám za to, že kniha Ruth je znamenitý obrázek rodinného života. Knihy Esther ani Luther si nevážil. Kniha Judith je zbožný román, ale jen román. V knize Tobiašově jsou pověrečné náhledy o dobrých a zlých andělech. Některé žalmy nesou na sobě známku nedokonalých ideí mravních z dob prastarých. Píseň písní nutno míti za milostnou báseň, ve které čistá láska a věrnost manželská se opěvují ve formě allegorické. (Haffner: Einleitung atd. 1819.) — Knihu Jobovu považuji za báseň dramaticko-náboženskou, nikoliv však za knihu Bohem inspirovanou, rovněž tak i sbírku žalmů. Totéž soudím o spisech Šalamounových. Spisy, o nichž je řeč, totiž: epištola k Židům, druhá epištola sv. Petra, epištola sv. Judy ap., zjevení sv. Jana, neobsahují učení dogmatického. (Bretschneider: Handbuch der Dogmatik, svaz. 1, str. 93.) — Mnozí spiso-

vatelé popírají, že by byli proroci bývali omilostěni nadpřirozeným zjevením. (R o s e: *État du protestantisme en Allemagne*, 1826, str. 158.) — Je pravděpodobno, že v Novém Zákoně nezachovalo se netknuto čisté učení Ježíše Krista. (A u g u s t i: *Theolog. Monatschrift* č. 9.) — Mám za to, že první tři evangelia: sv. Matouše, sv. Marka a sv. Lukáše, jsou kompilace podle starého evangelia aramejského. (G. Eichhorn: *Bibliothek der bibl. Literatur*, svazek 5, strana 761, 996.) — Mám za to, že žádné ze čtyř evangelií nemá za spisovatele toho, jehož jméno nese. (G e i s s e: *Paradoxa* . . 1823.) — Co se týká zjevení svatého Jana, zavrhuje je většina dnešních exegetů protestantských. (A l l g e m. *Real-Encyklopedie* 7. vydání, svaz 6.) — Nuže, kde ocitla se dnes bible, to pravidlo naší víry, pakli jedni zavrhují některou epištolu sv. Pavla, jiní zase evangelium sv. Jana a opět jiní ostatní tři evangelia? (M ü l l e r v »Minervě«, časop. protest., 1809.) — Zkomolujeme Písmo, jen abychom je přizpůsobili svým domněnkám. (Z a n c h i u s: *Epist. ad Hormium*.) — Písmo svaté nelze jinak uchrániti před protestanty, leč tak, že je uschováme ve svatyni katolické. (E. Q u i n e t: *Le christianisme et la révolution française*).¹⁾

Protestanté rozdělení jsou v bezpočetné sekty a podle jejich vlastního přiznání mají změny v nauce náboženské neblahý vliv na mravnost lidu i na celou společnost. (W. C o b b e t t: *Op. cit.* svazek 1, strana 98.) — Slovo Boží, které může míti význam a smysl pouze jediný, má podle principu protestantského smysl tisícový u lidí . Každý najde si v Písmě, co sám chce V protestantismu hnízdí

¹⁾ Luther přeložil Písmo, ale Zwingli prohlásil tento překlad za porušený a špatný. Kalvín přeložil Písmo, ale Dumoulin, kazatel kalvínský, uznal, že překlad ten je porušením textu a plný chyb a bludů. Zwingli pořídil také překlad a lutheráni prohlásili jej za bludný. Překlad Oekolampadiův a jeho soudruhův uznal Beza za bezbožný, a Bezův překlad uznali zase za bezbožný doktoři basilejští. Kazatelové ženevští rovněž vydali překlad Písma a král Jakub I. prohlásil jej za všech nejhorší a nejnevěrečtější . Pozn. spis.

veškero ptactvo nebeské ve větvích toho velikého stromu, Písma totiž, od netopýra až po orla. Nový systém náboženský zasluhuje pojmenování anarchie nebo tyranie . . Jednota panuje pouze ve vyplácení služného pastorům. Všichni kazatelé a duchovní jsou placeni z jednoho a téhož důchodu, a vysocí hodnostáři církevní jsou výběrčími v okrese. (Vinet: *L' église et les confessions de foi*, str. 27, 29, 41.) — Naše církve stanou se jednou jakýms pandémoniem, ve kterém každá výstřednost a blouznění, každý blud i poloviční pravda může po libosti se roztahovati a si hověti. (Archives du Christianisme, 1838.). — Ve věcech náboženství a království Božího se týkajících panuje u nás hotový zmatek babylonský. (Ueber die Grenzlinie der Aufklärung str. 31. — *La tour de Babel sur les rives de Léman*; v Ženevě r. 1835) — Z církve protestantské stává se očividně babylonská věž. (Müller: *Sämmtliche Werke*, svaz. 7, str. 195.)

HLAVA XVI.

O hierarchickém zařizení církve katolické.

1. *Není církve bez kněžství.*

Kněz je jediným prostředníkem mezi Bohem a ubohými hříšníky laiky. (Círk. noviny berlínské 1855.) — Předmětem všech úkonů kněžských jest mravní spojení a usmíření Boha s lidmi. (Literární listy v Jeně 1824, č. 11.) — Kdo přinášejí oběť, jsou kněží, a co kněz přináší, jest oběť. Jen tací lidé, kteří vidí v kněžství pouze podvodný vynález, panovačnost, pýchu a despotismus, mohou tvrditi, že oběť je pozdější než kněžství (Marheineke: Symbolika katolicismu a protestantismu.)

2. *Kněžství katolické jest legitimní.*

Pravé kněžství existuje v církvi papežské. Konečně je jisto, že svěcení na kněžství zachovalo se v církvi římské; Luther byl svěcen v církvi římské, rovněž tak Zwingli, Beza a jiní. (J. Crocius: Anti Becan., controver. 12.)

3. *Hierarchie římská sahá původem až do dob apoštolských.*

Církev katolická má hierarchii již od prvních dob apoštolských. (Pustkuchen-Glanzow: Op. cit.) —

Hierarchie biskupská sahá až k prvotní církvi. (Horst: *Misteriosofia*, Frankfurt, 1817.) — Episkopát není institucí římsko katolickou, nýbrž všeobecně křesťanskou, již z prvotní církve, kterou prý protestantismus — jak se honosí — k novému životu vzkřísil. (Pustkuchen-Glanzw: *Op. cit.*)

4. *V církvi katolické je papež, jsou biskupové a kněží.*

Je nepopíratelno, že nejstarší otcové církevní svorně mluví o nejvyšším biskupu v církvi. (Pfaff: *De orig. juris Eccl.* čl. 3.) — V dobách nejstarších nacházíme přesně ustálený rozdíl mezi biskupy a kněžími. Není třeba pozastavovati se při této otázce, poněvadž dějiny pravdu tu stvrzují. (Horst: *Op. cit.*) — Vyšší církev anglikánská samojediná je stejného mínění s církví římskou, že musí býti na biskupa svěcen, kdo světí kněze, sic jinak svátost tato není platna... Církev anglikánská nižší (presbyterianská) považuje biskupský úřad za instituci světskou. (Baumgarten u Hoeninghause *Op. cit.*, svaz. 1. kap. 4.) — Církev lutheránské švédská a dánská uznávají svěcení biskupské, ale jakožto účtyhodný zvyk, a proto upírají biskupům všechna práva a všechny praerogativy s biskupským svěcením spojené. (Munter v »Magazin« č. 1., str. 834.) — Sociniani, anabaptisté, kvakeři atd. zavrhujíce biskupství vzdalují se od víry apoštolské. Ostatně nemohli tyto sektáři nikdy dokázati, že zachovali si pravou víru, odtrhnuvše se od pravé církve. (Vix: *Op. cit.* str. 72., 73.) — Jednota a logičnost, kterými honosí se hierarchická zařízení v katolické církvi, chybí v hierarchii protestantské (Fessler: *Op. cit.* svaz. 7. str. 677.) — Jak protestantismus, tak katolicismus uznávají nejvyšší neviditelnou hlavu, ale katolíci mají mimo to nejvyšší viditelnou hlavu. Ta jest středem všech dioecesi v církvi, jako biskup je středem všech farností v diocesi a farář středem všech svých osadníků. (Kleuker u Esslingera: *Apologie de la religion catholique*, Freiburg, 1836, překl. franc. § 4.) — Hierarchie v církvi katolické je právem božským; proto náleží církvi právo souditi ve vlastní věci a zároveň moc rozhodčí. Násilí

dopouští se tedy moc světská na moci duchovní, usiluje-li určovati práva křesťanské katolické hierarchie, ustanovené od Boha samého, jak dí koncil tridentský. (Mirabeau u Mauryho: Discours sur le constitution civile du clérge) — My protestanté nevíme ještě, koho se máme držeti ohledně naší církevní moci, a musíme ku této moci teprv položití základ. Katolíci však mají svá práva, a ta jsou pojištěna a nezadatelná, a proto dobře mají, že se těchto svých práv pevně drží. . (Freimüthige Sachsen-Zeitung 1853 č. 92.) — Církev katolická nikdy nedala se vésti státem To musí se jí přiznati; nikdy nesklonila se pode jeho otrocké, aniž obětovala svoji neodvislost jakékoliv přízni Má své zákony, svá pravidla, svůj rozum; náleží sobě samé, sebe samu poslouchá, sebe samu ctí. Štítem jest jí nauka, že všecka pravda vychází od stolice apoštolské, a proto drží se pevně svého a odkazuje světskou moc do patřičných mezí (Vinet: Essai atd. str 301. 369)

5 *Hierarchie u protestantův.*

Kdo nestranně zkoumá celé zřízení hierarchické v církvi protestantské, sezná snadno, že ve zřízení tom není ani jednoty, ani pravdy. (Ullmann: Theolog. Studien u. Kritik, 1832, str. 301.) — Reformace nemá ve své hierarchii nejvyšší hlavy a tudíž nemá jednoty. (Fessler: Op. cit.) — V církvi protestantské není hlavy, která by autoritou a mocí svojí církve se zastala a víru hájila proti různým útokům nepřátel jak vně tak vnitř; nemá sluhů, kteří by svojí důstojností a vážností dodávali zřízení hierarchickému patřičného lesku a uplatňovali tak svůj vliv vůči veřejnosti. (Církevní noviny darmšadtské 1825 č. 13.) — Státní církve ve vlastním slova smyslu jsou vynálezem reformace. . . Ta, odtrhnuvši se od církve římské, musila hledati si jinou hlavu a to buď v lidu nebo v moci světské. Podle svého principu měla se obrátiti k lidu; leč toho se celkem neodvážila, a aby přece nezůstala bez autority viditelné, uchýlila se k moci světské a a panovníka světského udělala svým »biskupem«. To jsou tedy ty naše státní církve: episkopát světského ramene. A tak staré také nejsou ty státní církve;

datují se od století 16. Dobře jim sluší pojmenování: »protestantský abortus«. (Vinet: Op. cit. str. 362, 363.) — Náboženství, které má v každé zemi zvláštní nejvyšší hlavu, musí se podrobiti potřebám státním a podobá se každé jiné státní instituci, jako na př. je pošta nebo celnictví; při tom pozbývá svého charakteru, jakožto instituce božská. (Oken: Neue Bewaffnung 1814.) — Každá náboženská společnost, právě jako politická, musí býti zorganizována a sjednocena jako údy v těle a míti svoji hlavu, nemá-li se rozpadnouti. (Ammon: Die unveränderliche Einheit, 1827.) — Kdo má nejvyšší vládu a rozhodující »veto« ve věcech náboženských a nepodléhá kontrole některého suveréna, jest — papež. (Harms: Saetze atd. 1818.)

6. *Sv. Petr hlavou církve; byl v Římě, založil tam církev.*

Ježíš Kristus ustanovil sv. Petra hlavou své církve. (Cobbett: Op. cit. svaz. 1. str. 38.) — Klíče jsou symbolem moci Ježíš Kristus chtěl říci: Tobě dám nejvyšší moc ve své náboženské společnosti. Co se týče výrazů: »svázati« a »rozvázati«, jsou to symboly, znamenající v hebrejštině moc přesně stanoviti, co je dovoleno a co není dovoleno. (Reinhard: Vorlesungen ueber die Dogmatik 1812 str. 633.) — Ustanovení Kristovo u sv. Matouše (16, 19) dává sv. Petrovi právo, aby vydával božskou autoritou zákony prospěšné — po svém vlastním uznání — celé církvi; právo a moc, která nemohla po zřízení církve náležeti nikomu jinému (Doederlein: Institutiones Theologiae christ., svaz. 2. str. 226) — Ježíš Kristus odevzdal rozličnými slovy jisté prvenství ve své církvi Petrovi. (E. Renan: Vie de Jesus, str. 158) — Je nade vší pochybnost jisto, že sv. Petr byl prvním z apoštolů a že pořádek ten Bůh sám ustanovil. (Fabricius: Vertheidigungen 1707.) — Ježíš Kristus svěřil sv. Petrovi nejvyšší moc, vyšší než druhým, a ustanovil ho viditelnou hlavou církve se všemi přednostmi co do autority a pravomoci, jak se sluší na nejvyšší hlavu. Všichni otcové církevní uznávají ve svých spisech primát sv. Petra. (Marheineke: Op. cit.) —

Všichni uznávají, že autorita Petrova vyplývá ze slov: »Ty jsi Petr a na té skále vzdělám církev svou« atd. . . . Každý souhlasí v tom, že Petr je prvním mezi apoštoly. (Luther: Comment. in cap. 16 Matth. — Disp. Lipsien. Tedy už po »reformě«!) — Petr byl hlavou apoštolů, toho nikterak neupírám. (Kalvín: Traité de la réforme de l'Église.) — Pravý křesťan nemůže popírat, že sv. Petr byl v Římě. (Grotius: Adnotat. in Nov. Test. ad I. Petri) — Toto faktum dokazuje celý starověk. (Baratier: Disquisit chronol. de success. Episc. Rom.) — Svatý Petr nejen že v Římě byl, nýbrž on v témž městě i církev založil. Kdo by tohle popíral, dokázal by, že je padlý na rozum. (Cave: Vom ersten Christenthum.) — Byl by to skutečně skepticismus vyššího stupně, kdyby někdo chtěl v pochybnost uváděti toto faktum historické, stvrzené celou křesťanskou starobylostí. (Neander: Historie církevní svaz. 1) — Sv. Petr oslavil církev římskou svojí mučednickou smrtí. (Cave: Op. cit) — Co se mne týká, mám mučednickou smrt sv. Petra v Římě za věc nespornou, poněvadž všichni spisovatelé ji dokazují. (Kalvín: Instit. kn. 4. kap. 6. § 15.)

7. *O primátě, autoritě a moci papeže římského.*

Poněvadž Ježíš Kristus založil církev svoji pro všecky časy, nemohl primát zároveň s Petrem zemřít (Marheineke: Op. cit.) — Čtěte evangelium sv. Matouše (16, 18—19) a sv. Jana (20, 15 násl.) a tam naleznete, že buď musíme upřítí Písmu svatému veškeru pravdivost, anebo vyznati, že sám Ježíš Kristus přislíbil věřícím všech budoucích věků nejvyšší hlavu církve. Sv. Petr zemřel v Římě smrtí mučednickou kolem r. 60 po Kr. Ale po něm nastoupil jiný, a my máme toho jistotu, že řada nástupců Petrových až do dnů našich je nepřetržitá a nepřerušená. Je ovšem pravda, že pronásledování církve v prvních třech stoletích bránila velmi často nejvyšším biskupům, nástupcům sv. Petra, vykonávati veřejně svoji pravomoc, ale jest rovněž tak pravda, že nástupcové sv. Petra vždy existovali, že vždy byl jeden nejvyšší biskup, jehož vrchní moc celá církev uznávala, totiž všichni

křesťané. Každý papež na stolec Petrův usednuv je hlavou církve, moc a autoritu jeho uznávají všichni biskupové a všichni duchovní křesťanští všech národů. (Cobbett: Op. cit.) — Uznáváme-li rozumem zdravým římského biskupa za prvního mezi všemi, činíme tak proto, že apoštol sv. Petr založil a řídil církev římskou a před svou mučednickou smrtí ustanovil svého nástupce na svatém stolci. (Leibnitz v Exposition de l'esprit de Leibnitz str 305.) — Vyznáváme nepokrytě, že staří otcové církevní uznávali primát církve římské jakožto té církve, ve které se nachází stolec Petrův a jejíž všichni biskupové byli vždy považováni za nástupce sv. Petra. (M. Bucer: Praeparat ad concil. Trident.) — Jest to nade vši pochybnost jasno a slavně prohlašuji, že není nikoho ani mezi protestanty ani mezi pravoslavnými, kdo by popřel, že papež římský nebyl prvním v církvi obecné a prvním mezi patriarchy. (Blondel: Primauté de l'Eglise, str. 597) — Připouštíme primát Petrova episkopátu a posloupnosti papežů od téhož apoštola. Puffendorf a Grotius vyjadřují se ve prospěch primátu římské církve, její hierarchie a posloupnosti biskupů tak přesvědčivě a jasně, že ani Luther, ani Kalvín ani Magdeburští centuriatoři se neodvážili vyvracetí tato tvrzení. (B. de Starck: Entretiens philosophiques sur les différentes comunions chrétiennes, Paris 1821.) — Primát papeže jest primátem »honoris et jurisdictionis«, kterého požívá papež jakožto nástupce sv. Petra nad ostatními biskupy. V tom shodují se všichni, že primát ten náleží papeži a svaté Stolicí, a to právem božským, leč nevykládají všichni stejně, v čem tato práva jurisdikční a autoritativní záleží. Běží o to, vyšetřiti, zdali papežové požívali vždy těchto předností. Učení koncilů, otců církevních, provozování této moci se strany papežů za souhlasu panovníků mluví pro primát papežů . . (Diderot: Encyclopédie, čl.: Primauté du pape.)¹⁾ — Bylo by

¹⁾ Ve článku, z něhož uvedený citát jest vzat, uvádí Diderot obšírně data z historie církevní a patristiky, jakož i z historie koncilů. Pro účel našeho spisu dostačí kratičký výtah. Pozn. překl.

nutno opsati dlouhou řadu jmen, kdybychom chtěli uvést jen ty nejznamenitější a nejslavnější papeže. Na stolci Petrově bylo daleko méně špatných papežů, než panovníků na trůnech světských, a chyby papežů nebyly by zaznamenány, kdyby nebylo zjevného přitom úmyslu, totiž v nenávist uvést a zostuditi papežství. (Herder: Op. cit.) — Zřeli jsme papeže, nástupce sv. Petra, zbožné, spravedlivé, svaté muže. Není se čemu diviti, že dlouholeté spory mezi císaři a papeži, urputný boj za svobodu Říma s císaři německými i s papeži a konečně schisma východní, to vše bránilo papežům tehdejší zvoleným žítí tak, jak by byli žili za časů pokojných. Ostatně nemohla-liž pokazenost mravů zachvátiti i papeže? Každý člověk je z pravidla odchovancem své doby a zřídka se vyšine nad současné mravy. Chyby několika papežů nemohou upadnouti v zapomenutí. Leč k čemu vlastně staví se na pranýř chyby papežů? . . . Kdo chce psáti dějiny papežů, musí býti úplně prost všeho strannictví. (Voltaire: Histoire universelle; Avis à Norberg, aumônier luthérien de Charles XII.) — Bůh postavil trůn svého náboženství do středu světa a na týž trůn vyzvedl jediného velekněze (biskupa římského), k němuž všichni zraky mají obracet, aby udrželi se v jednotě co nejpevnější. (Kalvín: Instit. VI. § 2.) — Řím byl druhdy matkou všech církví, stolice římská jest ve veliké úctě a vážnosti u starých křesťanů. (Týž: Instit. XIV.) — Vyznávám, že církev římská používá nejvyšší autority; není ani na nebi, ani na zemi, vyjma Ježíše Krista, co by jí bylo rovno . . . Víra celého světa má se tudíž přizpůsobiti víře římské. (Luther: Epist. ad Leonem X. 3. března 1519; Loci communes.)

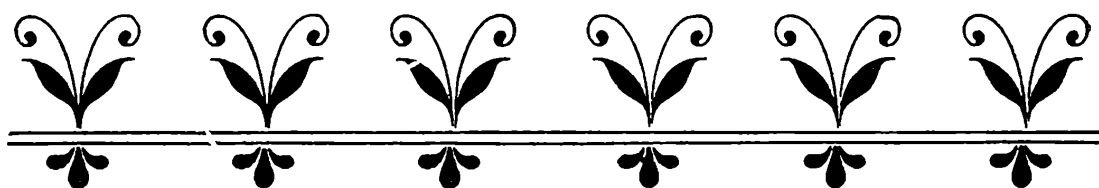
Společnost křesťanská velebí Řím jakožto matku svou a vůdkyni duchovní. Svaté stolice poslušni jsou křesťané i v nejzazších končinách země. (Jindřich VIII. v Assertio septem Sacramentorum, Paříž 1662.) — Církev římskou považuji a uznávám za naši církev mateřskou. (Jakub I., král anglický, v parlamentě r. 1603.) — Nemáme jiného učení kromě učení církve římské. Jsme ochotni býti jí po vůli, bude-li k nám

tak laskava, jako je štědře laskava k ostatním svým dětem. Jsme ochotni vrhnouti se papeži římskému k nohám a uznati hierarchii církve římské, jen neodmítne-li nás. . . Jako jsou biskupové, kteří spravují několik dioceesí, tak řídí papež římský všechny biskupy. . . Konečně je nutno, aby byla nějaká nejvyšší hlava, která by vládla celým množstvím. . . Monarchie papežská mnoho prospívá k zachování jednoty u víře mezi tolika různými národy. (Melancton: Epist. ad legat. Campegium; Op. svaz. 1. str. 27; Epist. 17.)

Církev je tělo sestávající z mnoha údův a hlavou jeho je biskup římský. To plyne nutně z principu svrchovanosti, které požíval z ustanovení Kristova sv. Petr nad ostatními apoštoly. Jednota pod jedinou nejvyšší hlavou je nejlepším prostředkem proti každé roztržce, jak tomu učí Písmo a jak dokazuje zkušenost. (Grotius: In consult. Cassandri annotati, 1642, str. 61.) — Jest nade vši pochybnost, že správa církve musí nezbytně býti monarchická. Potlačení autority papežské natropilo ve světě nesčetných různic. Důkaz máme na protestantech; ti drobí se mezi sebou a rvou jednotu vlastníma rukama, protože není u nich nejvyšší autority, která by řešila přčetné ty spory a hádky. (Puffendorf: De monarchia Pontif. Rom.) — Uznávám, že způsobili jsme veliké škody církvi, zamítнувše v přenáhlenosti a v nerozumu autoritu papežovu. Dnes je lid bez vůdce, ale také — bez uzdy. (Capito: Epist. ad Farelum.) — Poněvadž církev tvoří pouze jedno tělo, musí nevyhnutelně právem božským toto tělo míti nejvyšší hlavu. (Leibnitz v Exposition de l'esprit de Leibnitz, svaz. 2. str. 3.) — Jest jisto, že, kdyby byli protestanté pochopili ten převeliký prospěch plynoucí ze svrchovanosti papežovy a kdyby byli papeži neodepřeli poslušnosti ve všem, co se srovnává se zákony církevními a je ku prospěchu státům světským, neposkytovala by naše církev dnes divadlo rozháranosti a vnitřní rozervanosti. (Grotius: Op. cit. str. 51.)

Řím dokázal přčasto svoji moudrost, pečuje bez ustání o jednotu v církvi, o čistotu víry, o pravověr-

nost, o katolictví, o základy křesťanství. Lze bezpečně za to míti, že by Řím byl urovnal i tu první různici mezi křesťany ze židovstva a křesťany z pohanstva. (Herder: Op. cit.) — Každý, kdo jen poněkud se vyzná v dějinách církevních, ví, že Bůh po mnoho století užíval biskupů římských k zachování čisté a neporušené víry. (Casaubon: Exerc. in Annal. Baronii, 15, § 15.) — V dobách největšího spuštění bylo papežství nejlepším zařízením náboženským. Bez papežství nebylo by na světě náboženství obecného; víra byla by vyhynula a my, jakožto církve, byli bychom zemřeli v našich předcích, čili lépe řečeno, byli bychom vůbec — jakožto církve — nespatriili světlo světa. (Tobler: Anreden an mancherlei Betrübte, Pest, 1808) — Nelze nalézti druhé autority ctihodnější, čistší, prospěšnější, založené na náboženství a na všeobecné důvěře, jako je autorita papežova. (Linguet: Annal. polit. lit. strana 246.) — Bez papežů by dnes nebylo Říma. Řehoř, Alexander, Innocenc postavili hráze přívalu ohrožujícímu celý svět; v rukou jejich otcovských byly otěže moci duchovní a tak zároveň i svoboda všech států . Papež prý je pouhým biskupem . . Kdo však ustanovil prvního papeže? Že papež je biskupem, je pravda, ale on je zároveň svatým otcem, nejvyšším knězem, velikým kalifem (jak ho nazýval Ivo Albufreda, kníže Hamatský) všech království a knížectví, všech panství a krajin západu. On stále bdí, aby církve neodloučila se od svého nejvyššího pastýře, dítky od otce. Ani v třesku zbraní neustává upozorňovati panovníky na vůli Boží. Dalek jsa toho, aby strachu naháněl, jen dobrodiní prokazuje, požívá úcty u milionů lidstva i u panovníků . . Hle, to je papež! . . . A bez papeže co by bylo z nás? Nic více a nic méně, než co je z Turků! Ti nepřijali náboženství byzantského, sultána svého nepodrobili nástupci sv. Jana Zlatoústého a tak zůstali barbary . (Müller: Allgemeine Geschichte, svaz. 8. str. 58. — Saemmtliche Werke 1812, str. 336, 342.)

HLAVA XVII.

○ svátostech v církvi katolické.

Sedm svátostí dotýká se, jak povědomo, celého žití lidského. Svátosti oznamují a udílejí zároveň milost a doplňují i uskutečňují mystický poměr mezi člověkem a Bohem. (L. Ranke: *Histoire de la papauté* . . . svaz. 1. str. 211.) — Svátosti dávají a jsou skutečně to nejvyšší, co náboženství křesťanské skýtá; jsou viditelnými symboly lásky a prameny zvláštních milostí Božích. (Goethe: *Aus meinem Leben* 1813, svaz. 2.) — V kruhu jasně svítícím člověku na životní dráze od kolébky až do hrobu, ačkoliv daleko jedna od druhé, sedmero svátostí souvisí vespolek v ladném celku. Leč účinky jejich divotvorné neprýští z přírody, dlužno prositi za ně jinde. S nebe přichází to největší dobro a dostává se přízně, požehnání, posvěcení s nebes jednomu jako druhému . . . Ó, jak tato krásná harmonie, opravdu duchovní, žalostně porušena jest v protestantismu, kde prohlásili některé ze svátostí za bludné, za nepravé . . . A těch několik málo, které protestantismus podržel, zbavil jejich vniterné vzájemnosti . . . Jak medle můžeme připravovati se na nepřijetí jedněch, když se upírá působnost těch druhých. (Goethe :

Op. et tom. cit. str. 179 a násl.) ¹⁾ — Co se týká otázky o působení svátostí *ex opere operato*, byla polemika naše dřívější proti theologii katolické nespravedlivá a venkoncem neomluvitelná. Theologové katoličtí mohou odvolávati se na velmi jasné a jisté výroky církve, která neustává připomínati svým dítkám, jak mnoho záleží na důkladné přípravě ku přijetí svátostí a na řádném užívání těchto prostředků milosti. (Plank: Op. cit. svaz. 6. str. 62.)

Pravý význam křtu křesťanského naznačen jest u sv. Jana v kap. 3., kde Pán praví, že třeba naroditi se z vody a z Ducha svatého. Voda jest hmotou, působení Ducha sv. je tou svátostí. Křest jest dle slov Kristových duchovním znovuzrozením a znamením tohoto znovuzrození. (P. Leroux: Encyclopédie nouvelle svaz. 2. čl. Baptême.) — Křest jest potřebná svátost, křtem stáváme se dítkami Božími. (Confessio August. člán. 9.)

Co se týče starého obyčeje křesťanského, vzkládání rukou, apoštolové nebyli by ho zavedli bez nařízení Kristova. (Marheineke: Op. cit.)

Vtělený a lidskému zraku skrytý Bůh chtěl, aby lidé přece přijímali ho způsobem viditelným, a to děje se, jak známo, podle učení křesťanského v nej sv. svátosti oltářní. Lidé rozumu obmezeného a zatemnělého rádi by potlačili toto učení, obsahující přece tak hlubokou filosofii, a proto vidí ve svátosti oltářní pouhou představu; leč přítomnost Boží ve svátosti oltářní je skutečností a nikoliv představou, jako je tomu u božstva pohanského. (De Henning: Principien der Ethik atd. 1824.) — Eucharistie jest sám Bůh. (Ammón: Discorso su l'Eucaristia.) — Tělo a krev Kristova jsou skutečně přítomny ve svátosti oltářní pod způsobou chleba a vína. (Confessio August. čl. 10.) — Věříme a učíme, ve svátosti oltářní jsou pravé tělo a pravá krev Ježíše Krista, a odmítáme ty

¹⁾ V témž svém uvedeném díle podává Goethe před citovanou zde úvahou něhou dýšící obrázek, v němž líčí potřebu a účinky sedmera svátostí v duševním životě křesťana, jak by to žádný katolický katecheta lépe neznázornil. Pozn. překl.

kteří říkají, že chléb a víno ve svátosti oltářní jsou pouhými znaky těla a krve Kristovy. (*Confessio Witemberg.* hl. 2.) — Ježíš Kristus vyslovil se stručně a jednoduše. Nepravil: »Jezte tento chléb, který znamená mé tělo«, nýbrž: »Jezte, toto jest tělo mé«, a zase: »Pijte, totoť jest krev má«. Nepravil: »Vino toto jest typem nebo znamením mé krve, nebo symbolem, že krev má je zde pouze svojí hodnotou, svojí mocí a svým účinkem«. (*Centuriatoři Magdeburští*, 1, 4.) — Tělo a krev beránka velikonočního nebyly ani tělem pravým ani pravou krví Kristovou, nýbrž pouze předobrazením a stínem. V Novém Zákoně však chléb a víno nejsou předobrazením, nebo stínem, nebo představou, ale požíváním těla a krve Kristovy. Proto bloudí Kalvíniisté velmi, snižující svátosti Nového Zákona na pouhá znamení a nečiníce rozdílu mezi Starým a Novým Zákonem. (*C. Dietrich: Inst. Catech. Tract. de Sacram. in genere.*) — V Eucharistii je přítomen Kristus Ježíš s tělem a krví skutečně, podstatně a nadpřirozeně, tak že obé rozdává se zlým i dobrým, obé přijímají dobří i zlí. (*Ammon: Lettere di Rodolfo e d'Ida.*) — Vyznali jsme jasně a určitě, že držíme a hájíme obecné učení církve, totiž že při večeři Páně po posvěcení chleba a vína přítomno jest tělo a krev Kristova, a že přijímáme obé opravdu, podstatně a skutečně. Vyznáváme též, že nesouhlasíme s míněním těch, kteří popírají, že v Eucharistii je přítomno a podává se tělo a krev Kristova, a v ošklihosti největší máme toto mínění, ano se nezakládá na slově Božím, nýbrž na lidském rozumu. Raději bych chtěl zemřít, než souhlasiti s Zwingliány, že tělo Kristovo může býti pouze na jednom místě. (*Melancthon ve Vyznání víry, jež podal 1541 v Řezně kurfiřtovi Bedřichovi, a v Epist. ad M. Gorelitium.*) — Chcete-li porozuměti učení Kristovu, naleznete je v Eucharistii. (*P. Leroux: De l'humanité atd. kn. 6. kap. 9.*) — Jest nepopíratelno, že podle učení církevních otců je přítomnost skutečná (Krista Ježíše v nejsv. svátosti) pravým zázrakem. Co se mne týká, jsem toho názoru, že všichni naši velcí theologové uznávají za pravdu, čemu stará církev učila a čemu po-

dnes učí církev katolická. (Grotius: Votum pro pace Ecclesiae, str. 51.) — Jakmile béřeme doslovně a bez obrazu slova svátostná: »Totof jest tělo mé«, musíme bezvýjimečně připustiti přepodstatnění (transsubstanciaci). (Beza: De coena str. 115.) — »Zde (t. j. ohledně slov: Totof jest tělo mé) jakož i na jiných místech dlužno vykládati Písmo za přispění tradice. (Leibnitz: Op. cit. str. 224.) — Od počátku křesťanství až na naše doby všude věřili v toto dogma a hlásali je . . . Spočívá na všeobecné víře a stálé praxi všech věků. Kdybychom neměli jiných důkazů, sama tradice všech církví stačila by nám na upevnění v této víře a odražení sektářských náhledů (Luther: Epist. ad Albertum atd. 1532.) — Béře-li se slovo »est« ve vlastním smyslu, mají papeženci pravdu. (Zwingli: Resp. ad Billican., str. 261.) — Prohlašuji veřejně, že schvaluji učení těch církví, které uznávají opravdovou a podstatnou přítomnost těla a krve Kristovy ve svátosti oltářní a vykládají slova ustanovení ve smyslu vlastním, prostém, obvyklém, přirozeném . . . V Písmě čteme, že, »kdo nerozeznává těla Páně, odsouzení sobě jí«. Nepřipustí-li se pravý a přirozený výklad slov Páně: »Totof jest tělo mé«, pak není »rozeznávání« těla Páně vůbec možné. (Chemnitz: Exam. Concilii Trident. sect. 3. can. 1.) — Smysly ovšem popírají skutečnou přítomnost těla a krve Kristovy pod způsoby eucharistie, ale víra přítomnost tu potvrzuje a tvrzení víry jde nade všecko popírání. (B. Hauréau Encyclopédie nouvelle, svaz. 5., čl. »Eucharistie«.)

Jako v lidské přirozenosti Kristově přebývá všecka plnost božství a tato lidská přirozenost vyvýšena jest nanebevstoupením v Kristu nade všecka pojmenování věku nynějšího i budoucího: tak může Kristus býti přítomen všude, kde a kdy ráčí chtíti. Přítomnost těla Kristova ve svátosti oltářní neodpírá tedy víře ani pravdě ohledně jeho lidské přirozenosti, ani ohledně jeho nanebevstoupení. Tento náhled má na své straně souhlas staré, pravé a ryzí církve a jest v něm náplň přesladké útěchy, o kterou bychom byli úplně připraveni, kdyby bylo prohlášeno, že Kristus s tělem a s krví svojí ve svátosti oltářní přítomen není. (Chem-

nitz: Op. cit.) — Ježíš Kristus, oběť za naše hříchy, živý chléb svých milých vyvolenců, sestupuje na oltáře před jejich zraky a skrývá se, Bůh, ve způsobách chleba. Srdce lidské podrobuje se poslušně, věří úplně tomuto svatému tajemství, jakkoliv duch v údivu trvá . . . Ježíš Kristus ustanovil svátost oltářní z lásky otcovské, aby sebe sama nám dal a tak nás božství svého učinil účastnými. Náboženství katolické praví lidem: Věřte, že pod tímto zdánlivým chlebem jest Bůh, ježž vám podávám . . . Nelze mysliti si tajemství, které by lépe udržovalo lidi na dráze ctnosti . Víra v Boha skutečně ve svátosti oltářní přítomného a s lidmi se spojujícího naplňuje člověka svatou bází. (Voltaire: Oeuvres, Henriade, zpěv 10. sv. 51. str. 210, sv. 17. str. 290.) — Tělo Kristovo na oltáři je opravdu a podstatně totéž, které jest na nebesích a které pnělo na kříži. Na kříži pnělo v přirozenosti své, krvavě, na nebesích trůní viditelně a slavně, na oltáři přebývá neviditelně a nekrvavě; leč přes to vše je to vždy totéž tělo. (Molanus: Summa contro. de Euchar.) — Celý starověk křesťanský učil, že transsubstanciace děje se konsekrací. (Leibnitz: Op. cit. str. 225.) — Dogma o transsubstanciaci je se stanoviska náboženského nejvznešenější ze všech náboženství a z celé filosofie. (Horst: Op. cit.) — Kdo by zpěčoval se klaněti se tělu Kristovu ve svátosti oltářní, věří-li ve skutečnou jeho přítomnost? (Chemnitz: Examen conc. Trid. sect. 31. kap. 5.) — V nejsvětější svátosti oltářní musíme klaněti se tělu a krvi Pána našeho Ježíše Krista, poněvadž oboje přítomno jest tam opravdu a skutečně. (Luther: Op. svaz. 8. str. 381, r. 1546.)

Vyznáváme, že Kristu, Synu Božímu, pravému Bohu a člověku, třeba vždy a všude klaněti se, na nebi i na zemi, ve svátosti oltářní i mimo tuto svátost. (Brenzius: Apologia pro confess. Wittemberg.) — Jest to čirá ďábelská pomluva se strany kalvínců, že tvrdí o chlebě to, co my tvrdíme o Kristu Pánu, obviňující nás, že učíme klaněti se chlebu, poněvadž trváme na tom, že Kristus jest ve svátosti přítomen a že tudíž třeba klaněti se mu. (Schlüssemberg: Quest. de adoratione.) — Kristus jest knězem podle

řádu Melchisedechova, kterýž první obětoval chléb a víno. Melchisedechova oběť je předobrazením oběti Kristovy. Melchisedech obětoval chléb a víno a Kristus posvětil chléb a víno ve své tělo a svou krev, obětoval oboje Bohu, Otci svému a přikázal svým učedníkům, aby i oni obětovali. (Mat. 24.) Církev obecná dí tedy v mešním kánonu: »Offerimus panem sanctum vitae aeternae et calicem salutis perpetuae« (Obětujeme svatý chléb života věčného a kalich trvalé spásy), »Panem coelestem accipiam et nomen Domini invocabo« (Přijmu chléb nebeský a vzývati budu jméno Páně). V hodinkách kněžských čítal jsem i ve mši, ve svých řečech kázal jsem tento hymnus církve: »Verbum caro panem verum verbo carnem efficit.« (J. Hus: Tract. de coena Domini.)

Co se týká přijímání svátosti oltářní, nepopíráme nikterak, že by Kristus podáván byl stejně v chlebě i ve víně. (Confessio Wittenberg. kap. 2.) — Lid žádá každodenně a přijímá v příhodné době jednu z obou způsob, podle svolení a nařízení církve katolické. (Luther: Sermo de Eucharistia.) — Je-li nepopíratelno, že Tělo Kristovo nemůže odloučiti se od jeho Krve, je rovněž tak nepopíratelno, že Krista Ježíše přijímáš celého ve svátosti oltářní pod jednou toliko způsobou a sice, jak říkají theologové, skrze concomitanci. (Leibnitz: Op. cit. str. 245.)

Pokání je svátost, poněvadž má zaslíbení a ujištění o příčině odpuštění hříchů ve jménu Ježíše Krista. (Luther: Declarat. cont. 31 artic Theolog. Lovan. č. 34.) — Pokání je pravá svátost; jež ustanoveno z nařízení Božího a spočívá na zaslíbení milosti (odpuštění). (Melancton: Apolog. Confess. August. 1531.) — Sám Pán náš Ježíš Kristus ustanovil svátost čili moc klíčů. (Norimb. Glaubensbuch, 1746, str. 133.) — Absoluci lze vším právem považovati za svátost, poněvadž má všechny známky svátosti a spojeny jsou s ní zaslíbení i udlení milosti Boží. (Augusti: System der christl. Dogmatik 1809.) — Zpověď a absoluce nejsou pouhé úkony náboženské, nýbrž úkony v pravdě svátostné. (Horst: Op.

cit.) — U sv. Jana (20, 23) čteme: »K o m u o d p u s t í t e h ř í c h y , o d p o u š t ě j í s e j i m «. Toto nařízení božské nelze nikterak oklešťovati. Zde jsou poznačeny patrně tři osoby: 1. osoba hříšníka slovem »k o m u «; 2. osoba Boha samého slovy »o d p o u š t ě j í s e j i m « a 3. osoba kněze slovy »k o m u o d p u s t í t e «. Kde je řeč o třech, musí býti také tři, a kde je třeba tří, tam dva nestačí. Vyloučiti kněze z této trojice znamenalo by vyrvati klíče (moc odpouštěcí) z oněch rukou, jimž je Kristus Ježíš odevzdal. (Andrews: Predigt über Joh. 20, 23.) — Bůh ustanoviv kněze za lékaře duší, chce, aby duševně chorý knězi zjevil svoji chorobu a odhalil své svědomí. Proto pravil kající Theodosius zcela správně: »Tobě náleží, abys mně udal a připravil lék, mně pak náleží, lék ten vzítí.« Kdo chce dojíti odpuštění, musí vyhledati kněze a vyznati mu pokorně své chyby. Na nebi čekají na výrok kněze a Bůh buď svazuje nebo rozvazuje, co jeho sluha buď svázal nebo rozvázal na zemi. (Sparrow: Řeč o zpovědi.) — Vyznání před kněžimi, říkají naši staří theologové, je nevyhnutelně potřebné, jinak ustanovení Páně, dle evangelia sv. Jana (20, 23.) nemělo by smyslu ani významu. Absoluce pouze jako »oznámení« odporuje první zásadám theologie. Slovo Boží není totiž v rozhřešení kněžském pouze oznamující, nýbrž působivé a udělující. Ostatně rozkaz Boží u sv. Matouše (16, 18) a u sv. Jana (20, 23) dí výslovně »o d p u s t í t e « a n e »o z n á m í t e o d p u š t ě n í «. (Fessler: Manuale liturg.) — Zpověď pouze vniterná a v srdci není pravou zpovědí. (Steffens: Die gegenwaertige Zeit, svaz. 1.) — Zpověď, totiž vyznání skutků, myšlenek a slov, kterými jsme ublížili sobě i jiným, byla vždy podmínkou odpuštění. Náleží tedy nutně k odpuštění lítost a dostiučinění tomu, koho jsme urazili. V evangeliu je mnoho dokladů milosrdenství Božího. »Otče, odpusť jim, neboť nevědí, co činí«, tak jeví se Ježíš jakožto laskavý a milosrdný Pán. Odpouští ženě cizoložné, odpouští svým nepřátelům, modlí se za své katany. ku poraženému šlakem dí: Doufej synu, odpouštějí se ti hříchové tvoji« atd. K apoštolům dí: »Přijměte Ducha svatého; kterým od-

pustíte hříchy, odpouštějí se jim, a kterým zadržíte, zadržány jsou.« A sv. Petrovi pravil: »Tobě dám klíče království nebeského«. Každý člověk potřebuje přispění druhého a může přispění takového dojít, leč v mnohých případech pouze tenkrát, když vyzná se a poví, co mu chybí. Jako jsou lékaři těla, tak jsou i lékařové duší. Viděli jsme, že křesťanská víra má na prvním místě odpuštění všech hříchů, každé viny, každého zločinu; my, kteří jsme přišli dávno po založení křesťanství, my chtěli bychom za první článek víry naší prohlásiti, že chyby a činy zlé jsou neodpuštělny? Zpověď před knězem byla a jest prostředkem a znakem takového vyléčení duševní choroby, takového odpuštění hříchů. Poněvadž my nemáme žádného takového léčivého prostředku, jsme v té příčině hluboko pod křesťanstvím, čili lépe řečeno, postrádáme zásad životních, nezbytných pro každou společnost lidskou. Jeví se tedy zpověď býti nutností jak pro minulost tak pro budoucnost. (P. Leroux: Encyclopédie nouvelle svaz. 3, čl. Confession.) — Nikdo necítí moc soukromé zpovědi lépe, než ten, kdo musí stále bojovati s ďáblem. Mne by byl ďábel dávno už přemohl a udávil, kdyby mne nedržela a nepomáhala zpověď. (Luther: Predigt von der heimlichen Beichte, svaz. 20, str. 58.) — Jak blahodárným lékem pro mravnost mládeže je zvyk choditi každého měsíce ku zpovědi! (Marmontel: Memoires d'un père, svaz. 1, kn. 1.) — Pravím vám hned z kraje, že vyznati se z hříchů je velice prospěšno k polepšení, poněvadž, učiním-li si pravidlem říci všecko o sobě dle pravdy, vyhnu se tak znenáhla hříchu, poněvadž stydno mně bude žalovati na sebe sama. (Rousseau: Lettre à M. de***, Motier Travers, 11. nov. 1764.) — Zpověď jest ustanovení božského a má původ svůj v neskončeném milosrdenství svého původce. Jest rovněž jisto, že židé slavili den smíření, jako takměř všickni národové. Zpověď lze považovati za vydatnou uzdu tajných hříchů. Staří mudrcové znali jakýs stín zpovědi, jak vidíme u Egyptanů a u Řeků při všech skoro jejich obřadech náboženských. Zpověď není pouze jakýs výsledek právníký,

jest to spíše obviňování se z vlastních chyb, které činí hříšník Bohu před knězem rovněž člověkem hříšným. (I kněz vykonává svoji zpověď před knězem jiným) . . . Jesuita Cotton dal na otázku Jindřicha IV.: Vyzradil byste mně zpověď zákeřníka, ukládajícího o můj život? za odpověď: »Nikoliv, sire, ale postavil bych se mezi něj a Vás.« Bylo by velice záhodno, aby na každém dvoře panovnickém byl zpovědník, který by panovníkovi častěji rady udílel a mu připomínal: *Non licet!* není dovoleno! Není snad zařízení tolik užitečného jako zpověď; velmi mnozí lidé hřeší-li těžce, cítí výčitky svědomí; je-li někdo na zemi, kdo může je utěšiti, pak je jim možno smířiti se s Bohem i se sebou samými. (*Voltaire: Oeuvres*, svaz. 34, str. 306; svaz. 17, str. 104; sv. 49, str. 414; 418, 419, 422, svazek 50, strana 266. *Remarques sur Olympie.*) — Není zajisté věci užitečnější, krásnější a milejší v náboženství katolickém nad zpověď, zařízení to, kterému obdivují se i Číňané i Japonci. (*Leibnitz: Op. cit.: str. 265.*) — Četné restituce a nápravy jsou následek zpovědi u katolíků. (*Rousseau: Émile* svaz. 3, kn. 4, str. 150.)

Svěcení kněžstva je též svátostí. (*Melanchton: Loci communes theolog. De numero Sacrament. str. 383.*) — Svěcení kněžstva zakládá se na slovech Páně: »Jako mne poslal otec, tak i já posílám vás atd.« Svěcení záleží v skládání rukou biskupských. (*Die Regensburger Theolog.*) — Jest jisto, že první zakladatelé, čili lépe řečeno, nástrojové při zakládání křesťanství, apoštolové, považovali se za pověřeny zvláštním posláním, jež byli obdrželi s hůry, a že odevzdávali svým žákům, jakožto svým nástupcům, skládáním rukou nebo podobným obřadem právo učiti a kázati. Svěcení kněžstva trvá od prvopočátku církve (*Guizot: Histoire de la civilisation en France atd. leçon 3, str. 71.*) — U katolíků má učení o svěcení kněžstva a o posloupnosti nepřetržité jakýs pevný podklad a vniternou souvislost; ale u vás (novo-lutheránů) není nic podobného. Nahlédněte přece jednou pro vždy, jak illusorním se stává v protestantské

církvi božské ustanovení kněžského řádu. (Schwarz: Art. comm. v Berlín. círk. nov. protest. 1855.)

Stav manželský také jest svátost. (Leibnitz: Op. cit. str. 323.) — Se stavem manželským spojena jest hlavně milost, požehnání a pomoc Boží, žijí-li manželé podle vůle Boží. (Marheineke: Op. cit.) — Poněvadž manželství jest svátost, je věrnost manželská tou nejvyšší povinností, cizoložství pak největším hříchem. (Voltaire: Oeuvres, svaz. 17, str. 290.) — Manželství jest dle slov Kristových svazek nerozlučný na celý život a nemá ani jednotlivce ani úřad jakýkoliv práva schvalovati rozvod. (Círk. nov. darmšt. č. 69, 1825.) — Slova evangelia sv. Matouše (10, 9—12) odsuzují veškerou lehkovážnost v příčině rozvodu a obsahují kategorickou výpověď, že manželství jest nerozvížitelné. Proto neváhám ani dost málo kárati každou morálku, která učí opak toho, čemu učil Ježíš Kristus, a domnívám se býti pravým protestantem, věrným původní reformě, dávám-li přednost učení katolickému v příčině nerozlučitelnosti manželství před učením protestantským, které připouští rozvod. (Ibid. č. 48, 1826.) — Otázku rozvodu manželského dosud nejlépe řeší církev, která od prvopočátku učí, že řádně uzavřený sňatek manželský nemůže býti rozváznán. (Proudhon Confessions d'un revolutionnaire, § 5. str. 20) — Protestantismus musí obnoviti vznešenost a potřebu nerozlučitelnosti manželského svazku; smlouva manželská musí býti dle slov Páně jednotná, nezrušitelná leda smrtí některého z manželů. Rozvod kladu na týž stupeň s cizoložstvím a prohlašuji ho důsledně za zločin. (Müller: V řeči proslovené na synodě protestantské ve Frankfurtu r. 1854.) — Prohlašuji se pro tytéž zásady p. Müllery a želim toho, že počet rozvodů roste den ze dne měrou úžasnou v krajinách protestantských. (Thesmar: V řeči na téže synodě.) — Povolnost v rozvodech přivádí do rodin jakousi anarchii. (De Stael: De l'Allemagne, svaz. 3, str. 222. Paříž 1814.)

Poslední pomazání je odůvodněno v Písmě svatém. (Leibnitz, Op. cit. str. 275.) — Je pravda však, že apoštol Jakub (5. 14—15) nepsal ve svém jméně, nýbrž jakožto věrný sluha Boží. »Stůně-li kdo z vás, píše apoštol, uveď k sobě kněze církve a ti nechť se nad ním modlí, mažíce jej olejem ve jménu Páně.« Tato slova znamenají: Jak to nařídil Pán Ježíš. (Augusti: Anmerkungen zu dem Briefe Jakobi, str. 151.) — Jak lze věřit, že by apoštol svatý Jakub byl pouze chtěl doporučit olej jako univerzální lék ve všech nemocích? (Pott: Adnot. ad epist. Jacobi.) — Nemohu pochopiti, proč nemá se ponechat nemocným poslední pomazání. Od počátku církve až do našeho rozkolu bylo všude v užívání. Bylo-li k užitku dříve, proč by nemělo býti k užitku nyní? (Grotius: Votum pro pace Eccl., svaz. 4, str. 669.) — Poslední pomazání vždy uzdravilo duše na přijetí jeho připravené milostí posvěcující, jak ujišťuje svatý Jakub, apoštol. Milostí tou dosahuje duše odpuštění hříchův a posily ve víře. Svátosti té jest nám na výsost třeba v nebezpečí a v úzkostech smrti, abychom vítězství dobyli nad útoky ďábelskými v okamžicích tak hrozných. (Leibnitz: Opera cit. strana. 275.) — Duch svatý působí nadpřirozeně . . při pomazání nemocných. (Meyer: Blätter für höhere Wahrheit, 1822.) — Jako křest očistil při narození duši od hříchu dědičného a následků jeho, tak očišťuje ji tato svátost v hodině smrti ode všech hříchův osobních a jejich následků. Smrt není pro ni více zlem a jediná touha její nese ji k nohoum soudce věčného. Nic neláká jí v tom okamžiku více, ani otčina, ani rodina, ani přátelé; není společnosti, která by se vyrovnala společnosti svatých . . . (G. Reynaud: Encyclopédie nouvelle, svaz. 5. čl. Extrême-Onction.)

HLAVA XVIII.

O jiných dogmatech církve katolické, proti kterým hlavně brojili reformátoři 16. století.

Již nejstarší otcové církevní požadují k odpuštění hříchů nejen víry, nýbrž i pokání a konání dobrých skutků . . . Z toho následuje, že náhled Lutherův o odpuštění hříchův a ospravedlnění, kterýžto svůj náhled Luther tak houževnatě hájil proti církvi katolické, nesrovnává se s učení starých učitelů církevních. Proto mohou katolíci směle odvolávat se v té příčině na svědectví křesťanské starobylosti. (Müncher: Historie dogmatu, Maribor 1804, svaz. 2.)

Říkati, že víra je vším a skutky že jsou jen vedlejší věci; že zákon poslušnosti nesrovnává se s evangeliem lásky; že konání dobrých skutků je indifferentní a že nedostatek jich neubírá vyvolaným milosti; že Bůh, koho chce, zavrhuje nebo nezavrhuje bez ohledu na dobrý nebo zlý úmysl člověka: to a jiné říkati znamená násilí činiti přirozenosti, povaze lidské . . . znamená hlásati učení odporné nejen ctnosti, nýbrž i pravé zbožnosti, učení,

které ze základů vyvrací pořádek sociální. (Delbruck: Op. cit.)

Věřím pevně, ba tvrdím, že vím, že je očištec; v Písmě svatém děje se zmínka o něm, jakož snadno lze se o tom přesvědčiti. (Luther v Lipské disputaci.) — Jakkoliv slovo »očištec« nepřichází výslovně v Písmě, přece jest tam jasně naznačen v místech Písma, kde doporučuje se modlitba za mrtvé, jako ve II. Makkab. 11. 43. a v 2. epišt. k Timotheovi 1. 18. Mimo to tradice církevní stanovila toto dogma o očištcích, protestanté však je zavrhli. (Diderot: Encyclopédie, čl.: Purgatoire.) — Veliká většina lidí nežije tolik svatě, aby si zasloužili nebe, a zase ne tolik hříšně, aby zasloužili peklo; proto zalíbilo se Bohu určití místo, kde duše jistými tresty se očišťují. (Johnson: Oběť nekrvavá.) — Ten střední stav duše mezi nejvyšší blažeností a věčným trestem, očištec, jak o něm jakožto o věci známé učí obecně stará církev, zavrhli naši reformátoři, leč neměli ho zavrhovati k vůli tomu, že tu a tam se staly v té věci přehmaty. (Lessing: Theol. Aufsätze 1770.) — Svatý Augustin učí zřejmě, že mnohé duše trpí časné tresty po smrti. (Fulke: Réfutation du dogme du Purgatoire.) — I když otcové církevní různého jsou mínění o trestech očištcových, přece všichni souhlasí v tom, že existuje skutečně takové místo očištcové na onom světě, kde duše, opustivší tento svět ve stavu nedokonalém, očišťují se ode skvrn hříchů dříve, než vejdou do věčné blaženosti. (Leibnitz: Op. cit.)

Pojmenování různých, jichž užívá Písmo o životě posmrtném, jako šeol, hades, tartarus, tenebrae, gehenna, paradisus, regnum coeleste a j., a jimiž naznačuje rozličné stupně blaženosti a trestů na onom světě, nedbali reformátoři a proto nepozorovali té veliké trhliny ve svém novém učení ohledně zemřelých. Přes to, že věří ve zjevování se duchů, nedovedli oceniti poměr mezi svatými a žijícími na zemi, jakož i spojení života nebeského s pozemským udržované modlitbou. A nástupci prvních reformátorů, zaujati úplně »reformou«, neměli ani tolik času pro samé stížnosti, aby uvažovali o předmětu

tolik blízkém srdci lidskému. Mrtvé nechali upadnouti v zapomenutí. (Menzel: Geschichte der Deutschen, svaz. 4. str. 502.) — Pro nekonečné zásluhy Ježíše Krista závisí doba očišťování očišťovacího na milosrdenství Božím . . . Modlitby a přimlvy, opírající se o zásluhy Ježíše Krista, mnoho přispívají ke zkrácení trestů. (Meyer: Op. cit. 1822.) — Modlitba za mrtvé jest z nejstarších a neúčinnějších obyčejů církve křesťanské. (Sheldon: Conférences atd.) — Obyčej modliti se za mrtvé věřící je tak starý a tak všeobecný v křesťanství, že nelze ani určit jeho původ, a také není jediného kostela, kde by nekonaly se modlitby za zemřelé. (Thorndyke: Epilogue.) — Starý zvyk modliti se a oběti přináseti za mrtvé neměli by protestanté zavrhovati jako zbytečný. Je to zvyk v církvi Kristově zachovávaný jako povinnost lásky a piety k zemřelým. Mnozí otcové církevní byli toho mínění, že hříchy všední, menší, neodpykané v tomto životě, odpouštějí se po smrti na přimlovu církve, na její modlitby a zvláště skrze oběť nejsvětější. A není v tom pranic absurdního. Svatý Jan Zlatoústý tvrdí, že obyčej modliti se za zemřelé pochází od apoštolů. Proto by měli protestanté vážiti si náhledu církve prvotní a přijmouti obyčej stvrzený nepřetržitou věrou tolika století. Řekněme to otevřeně: Modlitba za duše zemřelých je obyčej spasitelný. (Forbes: Consider. controvers. De Purgatorio 1658.)

Oh, jakou útěchu poskytuje víra, že je možno vyprositi na Bohu duším zemřelých odpuštění časných trestů! Slavnost »dušiček« má původ v 11. století. Je v tom veliký poklad humanity. Opat Odillo z Clugny zavedl první pobožnost za mrtvé; církev rozšířila záhy tuto pobožnost a ustanovila pro ni zvláštní svátek. (Voltaire: Essais, svaz. 2. pag. 25. Oeuvres, svaz. 17. str. 292) — Již déle tří set let má církev v obyčeji konati slavné pobožnosti za zemřelé. (Kalvín: Instit. kn. 3. kap. 5. odst. 10.) — Přál bych si, aby byl i v naší církvi jeden den v roce, na př. poslední den roku, na který by slavily se bohoslužby za zemřelé (Tzschirner: De sacris ecclesiae nostrae publicis caute emendandis.)

Co se týká přímlyvy svatých, mám za to a pevně držím s celou církví křesťanskou, že svaté máme ctíti a vzývati. Či mohl by někdo popříti těch zázraků, které Bůh až po dnes na jejich hrobech koná? . . . Někdo mohl by namítnouti: Co jsou nám platni svatí? Tolik, jako jsou vám na prospěch vaši bližní. Těm říkáte: Modli se za mne k Bohu! Nuže, říkejte též: Svatý Petře, sv. Jene, orodujte za nás. Nehřešíte, prosíte-li je za přímlyvu. (Luther: *Correctio nonnull. artic.; Sermo in festo s. Joannis Bapt.*) — Co se týká mne, netroufám si upírat, že svatí za nás orodují, a rovněž tak netroufal bych si tvrditi, že vzývati je za pomoc bylo by bezbožností a modlářstvím. Doporučovati se přímlyvě svatých jest obyčej autorisovaný sv. Chrysostomem, sv. Řehořem Nazianským a takřka všemi církvemi východními i západními. (Oekolampad: *Adnot. in homil. s. Joannis Chrysostomi.*) — Není třeba souditi o přímlyvách a modlitbách k svatým a k andělům jinak než soudí církev katolická. Ta nevzývá svatých a andělů, jakoby tito měli božskou moc, nýbrž pouze jako orodovníky za nás u Boha, Vykupitele našeho. (Vix: *Betrachtungen über die Zweckmässigkeit atd. 1829.*) — Toho, kdo zavrhuje vzývání svatých, a popírá, že by věděli, co se děje na této zemi, žádám, aby mně laskavě vyložil toto místo v evangeliu: »Andělé mají vždy radost nad hříšníkem pokání činícím.« (Brown: *La religion d' un médecin.*)

Zvláštní úcta, kterou vzdávati dlužno Marii, nesmí díti se pouze ústy, nebo klaněním se, klekáním, obnažením hlavy, sochami a obrazy, chrámy na její počest, protože to všecko dělají i pohané; my však musíme ctíti Marii z celé duše, ze vší síly své a v pravdě. Ctíme-li ji tak, pak uvažujíce její pokoru a milost, kterou Bůh ji obdařil, cítíme radost v nitru svém — znamení to pravých ctitelů Marie. (Luther: *Commentarius super B. V. M. canticum*) — Blahoslavena jest Maria; blahoslavena, že, přijavši v důvěře milost jí nabízenou, otevřela tak Bohu cestu ke splnění toho, co slíbil (poslání Vykupitele). (Kalvín: *Comment. super harmoniam evangeliorum.*) — Z vůle Boží zachovala Maria neporušené panenství ku podivu věří-

cích. Anděl Gabriel sdělil jí Ducha svatého a ona uvěřila slovům Božím a slovům Písma. (Mohamed: Alkoran, kap. 66.) — Tím, že stala se Matkou Boží, obdržela Maria tolik a tak obdivuhodných milostí, že rozum lidský jich nechápe. Co ji činí tolik slavnou a šťastnou, jest, že samojediná z pokolení lidského všecky ostatní převyšuje, že nemá sobě rovné a že synem jejím byl Syn Otce nebeského. (Luther: Sermo sup. nativ. Mariae). — A ostatně, proč bych nemiloval já té, kterou Bůh miloval, která dala světu Syna Božího a Spasitele našeho, kterou ctíli andělé a archandělé, kterou vzývá pokolení lidské, která jmenuje se královnou milosrdenství! Ó té milosti, té lásky Boží, že takovou přesvatou matku dal Synu svému a nám tak mocnou ve všech věcech ochranitelku. (Oekolampad: Sermo de laudando in Maria Deo.) — Ke každé duši, která předešla nás do sídla věčného, můžeme volati: »Ave, pia anima«, kdykoliv se nám zlíbí, ale Matku Páně, Matku naši není nám dovoleno pozdravovati tím »ave«, které vzkázal jí Otec věčný po andělovi, zasadiv tak první ránu onomu zlořečení, a to proto, že to je »katolické«. (Dietlein, protest. theolog na universitě v Dobrosoli: Evangelisches Ave Maria atd., 1865.)

Církev soudila vždy velmi vznešeně o zásluhách, kterých si získali m u č e d n í c i u Boha. Proto již první křesťané sbírávali a v uctivosti chovali ostatky jejich a modlívali se na jejich hrobech. (Bianchi-Giovini: Pontifikát sv. Řehoře Velikého, Milán 1844, str. 231.) — Nic není přirozenějšího nad úctu k ostatkům lidí ctnostných, ať už se v té věci dějí přehmaty nebo nedějí. (Lavater: Vermächtniss an seine Freunde, 1. 49)

O b r a z s v a t é h o, je-li zdařilý, káže beze slov . . Správné užívání obrazů slouží ku vhodné ozdobě chrámů a ku vzdělání těch, kteří naučili se z náboženství, že klaněti se lze pouze Bohu samému. Nižádného příkazu není, dle kterého bychom měli zavrhnouti krásná umění vůbec a rozvoj jejich v starých dobách zvláště . Vždycky budu tvrditi, že užívání slušných obrazů v kostelích je věřícím k nepopíratelnému prospěchu. (Meyer: Op. cit.; Krit. Kraenze 1830, str.

193) — Mně se nelíbí ani dost málo mínění těch, kteří pod záminkou, že Bohu třeba klaněti se v duchu a v pravdě, zavrhuji v bohoslužbě vše, co do smyslů padá, nedbajíce lidské křehkosti a nedokonalosti. Nepustíme-li se zřetele, že duch náš je spojen s tělem, pak lehce si vysvětlíme a pochopíme, že nelze nám zachovati si představu, vzbuzenou v duši, o předmětu cizím, neviditelném, bez nějakého viditelného znaku, jako na př. slova, znamení, obrazu a p., a čím význačnější jsou tyto znaky, a čím více vlastností představují onoho předmětu pro smysly neviditelného, tím více přispívají k tomu, aby povznesl se duch náš k věcem nebeským. (Leibnitz: Op. cit.) — Pozorujte důkladně obrazy svatých od Rafaëla, Domenichina, Guida, Guercina a rcete, můžete-li, že nedojímá vás až do nitra duše vaší ta vznešená komposice, ta krása, to oduševnění. Nejsou to pouze smysly, které dojmu podléhají při pozorování takových obrazů. (Herder: Vorrede zu den Legenden.) — Obrazy v kostelích jsou illustrovanou biblí pro lid. (Wohlfahrt: Unfug an heil. Staette, 1829.)

HLAVA XIX.

O bohoslužbě v církvi katolické.

Jest v katolicismu cosi poetického, přitažlivého, ba cosi mateřského, co vždy dojíká srdce a mysl naši a co nikdy té dojíkavosti nepozbude. Duch nachází sladkého odpočinku v těch tichých kostelích, kde svíce plápolají, dým kadidla vznáší se vzhůru, hudba zní v ladném souzvuku . . . Chrám katolický, vždy otevřený, s těmi hořícími svícemi, s těmi hlasitými modlitbami, vycházejícími z tisícových úst, s těmi písněmi, s obětí mešní, s těmi svátky svými připomíná nám důrazně, že máme zde matku vítající nás vždy s náručí otevřenou, matku ochotnou přispěti každému v jeho soužení, že zde pro každého uchystány jsou sladké hody lásky, že zde jest pro každého útočiště ve dne i v noci . . . (Isidor, hr. z Lobenu: Lose Blätter, 1817, svaz. 1) — Když u cíle cesty své unavený poutník pokleká ve dveřích chrámu a díky posílá vzhůru tomu, jenž vedl kroky jeho; když matka na stupních oltáře doporučuje dítko své Bohu a ochraně svatého patrona křestního; když slunce sklánějíc se za hory, vysokými okny gotickými rozlévá magickou záři posledních paprsků svých na ty, kdož po celo-

denní práci přišli sem v pozdní hodině večerní pomodlit se; když při večerní pobožnosti světlo voskovic rozlévá se v chrámových prostorách, a ve zpěv zbožný mísí se varhan zvuky; když konečně zvony ohlašují večer konec starého a ráno počátek nového dne, mniši o půlnoci spěchají do chóru chválit Pána dne i noci a modlit se za trpící lidstvo: pak je více než jasno, a církev katolická má zásluhy o to právoplatné, že jsme tu proto, abychom bez ustání se Bohu klaněli.. (Clausen: Ustanovení, učení a obřady katol. a prot., 1828, Opera cit. svazek 3.) — Kostely protestantské jsou prázdné, nemluví k srdci. (Zeitung für die elegante Welt, 1834, č. 81.)

V církvi katolické je vznešená bohoslužba, která povznáší a unáší ducha k nebesům. Církev katolická právem vytýká protestantům, že odstranili všecko ideální z bohoslužby. (Menzel: Op. cit. svaz. 4.) — Je jisto nade vší pochybnost, že kultus katolický je plný přitažlivé poesie, že je to diamant, ze kterého vyzařuje světlo víry. (G. Isidor, hr. z Lobenu, Op. cit.)

U katolíků bývají nejlepší díla umělecká zasvěcována okrase kostelů. Hudbu církevní považují katolíci rovněž za podstatnou část slavnostních obřadů náboženských. (Clausen: Op. cit.)

Církev reformovaná zavrhuje veškerý zevnější lesk a vůbec vše, co by mohlo mysl povznášeti ke věcem nebeským; jakoby v tom bylo nějaké nebezpečí pro poctu Boží, zdobí-li se stěny chrámu obrazy Svatých a krášlí-li se oltář, aby se rozeznal od obyčejného domácího stolu; jakoby to bylo něco zlého, dá-li se již zevnějškem na jevo úcta k místu tolik posvátnému.. Lutheráni uzavírají se do svatyně, jejíž stěny jsou prázdné, všech okras prosté, za to však nikterak nejsou skoupí v umělecké výzdobě svých soukromých příbytků!. V krajinách protestantských pěstují všude hudbu, jen v kostelích nikoliv. (Clausen: Op. cit.)

Co se týká architektury, šli protestanti ve své reformatorské horečce tak daleko, že to pokládali za obzvláštní úkol umění stavitelského, odstraniti vše,

čím se chrám rozeznává od jiné budovy; ať zámek, ať kostel, ať divadlo, všechno se staví jedním a týmž slohem. Jsou tedy výtky činěné v té příčině od protivníků, bohužel, dosti oprávněné; pravdou jest, že zevnější prázdnota našich kostelů je v souhlase s tím, co se děje uvnitř. (Týž, l. c.)

Těm, kteří jsou zamilováni do naší církve, radím, aby vešli v neděli do některého kostela na venkově, do takového, kde jsou jen čtyři holé, vlhké a studené zdi. Co tam uzří, co tam naleznou? Varhany hrají nějaký taneční kousek, zpěv podobá se spíše křiku divochů než zpěvu kůrů nebeských, modlitby odříkávají se zcela suše, tu a tam uslyší nějakou řeč, ta však není ani z daleka v duchu evangelia, je to řeč, která nejde ze srdce a tudíž nejde k srdci. Nevyrvala-li takováto »bohoslužba« ze srdcí lidu všechn cit náboženský, pak se jí to nepodařilo jen proto, že lid ten je od přirozenosti své zbožný. (Ullmann: Theol. Studien u Krit., 1832, díl 2, str. 202.) — Dni sváteční určeny jsou dnes pro orgie všeho druhu; chrám Thalie má více návštěvníků než chrám Páně. (Haurenski u Hoeninghause Op. cit. sv. 2, kap. 10.) — V létě r. 1820 nebylo v hlavním kostele v Curichu ani varhan ani oltáře, kazatel měl na sobě černý talár a většina posluchačů ponechala klobouky na hlavách. Kdo viděl tuto »bohoslužbu«, zdálo se mu, že ji zavedli následníci Kantovi . . . Co se týče úcty ke svátosti oltářní, jak hluboko stojí tu protestant vůči katolíkov! . . . Všimněte si jen, jak u nás přisluhují večerí Páně jednotlivcům, jak nádoby posvátné nosí pod záhyby pláště. Komu by přišlo na mysl, že odbývá se úkon nejposvátnější našeho náboženství? Taková nešetřnost zevnější důstojnosti je s to, aby v nevážnost uvedla učení protestantské. (Clausen: Op. cit. str. 879.)

Místo kázání o učení křesťanském káží naši pastoři o politice, o zemědělství a p. (Schelling: Akademische Vorlesungen.) — Skoro lze říci, že v církvi luteránské přišli o rozum; odstraňují tam Krista s oltáře a slovo Boží s kazatelny. (Claus Harms: Theses, Kiel, 1817.) — Nejednou slyšel jsem v koste-

lích protestantských řeči tolik nesmyslné, že nejen nerozehřály nikterak posluchačů, nýbrž spíše pohnuly ke smíchu, nebo k útrpnosti i prostého venkovana. (Henke v Magazinu str. 23.) — Jedině taková bohoslužba, která učiní zadost všem touhám srdce a zažene dlouhou chvíli, jedině taková bohoslužba vzbudí v nás naději, že se pusté kostely naše naplní. (Církevní noviny darmštadtské, č. 89, 1820.)

Kde je to vyhlášené bohatství, jaké nám slibovali, že nastane po odstranění svátků? Má snad nyní chudšas lacinější chléb? Splnily se vyhlídky na lepší časy, jak nám to hlásali naši kazatelé? (Wagner: Reisen aus der Fremde in die Heimat, sv. 1, str. 318.) — Musíme znenáhla zase zavést svátky Marianské. Nikdy jsem nemohl pochopiti, jak že reformátoři mohli neviděti v Panně svaté ideál lásky nebeské. (Fessler: Theresia, svaz. 2, str. 110.)

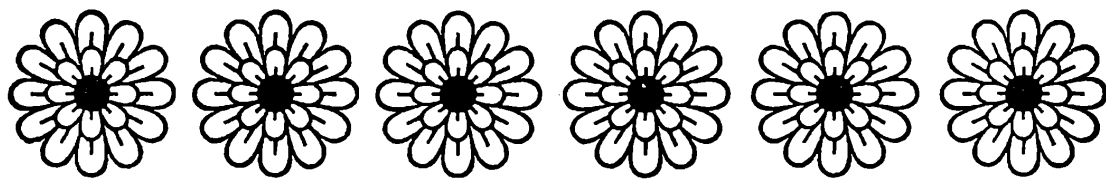
Protestantská bohoslužba je chudičká na obřady. Má jen několik svátostí a z těch jen jedna trochu padá do smyslů, totiž večere Páně. Proto není divu, že kultus protestantský není s to, aby udržel obec pohromadě. (Goethe: Op. cit. svaz. 2.) — Katolíci mají pravdu, vytýkajíce nám, že zavrhnše jejich kult, nečiníme v našem pokroku žádného; my do kostela nechodíme, lavice v našich kostelích jsou prázdné. (Literární listy halské, leden 1819.) — Bude-li ta naše osvěta dělati stále takové pokroky, jako dělá ode dvacíti let, pak bude moci kde kdo, než uplyne jedno století, jistě zcela pohodlně si pokuřovati ze své dýmky ve chrámech protestantských. (De Starck: Op. cit. str. 188.) — Naše kostely podobají se dnes většinou poušti. (Literarisches Wochenblatt 1848.) — Ti, kdo zdráhají se oceniti velebnost, nádheru a podivuhodný účinek slavností katolické církve, ničeho nevědí o vlivu náboženství, neznají povahy lidské. Znal jsem dovedného malíře protestanta, který prodléval kdysi po nějaký čas v Římě. Ten ubezpečoval mne často, že kdykoli viděl papeže ve chrámě Svato-petrském obklopeného kardinály a preláty římskými, přestal býti protestantem a byl po čas obřadů ko-

naných papežem úplně katolíkem. (Diderot: Essais sur la peinture, Paris 1765.)¹⁾

Kdož může dosti vyličiti nadšení zbožného lidu o slavnosti Božího Těla? I ve mně slavnost ta budí nadšení. K slzám býval jsem vždy pohnut a slzy ty dokazovaly rozechvění mého srdce. . . (Týž, l. c.) — Svátek všech svatých a památka všech věrných dušiček v církvi katolické zakládají se na idej v pravdě náboženské. (Horst: Op. cit.) — Pro srdce, které dosud nepozbylo vši lásky dětinné, jsou tyto dva svátky nejkrásnějšími dny v roce. V den první millionové uctívají ty zemřelé vyvolence, které Bůh přijal do svého království nebeského úplně očištěné; v den druhý volá celá církev k Bohu o smilování pro ty, kteří dosud trpí za hříchy všední. (Fessler: Theresia, svaz. 1.)

Ó, jak velebná a při tom prostá je bohoslužba katolická! . . . Jaký to rozdíl mezi nádhernými obřady katolickými a suchopárností kalvínskou! (Voltaire: Oeuvres; svaz. 47, str. 100, 111.) — Náboženství reformované a luteránské . . . neimponuje dosti lidu. Kázatelové naši, zpěv v našich kostelích a vůbec všecko je tolik monotónní, tolik nechutně jednotvárné. . . Zkrátka lutheráni zacházejí s Bohem jako s kamarádem, kalvínci jako se svým sluhou, a katolíci jako se svým Bohem. (Bedřich II. Lettre, 6. února 1782.) — Z našich kostelů pro samé řečnění o uctívání Boha »v duchu a v pravdě« vymizela úplně pravda i duch. (Pustkuchen-Glanzow: Op. cit.)

¹⁾ Viz m. j. Schillerovu: Maria Stuart, jedn. 1. výst. 4. Pozn. spis. a překl.

HLAVA XX.

O řádech a zřízeních v církvi katolické.

Kláštery jsou útulky svatosti a moudrosti. Proto dávám přednost klášterům před dvory královskými a řeholníkům přednost před samými králi. Chtěl bych několik týdnů strávit s vámi a vzdělávat se z vašich knih byl bych jako nový Pavel u poustevníka Antonína. (Voltaire: Lettre à M. D. Calmet.) — Nelze popírat, že v klášterích se vždy pěstovali veliké ctnosti; není dnes kláštera, v němž nežily by duše obdivuhodné svatosti. (Týž: Essai sur l'histoire générale, Paříž 1785.) — Je jisto, že život ve světě je vysazen větším pokleskům i že veliké zločiny nepáchají se v klášterích. (Týž: Oeuvres, svazek 4, str. 344, vyd. z r. 1785.) — Jediný klášter benediktinský prokázal snad větší služby vědě než obě university: v Oxfordu a v Cambridge. (Gibbon: Decay of the Roman Empire svazek 1. kapitola 1.) — Ve Francii to byli první řeholníci, kteří celé lány půdy obdělali a proměnili v zemi úrodnou. (Mirabeau v L'ami des hommes, svazek 4.) — Všecko, co pozůstalo ze vzdělanosti řecké a římské staré doby, zachovalo se nám v klášterích. Zná-

me-li díla Řeků a Římanů, známe-li dějiny náboženství křesťanského, známe-li konečně dějiny prvních králů germánských, komu jsme medle za to díkem zavázáni, ne-li zbožným a učeným řeholníkům? .

(Menzel: Op. cit., svaz. 4, str. 95.) — Kartusiani a benediktini vždycky podporovali a rozšiřovali vědy a umění a památky starožitnosti klassické. Mimo to obrátili titíž řeholníci nepřehledné lány půdy v úrodnou půdu. (Fitz-Wiliam: Op. cit. str. 88.)

Společnost hrdinů křesťanských, zvaná »Trinitáři« čili »na vykupování otroků«, založená od Jana z Mathy, od 600 let vysvobozuje z pout pohanských křesťany. Na výkupné za otroky obracejí almužny a jiné příjmy, které sami nosí do Afriky. (Voltaire: Essais sur l'histoire générale, kapitola 135.) — Dominikáni a Františkáni v první době trvání svých řádů, prosti jsouce starostí o benefícia a jiné hodnosti církevní, proslavili se svými studiemi na tehdy založených universitách Pařížské a Bolognské . Jejich zbožnost, pokora, chudoba, horlivost v rozšiřování víry zjednaly jim všeobecné vážnosti a úcty. Papežové jim přáli, udělovali jim velké výsady, vážili si jich na výsost knížata a králové. Svatý Ludvík říkával, kdyby se mohl rozdělit ve dvě půlky, že by jednu obětoval Dominikánům a druhou Františkánům. (Diderot: Encyclopédie atd., článek Ordres religieux) — Veta bylo by po našem náboženství, kdyby je nebyli k novému životu přivedli svatí Dominik a František. (Macchiavelli: Discorso sulla idea di Tito Livio.) — Kdo z nás pidimužíků dokáže, co dokázal František z Assisi? (Renan: Vie de Jésus strana 452.) — Řád sv. Františka měl velmi slavné scholastiky; první z nich jest proslavený Scotus, zvaný »doctor subtilis«. (Diderot: Encyclopédie atd. čl. Aristotélisme.) — Ignác z Lojoly a jeho soudruhové byli velikáni. (Heine: De l'Alemagne depuis Luther jusqu' à Mme de Stael.) — Slavný Ignác z Lojoly zaujímal v době velikého převratu katolického totéž postavení jako Luther v převratu protestantském . . Historie jesuitského řádu je zároveň historií velikolepé reakce katolické Duch tohoto

Tovaryšstva oživil celý katolický svět, i dvůr římský očistil se v tom duchu . . . Jaká byla hlava, tací byli i údové. (Macaulay v The Edinburg Review, 1840, říjen.) — Vzal-li Luther papeži dva milliony, vrátil jich Ignác z Lojoly papeži deset. (L. Ranke: Histoire de la papauté atd.)¹⁾ — Velmi těžko bychom našli někoho, kdo by nahradil jesuity ve výchově mládeže. (Bedřich II.: Oeuvres posthumes, Berlín 1788, svaz. 11.) — Chráním-li jesuity, ty ubohé, pronásledované řeholníky, činím tak z ohledu na prospěch mých národů. Tato společnost lidí pokojných a nevinných bude žít v mé říši, poněvadž jsem přesvědčena, že je ze všech nejschopnější k vyučování mládeže i dospělých nevzdělanců, vštěpujíc jim zásady humanity, pokory, pravé zásady náboženství křesťanského. (Kateřina II.: Lettre à S. S. Clément XIV., 1773.) — Nedá se upříti, že jesuité, zvláště ve Francii, sepsali mnoho knih, aby ulehčili mládeži studium, a to knih takových, ze kterých samy university čerpaly pro své spisy jiné. (D'Alembert: Correspondances.)²⁾

Všecky tyto řády povstaly během času v zemích křesťanských, kde a jak bylo jich třeba; řády pro výchovu, pro vyučování, pro hlásání slova Božího, pro vědecká studia, řády dobročinné. (L. Ranke: Op. cit., svaz. 4, str. 61.) — Řeholní domy jsou veliké většině obyvatelstva k velikému zajisté prospěchu. (Robespierre v L'Ami des hommes, sv. 3, kap. 2.) Knížata světská mají při svých velikých dluzích ne-

¹⁾ Vedle uvedených spisovatelů hájili ve druhé polovici minulého století jesuity proti útokům nevěrců a jansenistů hlavně Voltaire: Siècle de Louis XIV, — Essai sur les mœurs, svazek 8., str. 246 a násl.; D'Alembert: Éloge de Crébillon; La Lande v Bulletin de l'Europe a z naší doby Lacrosette, jinak nepřítel jesuitů, v Histoire du XVIII. siècle. A Guizot, kalvinista, dí ve svých Mémoires 1865 otevřeně, že Jesuité byli založeni, aby zabránili revoluci v 16. století, kterážto revoluce, podporujíc vzpouru jednotlivce proti autoritě náboženské i lidské, hrozila sociálním rozvratem. Pozn. spis.

²⁾ Voltaire píše 7. února 1746, že žil po sedm let u jesuitů a vyznává, že jesuité to byli, kteří mu vštěpili lásku k vědám a že nemůže zapomenouti na P Porra, kterého měli v lásce všichni, kdož za něho studovali. Pozn. spis.

malý záľusk na bohaté kláštery . . V tom spočívá celá jejich politika, ale při tom nepovází, že zrušením klášterů podemílají základy svých říší; nepovází, že tím ochábně horlivost v dobrém, že vyhasne víra, nebude-li, kdo by ji oživoval. (Bedřich II. Lettre à M. D'Alembert.)

Navštívil jsem některé missionářské stanice katolické a musím vyznati, že počínání si kněží římské církve velice se liší od jednání missionářův anglických. Oni jsou přívětivi a ochotni k divochům pohanským a laskaví k Evropanům, tyto připravili se o všecku sympatii u svých obrátců. Jakkoliv jsem ohledně náboženství jiného mínění, musím přes to uznati spravedlivě příznivé výsledky, jakých se dodělali. Skoro celou jižní Ameriku obrátili na víru katolickou. (Reisebericht eines Engländers über Neu-Seeland v »Ausland« 1822 č. 239.) — Máme-li býti spravedliví, nesmíme tropiti si žerty z missií katolických; aspoň výsledky jejich dokazují, že vedle lidské slabosti vládne zde síla nám neznámá; a bez příčiny není výsledku, není účinku . . (Hengstenberg v řeči na synodě protestantské v Brémách 1852.) — Protestantská církev nikdy nedbala příliš missií a nevšímalá si jich tak, jak by toho při své potřebě i prospěšnosti vyžadovaly. (Busch: Kurzgefaszte Geschichte der christl. Kirche, 1830.)

Společnosti biblické poskytují na první pohled žalostné divadlo . . Jakých medle dodělaly se tyto společnosti výsledků? (Revue protestante 1830.)¹⁾ — Čtení bible je už jediným prostředkem spasení. Kdo neumí čísti, nemůže býti křesťanem, a to proto, že reformace spatřuje v bibli, tedy v psané knize, jediné kritérium vši pravdy a jedinou cestu ke

¹⁾ Společnost biblická v Londýně rozdala od svého založení 1804 do r. 1857 po celém světě 33,898 858 výtisků bible úplných i neúplných ve více než 100 různých jazycích a na 80 millionů franků. — »Traktátová společnost« Pařížská rozdala r. 1856 1,200.000 traktátů a r. 1857 dokonce 1,500 000. Společnost podobná v Toulouse rozšířila traktátů až do roku 1856 na 22 millionů atd. A výsledek toho celého ohromného nákladu? Skoro žádný! — Pozn. spis. a překl.

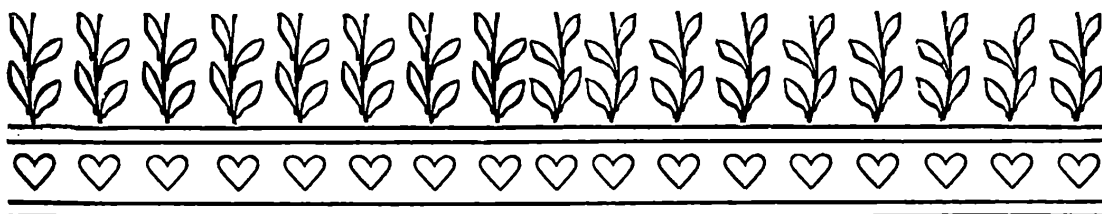
spáse. (Fichte: Grundzüge des Zeitalters str. 219.) — Vy všichni, kdož neznáte nebo neumíte čísti bible a přece se domníváte, že jste křesťany, protože jste pokřtěni, ó, jak jste politování hodni! Ubožáci! Což nevíte, že uměti čísti je právě tak třeba ke spasení jako býti pokřtěnu? Skoro se obávám, a to velice, že kdo chce býti jist svým spasením, musí se vyznati v hebrejštině. (Lessing: Memoires, svaz. 6.) — Zdaliž není ta slepá úcta ku překladu Lutherovu hotovým šílenstvím? Mnozí pohlízejí na Lutherův překlad Písma sv. jakoby byl vyšel ze samého vnuknutí božího. (Niemeyer: Beobachtungen aus Reisen, 1821, svazek 1, strana 336.) — Lutherův Starý Zákon je pro laika úplně nesrozumitelný. (N. deutsche Bibliothek, svazek 8, strana 327.) — Každý ví, že Písmo svaté není pro všechny lidi, vyjma morálku; to ostatní v Písmě sv. je pouze pro ty, kdo vyučují náboženství . . . Proto by vhodný výtah z Písma byl daleko prospěšnější převalné většině křesťanů než jakýkoliv úplný překlad. (Allg. deutsche Bibliothek, svaz. 53 a 86) — Neoddávejme se růžovým nadějím; v naší (protestantské) církvi francouzské je velmi mnoho nevěrců. (Revue protestante 1830.) — Že bible bez jakéhokoliv komentáře je úplně jasna a pochopitelná pro každého, toto tvrzení působilo a působí velmi neblaze na společnost lidskou. (S. Phelan: Ueber die Bibelgesellschaft pag. 22.)

Svatý Pavel doporučuje všem hlasatelům nauky křesťanské coelibát. Církev katolická prohlásila to za zákon závazný pro všechny, kdož mají na starosti duchovní potřeby a spasení lidu, aby totiž nebyli vyrušováni ve vykonávání svých povinností náboženských a neměli starostí spojených se stavem manželským. Církev katolická nikoho nenutí ke slibu čistoty, ona dí pouze, že nikdo nemůže státi se knězem nebo řeholníkem, kdo nechce slibem čistoty se zavázati . . . (Cobbett: Op. cit. svaz. 1, str. 123, 126.) — Církevní coelibát a řeholní je věc zcela nevinná, chvalitebná, užitečná . . . (Encyclopédie atd. čl.: Adultère, Célibat, Mariage.) — Ó, čistoto, ty jsi matkou a zdrojem všech ostatních ctností. (Rous-

se a u: Julie atd. svaz. 3.) — Ve všech stoletích dávno před papežem Řehořem VII. setkáváme se se zákazy v příčině ženitby kněží a s přísnými hrozbami na-proti konkubinářům. (Voigt: Dějiny Řehoře VII. vyd. ital. 1847 v předmluvě.) — Ježíš Kristus opustil, aby-chom tak řekli, vlastní matku k vůli pokolení lid-skému . . . Žil i zemřel v panictví a tak posvětil co nejslavněji coelibát kněží. (Michelet: Du prêtre, de la femme et de la famille.) — Coelibát zbavuje kněze starostí a svazků rodinných a víže ho za to pevněj-šími pouty s nebem, s papežem, s církví. (Menzel: Geschichte der Deutschen, 1834, str. 242.) — Klerus (anglikánský), ten nižší totiž, nemůže svými skrovnými příjmy vydržeti četné rodiny a proto je nucen posí-lati dítky žebrotou po celém království. (King, u Hoeninghause: Op. cit. svaz. 2, kap. 9) — Nesvor-nost a hádky mezi farářem a jeho ženou, nepěkné kousky jejich dětí — co tu příležitosti k pohoršení. Proto skoro by bylo prospěšnější zakázati sňatky pa-storům protestantským. (Schatten und Licht im Landpredigerstande 1826, str. 22.)

Podivuhodná kázeň v církvi katolické svědčí o nadpřirozené moudrosti téže církve. (Fitz-Wil-liam: Op. cit. str. 52.) — O tom není pochybnosti, že v církvi katolické panuje daleko lepší kázeň než u nás. (Martin u Hoeninghause: Op. cit.)

Na universitách protestantských požívají všichni studující stejné volnosti; ti, kteří se věnují boho-sloví, liší se od ostatních velikou nemravností. (Ja-cobi: Ueber Bildung 1808.) — Jak je to krásné, po-dělovati chlebem, oděvem a jinými různými potře-bami vlastní bratry! . . . Jakmile vnikne do společ-nosti, založené na náboženství, duch světský, je to společnosti takové jen na zkázu a záhubu; oživí-li však společnost nějakou, spočívající na základech čistě lidských, duch evangelia, jest jí to jenom ku pro-spěchu a k užitku. (Voltaire: Oeuvres, svaz. 18, str. 411.)

HLAVA XXI.

O námitkách činěných církvi katolické.

Z nevědomosti brojí protestanté proti katolické církvi.

U protestantů vládne ukrutná nevědomost ohledně článků kontroverčních. Proto setkáváme se s protestanty horlivými a pravověrnými, kteří v jiných oborech dosti se vyznají a přece svým protivníkům vytýkají za blud to, co reformovaná církev od jakživa měla a má za pravdu základní. Z takové nevědomosti pochází pak vzájemná nevraživost. (Menzel: Geschichte der Deutschen, svaz. 2, úvod, str. 5.)

a) Bohoslužba »římská« je prý původem svým pohan sk á.

Co tu učených spisovatelů rozplývalo drahocenný čas a vlohy své, aby dokázali, že »Řím křesťanský vypůjčil si své pověry od Říma pohan sk ého!« A opravdu podařilo se jim jakousi takousi podobnost různými příklady dokázati. Ale dovozovati z toho, že katolíci dlužili se zde od pohanů, bylo by přes všecku pravděpodobnost tvrzením bludným. (Warburton: Div. Legat. svaz. 2., část 1, 355)

b) Autorita papežova prý platí více než Kristova, více než autorita Písma sv.; papež prý je nejvyšším Bohem na zemi. (Katechismus bernský str. 262.)

Co má si mysliti horlivý katolík o počestnosti nebo vědomostech těch lutheránů, kteří neostýchají se psáti a tisknouti, že prý katolíci jsou nuceni uznávati viditelnou hlavu, která má větší autoritu než samo Písmo svaté? Takoví obhájci naší sekty zasloužili by usvědčení býti ze lži, a to tím nejmenším katechismem katolickým. (Fessler: Ansichten über Religion atd. 1807 svaz. 2, str. 58.)

c) Mše katolická je zlořečeným modlářstvím. Katolíci klaní se chlebu. (Katechismus bernský str. 189, 262.)

Jaktěživo, ne! Čemu se katolíci ve svátosti oltářní klaní, jest jediný pravý Bůh, který ve způsobách chleba a vína, jakoby rouškou zahalen jsa, přítomen jest s božstvím svým i člověčenstvím. Tedy skutečná přítomnost Boží ve svátosti oltářní je předmětem víry u katolíků. A že katolíci jsou daleci toho, aby klaněli se pouhému chlebu, dokazují tím, že sami učí a prohlašují něco takového za modlářství. (Taylor: Liberty of prophesying, oddíl 20.) — Ježíš Kristus je přítomen ve svátosti oltářní pod způsoby chleba a vína a proto dlužno klaněti se mu. (Bennett: Sermon preached. atd. Londýn 1865.)

d) Ctění svatých, obrazů, ostatků, kříže atd. je pravé modlářství.

Přečetní spisovatelé uvádějí ve svých spisech, že prý katolíci se klaní svatým, že se klaní ostatkům a obrazům. V tomhle našem osvíceném století neostýchají se vykřikovati ctění za klanění se modlářské, a to proto, že nemají vhodnějších prostředků k velení své sekty nad pomlouvání katolíků. (Fessler: Theresia, svaz. 2, str. 219.) — Protestanté nejednají správně, viníli z modlářství ty, kteří spravujíce se míněním mnohých starých otců církevních, věří, že mučedníci dovídají se ať už zjevením Božím nebo

skrze anděly o našich potřebách a o našich modlitbách. (Grotius: Opera, svazek 4., str. 624, vydání z roku 1679.) — A ostatně každý rozumný katolík soudí dnes o úctě svatých a jejich obrazů i ostatků právě tak, jako bychom soudili my, kdybychom měli ve svých kostelích více obrazů, a jako soudili spisovatelé církevní po více než 12 století. Píše zajisté sv. Jeroným proti Vigilantiovi takto: »Nešlechtníku; kdo z našich klaněl se kdy mučedníkům? Kdo považoval člověka za Boha?« (Horst: Op. cit.) — Ti, kdož považují žehnání se znamením kříže za něco zlého, mohli by vyjmenovati více takových »zlých« úkonů a obřadů zcela správných, neurážejících, prospěšných, pocházejících rovněž z tradice, jako na př. klekání. Tento úkon je ze všech nejpříhodnější ku klanění se Bohu. (Meyer: Krit. Kränze, str. 194.)

e) Bartolomějská noc, inkvisice, Galileo Galilei.

Sluší doznati, že jen děsné zneužívání náboženství zavinilo noc bartolomějskou . . . A rovněž fanatismus náboženský to byl, který poštvál jednu polovici Francie proti druhé a vrahů nadělal z Francouzů tak uhlazených, tak vzdělaných . . . Bylo-li kdy naše svaté náboženství porušeno takovým pekelným řevem, pak to jde jedině na vrub lidské hlouposti. (Voltaire: Oeuvres, svazek 32, str. 313; — svazek 51, strana 279 a Diderot: Encyclopedie atd. článek »Křesťanství«.) — Římský tribunál inkvisiční byl mnohem mírnější a vlídnější než soudy ve Francii a v různých jiných zemích, kde rozhodovalo se o náboženství a o zločinech. (Bonnet: Essai sur l'art de rendre les révolutions utiles 1705, svaz. 2, str. 185.) — Galileo Galilei nebyl nikterak odsouzen jako dobrý astronom, nýbrž jako špatný theolog. Kdyby byl nechtěl mermocí vykládati písmo, byl by ho nikdo nevyrušoval v jeho práci: točiti zemí . . . (Mallet du Pan v »Mercure de France«, červenec 1784.) — Pense, kterou dával papež Urban VIII. Galileovi, nebyla náhradou nebo odměnou za práce jeho; papež jako suverén církevního státu neměl ku Galileovi nižád-

ných závazků, an nebyl poddaným papežovým, nýbrž občanem toskánským. Proto musíme na tento stálý roční plat Galileův hleděti jako na odměnu vědy samé. Činem tím dokázal papež Urban VIII. celému světu křesťanskému, že náboženství není nepřítelem filosofie a že církev římská vždy respektovala a podporovala umění. (D. B r e w s t e r: The martyrs of the science.)

f) »P a p e ž k a« J o h a n n a.

Vypravování o papežce Johanně je veskrz báchorkou. Jsem o tom úplně přesvědčen a souhlasím s těmi, kteří považují povídání to za báchorku frivolní, směšnou a postrádající veškeré opory se strany některého staršího spisovatele. Důkladnější manuskripty spisovatelů, na které se odvolávají jako na zdařbůh, nezmiňují se o takové věci ani čárkou. Ostatně jsem po bedlivém, hlubokém a důkladném badání dokázal důvody nezvratnými, že celá ta věc je bezdůvodná. (Leibnitz: La raison du christianisme; svazek 3, str. 130.)

g) O čtení Písma sv., které církev katolická zakazuje.

Svoboda, která dává protestantům bez rozdílu do rukou bibli, je daleko škodlivější a nebezpečnější než přísnost, kterou se čtení bible zakazuje v církvi katolické. (Bramhall, anglikánský biskup: The spirit of the clergy, 37.) — Kdo dnes tvrdí, že církev katolická zapovídá svým věřícím čísti Písmo svaté, ten církev tu pomlouvá. Nečiní tak, kde vidí prostou, čistou víru křesťanskou, snaží se pouze zabrániti hloubání v Písmě z pouhého rozmaru, ze zvědavosti, zabrániti pochybovačnosti a povrchnímu čtení. (Leo: Annales catholiques de Genève, kn. 4, 1823.) — Aristarch sehnal s velkou bídou sedm mudrců v celém Řecku, za to u nás sotva by sehnal sedm nevědomců. Každý u nás je doktorem písma, mužem bohonadšeným. Tu přemrštěný horlivec, tam zase šarlatán jakýs vykládá svoje rozumy o slově Božím; všude plno sektářů a kacírů, kteří nejen že obnovili všecky bludy prvních století, nýbrž přidali k nim ještě mnoho jiných ohavných z vlastní hlavy.

(Walton: Prolegomena of the polyglot.) — Brání-li církev nepředloženému, sprostému, všeobecnému užívání bible, má pravdu. . . Není záhodno, aby svatá kniha tajemství Božích a naší víry nalézala se v rukou všelijakých lidí, v komnatě i v kuchyni (Montaigne: Essais, kn. 1, kap. 56.)

h) Latina je proto v bohoslužbě, aby lid byl držén v nevědomosti.

Co se týká latiny v bohoslužbě katolické, vytýká se katolíkům tu a tam, že užívají cizího jazyka, aby lid obecný zůstal nevědomým. Leč věc tu lze vysvětliti i jinak, příznivěji. Katolíci mají totiž zvláštní zálibu v latině, poněvadž latina je v jistém smyslu jazykem katolickým nebo všeobecným. A pak uvážiti třeba, že buď přede mší nebo po ní konají se s lidem modlitby v jeho řeči. Mimo to jazyk, ve kterém konají se bohoslužby, není předmětem víry, nýbrž věc kázně církevní. Chtěli katolíci takřka přizpůsobiti řeč bohoslužebnou místu posvátnému. A opravdu nenalezl jsem ke svému podivení nikde větší pokory a méně přetvářky než v katolickém chrámu při bohoslužbě. Vidíme též, že v modlitebních knihách katolíků nachází se vedle latiny i překlad v řeči lidu, pro všechny částky bohoslužby mají velmi krásné modlitby ve své řeči mateřské . . . (Vix: Betrachtungen über die Zweckmässigkeit atd. 1829 str. 46.)¹⁾

i) Církev katolická více dbá zevnějších úkonů při ospravedlnění hříšníka než vniterného polepšení — na úkor milosti Boží a zásluh Ježíše Krista.

¹⁾ V jistém městě nedaleko Prahy měli před nemnoha lety a snad mají dodnes v užívání »českou agendu« při bohoslužebných úkonech. Úředník městský »také katolík« liboval si, jak to je »o mnoho lepší než ta latina«, že »tomu aspoň lid rozumí a ví, co se modlí« atd. V zápěti po této chvalořeči byl pohřeb jakéhos zámožného měšťana. Překladatel vybídl zmíněného chvalořečníka české agendy: »Pojďme tedy blíže k rakvi, abychom těm obřadům českým lépe rozuměli!« »I zůstaňme raději venku, zde je lepší vzduch, než v tom průjezdu,« zněla odpověď. Ejhle — latinskou agendu zavrhoval a — české se vyhýbal jako přemnoží »osvícení také-katolíci«, opičící se po protestantech. Pozn. překl.

Není zajisté nespravedlivější námitky nad tu tak často církvi katolické činěnou, že dbá více zevnějších úkonů náboženských než vnitřního polepšení srdce. Leč to nedotýká se nikterak dogmatiky katolické a nevyplývá z ní a církev sama opět a opět proti tvrzení takovému se ohražovala. Jisto jest, že dogmatika katolická opírá se — jak samozřejmo — souhlasně se základními články svými o to učení, že třeba jest vnitřního očištění všem, kdož hlásí se k její víře. Nuže! A věru spíše se zdá, že katolická dogmatika v této věci na pevnějších stojí základech než naše . . . Dá se lehce dokázati a také je skutečně dokázáno, že křivé jest tvrzení protestantů, jakoby katolická bohověda umenšovala velebnost milosti Boží a zásluh Ježíše Krista, nebo jakoby učila o ospravedlnění hříšníka skrze zásluhy Ježíše Krista, že toto ospravedlnění je pouhá odměna našich zásluh a našeho polepšení. (Plank: Abriss einer historischen Darstellung der dogmat. System. — a »Reden« atd. str. 45.)

j) Katolíci prý nemají ani zbla ze základních pravd evangelia.

Lze-liž tvrditi, že by katolíci byli zapřeli a zrušili základní pravdy nebo-li podstatu křesťanství a že proto nejsou více pravými křesťany? Kdo něco takového tvrdí, prohřešuje se proti historii i proti pravdě. (Círk. nov. darmšadtské, 1830 č. 198.)

k) Papež prý je antikrist — církev katolická je nevěstka babylonská, — katolictví je modlářstvím — celé učení katolické je učení zavržení hodné, bludné atd.

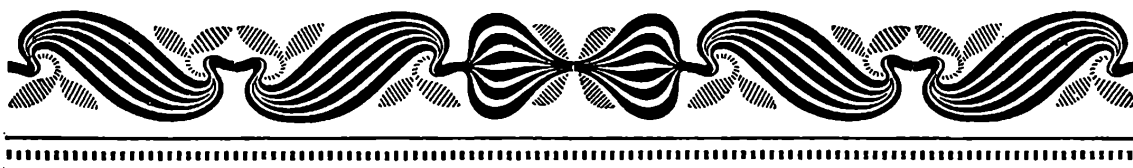
Jaká je, prosím, charakteristická známka antikrista? Ta zajisté, že se popírá vtělení Syna Božího. Leč popírání takové jistě nepochází od Boha, jak tvrdí miláček Páně, apoštol sv. Jan. Nuže! Žádný papež nepopíral nikdy vtělení Kristova. Zkoumáme-li tuto otázku trochu důkladněji, shledáme, že antikrist zrodil se častěji v takových sektách, které, odloučivše se od víry katolické, věří a vyznávají, že Ježíš není Kristus, nýbrž pouhý smrtelník. (G. Müller: Sämmtl. Werke,

sv. 8, str. 256.) — Kdyby ti první reformátoři vstali z hrobu a spatřili náš pokrok, našli by dojista zcela jinde antikrista, než na stolci římském. Hrabě Zinzerdorf dí: »Nevidím v papeži antikrista, nýbrž řádnou hlavu církve římské.« Tato slova mne utvrzují v přesvědčení, že náš život (náboženský) se pohoršil. (Stahl ve své řeči na synodě protestantské v Brémách 1852.) — Žasnu při pomýšlení, že hádáme se s katolíky o názorech náboženských a sami se držíme takových lidí, kteří přímo popírají božství našeho Spasitele. (G. Canning, anglikánský duchovní, v řeči, pronesené 19. dubna 1825.)¹⁾ — Smysl Písma svatého falšoval se k očerňování katolíků. Vydávány knihy různé a v nich, jakož i s kazatelen všech kostelů vštěpovalo se nám už od malička, že Bůh sám papeže nazývá »bestií«, »ohavným hříšníkem«, »nevěstkou babylonskou«; učili jsme se pohlížeti na bohoslužbu katolickou jako na »modlářství« a považovati dogmata katolická za učení »zavržení hodné«. Není třeba veliké učenosti k tomu, abychom usvědčili takové pomlouvače náboženství katolického . . . Nebudou přece popírat — bylo by to vůbec nemožno — že toto náboženství vyznávalo lidstvo po patnácte století! Nuže! Lze předpokládati, že by Ježíš Kristus, jenž zemřel za hříchy naše a dal nám evangelium jakožto knihu spásy, že by byl dopustil, aby lidé po tak dlouhý čas vyznávali jakési křesťanství »na oko«? Či byli by ti, kdož tak s vysoka útočí dnes na víru našich předků, tolik drzí, aby tvrdili, že Ježíš Kristus přes svůj slib: »Já s vámi jsem po všechny dni až do skonání světa,« náhle hlasatele svého učení opustil a nechal miliony lidstva v temnotách kráčet za jediným člověkem, jemuž potomstvo osvědčené říká »ohavný hříšník« a »nevěstka babylonská«? Opovází se říci, že Ježíš Kristus po tolik století dal svět na pospas antikristu? Naši předkové přijali křesťanství asi v šestém století

¹⁾ Tak tomu bylo už před 75 lety a dnes není lépe. V Hannoveránsku vystoupilo 70 rodin z evangelické církve proto, že — jak dí »Hausfreund« 7. srpna 1900 č. 15 — někteří pastoři »popírají božství Ježíše Krista«. Pozn. překl.

po Kristu. A od koho? Kdo první hlásal v této zemi jméno Ježíše Krista? Kdo obrátil Angličany ku křesťanství? Snad některý svatý protestant? Nikoliv a tisíckrát nikoliv! To dílo začali, prováděli a dokončili — papežové! Jeden z nich poslal do této země mnichy, ti usadili se v Canterbury (staré Dorovernum) a jejich přičiněním rozšířilo se křesťanství velmi rychle. A nutno vyznati, že bylo právě to náboženství, jehož hlavou je papež, jediným náboženstvím v Anglii po celých devět století. Řeknou proto naši učitelové, že »nevěstka babylonská« přinesla do Anglie evangelium? Řeknou snad ještě, že všichni ti milionové Angličanů zemřelých za těch 9 století zemřeli beze vší naděje na spasení věčné? Či řeknou naposled, že naši předkové, kteří nám postavili kostely a jichž kostmi posety jsou naše hřbitovy, sténají v místě věčného zatracení? — Sama přirozenost vzpírá se takové myšlence. A přece ti lidé nemluví jinak a proto volky nevolky musí přiznati, že je to holá pomluva, nazývají-li papeže antikristem, katolicismus modloslužbou a učení katolické učení zavržení hodným. — Nyní přejdeme na naše doby a rozhlédněme se kolem sebe. Co vidíme? Devět desetin křesťanů jsou katolíci! Ejhle! Dovolil by Ježíš Kristus antikristovi vládnouti po všecka ta století až na dnešní den? Či snad Ježíš Kristus založil církev protestantskou? Či snad On způsobil reformaci? A konečně, dopustil by, aby následovníků antikristových bylo devětkrát tolik jako jeho vlastních vyznavačů? . . . Jest však ještě jiná absurdita. Liturgie anglikánská je po větší části vyňata z liturgie katolické. Tato církev má mimo jiné dvě symbola: nicejské a sv. Athanasia. Nicejské symbolum bylo sestaveno papežem a koncilem katolickým, druhé rovněž koncilem katolickým za předsednictví papeže, který nařídil vyznávání jeho všeobecné. Nuže, který duchovní církev »zákonně« může beze studu a bez drzosti nazvati papeže antikristem a církev katolickou viniti z modloslužebnosti? . . . Mimo to máme v naší církvi »zákonně« modlitební knihu a v ní kalendář. V kalendáři tom uvádějí se na každý den jména svatých a světic a mezi těmi je celá řada pa-

pežů a jiných údů církve katolické všeobecně uctívaných. A teď našeptávají nám ti, kdož tuto modlitební knihu doporučují ke čtení opětnému, že papežové byli samí antikristové, že církev katolická byla a bude vždy církví kacířskou ve své bohoslužbě a zavržitelnou ve svém učení? . . . A ještě něco na uváženou všem pomlouvačům církve katolické. My přísaháme na čtyři evangelia. Leč každý ví dobře, že jsme tato čtyři evangelia přijali od papeže a koncilia katolického. Nuže, je-li papež antikristem . . . pak přísaháme na knihu antikristovu . . . Není třeba, myslím, dokazovati více k naší žalosti, že tak dlouho byli jsme klamáni takými bídnými pomluvači. Prohlédněmež a zkoumejme tuto otázku, a užasneme a zastydíme se nad naší vírou . . . Pro tyto veliké lži protestantské žijí katolíci a protestanté v stálém nepřátelství vespolečném. Daleky buďtež tedy od nás všechny nesčetné pomluvy a urážky církve katolické, kterou vyznává devět desetin veškerého křesťanského světa, daleky buďtež od nás všechny ty pomluvy, jichž důvod a příčina nebyla a není jiná, než zabezpečiti si teplé hnízdo ve statcích uloupených církvi katolické . . . (W. C o b b e t t: History of the Protest. Reform in England atd., svazek 1. str. 9 a násl.)

HLAVA XXII.

Některé povšechné úvahy o učení církve katolické.

Soustava v učení katolickém je tak logická a důsledná, jako knihy Euklidovy. Náboženství římské je založeno na dogmatu o nadpřirozeném zjevení, a zjevení to, obsahujíc přítomnost, minulost i budoucnost, je stálé, nepřetržité a nepřerušitelné V celé dogmatice katolické není jediného článku, jehož pravost by nebylo lze dokázati ze zjevení nadpřirozeného. (Gfrörrer: Kritische Geschichte des Urchristenthums, svaz. I. v úvodě.) — My, protestanté, pozorujeme podivuhodnou stavbu nauky katolické v celém jejím rozsahu, musíme vyznati, že nad učení katolické není učení lepšího, důkladnějšího, logičtějšího až do nejmenších podrobností. Je to, abych tak řekl krátce, systém, který snese sebe přísnější kritiku badatele sebe hlubšího. (Marheineke l. c.) — Náboženství katolické je vystavěno na skále Boží a nikoliv na výkladu chybném a pomíjejícím. (Kern: Op. cit.) — Církev protestantská je vystavena na písku. (Delbrück: Op. cit.) — Protestantismus ztrácí se v anarchii; pravý opak toho vidíme v církvi katolické. Ta

sbližuje duše těsnou páskou a dopřává jim již zde požitků
rajských. (Mazzini, Prose.) — Základním principem
reformace bylo: »Ve věcech víry neplatí nic jiného
než rozum« a »každá autorita vůbec se zavrhuje« . . .
Vydávají-li tedy protestanté nařízení synodální, před-
pisují-li věřícím, co mají věřit, pak se odchylují od
základního principu reformace . . . Přísná orthodoxie
jejich je vlastně kacířstvím . . . Základní dogmata refor-
mace jsou tato: Uznávati bibli za jediný pramen víry
a nepřipustiti jiného vykladače bible kromě vlastního
»já« V tom však je odpor; neboť jak můžete mlu-
viti o autoritě jakékoliv, když zavrhli jste autoritu
celé církve? (Rousseau: Lettres de la Montagne.)
— Dopustili jsme se přemnohých chyb a spáchali
jsme mnoho zlého. (Melancton: Opera, kn. 4.,
list 19.) — Od té chvíle, co ztratili jsme víru, ztratili
jsme dojista i Boha. (Luther: Opera, díl 2., list 369,
vydání 1560.)

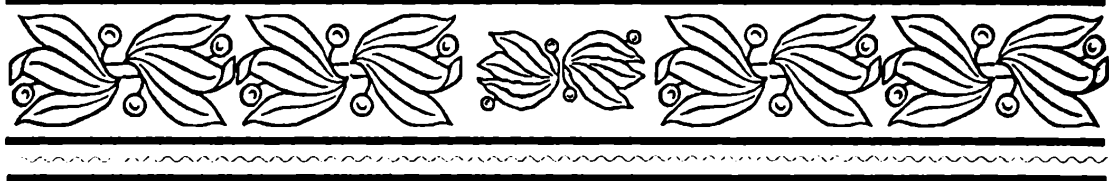

HLAVA XXIII.

Církev katolická — církev vítězná.

Od té doby, kdy papežové dali zákony barbarským uchvatitelům Říma, náleží jim duchovní pravomoc nad těmito barbary od moře ledového až ku břehům tichého oceanu. (Gibbon l. c.) — Není monarchie starší nad kurii římskou; není a nebylo suveréna, jehož moc byla by dalekosáhlejší, který by požíval větší vážnosti ze všech panovníků až do dnešní doby nad papeže. (Lalande: Op. cit.) — Jak původ tak i dlouhé a nepřetržité trvání papežství nutno považovati za zjev ojedinělý v dějinách lidstva. V tom právě spočívá pro katolíky nejpatrnější důvod, že náboženství jejich jest pravé; jest to nepřetržitý zázrak, kterým prozřetelnost božská ustavičně chrání církev svoji, a sice tu církev, které samy brány pekelné nepřemohou. Všecky ostatní trůny spočívají buď na volitelnosti, nebo na právu silnějšího, nebo jsou dědičné, papež však vládne jako viditelný zástupce Ježíše Krista, a jak zkušenost všech století dokazuje, je papežovo právo na trůn silnější než všecka ostatní. (Roscoe: Život a panování papeže Lva X. sv. 1, str. 6.) — Panství římské církve je nejstarší ze všech panství

v Evropě. (H u m e: Hist. de l' Angleterre 1521.) — Nikoliv, náboženství, nebo církev nebo kněžstvo nelze vyhladiti ani pronásledováním ani disputacemi. R. 1793 jsme se pokusili vyvrátiti církev katolickou pronásledováním a guillottinou. Bouře revoluční měly provést očistu v kléru a zatím přinesly církvi značnou posilu. (P r o u d h o n: L'unité et la fédération en Italie; Paříž 1863.) — Na stokráte byli papežové ohrožováni, trůnu zbavováni, do vyhnanství posíláni, usmrcováni, ale papežství zůstávalo vždy po své prastaré výsadě nedotknuto, vydávajíc papeže nové . Zatím co parlament hyne, odhaluje papež každodenně vaši falešnou hru a to tak důkladně, že mu nikterak nestačíte se svými »protidůvody«. (F e r r a r i ve sněmovně poslanecké 16. dubna 1861 a 12. května 1873.) — Trůn sv. Petra spočívá na základech, kterých žádná moc světská ani nepoboří ani nevyvrátí. (G a r i b a l d i: Lettèra all' Internunzio apostolico al Brasile 20. října 1847.) — Liberálové v Berlíně, ve Vídni, v Paříži i v Římě docházejí ku přesvědčení — a protestanté došli k témuž přesvědčení dávno — že papežství i s církví katolickou jest organismus železný, který spočívaje na nezvratných zásadách, po téměř dva tisíce let odolal všem těm prérůzným bouřím, přečkal všechny »kulturní boje«. (N e u e R e i c h s z e i t u n g, Drážďany 12. února 1878.)

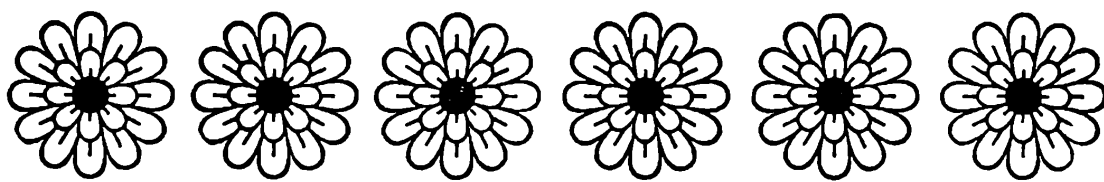
HLAVA XXIV.

○ dobročinném působení církve na společnost lidskou.

Celá Evropa děkuje křesťanství za své nynější postavení sociální. Mnozí »silní duchové« předhazují křesťanství, že prý je »nepohodlné«, tím však vyznávají o sobě, že nejsou schopni, aby nesli ono sladké břímě ctnosti, jak je křesťanství doporučuje. Říkají, že křesťanství je »škodlivé«; ti a tací nevidí schválně všech těch velikých prospěchů, jaké křesťanství skýtá lidské společnosti. »Povinnosti křesťana jsou prý jiné než povinnosti občana.« Leč takové tvrzení je patrná pomluva, neboť křesťanství právě ukládá za přední povinnost poslušnost vůči státu. Křesťanství prý »hovoří despotismu«. Kdo tak mluví, nepoznává ducha křesťanství nebo schválně nechce ho znáti. Vždyť křesťanství hlásá co nejrozhodněji, že panovníci musí klásti přísnější účty před Bohem než ostatní smrtelníci . . . (D'Alembert: Lettre à Catherine II. impératrice.) — Hlásání evangelia dodělalo se velmi příznivých výsledkův. Ono osvítilo a obšťastnilo celou společnost lidskou. Ti, kdož odvažují se útočiti na náboženství, musí aspoň tolik přiznati, že z pravd, jež

hlásá náboženství, prýští beze vší pochybnosti dobro pro lidstvo . . . Emancipace otroků je dílem papežů. (Voltaire: Oeuvres, svazek 24, strana 87; svazek 21. str. 240; u Chateaubrianda, Génie du Christ., part. 4, lib. 6; Histoire générale; Tragédie de Mahomet, Epître. dedic. 1761.) — Náboženství křesťanské lidstvu ukládá, aby se vzájemně milovalo, a tím zajisté chce docílití toho, aby každý národ měl co nejlepší zákony. (Montesquieu: Esprit des lois, kn. 24, kap. 3.) — Co se mne týká, jsem toho mínění, aby zřídil se v Římě evropský soud rozhodčí k zabezpečení věčného míru, a aby předsedou toho soudu zvolen byl papež. Vždyť papežové minulých věků skutečně rozhodovali v rozepřích mezi panovníky křesťanskými. (Leibnitz: Opera, svaz. 5, str. 65.) — Národové středověcí nebyli by se vymanili z barbarství, kdyby nebylo papežů, biskupů a klášterů. (Hurter: Tableau des institutions atd. sv. 3, 589.) — V dobách válek, loupeží a násilností za středověku, kdo že těšil ubohé, ne-li kněz? Čí ruka sytila hladového, ne-li kněze? Kdo to hřměl vladařům do duše, napomínaje jich ke spravedlnosti a milosrdenství? Kdo prohlásil, že všichni lidé jsou si před Bohem rovni? Kněz to byl! Katolicismus vrátil lidstvu jeho práva. Kazatelna křesťanská byla soudnou stolicí národů, chrám křesťanský svatyní rovnosti; tu scházeli se boháč i žebrák, král i sluha, aby líbali prach téhož oltáře, klaněli se témuž pánu, tu nacházel pronásledovaný útěchy a ochrany, klidu. . . (C. Didier v Revue encyclopédique 1832.) — Jest to pravda, že společnost evropská nejdále pokročila v moderní vzdělanosti? Říkají, že ano. Dobrá! Kdož medle hlásal národům evropským evangelium? Kněžstvo katolické nebo kněží Buddhovi nebo Jovišovi? — A my máme vůči tomuto faktu ještě tolik odvahy, že opovrhujeme tím, co nás duševně probudilo, že neustáváme prohlašovati za nepřátele všeho pokroku právě ty muže, kteří jediní jsou původci a učitelé pokroku! (La vigie du Morbihan, časopis liberální a demokratický, 1843.) — Buď papežství nebo otroctví sociální! Pro mocnosti evropské nadešla chvíle, kdy budou nuceny buď kapitulovati nebo

zavolati zase jesuity a vrátiti papeži jeho práva. Kdo asi zvítězí? Revoluce nebo papež? Dvanáctá odbila... (Proudhon: *Les confessions d'un revolutionnaire*, str. 304 Paříž 1852.) — Může-liž král některý vyrvatí Řím papeži, může-liž autorita druhého řádu odstraniti, zničiti papežství, ten zdroj veškeré autority v dnešní Evropě?... Padne-li papežství, padnou monarchie (Mazzini v »*Pensiero ed Azione*, 1. září 1858, strana 4, a 15. list. 1858, strana 85.) — Protestantismus je dnes rozčlánkován na tisíc sekt a sektiček, všechny mají za základ »právo svědomí jednotlivce«, všechny potírají se navzájem, u všech vládne anarchie ve věcech víry, a ty věčné zmatky v táboře protestantském bičují jak v sociálním tak v politickém ohledu národy evropské. (Mazzini: *Prose*, str. 210.)

HLAVA XXV.

Bez církve katolické nelze dojíti věčného spasení.

Jak hrozného hříchu dopouštějí se ti, kdož házejí beránky do jícnu vlka! . . . Církev jest domem Božím, sloupem a utvrzením pravdy; panna neporušená, čistá snoubenka, nevěsta věrná a bez poskvrny, tělo Spasitelovo. Odloučiti se od této církve jest tolik jako odpadnouti od Boha a Ježíše Krista a vší silou namáhati se o vyvrácení pravdy božské. Chraňme se spáchatí zločin tak ohavný, zneuctíti pod jakoukoliv záminkou nevěstu Kristovu, aby netrestal nás zatracením Všemohoucí ve svém hněvu . . (Kalvín: Institutiones, kniha 4, kap. 1.) — Víra celého světa musí přizpůsobiti se víře církve římské. (Luther: Opera, sv. 1, str. 173.) — Mimo církev není odpuštění hříchů, není vstupu do života, není spásy. Ani víry, ani lásky, ani života duševního nelze dosíci jinde než v lůně církve. (Kalvín l. c.) — Kdo chce poznati Ježíše Krista a učení jeho, nesmí spoléhati ani dost málo na sebe, nesmí troufati si povznésti se k nebi, nýbrž musí uchýliti se k církvi, jí o radu se tázati . . . Není mimo církev Kristovu ani pravdy, ani spásy. (Luther:

Sermones, sv. 1. str. 92, vydání Wittemberské z roku 1530.) — Mimo církev, ku které náleží všichni, kdož vyznávají pravou víru, není možno dojít spásy. (Vyznání víry Westminsterské z r. 1649.) — Vyznávám upřímně, matko drahá, nové učení reformace je pohodlnější, ale učení církve katolické je pro spásu věčnou jistější. (Melancton odpověděl tak své umírající matce, když prosila ho pro Boha živého, aby ji poučil, ve které víře má zemřít. V »Histoire de la vie de Luther« 1839, svaz. 2., str. 448.) — A proto, kdo chce spasení dojít, musí nevyhnutelně vyznávat víru katolickou; kdo víry té nevyznává věrně, zcela jistě zahyne věčně. (Perrin: Histoire des Vaudois, kap. 14.)

Opravy.

- Str. 7. ř. 4. shora čti »Encyclopédie« místo »Encyklopédie«.
Str. 89. řád. 21. a str. 43. řád. 4. zdola čti »Contrat« m. Contract«.
Str. 56. řád. 21. zdola doplň za »Hegel«: »Philos. der Geschichte«.
Str. 122. řádek 10. shora (a jinde) čti »Oekolampadius« místo »Ekolampad«.
Str. 128. řád. 2. zdola čti »Cobbett« místo »Cobett«.
Str. 143. řád. 6. zdola čti »Henke« místo »Hencke«.
Str. 159. řád. 9. zdola čti »Hammond« místo »Hamond«.
Str. 159. řád. 5. zdola (v pozn.) čti »Beweridge« m. »Beveridge«.
Str. 163. řád. 13. shora čti »Tzschirner« místo »Tschirner«.

UKAZATEL.

Seznam autorů, jichž výroky uvedeny.

Hvězdička při číslici znamená, že výrok uveden v poznámce.)

- A**kvila 123, 135.
Alberti 118.
D' Alembert 7, 9, 11, 83, 47, 63, 64, 81, 207, 224.
Ambach 185.
Amirault 98.
Ammon 113, 151, 177, 184, 185.
Amsdorf 123, 135.
Andres 118.
Andrews 189.
D' Argens 11, 76.
Aristoteles 10.
Arnold 121, 122, 126, 165.
Augusti 107, 109, 172, 188, 193.
- B**acci 156.
Bacon 95, 108.
Balguy 164.
Baratiere 178.
Baudry 97, 111.
Baumgarten 175.
Baumgärtner 123.
Bayle 10, 18, 14, 15, 19, 21, 22, 23, 24, 25, 27, 34, 35, 38, 40, 42, 44, 55, 62, 72, 77, 79, 117.
Bedřich II., 46, 51, 52, 57, 130, 140, 204, 207, 208.
Becher 107.
Bellinger 98.
Belz 136.
Bennett 212.
Berger 118.
- Beweridge 159*, 162.
Beza 128, 186.
Bianchi-Giovini 198.
Bickersteth 151.
Blackburn 111.
Blanc 140, 141.
Blondel 105, 179.
Bogue 64.
Boll 117, 153.
Bonnet 213.
Bramhall 214.
Brandes 152.
Brencius 113, 122, 187.
Bretschneider 170, 171.
Brett 162.
Brewster 214.
Brissot 51.
Brochmand 130*.
Brown 197.
Bucer 124, 131, 134, 179.
Buffon 12, 24, 28.
Bull 164, 166.
Bunsen 106.
Burnet 66, 112.
Burnier 110, 112.
Busch 208.
Byron 68, 102.
- C**amerarius 130.
Canning 217.
Capito 181.
Carvin 134.
Casaubon 182.

Cave 178.
Celsus 25.
Centuriatori Magd. 185.
Cicero 27, 56.
Clarke 61.
Clausen 201, 202.
Clavel 48*.
Clayton 111.
Cobbett 92, 100, 119, 120, 125,
128, 138, 139, 143, 172, 177,
179, 209, 219.
Collier 140, 161.
Constant 38, 48*, 60, 65.
Correvon 168.
Cousin 8, 60, 102.
Covell 104.
Crocus 174.

Daille 98.
Daumer 123.
Delbruck 108, 167, 195, 220.
Diderot 7, 11, 12, 18, 27, 29, 32,
33, 35, 39, 40, 45, 46, 47, 49,
52, 63, 64, 65, 67, 74, 100,
101, 102, 105, 165, 179, 195,
204, 206, 213.
Didier 225.
Dietlein 198.
Dietrich 185.
Dietz 117.
Döderlein 177.
Döllinger 127.
Draeseke 155.
Dreier 163.
Dupuis 22, 43.

Eichhorn 148, 172.
Ernesti 169.

Fabricius 177.
Ferrari 223.
Fessler 109, 167, 175, 176, 189,
203, 204, 212.
Fichte 63, 98, 209.
Findel 156.
Fischer 109, 118, 155.
Fitz-William 138, 141, 143, 206,
210.
Flavius Jos. 79, 80.
Flegon 78.
Fletcher 118.
Forbes 196.

Foresti 156.
Franchi 35.
Freret 107.
Fröreisen 107.
Fulke 195.

Galiffe 126, 137.
Garibaldi 223.
Garve 157, 164.
Gasparin 53, 111, 144, 145, 148.
Gaussen 111.
Geisse 172.
Georg 143.
Gibbon 163, 205, 222.
Girod 153.
Gfrörer 220.
Goethe 66, 183, 184*, 203.
Grabe 169.
Grégoire 154.
Griffin 162.
Grotius 95, 115, 128, 158, 161,
164, 178, 181, 186, 193, 213.
Gualter 122.
Guizot 40, 94, 103, 129, 142, 165,
191, 207*.
Gütel 134.

Haffner 171.
Hal 145.
Hammerschmidt 117.
Hammond 159, 161.
Harms Claus 108, 117, 202.
La Harpe 125.
Hase 101.
Hauréau 186.
Haurenski 202.
Hegel 56.
Heilmann 168.
Heine 206.
Helvetius 55.
Henke 126, 143, 203.
Hengstenberg 208.
Henning 184.
Henri 126.
Henry 151.
Herder 98, 180, 182, 199.
Heyer 112.
Hickes 159.
Hobbes 101.
Hoffmann 134, 166.

Horst 175, 187, 188, 204, 213.
Hugo 40.
Humboldt 28.
Hume 130, 223.
Hupfeld 117.
Hurter 225.
Hus 188.

Charvaz 108, 111.
Chassay 141.
Chenevière 116, 118, 151, 169.
Chemnitz 186, 187.
Chenidelin 131.
Cherbury 55.

ickelshamer 127.

Jacobi 210.
Jakub I., 180.
Janin 141.
Jayet 165.
Jindřich VIII., 94, 180.
Joerg 144.
Johnson 195.
Jouffroy 63, 89, 90.
Julian Odp. 72.
Jurieu 108, 168.
Juvenalis 38, 40.

Kalvín 99, 109, 115, 116, 120,
121, 126, 127, 132, 171, 178,
180, 196, 197, 227.

Kampen 130.
Kant 64, 92, 93, 94, 96.
Karlstadt 171.
Katerina II., 207.
Kern 103, 121, 220.
Kett 113.
King 210.
Kirchhoff 121, 152.
Kleuker 112, 175.
Klopfer 134.
Knapp 171.
knigge 88.
Knox 189.
Köppen 103.
Kothe 113.
Kotzebue 145.
Krug 169.

Krummacher 117.
Kulmann 135.

Lalande 48, 222.
Lamartine 58, 155.
Langsdorf 106, 170.
Lavallée 127.
Lavater 98, 198.
Leibnitz 46, 47, 65, 82, 99, 103,
133, 162, 163, 164, 166, 179,
181, 186, 187, 188, 191, 192,
193, 195, 199, 214, 225.

Lemnius 127.
Leo 108*, 150, 151, 171, 214.
Leroux 87, 60, 66, 184, 185.
Lessing 93, 157, 158, 159, 161,
170, 295, 209.

Libanius 73.
Lingard 160.
Linguet 182.
Littré 87.
z Lobenu Isid., hrabě, 200, 201.
Locke 10*, 16, 60, 76, 84.

Luc de, 12.
Lucian Sam. 72.
Ludke 116.
Ludwig 111.
Luther 95, 104, 113, 114, 115,
121, 123, 127, 128, 132, 164,
166, 167, 178, 180, 186, 187,
188, 190, 195, 197, 198, 221,
227.

Mably 37.
Macaulay 207.
Macchiavelli 88, 206.
Mallet du Pan 213.
Marat 58.
Marheineke 170, 174, 177, 178,
184, 192, 220.
Mark Aurel 22, 73.
Marmontel 190.
Marsh 157.
Martin 210.
Matter 141.
Mattesius 130.
Maupertuis 8.
Mazzini 10*, 35, 53, 59, 88, 91,
221, 226.
Meier 136.

Meyer 193, 196, 198, 213.
Melanchton 93, 95, 96, 114, 133,
164, 181, 185, 188, 191, 221,
228.
Melon 151.
Menzel 97, 98, 121, 122, 123,
124, 157, 161, 170, 196, 201,
206, 210, 211.
Michelet 210.
Mirabeau 39, 45, 176, 205.
Mohamed 66, 79, 198.
Molanus 163, 166, 187.
Montaigne 26, 33, 215.
Montesquieu 45, 52, 225.
Morgenstern 127.
Mosheim 107, 130.
Munter 175.
Müller 152, 153, 172, 173, 182,
192, 216.
Münscher 158, 194.

Nampon 145.
Neander 178.
Necker 50.
Niemeyer 209.
Novalis 98, 143.

Oekolampad 127*, 128, 197, 198.
Oken 177.
Osterwald 144.

Palmer 94, 95, 119, 160.
Perrin 228.
Peucer 131.
Pfaff 175.
Phelan 209.
Plank 113, 121, 123, 124, 167,
184, 216.
Plato 61.
Plinius ml. 72.
Plutarch 11, 61.
Pope 57.
Porfyrius 72, 79.
Pott 193.
Prat 146.
Proudhon 20, 39, 47, 59, 60, 75,
88, 101, 103, 192, 223, 226.
Puffendorf 181.
Pustkuchen-Glanzow 109, 162,
170, 174, 175, 204.

Quinet 56, 142, 172.

Ranke 183, 207.
Reeve 161.
Reinhard 177.
Reiss 127.
Renan 50, 60, 64, 92, 177, 206.
Reynaud 193.
Rivius 130.
Robespierre 32, 39, 207.
Robson 164.
Roos 171.
Roscoe 222.
Rose 107, 172.
Rosenkranz 146.
Rousseau 8, 9, 10, 15, 16, 18,
20, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28,
29, 30, 31, 34, 37, 39, 41, 43,
45, 48, 50, 51, 52, 56, 57, 58,
60, 61, 63, 67, 68, 69, 71, 76,
77, 81, 82, 83, 90, 93, 117,
126, 165, 190, 191, 209, 221.
Rudelbach 152.

Saisset 167.
Saint Pierre 49.
Saint Simon 102.
Sandová G. 90*, 102, 166.
Sarcer 136.
Sheldon 196.
Schelling 63, 68, 202.
Schenkel 147.
Scherer 149, 168.
Schiller 140.
Schleiermacher 110, 145.
Schlüssenberg 126, 127, 128,
187.
Schmaltz 145.
Schröckh 122, 123, 124, 125,
136, 138, 139, 140.
Schüler 148.
Schwarz 192.
Sittig 152.
Socinus 163.
Sokrates 27, 56, 61.
Spalatin 135.
Sparrow 189.
Spinoza 39, 79.
Stael 192.
Stahl 217.

Stapfer 146.
Starck, de 179, 203.
Steffens 189.
Steele 170.
Sueszkind 158.
Swendenborg 127.
Swift 151.

14, 15, 17, 19, 20, 21, 22, 23
24, 26, 30, 31, 33, 35, 38, 39,
42, 43, 44, 45, 47, 48, 49, 52,
56, 57, 57*, 58, 58*, 63, 64,
68, 71, 72, 74, 76, 78, 81, 82,
83, 84, 85, 99, 102, 105, 180,
187, 191, 192, 196, 204, 205,
206, 210, 213, 225.

Tacitus 80.
Taillandier 87.
Taylor 168, 212.
Thesmar 192.
Thorndyke 196.
Tieftrunk 158.
Tobler 182.
Traillard 155.
Trembley 117.
Tzschirner 163, 196.

Ullmann 153, 176, 202.

Vitters 45.
Vinet 89, 97, 111, 153, 173, 176,
177.
Vix 159, 175, 197, 215.
Voigt 210.
Voltaire 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13,

Wagner 203.
Walton 215.
Warburton 211.
Ward 149.
Waterland 161.
Waterworth 94.
Weimann 119.
Wesley 99, 109.
Wegscheider 101, 146, 163, 171.
Wette, W. de 107, 108, 109, 111.
Wieland 169.
Wohlfahrt 199.
Wolfrath 113.
Woltmann 153.

Zanchius 118, 172.
Zimmermann 165.
Zschokke 112.
Zwingli 116, 122, 127, 162, 186.

OBSAH.

	Strana
Úvod	5
HLAVA I. O primárním předmětě náboženství .	7
1. Primárním předmětem náboženství je Bůh .	7
2. Vše kolem nás poukazuje k Bohu Stvořiteli .	7
3. Souhlasné učení všech národů a všech časů dokazuje neklamně jsoucnost Boží	9
4. Tento hlas veškerenstva není předsudkem, nýbrž je to volání přírody	10
5. Představa o Bohu jest vrozena všem lidem	10
6. Všichni učenci starého věku souhlasí v tom, že Bůh jest Stvořitelem světa	10
7. Jiné výroky nevěrců o Bohu Stvořiteli	11
8. Vypravování Genese o stvoření světa a lidí jest jediné správné	12
9. Do jakých nesnází upadají, kdož popírají božský původ světa	12
10. Nesmyslnost soustavy Spinozovy	13
11. Vlastnosti Boží	14
12. Rozum a příroda dokazují dostatečně, že jest jeden Bůh .	15
13. Všichni učenci starého věku prohlašují totéž	16
14. Nauka manichejcův o dualismu je nepřípustná	17
15. Důvody rozumové pro vlastnosti Boží	17
16. Povinnosti lidí k Bohu	18
17. Jak pošetilí jsou různí popírači Boha	19
18. Ohavnost a děsné tendence ateismu	20
19. Idea Boha jest logickým důvodem jeho stálé prozřetel- nosti vůči bytostem stvořeným	21
20. Jiné důvody prozřetelnosti Boží	21
21. Jak smýšlí Mark Aurel o t. zv. »osudu«	22
22. Prozřetelnost Boží jedná vždy s největší moudrostí . . .	22
23. Zlo v životě lidském pochází z náruživosti lidské, nikoliv od Boha	23

24. Soustava epikureovců, fatalistů, deistů, popírajících prozřetelnost Boží, olupuje lidstvo o veškeru útěchu, přivádí je k zoufalství	24
25. Spoléhejme vždy s živou důvěrou na prozřetelnost Boží	24
26. Učení všech národův a učenců staré doby o prozřetelnosti Boží	25
HLAVA II. O sekundárním předmětu náboženství	26
1. Sekundárním předmětem náboženství je člověk, jenž dle duše netoliko je původu božského, nýbrž i obrazem Božím	26
2. Duše lidská je bytost činná, jednoduchá, myslící, inteligentní, rozumující, a proto jest nehmotná	26
3. Bůh jest původcem spojení duše s tělem	27
4. Vznešenost a nesmírná převaha člověka nad zvířaty; bludy některých moderních fysiologů	27
5. Řeč lidská jest původu božského	28
6. Učení materialistů, popírajících duchovost duše, vede nutně ku přecetným směšným absurditám	29
7. Poněvadž duše jest nehmotná, jest i neporušitelná, jest nesmrtelná a chová v sobě touhu po životě budoucím; v příčině této veliké pravdy jest rozum a víra za jedno	29
8. Bůh jest, a je soudcem spravedlivým; z toho následuje, že duše je nesmrtelná	30
9. Jiné důvody pro nesmrtelnost duše	31
10. Dogma o nesmrtelnosti duše skýtá nemalé útěchy za dnů našich a přispívá k udržení kázně v lidské společnosti	32
11. Ježíš Kristus prohlásil jasně a určitě dogma o nesmrtelnosti duše	33
12. Učení fatalistů, popírajících svobodu duše lidské, je absurdní	33
HLAVA III. O potřebě a veliké užitečnosti náboženství	35
1. Mezi Bohem a člověkem trvá pojítka nerozlučitelné, proto je třeba náboženství	35
2. Ve společnosti lidské nelze žít bez náboženství	35
3. Bez náboženství není ctnosti, není štěstí na zemi	37
4. Náboženství jest nezbytně třeba pro bezpečnost vládatův i pro věrnost a štěstí poddaných	38
5. Výroky některých slavných publicistů různé doby, filosofů nevěreckých a jiných známých »veličin« o potřebě a užitečnosti náboženství	38
6. O vlivu náboženství na výchovu mládeže	39
7. Krásná ponaučení, jaká dává Voltaire mládeži	41
8. Bez náboženství nelze držeti na uzdě rozpoutané vášně lidské	42
9. Jak zákon přirozený, tak i zákony občanské musí mít sankci náboženskou, běží-li o jejich šetření	43
10. Náboženství nevynašli kněží	43
11. Povinnost, Boha ctít a mu sloužiti, je lidem všlípena	

samou přirozeností; to věděl již i Epikur a Spinoza sám to prohlásil	44
12. K vůli ctnosti samé a kráse její nestane se nikdo ctnostným, nemá-li náboženství	44
13. O zevnější, veřejné bohoslužbě a její potřebě	45
14. O kněžích jakožto služebnících Božích a vykladačích pravd zjevených	47
15. Cíl ducha a srdce lidského dokazuje patrně potřebu náboženství	50
16. Útěchy plynoucí z náboženství	50
17. Náboženská lhostejnost přináší nesmírné škody, vede k anarchii, k nevěře, k praktickému pohanství	52
HLAVA IV. O potřebě a skutečnosti zjevení Božího, jež jest základem a formou náboženství kře- stanského	5
1. Pohanství spíše přispívalo ke zkáze než k napravení mravů, nejínak i učení filosofů pohanských	54
2. Absurdita a různost škol filosofických starých i mo- derních	56
3. Soustava filosofů století 18. je pohanská	57
4. Ani rozum, ani věda, ani filosofie nejsou s to, aby kro- tily poblouzení a chyby lidské	57
5. Záhubné následky voltairianismu, básnické směry školy Vikt. Hugovy a literatury soudobé	58
6. Ani nejbystřejší rozum sám o sobě nestačí, aby podal úplnou soustavu morálky	59
7. Filosofie moderní a křesťanství	60
8. Náboženství přirozené nestačí na usmíření lidí s Bohem	60
9. Zdravý rozum dává jedině Bůh	61
10. Jediné zjevení Boží rozptyluje tmy rozumu	62
11. Jiné důvody pro potřebu zjevení	64
12. O existenci zjevení Božího; o písmě sv., o jeho auten- tičnosti, pravdivosti a božském původu	64
13. Tradice národů předkřesťanských o Vykupiteli	66
14. Příchod Ježíše Krista, jeho božství, vznešené poslání nedostižitelné vlastnosti	66
15. Vznešenost, svatost, božský původ evangelia	68
HLAVA V. Důvody věrohodnosti náboženství kře- stanského	70
1. Žalostný stav lidstva před Kristem a jeho evangeliem	70
2. Jak původ křesťanství, tak obdivuhodná svatost apo- štolův i zázračné účinky jejich kázání jeví se býti dí- lem Božím	71
3. Čistota mravů a nesmírné jiné výhody i dobrodiní, jež vedlo do světa náboženství křesťanské	73
4. Vznešenost a krása písma svatého	75
5. Již morálka, obsažená v evangeliu, dokazuje pravdi- vost a božský původ náboženství křesťanského	76
6. Zázraky jsou dílem Božím	76
7. Svědectví pohanských spisovatelův o zázracích zazna- menaných v evangeliích	78

8. Z mrtvých vstání Ježíše Krista, tento základ naší víry, vyznávají nepřátelé křesťanství	79
9. Jen ateista nevěří prorocství. Splnila se předpovědění Ježíše Krista ohledně židů a zkázy chrámu	79
10. Tajemství náboženství křesťanského jsou sice nepochopitelná, ale proto nikoliv zavržitelná	80
11. Jen jedno náboženství je zjevené, pravé, božské, a to je náboženství křesťanské	82
HLAVA VI. Některé výroky o nevěrcích a nevěře	83
HLAVA VII. Absurdita systémů protikřesťanských stol. 19. jak filosofických tak humanistických	86
1. Děsné tendence filosofie pozitivistické odhalené jí samou	86
2. Jak si Proudhon ve svých spisech odporuje	87
3. Jak se moderní »reformátoři humanity« navzájem od- suzují	88
4. Žádná »svoboda«, ať má jméno jakékoliv, není s to, aby vyhojila společnost lidskou z ran zasazených jí naukami protikřesťanskými	88
5. Pouze náboženství křesťanské je s to, aby rozluštilo otázku »humanity« a zhojilo s prospěchem každé zlo, jež tísní společnost lidskou	89
6. Jedině křesťanství opanuje svým vznešeným vítězným a trvalým posláním svět	90
HLAVA VIII. O známkách pravé církve	91
1. Nemohou býti dvě pravá náboženství a tudíž ani dvě pravé církve založené od Ježíše Krista	91
2. Ježíš Kristus založil jedinou pravou církev pro spásu věřících	92
3. Církev Kristova je staršího původu než knihy Nového zákona	93
4. Církev Kristova musí mítí zevnější známky, podle nichž ji lze poznati	93
5. První podstatnou a základní známkou pravé církve Kristovy je jednota v učení, ve víře, v obřadech, ve spojení	93
6. Druhou podstatnou a základní známkou pravé církve Kristovy je svatost nejen v učení, ale i v životě	94
7. Třetí podstatnou a známkou pravé církve Kristovy je katolicita čili všeobecnost co do místa, času a nauky	95
8. Čtvrtou podstatnou a základní známkou pravé církve Kristovy jest apostolicita, to jest nepřetržitá posloupnost od apoštolů samých i co do hierarchie i co do úřadu učitelského	95
9. Nezměnitelnost, nepomíjejícnost a trvalá viditelnost jsou jiné podstatné a základní přednosti pravé církve Kristovy	96
HLAVA IX. O pravdivosti a božské stránce nábo- ženství katolického resp. církve katolické	97
1. Nauka resp. církev katolická má všechny známky a	

vlastnosti i všechny přednosti pravé církve Kristovy. Jest vždy jedna v učení, ve víře, v obřadech, svobodná a nezávislá na jakékoli světské vládě. Učí a vyznává všechny články náboženství křesťanského .	97
2. Církev katolická je svatá nejen proto, že hlásá, nýbrž že i koná heroické a vznešené ctnosti	98
3. Výtky činěné církvi katolické, co se týká její svatosti, proto, že někteří její členové vedli život nesvatý, jsou bezdůvodné, a odštěpovati se proto od církve je nadutostí, je schismatem	99
4. Církev naše je v pravdě katolická	99
5. Církev katolická je apoštolská, a to nejen proto, že papežové a biskupové jsou bezprostředními nástupci samých apoštolův, a to od časů Kristových až na naše doby, nýbrž i proto, že i učení její pochází od Ježíše Krista a od apoštolův	100
6. Církev katolická je vždy viditelná, prastará a ve svém organismu mocná, pevná a nezměnitelná v základech víry	101
7. Jiná svědectví o pravé církvi Kristově a jejím božském poslání	101
HLAVA X. Učení protestantské je učení bludné	106
1. Protestanté nemají vlastně dosud žádné církve (v našem smyslu)	106
2. Protestantismus v širším svém významu je skupina myslitelů rozdělených v sekty a oddíly, které zase mezi sebou se drobí do nekonečna	106
3. Ty dvě věci, ve kterých jsou protestanté svorni, totiž odpor proti církvi katolické a odvolávání se vesměs na písmo svaté (jež vykládá se přerůzně), ještě nestačí k založení církve	108
4. Objevení rozdílu mezi články fundamentálními a nefundamentálními nestačí k založení církve	108
5. Vytáčka o »církvi neviditelné« je nepřipustitelná	109
6. Indifferentismus a racionalismus; tito zabíječi každého náboženství, jsou jediný základ, na kterém může státi protestantismus	109
7. Protestantismu chybí první podstatná známka pravé církve Kristovy, totiž jednota	109
8. Vyznání víry a knihy symbolické přišly v nevážnost a v zapomenutí u nynějších protestantských pastorů	111
9. Různost, nestálost, zmatek ve víře i v učení protestantském nenesou na sobě známky svatosti, známky to církve katolické, spíše vedou k bludům, atheismu, nevěře a podporují bezbožnost	112
10. Náčelníci protestantismu místo svatého učení zvedli prapor rouhání, opovážlivosti, porušení mravní	114
11. Učenci a pastoři protestantští podporují svým učním indifferentismus, nevěru, neznabožství, hřích	116

12. Protestantismu chybí i druhé dvě podstatné známky pravé církve, totiž všeobecnost a apostolicita, jakož i ostatní vlastnosti církve Kristovy	118
HLAVA XI. O původu a bludech prvotního protestantismu	120
1. Závist a pýcha vždy byly hlavní pohnutkou rozkolu	120
2. Jiné nepěkné vlastnosti Lutherovy	121
3. Některé výpovědi o Zwinglim	122
4. O Melanctonovi, Karlstadtovi, Oekolampadiovi a jiných	122
5. Některé »pěkné« vlastnosti »reformátorů« a »reformace«	124
HLAVA XII. O příčinách a sociálních následcích prvotního protestantismu	129
1. Co nebylo příčinou protestantismu	129
2. Pravá příčina protestantismu	130
6. Následky první reformace, jak je vyznávají sami zakladatelé protestantismu: Luther, Kalvín, Melancton, Bucer a j.	131
4. Následky protestantismu prvotního v jednotlivých zemích: v Německu, Sasku, Švýcarsku, Anglii, Škotsku, Francii	134
HLAVA XIII. O vadách dnešního protestantismu	144
HLAVA XIV. Některé výroky o svobodném zednářství	155
HLAVA XV. Tradice a učitelský úřad v církvi katolické	157
1. Tradice byla jediným pramenem víry u prvních křesťanů	157
2. Protestanté zavrhuje tradici, odporují si ve svých zásadách	158
3. Autentičnost kánonu Písem svatých, jak ji připouštějí protestanté, zakládá se na tradici	159
4. Sám Luther dovolává se tradice. Další výroky o tradici	160
5. Ve sporných otázkách náboženských je třeba rozhodčího	163
6. O neomylnosti církve katolické	164
7. O koncilech oekumenických	166
8. Bůh jest se svojí církví až do skonání světa	166
9. O koncilu tridentském	167
10. Protestantský princip o svobodném badání v bibli jako jediném prameni víry je nebezpečný, Písmu odporující a záhubný	167
11. Týž princip je pro obecný lid nemožný a pro učeního velmi těžký a nespolehlivý, je i neupřímný, nedůsledný	168
HLAVA XVI. O hierarchickém zařizení církve katolické	174
1. Nemí církve bez kněžství	174
2. Kněžství katolické jest legitimní	174
3. Hierarchie římská sahá původem až do dob apoštolských	174

	Strana
4. V církvi katolické je papež, jsou biskupové a kněží .	175
5. Hierarchie u protestantův	176
6. Sv Petr hlavou církve; byl v Římě, založil tam církev	177
7. O primátě, autoritě a moci papeže římského	178
HLAVA XVII. O svátostech v církvi katolické	183
HLAVA XVIII. O jiných dogmatech církve katolické, proti kterým hlavně brojili reformátoři 16. století	194
HLAVA XIX. O bohoslužbě v církvi katolické	200
HLAVA XX. O rádech a zřízeních v církvi kato- lické	205
HLAVA XXI. O námitkách činěných církvi kato- lické	211
Z nevědomosti brojí protestanté proti katolické církvi	211
a) Bohoslužba »římská« je prý původem svým po- hanská	211
b) Autorita papežova prý platí více než Kristova, více než autorita Písma sv.; papež prý je nejvyšším Bohem na zemi	212
c) Mše katolická je zlořečeným modlářstvím. Kato- líci klaní se chlebu	212
d) Ctění svatých, obrazů, ostatků, kříže atd. je právě modlářství	212
e) Bartolomějská noc, inkvisice, Galileo Galilei	213
f) »Papežka« Johanna	214
g) O čtení Písma sv., které církev katolická zakazuje	214
h) Latina je proto v bohoslužbě, aby lid byl držen v nevědomosti	215
i) Církev katolická více dbá zevnějších úkonů při ospravedlnění hříšníka než vnitřního polepšení — na úkor milosti Boží a zásluh Ježíše Krista	216
j) Katolíci prý nemají ani zbla ze základních pravd evangelia	216
k) Papež prý je antikrist — církev katolická je ne- věstka babylonská, — katolictví je modlářstvím — celé učení katolické je učení zavržení hodné, bludné atd.	216
HLAVA XXII. Některé povšechné úvahy o učení církve katolické	220
HLAVA XXIII. Církev katolická — církev vítězná	222
HLAVA XXIV. O dobročinném působení církve na společnost lidskou	224
HLAVA XXV. Bez církve katolické nelze dojíti věč- ného spasení	227
Ukazatel	229